LIBER QVINTVS

I

℟ DE SPONSALIBVS ET ARRIS SPONSALICIIS ET PROXENETICIS ℟

1 [1]IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. BIANORI. Alii despon- [B 28, 1, 15
sata renuntiare condicioni ac nubere alii non prohietur. D. XVIII[2] K. MAI.[3] AA.
CONSS. a. 293

2 [4]IMP. CONSTANTINVS A. ET CONSTANTIVS C. AD PACATIANVM PV. [Th. 3, 5, 4 B 28, 1, 16
Si is, qui puellam suis nuptiis pactus est, intra biennium exsequi nuptias in eadem prouincia
degens[5] supersederit, eiusque spatii fine decurso in alterius postea coniunctionem puella
peruenerit, nihil fraudis ei sit, quae nuptias maturando uota sua diutius ludi non passa
est. D. PRID. ID. APRIL. MARCIANOPOLI PACATIANO ET HILARIANO CONSS. a. 332

3 [6]IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. [Th. 3, 5, 10 rest. B 28, 2, 2
EVTROPIO PP. Arris sponsaliorum nomine datis, si interea sponsus uel sponsa decesserit,
quae data sunt iubemus restitui, nisi causam, ut nuptiae non celebrentur, defuncta per-
sona iam praebuit. D. XV K. IVL. THESSALONICAE GRATIANO V ET THEODOSIO AA.
CONSS. a. 380

4 [7]IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. AD MARI*NI*ANVM *PP.* Si [Th. 3, 5, 12 B 28, 1, 18
pater pactum de filiae nuptiis inierit et humana sorte consumptus ad uota non potuerit
peruenire, id inter sponsos firmum ratumque permaneat, quod a patre docebitur definitum,
nihilque permittatur habere momenti, quod cum defensore, ad quem minoris commoda per-
1 tinebunt, docebitur fuisse transactum. Periniquum est enim, ut contra patriam uoluntа-
tem redempti forsitan tutoris aut curatoris admittatur arbitrium, cum plerumque etiam
ipsius feminae aduersus commoda propria inueniatur laborare consilium. D. IIII[8] NON.
NOV. RAVENNAE HONORIO XIII ET THEODOSIO X AA. CONSS. a. 422

S (1, 3) *PLCMN*

---

[1] *iunge* 9, 12, 3 [2] VIII (9, 12, 3)? [3] Heracliae *ins.* 9, 12, 3 [4] *iunge Th.* 3, 5, 5 [5] in eadem prou. degens, *quod om. Th., additum uidetur propter* 5, 17, 2 [6] *iunge* 5, 2, 1. 6, 23, 16. 9, 49, 8. 12, 7, 1 *et Th.* 3, 5, 11. 4, 19, 1. 9, 27, 2. 9, 42, 9: *eiusdem constitutionis partes, quamquam ad diuersos directae, uidentur esse* 5, 7, 1. 8, 36, 3 *et Th.* 8, 15, 6: *cf. etiam* 5, 9, 1. 6, 56, 4 [7] *iunge* 5, 9, 4. 5, 18, 11. 5, 19, 1. *Th.* 3, 5, 12 [8] III *leges iungendae*

---

3 de exsponsalibus *M* | arris et L^a, arris *om.* P^a 5 et cc. *om. PLC* | dianori *C* | desponsata] W^b, desponsatae *libri*: ἡ ἄλλῳ μνηστευθεῖσα *B* 6 *s. a. PL* | d. *om. P* | aa. conss. *om. P* 8 imp. constant. a. et costa. c. *N*, impp. const. et constan. aa. *PL*, impp. constant. et constans aa. *C*, impp. constantinus et constantius *M*, idem a. *Th.* | ad capatianum *C*, ad paccatium *M*, pacatiano *Th.* | pu.] *Th.*, pp. *CMN*, *om. PL* 11 peruenerat *C* | fraudi *C* | diutius *om.* N^a 12 *s. a. Th. PL* | marc. ... conss.] marciano. policatian. et nilarin. cc. *PL* 13 impp. *C* | ualent.] et ual. *PLCN*, ualentinus *M* | aa. *C*, *om. S* 14 pp.] p. *M*, *om. C* 15 causis *S* | celebrent *S* 16 praebuitur *S* | *s. a. loci iungendi* 18 ipp. *N* | marinianum pp.] *Th.*, marianum *libri* 19 pater pactum] pat. pater N^a | de *om.* $P^a L^a$ | aduocata P^a | poterit *N* 20 sponsos] *MN Th.*, sponsum (spōnsꝰ P^a) et sponsam *PLC* 21 pertinebant *L* 23 etiam] et *N* 24 aduersus] contra *PL* | inueniantur M^a | *s. a. Th. PL* | d. ... 25 aa.] p. n. d. rau. n. et the. *PL* 25 honorio] dd. nn. honorio *Th.*

5 [1]IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. ERYTHRIO PP. Mulier iuris sui constituta arrarum sponsalium nomine usque ad duplum teneatur, id est in id quod accepit et aliud tantundem nec amplius, si post completum uicesimum quintum annum uel post impetratam ueniam aetatis atque in competenti iudicio comprobatam huiusmodi arras suscepit: in simplum autem, id est tantummodo quod accepit, si minoris aetatis est, siue uirgo siue uidua sit, siue per se siue per tutorem uel curatorem uel aliam personam easdem arras acceperit. 1 Patrem uero uel matrem, legitimae uidelicet aetatis constitutos, siue simul siue separatim arras pro filia susceperint, auum autem uel proauum pro nepte seu pronepte, in duplum 2 tantummodo conuenit teneri. Quae ita custodiri censemus, si non propter personam uel condicionem aut aliam causam legibus uel generalibus constitutionibus interdictam futurum matrimonium constare prohibetur: tunc enim quasi nullo facto, utpote sine causa easdem 3 arras praestitas tantummodo reddi consequens esse praecipimus. Hoc quoque his adicimus, ut etiam, si legibus prohibitae non sint speratae nuptiae, post arras autem [1, 4, 16 mut.] sponsalicias sponsa coniugium sponsi propter turpem uel impudicam conuersationem aut religionis uel sectae diuersitatem recusauerit uel eo, quod quasi uir coitum, ex quo spes subolis oritur, facere non potuerit, uel ob aliam iustam excusationis causam, si quidem probatum fuerit ante datas easdem arras sponsalicias hoc idem mulierem uel parentes 4 eius cognouisse, sibi debeant imputare. Sin uero horum ignari sponsalicias arras susceperint uel post arras datas aliqua iusta causa paenitentiae intercesserit, isdem tantummodo 5 redditis super alterius simpli poena liberi custodiantur. Quae omnia simili modo etiam de sponsis super recipiendis nec ne arris praestitis custodiri censemus: quadrupli [(1, 4, 16)] uidelicet poena, quae anterioribus legibus[2] definita erat, in qua et arrarum quantitas imputabatur, cessante, nisi specialiter aliud ex communi consensu inter contrahentes de 6 eadem quadrupli ratione placuit. Extra definitionem autem huius legis si cautio poenam stipulationis continens fuerit interposita, ex utraque parte nullas uires habebit, cum in contrahendis nuptiis libera potestas esse debet. D. K. IVL. CONSTANTINOPOLI MARCIANO CONS. a. 472

6 Ἡ διάταξις βούλεται τὸν προξενοῦντα γάμον μάλιστα μὲν μηδὲν λαμβάνειν. εἰ δὲ [B 54, 15, 4] ὅλως ἀνέχεται λαβεῖν, εἰ μὲν μηδὲν συνεφώνησε περὶ τούτου, μηδὲν ὅλως λαμβάνειν· εἰ δὲ συνεφώνησε, μὴ ὑπὲρ τὴν εἰκοστὴν μοῖραν τῆς προικὸς καὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἐπιζητεῖν, ἐὰν ἡ προῖξ ἄχρι διακοσίων λιτρῶν ἐστὶ χρυσίου· ἔλαττον δὲ εἰ βούλεται λαβεῖν, ἐπιτρέπει 1 αὐτῷ. Εἰ δὲ καὶ ὁσησδήποτε ποσότητός ἐστιν ἡ προῖξ, περαιτέρω τῶν δέκα λιτρῶν τοῦ χρυσίου 2 οὐκ ἐπιτρέπει τῷ προξενητῇ λαμβάνειν, οὐδὲ εἰ τελεία ἐστὶν ἡ προῖξ ἢ ἡ πρὸ γάμου δωρεά. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτά τις συμφωνήσει, μὴ ἀπαιτεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ καταβληθὲν ἀναδιδόσθω, εἴτε

PLCMN: index c. 6 ex B restitutus est

---

[1] *iunge* 1, 18, 3. 5, 6, 8. 5, 30, 3 [2] *cf.* 5, 2, 1 (*p.* 403 *not.* 3) 5, 8, 1 (*p.* 420 *not.* 2) *Th.* 3, 5, 11

---

1 imp. *N* | anthemius] anton. *C* | aa.] aa. et cc. *M* | neritrio *L*, eritherio *N*, ericio M^b, *deficit* M^a | pp. *om. C, deficit* M^a | sui iuris *L* 2 teneantur M^a 3 uices. et quintum annum *CMN, om.* L^a 5 quod] qui *L* | uirgo siue *om. C* 6 se siue] se aut *PL* | uel cur.] *PL*, seu cur. *C*, aut cur. *M*, aut procuratorem *N* | alias personas *PL* | susceperit L^a 8 autem uel] aut *PL*, ∗ uel M^a | nepote P^aC | pro pronepte L^bM^b, pro nepote *N* 10 aliquam *C* 11 utputa *M* 12 praecimus M^a, perspicimus *N* | hoc quoque his] *PL*, his quoque hoc *C*, his ∗∗ quoque M^a, his quoque *N* 14 impudicam] prodigam L^aN | aut] uel *N* 15 coitum] P^aL^aCMN, coneptum P^a, conceptum P^bL^1 17 mulieres *PL* 19 sponsaliceas M^a | susceperit *C* 20 simplici *N* | etiam] et *N* 21 custodiri censemus *bis* N^a 22 quae] quae in CM^b | imputatur *M* 23 nisi cialiter P^a | consesu P^a | de adem P^a 25 ex utraque] extraque M^a 26 debet esse *M* | *s. a. L cum l. gem.* | iul. constant. ... 27 cons.] iun. cap. mar. cons. ∗∗∗ grc. (*id est* const. graeca) *L* 28 constitutio graeca *L* (*u. s.*) *N: excidisse hoc loco constitutionem de proxeneticis, cuius indicem supra exhibuimus, testatur index Coislinianus ad B* 54, 15: περὶ προξενητῶν βι. ε′ τοῦ κώδ. τίτ. α′ διάτ. ς′ περὶ προξενητῶν γάμων: *praeterea in libro Bamberg. D I* 3 *ad rubricam h. t, adnotatur de proxeneticis agi in Graecis. Basilicorum textum ex libro deperdito edidit Cuiacius obseru.* 11, 18: *initium usque ad u.* 33 λαμβάνειν *extat in Synopsi II* 31, 1 (*Zach. p.* 576), *usque ad u.* 30 ἐπιζητεῖν *in Epit.* 21, 16 *aliis* 29 δέ] *Cui. Epit.*, δὲ καί *Syn.* 30 προγαμιαίας] *Cui.*, πρὸ γάμου *Syn. Epit.* 32 ἡ προῖξ ἔστι *Syn.*

χρήματα ἔλαβεν εἴτε πράγματα ἢ ἀνεδόθη αὐτῷ ὁμολογία χρέους ἢ ὅλως ἔλαβέ τι κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἢ αὐτοκίνητον, κινουμένων τῶν ἀγωγῶν οὐ μόνον κατὰ τοῦ λαβόντος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν αὐτοῦ κληρονόμων, καὶ οὐ μόνον παρὰ τοῦ δεδωκότος, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ κληρονόμων· ὡρισμένου δέκα χρυσίου λιτρῶν ἐπιτιμίου τοῖς παρὰ ταῦτα πράττειν ἐπιχειροῦσιν.

II

℟ SI RECTOR PROVINCIAE VEL AD EVM PERTINENTES SPONSALIA DEDERINT ℟

1 [1] IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. EVTROPIO PP. Si quis in potestate publica positus atque honore administrandarum prouinciarum, qui parentibus aut tutoribus aut curatoribus aut ipsis quae matrimonium contracturae sunt potest esse terribilis, arras sponsalicias[2] dederit, iubemus, ut deinceps, siue parentes siue eaedem mutauerint uoluntatem, non modo iuris laqueis liberentur poenaeque statutae expertes sint[3], sed extrinsecus data pignora lucratiua habeant, si ea non putent esse red- Th. 3, 6, 1 B 28, 1, 20
1 denda. Quod ita late patere uolumus, ut non solum circa administrantes, sed et circa administrantium filios nepotes ac[4] propinquos, participes (id est consiliarios[5]) domesti-
2 cosque locum habeat[6], quibus tamen administrator operam dederit. Impleri autem id postea matrimonium non uetamus, quod tempore potestatis ob eas personas, de quibus locuti sumus, arris fuerat obligatum, si sponsarum consensus accedat. D. XV K. IVL. THESSALONICAE GRATIANO V ET THEODOSIO AA. CONSS. a. 380

III

℟ DE DONATIONIBVS ANTE NVPTIAS VEL PROPTER NVPTIAS ET SPONSALICIIS ℟

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. METRODORO. Multum interest, si ea, B 28, 3, 1
quae donat uir futurus, tradiderit uxori et postea in dotem acceperit, an uero donandi animo dotem auxerit, ut uideatur accepisse, quod non accepit. priore enim casu donatio non impeditur, et res, quae in ea causa sunt, dotis effectae iudicio de dote peti possunt: posteriore autem nihil actum est donatione et, quod in dotem datum non est, non potest repeti.

2 IMP. ALEXANDER A. ATTALO. Si praesidi prouinciae probaueris, ut Eucliam B 28, 3, 2
uxorem duceres, munera te parentibus eius dedisse, nisi tibi Euclia nupserit, restitui tibi quod dedisti iubebit.

P (3, 3 ℟ [2 *p*]) *L* (3, 3. 2 ℟) *CMN*

---

[1] *iunge* 5, 1, 3 *et quae ibi laudantur* [2] arras sponsalicias] sponsalia *Th.* [3] poenaeque expertes sint quae quadruplum statuit *Th., cf.* 5, 1, 5, 4 [4] ac *om. Th.* [5] id est consil. *om. Th.* [6] locum habeat] censeamus *Th.*

---

7 dederit *M* 8 impp. *C*, imp. *N*, *deficit* M^a | ualentinus $M^b N$, ualer. *C*, *def.* M^a | theodorus *C*, *def.* M^a | aa. *C*, *om.* M^b, *def.* M^a 9 pp.] p. M^b, *def.* M^a 10 sunt] *Th.*, sint *libri* 11 dederint *N* 12 eandem CM^a | mutauerim *uel* mutaueris M^a | statuae *M* | expertae *C* 14 et] etiam *N*, *om. C* 15 participes] *C Th.*, ac p. *MN* | donesticosque M^a 16 habeant *M* | tamen *om. N* | id] id est *C* 17 ob eas potestatis M^a 18 ponsarum M^a | *s. a. Th.* 19 gratiano ... aa.] dd. nn. grat. a. v et theod. a. i *Th.* 21 uel] *CN*, et *PLM* 22 sponsaliciis] proxeneticis $P^t L^t$ (*cf. p.* 401, 4) 23 seuero et antonino *N* 25 dote *C* | casu] causa *C* 26 cauta *C* 27 dote *C* 29 eucliam] *pC*, euchiam *L*, euclea *N*, eutichiam M^b, *inc.* M^a 30 euclia] *p*, euchiam *L*, eucleam *N*, eunuclia *C*, eutichia M^b, *inc.* M^a

3 IDEM A. MARCELLAE. Pollicitatione a fratre quondam tuo sponsalium causa [B 28, 3, 3] facta, et[1] si in stipulationem deducta ideo praestanda non fuerit, quoniam in dote uxor maritum fefellit, exceptionem aduersus actionem ex stipulatu recte obicies.

4 IMP. GORDIANVS A. MARCO. Quod sponsae ea lege donatur, ut tunc domi- [B 28, 3, 4] nium eius adipiscatur, cum nuptiae fuerint secutae, sine effectu est. PP. VIII K. DEC. GORDIANO A. ET AVIOLA CONSS. a. 239

5 IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA.[2] THEODORAE. Ea, quae tibi [9, 9, 18 B 28, 3, 5] ut sponsae daturum se repromisit is, qui te ficto caelibatu, cum aliam matrem familias domi[3] reliquisset, sollicitauit ad nuptias, petere cum effectu non potes, cum tu sponsa uxore domi posita non fuisti. ACCEPTA XV ID. MAI. ANTIOCHIAE TVSCO ET BASSO CONSS. a. 258

6 IMP. AVRELIANVS A. DONATAE. Cum in te simplicem donationem dicas [B 28, 3, 6] factam esse die nuptiarum et in ambiguo possit uenire, utrum a sponso an a marito donatum sit, sic distinguendum est, ut, si in tua domo donum acceptum est, ante nuptias uideatur facta esse donatio, quod si penes se dedit sponsus, retrahi possit: uxor enim fuisti.

7 IMPPP. CARVS CARINVS ET NVMERIANVS AAA. IVNCIANAE. Si, cum ante [B 28, 3, 7] nuptias munera darentur, ita conuentum est atque huiusmodi conscripta pactio est, ut, si qua fors extitisset contra uoluntatem eius et matrimonium distraxisset, tunc quae data erant apud eum qui dedisset heredemue eius remanerent, potest qui eius hereditatem accepit, cui pacta puella munera supra dicta lege susceperat, eadem iure postulare. PP. K. APRIL.

8 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. EVPHROSYNO. Si ante [B 28, 3, 8] matrimonium maior quinque et uiginti annis constitutus sponsae suae, licet ante sponsalia, fundum donauit eamque in uacuam induxit possessionem, postea nullo titulo superstitem uel testamento eundem relinquentem alienare potuisse certi ac manifesti iuris est. D. K. MAI. TIRALLO AA. CONSS. a. 293

9 IDEM AA. ET CC. IVLIANO. Cum te sponsae filii tui quaedam donasse con- [B 28, 3, 9] fitearis, perfectam donationem rescindi nec nostro oportet rescripto, quam tua uoluntas iurisque auctoritas fecit ratam. VIII K. IAN. *AA. CONSS.* a. 293

10 IDEM AA. ET CC. DIONYSIO. Si filiae tuae sponsus ei mancipium donauit [B 28, 3, 10] ac tu in eum iumenta liberalitatis ratione contulisti nec nuptiis secutis contra iuris ratio-

P (3, 3 *R* [2. 4 *p*] 8. 5...7. 9. 10) *L* (3, 3. 2 *R* 4. 8. 5...7. 9. 20 *in.* 10) *CMN*

---

[1] et *del.* (*Mommsen: u. i.*) [2] et C. *ins. l. gem.* [3] in prouincia *l. gem.*

---

1 pollicitationem ... 2 factam *C* | causa] sau P^a 2 et si *seqq.*] *idem legerunt Graeci:* τῆς ἐπαγγελίας ... γενομένης, εἰ καὶ εἰς ἀπερώτησιν κατενεχθῇ, διὰ τοῦτο οὐκ ὀφείλει παρασχεθῆναι, ἐπειδὴ ἐν τῇ προικὶ ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα ἠπάτησεν *om. rel. B,* ἐὰν ἀπατήσῃ γυνὴ τὸν ἄνδρα περὶ τὴν προῖκα καὶ μὴ πληρώσῃ αὐτὴν ἣν ὑπέσχετο ἐπίδοσιν καὶ κινήσῃ κατ' αὐτοῦ, ἐκβάλλεται δόλου παραγραφῇ *BΣ* | stipulacione *M* | ido M^a | fuerunt N^a 3 obicis PL^a 4 gratianus *M* | sponte C^a 5 effectus M^a?, affectu N^a | *s. a. L* 6 auiola] auol. L^a 7 ualerius et gallus *M* | theodorae] *PL,* theodosiae *CMN,* theod. *libri ad l. gem.* 9 relinquisset *PL* | potest *C* 10 uxor P^a | *s. a.* L^b *cum l. gem.: in CN extat* accepta | xv] L^b, *om. l. gem.* | antiochiae ... 11 conss. *om.* L^b 12 impp. *N* | aurelius a. *C,* aug. aur. *N* 13 ab sponso CM^a 14 est ut] ut *C* | domu N^a 17 impp. *LCN* | et carinus et *C* | numerius *MN* | aa. *C* | iuncianae] *C,* incianae *PL,* lucinianae *M,* lucianae *N* 18 huiusmodo *L* | scripta *PL* 19 qua] quando *M* | sors PLM^b 20 eius (ex eius P^a) her.] her. eius *N* 21 cui] ut *C,* quorum M^b, pro. quo cui M^a | puellam *C* | lege supra dicta *N,* lege praedicta *C* | susceperat *om.* P^a, *post* munera *collocat L* | iura *PL* 22 *s. a.* L^b 23 et cc. *om. PLM* 24 matrimonio *PL* | xx et u *N* 25 eandemque *M* | superatite *PLCM*^{b}: οὐκέτι δύναται ἢ περιὼν ἐκποιῆν *B* 26 ceti N^a | manistfesti P^a | *s. a. PL* 27 conss.] et cc. *PL* 28 idem aa. et cc.] impp. dioc. et max. aa. *PL* | iuliae *PL* | conf. perfectam donationem (perfecta donatione *P*) rescindi] *PLN*^{b}, perfecta donatione conf. rescindi *C,* conf. resindi perfectam donacionem *M, deficit* N^a 29 quam] que M^a 30 *s. a. PL* | aa. conss. *om. PL* 31 et cc. *om. PL* | ei] e M^a

nem quod dederat abstulit, non inuicem datorum restitutio, sed eius quod illicite rapuit repetitio competit.

11 IDEM AA. *ET CC.* NEAE. Si tibi res proprias liberalitatis causa sponsus [B 28, 3, 11
tuus tradidit, eo, quod ab hostibus postea interfectus est, irrita donatio fieri non potest.

12 IDEM AA. ET CC. TIMOCLEAE ET CLEOTIMAE. Si mater uestra filiae suae [B 28, 3, 12
sponso uel marito praedia sine ulla repetendi lege donauit et eum in uacuam induxit possessionem, nuptiis diuortio solutis perfecta non dissoluitur donatio. S. VI ID. FEBR. SIRMI CC. CONSS. a. 294

13 IDEM AA. ET CC. ALEXANDRO. De rebus in sponsam donationis gratia [B 28, 3, 13
collatis creditores mariti facti, si non prius obligatas sibi probent, eam conuenire minime possunt.

14 IDEM AA. ET CC. AVRELIAE. Si consentiente matre sua sponsus filiae tuae [B 28, 3, 14
mancipia donauit et his acceptis in dotem non aestimatis in matrimonio post decessit, mater eademque heres eius pretium offerens restitutionem eorum improbe recusat.

15 IMP. CONSTANTINVS A. AD MAXIMVM PV. Cum ueterum sen- [Th. 3, 5. 2 mut. B 28, 3, 15
tentia displiccat, quae donationes in sponsam nuptiis quoque non secutis decreuit ualere, ea, quae largiendi animo inter sponsos et sponsas iure celebrantur, redigi ad huiusmodi condiciones iubemus, ut, siue adfinitatis coeundae causa siue non ita, uel in potestate patris degentes uel ullo modo proprii iuris constituti tamquam futuri causa matrimonii aliquid sibi ipsi uel consensu parentum mutuo largiantur, si quidem sponsus uel parens eius sortiri noluerit uxorem, id quod ab eo donatum fuerit nec repetatur traditum et, si quid apud donatorem resedit, ad sponsam et heredes eius submotis ambagibus transfera-
1 tur. Quod si sponsa uel is in cuius agit potestate causam non contrahendi matrimonii praebuerit, tunc sponso eiusque heredibus sine aliqua deminutione per condictionem aut
2 per utilem in rem actionem redhibeantur. Quae similiter obseruari oportet et si ex parte sponsae in sponsum donatio facta sit. D. XVII K. NOV.[1] CONSTANTINO A. V ET LICINIO C. CONSS. a. 319

16 IDEM A. AD TIBERIANVM VICARIVM HISPANIARVM. Si ab sponso [Th. 3, 5, 6 B 28, 3, 16
rebus sponsae donatis interueniente osculo ante nuptias hunc uel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere praecipimus, dimidiam ad defuncti uel defunctae heredes, cuiuslibet gradus sint et quocumque iure successerint, ut donatio stare pro parte media et solui pro parte media uideatur: osculo uero non interueniente, siue sponsus siue sponsa obierit, totam infirmari donationem et donatori sponso
1 uel heredibus eius restitui. Quod si sponsa interueniente uel non interueniente osculo donationis[2] titulo (quod raro accidit) fuerit aliquid sponso largita et ante nuptias hunc uel

P (3, 10...13. 16. 15. 17. 18. 4 **R** 1. 3, 14) *L* (*ut P*) *C* (*inter c.* 10 *et* 11 *collocatur c.* 20) *MN*

[1] pp. VI k. supra scriptas Romae *ins. Th.* [2] sponsaliorum *Th.*

1 non] tibi non *C contra BΣ* (*κ.π.*) | daturum C^a 2 competit] tibi comp. *C contra BΣ* (*κ.π.*) | *quod in PL subscribitur* u. (d. u. L^b) id. feb. sir. cc. conss. (sir. cc. conss. *om. P*), *pertinere uidetur ad c.* 12 3 aa.] a. *C* | et cc. *om. libri* | noe *C*, neeae *N* 5 aa. et cc.] *N*, aa. *PLM*, a. *C* | timoclea et cleotimae *N*, ecleoctimae P^a, timodie *C*, ecleoctimae et timocleae P^bL, timocleae dootimae *M* | suae] tuae *C* 6 in uacuam eum *C contra BΣ* (*κ.π.*) 7 diuotio P^a | *s. a. L et PL ad c.* 10 | s. VI] *L h. l.*, d. (d. *om. PL*^{a}) u *PL ad c.* 10 9 aa. et cc.] *N*, aa. *PLM*, a. *C* 11 possint *CM*, δύναται *BΣ* (*κ.π.*) 12 aa. et cc.] aa. *PL*, a. *C* | aureliae] aurl'. *PLN*, sirenio *C*: ἀντιγράφει πρὸς τὴν μητέρα τῆς κόρης *BΣ* | tua L^a 13 receptis *M* | matrimonium *libri*, ἐν τῷ γάμῳ *B* 14 herede *L* | *in PL est subscriptio* 4, 1 15 maximianum *N* | pu.] pp. *C*, p. *M* 17 lagiendi L^a | celebrentur *PL* | eiusmodi *MN* 18 iubebit L^a | coeundae P^a | siue] date sunt siue *N* 21 sortiri] PL^a *Th.*, sortiri filium L^bCMN *cum BΣ* (*κ.π.*) κληρώσασθαι τὸν υἱόν | nec] ne M^a 22 et] et ad *L* | transferatur ambagibus *C* 23 potestatem *PL* 24 sine *om.* M^a 25 actionem *om. BΣ* (*κ.π.*) | redibeatur *C* 26 *s. a. Th. PL* | XVII] XIIII *PL* | constantino ... 27 conss.] *Th.*, cons. a. et lic. conss. L^b, *om.* PL^a 28 aa. *PM*, aaa. *L* | tiberium comes *L* | spaniarum *N*, spaniae *M* | ab] M^a *Th.*, a *PLCM*^{b}*N* 29 contingnerit *L*, contingerit *N* 30 praecipimus] dicimus *N* | ad] autem ad *C* 31 quodcumque M^a 32 dimidia *PLN* | et *om. N*^{a} | exsolui *PL* | uideatur solui pro parte media *N* 34 uel] siue *Th.* | sponsam *C* | uel non interu.] uel non *C, om. N*

illam mori contigerit, omni donatione infirmata ad donatricem sponsam siue eius successores donatarum rerum dominium transferatur. D. ID. IVL. CONSTANTINOPOLI[1] NEPOTIANO ET FACVNDO CONSS. a. 336

17 [2]IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. HIERIO PP. Minoribus aetate feminis etiam actorum testificatione in ante nuptias donatione ad eas facta omissa, si patris auxilio destitutae sint, iuste consulitur, ut firma donatio sit. D. X K. MART. CONSTANTINOPOLI TAVRO ET FELICE CONSS. a. 428 [Th. 3, 5, 13 BΣ 47, 1, 66]

18 [3]IMP. ZENO A. SEBASTIANO PP. Si liberis ex priore matrimonio procreatis pater ad secundas migrauerit nuptias uel non migrauerit, nihil omnino filiis prioris coniugii ex donatione ante nuptias, quam ipse uel alius pro ipso uxori quondam eius matri communium liberorum donauerat, seruare cogatur, quoniam et mater liberis ex priore matrimonio extantibus post secundas nuptias multoque amplius, si non fuerit alteri marito sociata, nihil isdem filiis ex dote, quam patri eorum ipsa uel alius pro ea obtulerit, seruare compellitur. D. K. MAI. ZENONE A.[4] CONS. a. 479

19 IMP. IVSTINVS A.[5] ARCHELAO PP. Si constante matrimonio consilium augendae dotis inierit uel uxor forte uel eius nomine quilibet alius, nihilo minus marito quoque liceat seu pro marito cuilibet alii tanto donationem ante nuptias additamento maiorem facere, quanto dotis augetur titulus, nec obsit in huiusmodi munificentiis interdictas esse liberalitates tempore nuptiarum: indulgendum est namque consensui communi partium, ne, cum negetur augendae potestas donationis, dotis etiam pigrius constituatur augmentum. Idemque licere praecipimus etiam in his matrimoniis, in quibus interdum accidit ante nuptias quidem donationem nullam esse, solam uero dotem marito mulierem obtulisse, ut etiam tunc muliere dotem augente liceat marito quoque donationem in uxorem suam eiusdem quantitatis facere, quantum aucta dos continere dignoscitur: pactis uidelicet de redhibitione uel retentione auctae dotis uel donationis, prout partes consenserint, pro iam statuto modo ineundis siue iniungendis ueteribus pactis, quae initio nuptiarum de ante nuptias donatione et dote principaliter constituenda inita sunt. Iura etiam hypothecarum, quae in augenda dote uel donatione fuerint, ex eo tempore initium accipiant, ex quo eaedem hypothecae contractae sunt, et non ad prioris dotis uel ante nuptias donationis tempora referantur. Sed et si e contrario maritus et uxor ad deminuendam dotem et ante nuptias donationem consenserint, licere eis ad similitudinem deminutionis quae in dote fit etiam ante nuptias minuere donationem, ut pacta de amborum deminutionibus ineunda firma et legitima esse intellegantur: exceptis uidelicet his casibus, in quibus aut maritus ex priore matrimonio liberos habens ad secundas migrauerit nuptias aut uxor similiter ex anteriore matrimonio liberis ei existentibus secundo marito se iunxerit. in hoc enim secundo matrimonio uel a parte mariti uel a parte mulieris uel ab utraque, si hoc etiam euenerit, interdictam esse deminutionem dotis et ante nuptias donationis, ne aliquid aduersus filios prioris matrimonii machinari uideatur, censemus. a. 527?

1 2 3

P (3, 16. 15. 17. 18) *L* (*ut P*) *CMN*

---

[1] accepta XIIII k. Mai. Hispali *ins. Th.* [2] *iunge* 2, 57, 2. 5, 4, 22. 5, 11, 6. 6, 18, 1. 6, 24, 11, 6, 61, 2 [3] *iunge* 3, 28, 29 [4] ipso A. II 3, 28, 29 [5] Impp. Iustinus et Iustinianus AA. (*cf. c.* 20 § 9 *h. t.*)?

---

2 donatorum *N, inc. M*[a] | *s. a. Th. L*[b] 4 imp. theodorus *N* | ualerianus *C*, ualerius *M* | aa. *om. M* | gerio *M* | pp.] p. *M, om. PL* 5 etiam] *Th. N*, et *P*[a]*LCM*[b], e *P*[a], *om. M*[a] | teestificatione *P* 6 consuletur *M*[a] | *s. a. Th. L uel L*[b] 7 constant. ... conss. *om. L* 8 ipp. *N* | a. *om. P* | pp.] p. *M, om. P* | priore] primo *M* 9 secundus *M*[a] | uel non migr. *om. P*[a] | omnino nichil *C*, omnino *om. L*[b]*MN* | filius *L*[a] | priori *M*[a] 10 quam ipse] qua nupse *C* | communium] comd'nium *M*[a] 11 donauerit *C* 12 que *om. C* | nihil] nichil omnino *C* 13 eisdem *C* | patre *M*[a] | aliis *PL* | obtulit *N* 14 *s. a. L*[b] 15 iustinianus *C* | archelegio *M* 16 ingerit *N*[a] 18 in *om. N* 20 etiam dotis *C* | prigrius *C*, pig *M*[a]? 21 licere *om. M*[a] | quibus] qui *M*[a] | ante nuptias quidem] quod *M*[a] 24 de *om. M*[a] 27 constituendae *N*[a] | sunt inita *N* | in] de in *C* 28 initium *om. M*[a] | eaedem] eodem *C* 29 sint *M* | non *om. C* 30 e *om. M* 31 ei *M*[a] 35 extantibus *N* 36 a parte mulieris] mulieris *C* | euenerit] acciderit *N* 38 censemus *om. M*[a]

20 IMP. IVSTINIANVS A. IOHANNI PP. Cum multae nobis interpellationes factae sunt aduersus maritos, qui decipiendo suas uxores faciebant donationes, quas ante nuptias antiquitas nominauit, insinuare autem eas actis interuenientibus supersedebant, ut ineffectae maneant et ipsi quidem commoda dotis lucrentur, uxores autem sine nuptiali remedio relinquantur, sancimus nomine prius emendato ita rem corrigi et non ante nuptias dona-
1 tionem eam uocari, sed propter nuptias donationem. Quare enim dotem quidem et constante matrimonio mulier marito dare conceditur, donationem autem marito nisi ante nuptias facere non permittitur? et quae huius rei differentia rationabilis potest inueniri,
2 cum melius erat mulieribus propter fragilitatem sexus quam maribus subueniri? Sicut enim dos propter nuptias fit et sine nuptiis quidem nulla dos intellegitur, sine dote autem nuptiae possunt celebrari, ita et in donationibus, quas mariti faciunt uel pro his alii, debet esse aperta licentia et constante matrimonio talem donationem facere, quae quasi antipherna possit intellegi et non simplex donatio. ideo enim et antiqui iuris conditores inter donationes etiam dotes connumerant. Si igitur et nomine et substantia nihil
3 distat a dote ante nuptias donatio, quare non etiam ea simili modo et matrimonio con-
4 tracto dabitur? Sancimus itaque omnes licentiam habere siue priusquam matrimonia contraxerint siue postea donationes mulieribus dare propter dotis dationem, ut non simplices donationes intellegantur, sed propter dotem et propter nuptias factae. simplices etenim donationes non propter nuptias fiunt, sed propter nuptias uetitae sunt: et propter alias causas et libidinem forsitan uel unius partis egestatem, non propter ipsam nuptiarum
5 adfectionem efficiuntur. Si igitur dote iam praestita maritus nulla ante nuptias facta donatione donare mulieri res maluerit, ita tamen, ut dotis quantitatem non excedant, et hoc ipsum significauerit, quod non simplicem faciat donationem, sed propter dotem iam conscriptam et ipse ad donationem uenerit, licebit ei hoc facere et supponatur pactis dotalibus huiusmodi donatio. et si quidem hoc fuerit specialiter expressum, pacta con-
6 uenta seruari oportet. Sin autem donatio quidem talis facta sit, utpote autem dotali instrumento antecedente nulla pacta tali donationi post nuptias inserantur, re ipsa uideatur esse hoc pactum, et secundum dotales conuentiones intellegantur et in tali donatione pacta fuisse conuenta, ut aequis passibus utraque ambulet tam dos quam donatio.
7 Ita tamen, ut Leoniana constitutio[1], quae super exaequatione pactionum loquitur non in quantitate, sed in partibus, maneat in his casibus intacta, et non solum ea immutilata custodiatur, sed etiam nostra[2], quam de interpretatione eius fecimus ambiguitatem eius tollentes: disparibus etenim pactionibus factis maiorem lucri partem ad minorem deducen-
8 (1) dam esse censemus, ut eodem modo uterque minorem partem lucretur. Similique modo si facta quidem fuerit talis donatio, quae antea quidem ante nuptias uocabatur, nunc autem propter nuptias, non autem ante nuptias fuerit actis interuenientibus insinuata, licebit et constante matrimonio eam insinuare, nullo obstaculo penitus ex nuptiarum interuentu
9 faciendo: si enim fieri eas post nuptias concedatur, multo magis insinuari. Similique modo et ea constitutio[3], quam pro augendis tam dotibus quam ante nuptias donationibus fecimus,

p (*c.* 20 *usque ad* 3 nominauit.) *L* (*c.* 20 *usque ad* 3 nominauit *inter c.* 9 *et* 10) *C* (*c.* 20 *collocatur ante c.* 11) *MN*

---

[1] 5, 14, 9 [2] 5, 14, 10 [3] *c.* 19 *h. t.*

---

1 impp. *N* | iohanni *om. N* 2 antiquas M^a 3 nominauit et cetera *reliquis omissis L*, nominauerit *C* | insinuari *N* 4 dotis commoda *N* | sine *om.* M^a 6 eam] eandem *N* | uocari] nominari *C* | quidem *om. C* 7 mulieri *N* | dare *om.* M^a 8 permittatur *C* 9 maribus] *C*, maritis *MN* | subuenire *CN* 10 fit] sit *C* 11 nupitie *N* | possint *M* | faciunt mariti *M* 12 facere donationem *N* | quae q. a. possit] *C*, quia q. a. haec (haeae *M*) possunt *MN* 15 ea] *M*, *om. CN* | simili] si nullo *N* | contractu *CM* 16 matrimonio M^aN^a | contraxerit *N* 17 donacionis M^a | dationem] *N*, dationes CM^b, donationes M^a 21 effectionem M^a 26 ut puta *M* 27 accedente *N* | post] propter *N* 30 leonita M^a 31 immutalita M^a 32 nostram M^a | facimus *M* 33 actionibus N^a | maioris *C*, *cf.* 5, 14, 10 35 si *om.* M^a | antea] an *C* 36 ante nuptias *om. C* | atuenientibus N^a 37 et] etiam *N* 38 conceditur *C* 39 et *om. M* | agendis M^a

intacta illabataque conseruetur: omnibus uidelicet, quae de simplicibus donationibus inter maritum et uxorem constante matrimonio uel a ueteribus uel a nobis statuta sunt, in suo robore duraturis. a. 531—5

IIII

R DE NVPTIIS R

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. POTITO. Cum de nuptiis puellae quae- B 28, 4, 25
ritur nec inter tutorem et matrem et propinquos de eligendo futuro marito conuenit, arbitrium praesidis prouinciae necessarium est. D. NON. MAI. ANVLLINO ET FRONTONE CONSS. a. 199

2 IDEM AA. TROPHIMAE. Si nuptiis pater tuus consensit, nihil oberit, quod B 28, 4, 26
instrumento ad matrimonium pertinenti non subscripsit.

3 [1]IDEM AA. VALERIAE. Libertum, qui patronam seu patroni filiam uel con- B 28, 5, 31
iugem uel neptem uel proneptem uxorem ducere ausus est, apud competentem iudicem accusare poteris moribus temporum meorum congruentem sententiam daturum, quae huiusmodi coniunctiones odiosas esse merito duxerunt. ID. NOV. DEXTRO *II* ET PRISCO *CONSS.* a. 196

4 IMP. ALEXANDER A. PERPETVO. Liberi concubinas parentum suorum uxores ducere non possunt, quia minus religiosam et probabilem rem facere uidentur. qui si contra hoc fecerint, crimen stupri committunt. III ID. APRIL. MODESTO ET PROBO CONSS. a. 228

5 IDEM A. MAXIMAE. Si, ut proponis, pater quondam mariti tui, in cuius B 28, 4, 27
fuit potestate, cognitis nuptiis uestris non contradixit, uereri non debes, nepotem suum ne non agnoscat.

6 IMP. GORDIANVS A. VALERIAE. Etsi contra mandata principum contractum B 28, 4, 28
sit in prouincia consentiente muliere matrimonium, tamen post depositum officium si in eadem uoluntate perseuerauerit, iustae nuptiae efficiuntur: et ideo postea liberos susceptos natosque ex iusto matrimonio legitimos esse responsum uiri prudentissimi Pauli[2] declarat. XII K. SEPT. GORDIANO *A.* ET AVIOLA *CONSS.* a. 239

7 IDEM A. APRO. Si, ut proponis, post querellam de marito a filia ad te B 28, 5, 21
delatam dissociatum est matrimonium nec te consentiente ad eundem regressa est, minus legitima coniunctio est cessante patris uoluntate, in cuius est potestate: atque ideo non paenitente filia petitionem dotis[3] repetere non prohiberis. PP. IIII K. NOV. SABINO ET VENVSTO CONSS. a. 240

P (4 R 1. 3, 14. 4, 2. 3. 5. 6 [7 *p*]) *L* (4 R 1. 3, 14. 4, 2. 3. 5...7) *C* (3, 20 *collocatur ante* 3, 11) *MN*

---

[1] *c.* 3 *collocari debuit ante c.* 1 [2] *Dig.* 23, 2, 65, 1 [3] non renitente filia petitioni dotis (*Cuiacius: u. i.*)?

---

2 constituta *C* 3 *hanc constitutionem iam anno* 533 *emissam fuisse indicant Inst.* 2, 7, 3 6 seuero et ant. *N* | petito *LC* 8 *s. a. L*[b] *et PL ad* 3, 14 | d.] *L*[b], pp. *PL* | ancolino *L ad* 3, 14 | phontone *PL*, fontene *L*[b] 9 conss. *om. L*[b] 10 aa.] a. *M* | consenserit *C* 11 pertinente *N*[a] | scripsit *L*[a]*: in PL additur subscriptio c.* 4 12 uelerie *PL* 13 compentem *P* 14 quae] quia *P*[a]*L*[a]*?C*, qui *L*[b]*:* οἵτινες χρόνοι *BΣ* (*κ.π.*) 15 coniunctiones odiosas] *N cum BΣ* (*κ.π.*): τὰς τοιαύτας συναφείας μισητίας, coniunctionem odiosam *PLCM* | deduxerunt *PL*[a], dixerunt *C*, ὑπολαμβάνουσι *BΣ* (*κ.π.*) | *s. a. L*[b] | 11 *om. L*[b] | conss. *om. L*[b] 17 haec *N* 18 strupri *C* | *s. a. PL ad c.* 2 | probo] prisco *PL* 19 a.] aa. *PL* | maximo *C*, maximian. *N* 20 nepotem suum ne] *PL*[1]*C*, ut nep. suum ne *L*[2], ne nep. suum *MN* 21 cognoscat *C: in PL additur subscriptio c.* 7 22 a. *om. P* | mandati *L*[a] 23 consentientem *C* 24 perseuerauerit] *T cum B:* ἐὰν ... στέρξῃ τὸν ... γάμον ἡ γυνή, perseuerauerint *N*, perseuerauerunt *PLCM*: *cf. Dig.* 23, 2, 65, 1 26 *s. a. L*[b] | a. *om. L*[b] | conss. *om. L*[b] 27 a.] aa. *M* | apro *om. C* | a *om. pL* | filio *N*[a] | ad te] a te *pL, om. BΣ* (*κ.π.*) 28 egressa *N*[a] 29 coniunctio est] coniunctionem (*uel* —ne) *L*[a] | in] perseuerauerunt in *L*[a] | non paenitente filia petitionem dotis (petitionis dotem *N*[a])] *pLN*, non penitentem (*uel* —tes) filia peticione dot.. *M*[a], non petente filia petitionem dotis *CM*[b]*: lectionem librorum pLN*[b] *confirmat BΣ* (*κ.π.*): διὰ τοῦτο μεταμελουμένης τῆς θυγατρὸς τὴν ἀπαίτησιν τῆς προικὸς ἀναλαμβάνειν οὐ κωλυθήσῃ, *ad quae Thalelaeus adnotat* τουτέστι ἀντιλεγούσης τῆς ἀπαιτήσεως τῆς προικός 30 *s. a. pL*[b] *et PL ad c.* 5 | pp. IIII] *PL*, pp. iii *p*, iiii *L*[b] *hoc loco* | k. nou. ... 31 conss. *om. p*

8 IDEM A. ROMANO. In copulandis nuptiis nec curatoris, qui solam rei fami- [B 28, 4, 29
liaris sustinet administrationem, nec cognatorum uel adfinium ulla auctoritas potest interuenire, sed spectanda est eius uoluntas, de cuius coniunctione tractatur. D. V K. MART. GORDIANO *A. II* ET POMPEIANO CONSS. a. 241

9 IMP. PROBVS A. FORTVNATO. Si uicinis uel aliis scientibus uxorem liberorum procreandorum causa domi habuisti et ex eo matrimonio filia suscepta est, quamuis neque nuptiales tabulae neque ad natam filiam pertinentes factae sunt, non ideo minus ueritas matrimonii aut susceptae filiae suam habet potestatem.

10 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. PAVLINAE. Cum te non ex senatore patre procreatam ob matrimonium cum senatore contractum clarissimae feminae nomen adeptam dicas, claritas, quae beneficio mariti tibi parata est, si secundi ordinis uirum postea sortita es redacta ad prioris dignitatis statum, deposita est.

11 IDEM AA. ALEXANDRO. Si inuita detinetur uxor tua a parentibus suis, [B 28, 4, 30
interpellatus rector prouinciae amicus noster exhibita muliere uoluntatem eius secutus desiderio tuo medebitur.

12 IDEM AA. SABINO. Ne filium quidem familias inuitum ad ducendam uxorem cogi legum disciplina permittit. igitur, sicut desideras, obseruatis iuris praeceptis sociare coniugio tuo quam uolueris non impediris, ita tamen, ut in contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat. D. NON. NOV. DIOCLETIANO *A. II* ET ARISTOBVLO CONSS. a. 285

13 IDEM AA. ET CC. ONESIMO. Neque sine nuptiis instrumenta facta matri- [B 28, 4, 31
monii ad probationem sunt idonea diuersum ueritate continente, neque non interpositis instrumentis iure contractum matrimonium irritum est, cum omissa quoque scriptura cetera nuptiarum indicia non sunt irrita.

14 IDEM AA. ET CC. TITIO. Neque ab initio matrimonium contrahere neque [B 28, 4, 32
dissociatum reconciliare quisquam cogi potest. unde intellegis liberam facultatem contrahendi atque distrahendi matrimonii transferri ad necessitatem non oportere.

15 IDEM AA. ET CC. TITIANO. Vxorem libertam suam manumissori, si [Epanagoge 16, 20
non sit ex his personis quae specialiter prohibentur, ducere non est interdictum, et ex eo matrimonio iustos patri filios nasci certissimum est.

16 IDEM AA. ET CC. RHODONI. Patrem, qui filiam exposuit, at nunc adultam [B 28, 4, 33
sumptibus et labore tuo factam matrimonio coniungi filio desiderantis fauere uoto conuenit. qui si renitatur, alimentorum solutioni in hoc solummodo casu parere debet.

17 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC.[1] Nemini liceat contra- [Coll. 6, 4, 5
here matrimonium cum filia nepte pronepte, itemque matre auia proauia et ex latere amita

P (4, 8. 9. 11...13 [14 *p*]) *L* (4, 8. 9. 11...14) *C* (*cf. ad u.* 15) *MN*

[1] Exemplum edicti Diocletiani et Maximiani (AA. et *ins.*) nobilissimorum Caesarum *Coll.*

1 idem] imp. alex. *PL* 2 nec] ne P^a | uel] nec L^a 3 *s. a. PL* 4 a. II *om. PL* 5 a. *om. C* 7 natam] natura $PL^a?N^a?$ | sint *MN* 8 suam] *C*, suae *PLMN* | *in PLD huic constitutioni subiungitur subscriptio a.* 285, *quae ad c.* 12 *pertinere uidetur* 9 imp. *N* 10 patre *om.* N^a 11 ademptam *C* | quae] que ob N^a 13 idem] impp. dioc. et maxi. *PL* | aa. alexandro] aa. et cc. *C* 14 exhibebita N^a 15 *inter c.* 11 *et* 12 *C inserit constitutionem, quam alii libri alio loco exhibent, uelut G post c.* 10, *T post* 5, 5, 2. *eius uerba secundum hos tres libros haec sunt:* imp. ualerianus (ual. *CT*) a. probo (probo *om. G*). ubi iuris (enim *pro* iuris *C*) auctoritas desit, ibi (ubi G^a) nullum matrimonium uideri (numerum *pro* matr. uideri *C*) contractum saepe rescriptum est. *alienam eam esse ab hoc Codice appareret ex plurimis posteriorum constitutionum h. t. tam in BΣ* 28, 4. 5 *quam in Nomoc. citationibus, quarum numeri cum huius editionis numeris conueniunt* 16 aa.] a. *C* | ne] nec L^bC^bMN 17 sideras obserua iuris conceptis P^a 18 impedieris *PL* | in *om.* L^a | tui patris *C* 19 *s. a. PLD tam hoc loco quam ad c.* 9 | non. nou. .... conss.] nou. uou. *PL h. l.*, non. nou. ↀↀ *D h. l.*, nou. diocli. et aristobulo conss. *D ad c.* 9, n. no. dic. et aristb. conss. *P ad c.* 9, non. dec. et aristob. conss. *L ad c.* 9 20 aa. et cc.] a. *C* | oneffimo *M* 21 sunt *om.* P^a | non *om.* PL^t 22 omissa] amissa *legit Thalelaeus:* ἀπολλυμένου τοῦ συμβολαίου *B* | quoque *om.* N^a 23 inducia M^a 24 aa. et cc.] a. *C* | atilio *C* 25 reconciliareconciliare L^a 26 non] iuris non N^a | oporteres pL^a: s. *initium fuerit subscriptionis* 27 aa. et cc.] a. *C*, a. et cc. *M* 28 sint N^a | dicere N^a | et *om. M* 29 certum N^a 30 aa. et cc.] a. *C* | rudoni *M*, rodori *N* | filiam] f. suam *C* | at] ac *N* | adailtam N^a 31 matr.] in matr. CM^b | coniugi M^a | desideratis N^a 33 imp. *N* | et cc. *om. M* 34 neptem N^a | amata N^a

ac matertera, sorore sororis filia et ex ea nepte, praeterea fratris filia et ex ea nepte, itemque ex adfinibus priuigna nouerca nuru socru ceterisque, quae iure antiquo prohibentur: a quibus cunctos uolumus abstinere. D. K. MAI. DAMASCO TVSCO ET ANVLLINO CONSS. a. 295

18 IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD SENATVM. Viduae intra quintum et uicesimum annum degentes, etiam si emancipationis libertate gaudent, tamen in secundas nuptias sine patris sententia non conueniant. Quod si in condicionis delectum mulieris uoluntas *repugnat* sententiae propinquorum, placet admodum, ut in uirginum[1] coniunctionibus sanctum est, habendo examini auctoritatem quoque iudiciariae cognitionis adiungi, ut, si pares sunt genere ac moribus petitores, is potior aestimetur, quem sibi consulens mulier adprobauerit. Sed ne forte ii, qui gradu proximo ad uiduarum successiones uocantur, et honestas nuptias impediant, si huiusmodi rei suspicio processerit, eorum uolumus auctoritatem iudiciumque succedere, ad quos, etiamsi fatalis sors intercesserit, tamen hereditatis commodum peruenire non possit. D. XVII K. AVG. GRATIANO A. II ET PROBO CONSS. Th. 3, 7, 1 B 28, 4, 34 a. 371

19 IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVTYCHIANO PP. Celebrandis inter consobrinos matrimoniis licentia huius legis salubritate indulta est, ut reuocata prisci iuris auctoritate restinctisque calumniarum fomentis matrimonium inter consobrinos habeatur legitimum, siue ex duobus fratribus siue ex duabus sororibus siue ex fratre et sorore nati sunt, et ex eo matrimonio editi legitimi et suis patribus successores habeantur. D. III ID. IVN. NICAEAE STILICHONE II ET ANTHEMIO CONSS. a. 405

20 [2]IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. AD THEODORVM PP. In coniunctione filiarum in sacris positarum patris[3] expectetur arbitrium: si sui iuris puella sit intra quintum et uicesimum annum constituta, ipsius quoque exploretur adsensus. si patris auxilio destituta, matris et propinquorum et ipsius quoque requiratur adultae iudicium. Si uero utroque orbata parente sub curatoris defensione consistat et inter honestos competitores matrimonii oriatur forte certamen, ut quaeratur, cui potissimum puella iungenda sit, si puella cultu uerecundiae propriam noluerit depromere uoluntatem, coram positis propinquis iudici deliberare permissum sit, cui melius adulta societur[4]. B 29, 4, 35 a. 406–

21 [5]IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. BASSO PP. A caligato milite usque ad protectoris personam et sine aliqua sollemnitate matrimoniorum liberam cum ingenuis dumtaxat mulieribus contrahendi coniugii permittimus facultatem[6]. BΣ 28, 5, 20 a. 426

P (4, 18. 20. 21) *L* (4, 18. 20. 21) *CMN*

[1] pupillarum *Th.* [2] *iungenda uidetur* 5, 8, 1 [3] patris *ins.* (*Mommsen*) [4] D. k. Nou. Rauennae Honorio VIII et Theodosio III AA. conss. (*a.* 409) 5, 8, 1 [5] *fortasse iungendae sunt* 6, 7, 4 *et Th.* 4, 6, 7: *cf. Th.* 4, 6, 8 [6] D. III k. April. Rauennae Theodosio XII et Valentiniano II AA. conss. 6, 7, 4

1 sor. filia et] sor. filia *C* 2 ex *om. C* | nurum socrum *N*, socru nuru *Coll.* | quae *om. N*^{a} | antiquo iure *Coll.* 3 uolumus] *W*^{b} *Coll.*, se uol. *CMN* | *s. a. Coll.* 5 imppp. ualent. ual. (imppp. ualens ualerius *M*, imp. ualent. et ualer. *N*) et gr. aaa.] *MN*, impp. ual. et ualen. aa. *PL*, imp. ualerianus a. *C* 6 uices. et quintum *Th.*, XXU *N* | mancipacionis *P*^{a} 7 secundis nuptiis *C* | non sine p. sent. *Th.* 8 coniunctionis *L*^{a}*CM*^{a}*N*^{b}, conuictionis *N*^{a} | delectum] *MN*^{a}? *Th.*, dilectum *C*, delictum *PL*, delectu *N*^{b} | repugnat (certat *Th.*) sententiae] *Th. cum B* εἰ δὲ ἐναντιοῦνται ἑαυτοῖς, *ubi ex Thalelaei supplemento praecedunt:* εἰ δὲ ἐτελεύτησεν ὁ πατήρ, γνώμη τῶν συγγενῶν [γαμείτω], patri rep. (repugnant *M*^{a}) sent. (et *addit M*^{b}) *CM*, patris rep. (patris sententiae repugnant *L*^{a}) patris sent. et *P*^{a}*L*^{a}*N*, patris sent. rep. et *P*^{a}*L*^{b} | pl•ceat *N*^{a} 9 sancitum *M*^{b}, sanctitum *N* | examine *PL*^{a} | iudicarie *P* 10 pares sint gen. *MN*^{b}, pares gen. sunt *P*^{a} | ac] aut *C* | competitores *C* 11 ii] hi *PLMN* | proximiore *C* 12 successionem *PLC* | et] *L*^{b}*N*, etiam *Th.*, *om. PL*^{a}*CM* | huiusmodi] huius *Th.* 14 tamen] t. ad *N* | hereditas *L* | possint *N* | *s. a. Th.: in PL est subscriptio c.* 19 15 probo] probo uc. *Th.* 16 etitiano *M*^{a} 17 salubritatem *N* 19 ex duobus] du•bus *M*^{a}, duobus *M*^{b} | duabus] duobus *C* | fratre] fratres *M*^{a} | sint *N* 20 legitim *N* | partibus *N*^{a} | *s. a. M et PL ad c.* 18 | niceae ... 21 anthemio] nicesticone primo *P*, nicesticone i. *L*, niceae *om. M* 22 theodorus *N* | ad theodorum] mucro *C* | coniunctionem *PL* 23 expetetur *M* 24 et *om. N* 26 parentes *C* | honestas *P*^{a} 27 ut] *P*^{a}*L*^{1}*M*^{a}?*N*, et *P*^{a}*L*^{b}*CM*^{b} 28 uoluerit *C* 29 iudicio *PL*^{1} | adulte *N*^{a} | *in PL additur subscriptio c.* 25 *uel* 26 *haec:* p. k. oct. cp. lamp. et or. uc. conss. 30 impp. theod. et ualentinus *M*, imp. theodoro et ualentino *N* | pp. *om. N*

22 [1]IDEM AA. HIERIO PP. Si donationum ante nuptias uel dotis in- [Th. 3, 7, 3. BΣ 28, 5, 20
strumenta defuerint, pompa etiam aliaque nuptiarum celebritas omittatur, nullus aestimet ob id deesse recte alias inito matrimonio firmitatem uel ex eo natis liberis iura posse legitimorum auferri, inter pares honestate personas nulla lege impediente consortium, quod ipsorum consensu atque amicorum fide firmatur. D. X K. MART. CONSTANTINOPOLI FELICE ET TAVRO CONSS. a. 428

23 IMP. IVSTINVS A. DEMOSTHENI PP. Imperialis beneuolentiae proprium hoc esse iudicantes, ut omni tempore subiectorum commoda tam inuestigare quam eis mederi procuremus, lapsus quoque mulierum, per quos indignam honore conuersationem imbecillitate sexus elegerint, cum competenti moderatione subleuandos esse censemus minimeque eis spem melioris condicionis adimere, ut ad eam respicientes improuidam et minus honestam electionem facilius derelinquant. nam ita credimus dei beneuolentiam et circa genus humanum nimiam clementiam quantum nostrae naturae possibile est imitari, qui cottidianis hominum peccatis semper ignoscere dignatur et paenitentiam suscipere nostram et ad meliorem statum reducere: quod si circa nostro subiectos imperio nos etiam facere differamus,
1 nulla uenia digni esse uidebimur. Itaque cum iniustum sit seruos quidem [Nomoc. 13, 21
libertate donatos posse per diuinam indulgentiam natalibus suis restitui postque huiusmodi principale beneficium ita degere, quasi numquam deseruissent, sed ingenui nati essent, mulieres autem, quae scaenicis quidem sese ludis immiscuerunt, postea uero spreta mala condicione ad meliorem migrauere sententiam et inhonestam professionem effugerunt, nullam spem principalis habere beneficii, quod eas ad illum statum reduceret, in quo, si nihil peccatum esset, commorari potuerint: praesenti clementissima sanctione principale beneficium eis sub ea lege condonamus, ut, si derelicta mala et inhonesta conuersatione commodiorem uitam amplexae fuerint et honestati sese dederint, liceat eis nostro supplicare numini, ut diuinos adfatus sine dubio mereantur ad matrimonium eas uenire permittentes legitimum:
1*a* His, qui eis coniungendi sunt, nullo timore tenendis, ne scitis praeteritarum legum infirmum esse uideatur tale coniugium, sed ita ualidum huiusmodi permanere matrimonium confidentibus, quasi nulla praecedente inhonesta uita uxores eas duxerint, siue dignitate praediti sint siue alio modo scaenicas in matrimonium ducere prohibeantur, dum tamen
1*b* dotalibus omnimodo instrumentis, non sine scriptis tale probetur coniugium. Nam omni macula penitus direpta[2] et quasi suis natalibus huiusmodi mulieribus redditis neque uocabulum inhonestum eis inhaerere de cetero uolumus neque differentiam aliquam eas habere
2 cum his, quae nihil simile peccauerunt: Sed et liberos ex tali matrimonio procreandos suos et legitimos patri esse, licet alios ex priore matrimonio legitimos habeat, ut bona eius tam ab intestato quam ex testamento isti quoque sine ullo impedimento percipere possint.
3 Sed etsi tales mulieres post diuinum rescriptum ad preces earum datum ad matrimonium uenire distulerint, saluam eis nihilo minus existimationem seruari praecipimus tam in aliis omnibus quam ad transmittendam quibus uoluerint suam substantiam et suscipiendam
4 competentem sibi legibus ab aliis relictam uel ab intestato delatam hereditatem. Similes uero tale merentibus ab imperatore beneficium mulieribus illas etiam esse uolumus, quae dignitatem aliquam, etsi non serenissimo principi supplicauerunt, ultronea tamen donatione

CMN

[1] *iunge* 2, 57, 2. 5, 3, 17. 5, 11, 6. 6, 18, 1. 6, 24, 11. 6, 61. 2 *Th.* 4, 6, 8 [2] direpta (*Mommsen*)?

1 gerio *M* | donationem *C* 2 aestimet] *libri cum Th.* 3 deesset N^a 5 *s. a. Th.* 7 iustinus] *M*, iustinianus *CN: Iustini hanc legem esse constat cum ex inscr. c.* 24 *tum ex c.* 29 § 8 *et Procopii hist. arc. c.* 9 (*ed. Dindorf p.* 66) 9 honorem *C*, honere N^a 10 elegerunt *C* | censuimus N^a, cen••mus M^a 11 honest• M^a, *om.* N^a 15 statum] *C*, eam st. *M*, st. eam *N* | si *om.* M^a 19 mala *om.* M^a 20 effugerint *M* 21 reducerent M^a | nihil] *C*, nihil inhonesti (—ste N^a) *MN* 24 dederunt *M* 25 eas] eis M^a 26 praeterarum M^a 27 inualidum N^a 29 prohibebantur *C* 31 direptam *CN* 32 de cetero] decreto M^a 33 his] in his *N* | et *om.* M^a 34 priori *N* | habeant *MN* 35 praecipere *N* 38 uoluerit *C* 39 intestamento N^a 40 esse *om. C* 41 aliquam] aliquam habent M^a | supplicarunt MN^a?, supplicauerint N^b | ultroneam t. donacionem *MN*

ante matrimonium meruerint, ex qua dignitate aliam etiam omnem maculam, per quam
5 certis hominibus legitime coniungi mulieres prohibentur, aboleri penitus oportet. His illud
adiungimus, ut et filiae huiuscemodi mulierum, si quidem post expurgationem prioris uitae
matris suae natae sint, non uideantur scaenicarum esse filiae nec subiacere legibus, quae
5a prohibuerunt filiam scaenicae certos homines in matrimonium ducere. Sin uero ante pro- 5
creatae sint, liceat preces offerentibus inuictissimo principi sacrum sine ullo obstaculo
mereri rescriptum, per quod eis ita nubere permittatur, quasi non sint scaenicae matris
filiae: nec iam prohibeantur illis copulari, quibus scaenicae filias uel dignitatis uel alterius
causae gratia uxores ducere interdicitur, ut tamen omnimodo dotalia inter eos etiam in-
6 strumenta conficiantur. Sed et si a scaenica matre procreata, quae usque ad mortem suam 10
in eadem professione durauit, post eius obitum preces imperatoriae clementiae obtulerit et
diuinam indulgentiam meruerit liberationem maternae iniuriae et nubendi licentiam sibi con-
donantem, istam quoque posse sine metu priorum legum in matrimonio illis copulari, qui
7 dudum scaenicae filiam uxorem ducere prohibebantur. Immo et illud remouendum esse
censuimus, quod etiam in priscis legibus, licet obscurius, constitutum est, ut matrimonia 15
inter impares honestate contrahenda non aliter quidem ualeant, nisi dotalia instrumenta
confecta fuerint, his uero intercedentibus omnimodo firma sint sine aliqua distinctione per-
sonarum, si modo liberae sint et ingenuae mulieres, nullaque nefariarum uel incestarum
7a coniunctionum suberit suspicio. Nam nefarios et incestos coitus omnibus modis amputa-
mus, sicut et illos, qui praeteritarum legum sanctione specialiter uetiti sunt, exceptis uide- 20
licet his, quos praesenti lege permisimus legitimique matrimonii iure muniri praecepimus.
8 His itaque per hanc generalem legem ita constitutis et de cetero conseruandis, praeteritas
etiam huiusmodi coniunctiones ex subiecto tempore factas secundum praedictam disposi-
tionem iudicari praecipimus, ut, si quis talem uxorem ab initio nostri imperii, prout dictum
est, iam duxerit et liberos ab ea procreauerit, iustos eos et legitimos et tam ab intestato 25
quam ex testamento pater successores habeat et legitima in posterum nihilo minus ea
uxore permanente procreandi quoque liberi legitimi sint. a. 520—

24 Imp. Ivstinianvs A. ad senatvm. Sancimus, si quis nuptiarum fecerit men- [B 28, 4, 36
tionem in qualicumque pacto, quod ad dandum uel faciendum uel non dandum uel non
faciendum concipitur, et siue nuptiarum tempus dixerit siue nuptias nominauerit, non aliter 30
intellegi esse condicionem adimplendam uel extenuandam, nisi ipsa nuptiarum accedat festi-
uitas, et non esse tempus inspiciendum, in quo nuptiarum aetas uel feminis post duodeci-
mum annum accesserit uel maribus post quartum decimum annum completum, sed ex quo
uota nuptiarum re ipsa processerint. sic etenim et antiqui iuris contentio dirimetur et
immensa librorum uolumina ad mediocrem modum tandem peruenient. D. Constantino- 35
poli xi k. Avg. Lampadio et Oreste conss. a. 530

25 Idem A. Iviano pp. Si furiosi parentis liberi, in cuius potestate consti- [B 28, 4, 37
1 tuti sunt, nuptias possunt contrahere, apud ueteres agitabatur. Et filiam quidem furiosi
marito posse copulari omnes paene iuris antiqui conditores admiserunt: sufficere enim
2 putauerunt, si pater non contradicat. In filio autem familias dubitabatur. et Vlpianus 40
quidem rettulit constitutionem imperatoris Marci, quae non de furioso loquitur, sed gene-
raliter de filiis mente captis, siue masculi siue feminae sint qui nuptias contrahunt, ut hoc

CMN

---

1 aliam] M^a, et aliam CM^bN | omnibus N^a 2 legitime *om.* C 3 huiusmodi N 4 matri M^a 5 prohibuerint C | antea N 6 sunt C | iniunctissimo CM^a | ullo *om.* M 7 meri C | ita nubere eis C | sunt C 9 gratias C^a | dotalia] talia M^a 10 confiteantur C | matre *om.* M^a 11 durauerit C | imperatori M^a 12 liberatione N 13 in *om.* C | matrimonium M^a 14 prohibeantur CM^aN 15 censemus M | in *om.* N^a 19 subierit C | citus M^a 20 sanctioni M^a | uestiti N^a 21 que] namque N^a | praecipimus *libri* 22 et] N, *om.* CM | praeteritas] et pr. N 24 iudicare N 25 procreauit M^bN, procreuit M^a 26 pater] C, patris M, patri N 27 procreati C 28 imp. iustinianus (iustinus M^a)] idem C 29 qualecumque N^a | faciendum] ad f. M | uel non fac. *om.* C 30 nuptias *om.* M^a 31 condicimus C | ad (ad *om.* N^a) complendam *libri* | uel extenuandam *om.* N^a 32 esset C 34 etenim et] etenim C 35 peruenient MN | *s. a. Merillius* 36 xi] x *alii libri Merillii* 38 possint N | agitabantur M^a 39 copulare N | conditores antiqui C 40 iulianus CMN^a *contra* $B\Sigma$ 41 furiosi C 42 sunt C | contrahuntur C | haec C

facere possint etiam non adito principe, et aliam dubitationem ex hoc emergere, si hoc, quod in demente constitutio induxit, etiam in furiosis obtinendum est, quasi exemplo
3 mente capti et furiosi filios adiuuante. His itaque dubitatis tales ambiguitates decidentes sancimus hoc repleri, quod diui Marci constitutioni deesse uidetur, ut non solum [1, 4, 28
dementis, sed etiam furiosi liberi cuiuscumque sexus possint legitimas contrahere nuptias,
4 tam dote quam ante nuptias donatione a curatore eorum praestanda: Aestimatione tamen in hac quidem regia urbe excellentissimi praefecti urbis, in prouinciis autem uirorum clarissimorum earum praesidum uel locorum antistitum tam opinione personae quam moderatione dotis et ante nuptias donationis constituenda[1], praesentibus tam curatoribus de-
5 mentis uel furiosi quam[2] his, qui ex genere eorum nobiliores sunt: Ita tamen, ut nulla ex hac causa oriatur uel in hac regia urbe uel in prouinciis iactura substantiae furiosi uel mente capti, sed gratis omnia procedant, ne tale hominum infortunium etiam expensarum detrimento praegrauetur. D. K. OCT. CONSTANTINOPOLI LAMPADIO ET ORESTE VV. CC. CONSS. a. 530

26 IDEM A. IVLIANO PP. Si quis alumnam suam libertate donauerit et in [B 28, 4, 38
matrimonio suo collocauerit, dubitabatur apud antiquos, utrumne huiusmodi nuptiae legi-
1 timae esse uideantur, an non. Nos itaque uetustam ambiguitatem decidentes non esse uetitum matrimonium censemus. si enim ex adfectu omnes introducuntur nuptiae et nihil impium neque legibus contrarium in tali copulatione spectamus, quare praedictas nuptias inhibendas existimauerimus? nec enim homo sic impius inueniatur, ut, quam ab initio loco filiae habuit, eam postea in suo collocauerit matrimonio, sed ei credendum est, qui eam ab initio non ut filiam educauit et libertate donauit et dignam esse postea suo puta-
2 uit matrimonio. Ea uidelicet persona omnimodo ad nuptias uenire prohibenda, quam aliquis, siue alumna sit siue non, a sacrosancto suscepit baptismate, cum nihil aliud sic inducere potest paternam adfectionem et iustam nuptiarum prohibitionem, quam huiusmodi nexus, per quem deo mediante animae eorum copulatae sunt. D. K. OCT. CONSTANTINOPOLI LAMPADIO ET ORESTE VV. CC. CONSS. a. 530

27 IDEM A. IOHANNI PP. Sancimus nuptias, quae inter masculos et feminas [B 28, 4, 39
maiores uel minores sexagenariis uel quinquagenariis lege Iulia uel Papia prohibitae sunt, homines uolentes contrahere et ex nullo modo uel ex nulla parte tales nuptias impediri. a. 531 uel 532

28 IDEM A. IOHANNI PP. Si libertam quis uxorem habeat, deinde inter senatores scribatur dignitate illustratus, an soluatur matrimonium, apud Vlpianum quaerebatur, quia lex
1 Papia inter senatores et libertas stare conubia non patitur. Nos igitur dei sequentes iudicium non patimur in uno eodemque conubio mariti felicitatem uxori fieri infortunium, ut, quantum uir in altum tollatur, tantum et coniux eius decrescat, immo magis penitus de-
2 pereat. Absit itaque a nostro tempore huiusmodi asperitas et firmum maneat matrimonium et uxor marito concrescat et sentiat eius fulgorem stabileque maneat matrimonium ex

A[ui] (*c.* 26) *CMN*

[1] statuenda *l. gem.* [2] dementis quam furiosi nec non *l. gem.*

1 possunt *CN* | etiam] *N*, et *CM*[b], *om. M*[a] | mergere *M*[a] 2 in dem.] dem. *C* 3 adiuuante] *M*[a]?, adiuuantes *CN*, adiuuantem *M uel M*[b] | ambiguitas *uel* ambiguita *M*[a] 4 diui] diu *M*[a] 5 possunt *C* 6 a] ac *N*[a] 7 quidem] *M l. gem., om. CN* | excellentissima *M*[a] | prouintias *N*[a] 10 sint *N* 12 procedebant *N*[a] | infortunum *M* 13 incremento *N* | *s. a. Merillius cum l. gem., fortasse etiam PL ad c.* 20 (*p.* 410, 29) | constantinopoli *om. Mer.* 15 quis] quis autem *A* | libertati *C*, libertatem *N*[a]? 16 dubitatur *C* 17 nos] non *N*[a] | uetustam] et istam *C*, ..stam *M*[a] 18 introducantur *CM* 19 neque] et *A contra BΣ* (*κ.π.*) | expectemus *CM* 20 inuenitur *N* 21 loco *om. N*[a] | suum coll. matrimonium *C* | est *om. A* 22 ab] *N cum BΣ* (*κ.π.*), et ab *ACM* | libertatem *M* | et ... putauit] ut ... putaret *A contra BΣ* (*κ.π.*) 23 peruenire *A* 26 *s. a. A. Merillius, fortasse etiam PL ad c.* 20 (*p.* 410, 29) 27 uu. cc. conss. *om. A* 28 iohanni] *CN*, iuliano *M* 29 uel minores *om. CN*[b], *inc. N*[a]: ἡ διάταξις ἐπιτρέπει τὸν μείζονα τῶν ξ' ἐνιαυτῶν συνάπτεσθαι τῇ ἐλάττονι τῶν ν' ἐνιαυτῶν *B* | sexagenarii uel quinquagenarii *M* 30 ulla *C* | *hanc constitutionem ante* XV *k. Nou.* 532 *datam esse colligitur ex* 6, 58, 12 31 iohanni] iuliano *M*[b], iulia *M*[a] | scribantur *CM*[a] 32 iulianum *C* | quia] quod *M* 34 uxoris *M*[a] 35 et *om. MN* 37 stabuleque *M*[a] | maneat *om. M*[a]

3 huiusmodi superuentu minime deminutum. Simili modo si priuati hominis filia ad liberti ueniat conubium et postea pater mulieris ad senatoris dignitatem fuerit elatus, taceat Papiae legis crudelissima sanctio et neque per hunc modum dissoluatur matrimonium inter
4 facti senatoris filiam et libertum, ne soceri prosperitas sine genero inueniatur. Melius est enim legis Papiae seueritatem in utroque casu compescere, quam eam sequendo hominum matrimonia dispergere non ex uitio mulieris et mariti, sed ex prospera alterutrius partis fortuna: cum enim ex una radice uitium nascitur, consequens est, ut una lege tollatur. a. 531 I

29 Ὁ αὐτὸς βασιλεύς . . . . . Πάσης . . . . . .

[Μ]ηδεὶς τὴν μὴ βουλομένην ἐλκέτω εἰς σκηνὴν μηδὲ τὴν ἑκουσίως κατελθοῦσαν κωλυέτω ὕστερον βουλομένην ἡσυχάσαι μηδὲ προτροπὴν διδότω καὶ λαμβανέτω αὐτῶν ἐγγύας περὶ τοῦ
1 μηκέτι ἀφίστασθαι τῆς σκηνῆς. Πᾶς οὖν ἐν οἱαδήποτε τάξει ὢν βίου ἢ οἱανδήποτε ἀρχὴν ἄρχων εἰ τοῦτο ποήσειεν, ἐξέστω τῇ γυναικὶ καὶ τῷ ἄρχοντι προσιέναι, εἰ μὴ αὐτός ἐστιν ὁ βιαζόμενος, καὶ τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα ἐκεῖνοι ἀποστήσωσι τὸν τὴν γυναῖκα βιαζόμενον, εἰδότα ὡς, ἐὰν ἀντιστῇ, τῆς πόλεως ἐκβάλλεται καὶ δημεύεται. ταῦτα μὲν, εἴ τις ἑλκύσειέ τινα πρὸς
2 τὴν σκηνήν.. Εἰ δὲ τὴν ἑκουσίως κατελθοῦσαν κωλύει πάλιν ἀποστῆναι, καὶ ἡ τῶν ἐγγυῶν
3 δόσις λυέσθω καί, εἴ τι ἀπῃτήθησαν δοῦναι οἱ ἐγγυηταί, διπλᾶ λαμβανέτωσαν. Ὁμοίως δὲ [εἰ] καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες ἀπῃτήθησάν τι παρασχεῖν, εἰς διπλάσιον ἀπολαμβανέτωσαν, τοῦ ἄρχοντος
4 καὶ τοῦ ἐπισκόπου ταῦτα ἐκβιβαζόντων. Καὶ αὐτὸ τὴν ἀρχὴν μηδὲ ἐγγύας ἐξέστω ἀπαιτεῖσθαι
5 τὰς εἰς σκηνὴν κατελθούσας περὶ τοῦ μηκέτι ἀφίστασθαι. Ἐξουσίαν ἐχοντος τοῦ ἐπισκόπου, ἐὰν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων ἐστὶν ὁ βιαζόμενος, ἐναντιοῦσθαι αὐτῷ καὶ ἀζημίους φυλάττειν τοὺς ἐγγυητάς· εἰ δὲ μὴ ἐνδίδωσιν ὁ ἄρχων, ἐξέστω τῷ ἐπισκόπῳ μηνύειν, ὥστε τὸν ἄρχοντα ἀπο-
6 στῆναι τῆς ἀρχῆς καὶ δημευθῆναι καὶ διηνεκῶς ἐξορισθῆναι. Ἐξουσίας οὔσης ταῖς τοιαύταις
7 γυαιξὶ καὶ προσομιλεῖν γάμοις καὶ ἄνευ θείας ἀντιγραφῆς. Ἀλλὰ τ[αύτην τὴν] διάταξιν κρατεῖν τοῖς ἰδίοις χρόνοις, κωλ[υομένων] πάντων τῶν ἐξ ἀρχῆς κωλυομένων γάμ[ων], πλὴν τούτου τοῦ
8 νῦν ἐπινοηθέντος τοῦ ποτε μὲν δεομένου θείας ἀντιγραφῆς, νῦν δὲ οὐκέτι. Ταῦτα πάντα νομοθετήσασα ἡ διάταξις ἐπιφέρει τότε κρατεῖν, ἵνικα μείνωσι σωφρονοῦσαι· εἰ γὰρ μετὰ τὸ γῆμαι πάλιν βουληθῶσι γενέσθαι σκηνικαί, οὐ μόνον τῆς εὐγενείας ἧς εἶχον ἐκπίπτουσιν, ἀλλ᾽ οὐδὲ μετέχουσιν οὐδεμιᾶς βοηθείας οὔτε ἐκ ταύτης οὔτε ἐκ τῆς Ἰουστίνου τοῦ τῆς θείας λήξεως διατάξεως[1]· ὑπόκεινται γὰρ στοίπρου ἐγκλήματι.

CMN: indicem c. 29 *restitui ex Nomoc.*^{m} 13, 21

---

[1] *c.* 23 *h. t.*

---

1 superuentum *C* | modi M^a 2 papie taceat *N* 3 et *om. C* 4 enim est *N*, enim *om.* M^a 5 seueritatem *om.* M^a 6 alterutriusque *M* 7 radice] M^bN^b, ratione CM^a, *inc.* N^a 8 const. g. *post rubricam sequentem N, cf. Paratitla ad Iuliani Epitomen* (*Haenel p.* 205): tituli de nuptiis relati in V lib. codicis et constitutionem grecam ibi positam (constitutio greca ibi positi sunt *libri*) principis nostri de scenicis latiorem efficit. *inscriptionem restitui ex antecedentibus const.*, πάσης *reposui ex Paratitlis ad Const.* 3: *ad ciuiles magistratus constitutionem directam esse testatur* 1, 4, 33, 3 9 *argumentum huius constitutionis enarratur in* 1, 4, 33: *breuiorem indicem Nomocanonis liber Vaticanus* 1981 *exhibet, breuissimum Parat. l. c.* 18 αὐτό *abundat, nisi forte scr.* καὶ τὸ κατ᾽ ἀρχήν 22 τῆς τοιαύτης *Nomoc.*^{a} 23 ἀντιγραφῆς] *in* 1, 4, 33 *additur:* καὶ εἰ τυγχάνοιεν ταῖς σεμνοτάταις ἀξίαις οἱ ταύτας λαμβάνοντες κεκοσμημένοι 25 οὐκέτι] *desiderantur quae refert* 1, 4, 33 *his uerbis:* γαμικῶν μέντοι συμβολαίων ἐκ τρόπου παντὸς μεταξὺ αὐτῶν γινομένων· τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν θυγατέρων τῶν σκηνικῶν διαταξάμενοι *et in indice Vatic.* 1981: αἱ δὲ τοιαῦται γυναῖκες εὐγενεῖς οὖσαι νομίμως γαμοῦνται ἀξιωματικοῖς καὶ χωρὶς βασιλικῆς ἀντιγραφῆς, μετὰ μέντοι προικῶν· τὰ αὐτὰ καὶ περὶ θυγατέρων σκηνικῶν 29 στρούπτου *Nomoc.*

V[1]

R DE INCESTIS ET INVTILIBVS NVPTIIS R

1 Imp. Alexander A. Amphigeni. Liberta eademque uxor tua, si a te inuito discessit, conubium cum alio non habet, si modo uxorem eam habere uelis.

2 Impp. Diocletianvs et Maximianvs AA. Sebastianae. Neminem, qui sub [B 28, 5, 35] dicione sit Romani nominis, binas uxores habere posse uulgo patet, cum et in edicto praetoris huiusmodi uiri infamia notati sint. quam rem competens iudex inultam esse non patietur. PP. III id. Dec. Diocletiano A. II et Aristobvlo conss. a. 285

3 Imp. Constantinvs A. Patroclo. Cum ancillis non potest esse conubium: [Th. 12, 1. 6] 1 nam ex huiusmodi contubernio serui nascuntur. Ideoque praecipimus, ne decuriones in gremia potentissimarum domorum libidine seruarum[2] ducente confugiant. si enim decurio clam actoribus atque procuratoribus nescientibus alienae fuerit seruae coniunctus, et mulierem in metallum trudi per sententiam iudicis iubemus et ipsum decurionem in insulam deportari, omnibus bonis eius[3] ciuitati, cuius curialis fuerat, mancipandis, si patria potestate fuerit liberatus nullosque habeat liberos uel parentes uel etiam propinquos, qui 2 secundum legum ordinem ad eius successionem uocantur. Quod si actores uel procuratores loci, in quo flagitium admissum est, fuerunt conscii uel compertum facinus pro- 3 mere[4] noluerunt, metallo eos conuenit implicari. Si uero dominus hoc fieri permisit uel postea cognitum celauit, si quidem in agro id factum est, fundus cum mancipiis et pecoribus ceterisque rebus, quae cultui rustico sustinentur, fisci uiribus uindicetur: si uero in ciuitate id factum est, dimidiam bonorum omnium partem praecipimus confiscari poenam augentes, quoniam intra domesticos parietes scelus admissum est, quod noluit mox cognitum publicare. D. k. Ivl. Aqvileiae Constantino A. v et Licinio C. conss. a. 319

A[ul] (5 R 2) *P* (5 R 2) *L* (5 R 2) *C* (*cf. not.* 1) *MN*

---

[1] *huic titulo nonnulli libri quasi secundam constitutionem* (*uelut C Paris.* 4517) *uel tertiam* (*T*) *adscribunt epistulam Gordiani a Cuiacio primo editam in obseruationibus* 1, 11 *hanc:* Imp. Gord. A. rationalibus. Manifestum (manifestissimum *C Par.*) est nuptiis contra mandata contractis dotem, quae data illo tempore, cum traducta est, (mandata [induta *Par.*[a]] illo tempore contractis [contractus *CT Par.*[a]] *omissis* dotem q. data *et* cum tr. est *libri mei*) fuerat (fuerit *C, om. T Par.*), iuxta (aut *Par.*[a]) sententiam diui Seueri fieri (fieri *om. CT*) caducam nec, si consensu (si consensum *Par.*, sic casu *T*) postea coepisse (accepisse *libri mei*) uideatur matrimonium, in praeteritum commisso uitio potuit mederi. D. k. April. Antiochiae Gordiano A. et Auiola conss. (= *a.* 239: *subscriptionem om. libri mei*). *Cuiacio epistulam ex libro patris sui suppeditauerat P. Pithoeus. qui liber num Codicis Iustiniani fuerit an fortasse legis Romanae Visigothorum, non liquet: Cuiacius enim postea* (*a.* 1586) *eam in appendicem Gregoriani Codicis contulit et demum in notis ad Codicem Iustinianum scriptis* (*ed. Fabroti Appendix p.* 384) *post* 5, 5, 6 *inseri iussit, ipse uero Pithoeus eam in exemplo Gregoriani Codicis adscripsit* (*cf. Haenel ad Greg. Cod.* 5, 1): *praeterea Pithoeana lectio ita egregie menda hiatusque communes librorum nostrorum tollit, ut ex eiusdem ordinis libris* (*tales enim fuisse Pithoeanos Codicis Iustiniani omnes satis consentaneum est*) *eam uenire uix credibile sit. Iustiniani certe Codicis ea epistula non est: nam neque huic neque antecedenti titulo uel, cui soli argumentum conuenit, titulo XII de iure dotium eam inserere permittunt Graeci, qui omnino huius editionis numeros confirmant* (*e. g. ad tit. IIII B uol. III,* 179. 181 *seqq. Nomoc.* 13, 21, *ad tit. V B IV,* 507. *V,* 748, *ad tit. XII B II,* 335. *III,* 234. 265. 319. 379): *accedit, quod libri ipsi huius Codicis eam quasi spuriam notant aut omittendo aut delendo* (*T*[b]) *aut adscribendo* non legitur (*Bamberg. D I* 3) [2] seruarum *om. Th.* [3] omnibus bonis eius] bonis eius mobilibus et urbanis mancipiis confiscandis, praediis uero et rusticis mancipiis *Th.* [4] prodere *Th.*

---

2 nuptiis] const. g. (*i. e.* constitutio graeca) *addit N, u. ad u.* 414, 8 3 amphygeni *N*, amphigeno *C*, afigoni *M* 5 aa. *om. N, deficit L*[a] 6 dicione] *W*[a] *cum B* (κ.π.) ὑπὸ τὴν πολιτείαν, condicione *APLCMN* | sit] fit *P* | et *om. C* | aedictio *P*[a] 7 sint] *AN*, sunt *PLCM* | inultam] multa *M*[a] 8 *s. a. A* | diacli. *A* | conss. *om. A* 9 patrolio *N* 11 deducente *CM*[a] 13 mulieres *N*[a] 14 mancipiandis *M*[a] 16 legum *om. C* | eius] *N Th.*, huius *M*[a], huiusmodi *CM*[b] 17 fuerunt] *Th.*, fuerint *CMN* | uel] uel p *M*[a] 19 celauerit *N* | pecudibus *CM* 20 cultu *N*[a] | iuribus *M* | uendicentur *C* | sin *M* 22 agentes *M*[a] 23 *s. a. Th.*

4 IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. AD ANDROMACHVM COMITEM RERVM PRIVATARVM. Qui contra legum praecepta uel contra mandata constitutionesque principum nuptias forte contraxerit, nihil ex eodem matrimonio, siue ante nuptias donatum siue deinceps quoquo modo datum fuerit, consequatur, idque totum, quod ab alterius liberalitate in alterum processerit, ut indigno indignaeue sublatum fisco uindicari sancimus: 5
1 Exceptis tam feminis quam uiris, qui aut errore acrissimo, non adfectato insimulatoue, neque
2 ex causa uili decepti sunt aut aetatis lubrico lapsi. Quos tamen ita demum legis nostrae laqueis eximi placuit, si aut errore comperto, aut ubi ad legitimos peruenerint annos, coniunctionem huiuscemodi sine ulla recrastinatione diremerint. D. VII K. MART.

5 IDEM AAA. CYNEGIO PP. Fratris uxorem ducendi uel duabus sororibus coniungendi penitus licentiam submouemus, nec dissoluto quocumque modo coniugio. D. . . . K. DEC. CONSTANTINOPOLI THEODOSIO A. III ET ABVNDANTIO CONSS. a. 393 [Nomoc. Ioh. Antioch. 44 10

6 IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVTYCHIANO PP. Si quis incesti uetitique coniugii sese nuptiis funestauit, proprias quamdiu uixerit teneat facultates, sed [Th. 3, 12, 3 mut.
1 neque uxorem neque filios ex ea editos habere credatur. Nihil prorsus praedictis nec per 15
2 interpositam quidem personam uel donet superstes uel mortuus derelinquat. Dos si qua forte sollemniter aut data aut promissa fuerit, iuxta ius antiquum fisci nostri commodis
3 cedat. Testamento suo extraneis nihil relinquat, sed siue testato siue intestato legibus ei et iure succedant, si qui forte ex iusto et legitimo matrimonio editi fuerint, hoc est de descendentibus filius filia nepos neptis pronepos proneptis, de ascendentibus pater mater 20
4 auus auia, de latere frater soror patruus amita. Testandi sane ita demum habeat facultatem, ut his tantum personis pro iuris ac legum quod uoluerit arbitrio relinquat, quas succedere imperialis praecepti tenore mandauimus: ita tamen, ut hereditate defuncti penitus arceatur, si quis ex his quos memorauimus in contrahendis incestis nuptiis[1] consilium inisse monstrabitur, successuro in locum illius, qui post eum gradum proximus inuenitur. 25
5 Ea sane, quae de uiris cauimus, etiam de feminis, quae praedictorum sese consortiis com-
6 maculauerint, custodiantur. Memoratis uero personis non extantibus fisco locus pateat. D. VI ID. DEC. CONSTANTINOPOLI ARCADIO IIII ET HONORIO III AA. CONSS. a. 396

7 [2]IMPP. VALENTINIANVS ET MARCIANVS AA. PALLADIO PP. Humilem uel abiectam feminam minime eam iudicamus intellegi, quae, licet pauper, ab ingenuis 30
1 tamen parentibus nata sit. Vnde[3] licere statuimus senatoribus et quibuscumque amplissimis dignitatibus praeditis, ex ingenuis natas quamuis pauperes in matrimonium sibi adsciscere, [Nou. Marciani 4, 1, 2. 3

P (5, 4. 6. 7) *L* (*ut P*) *CMN*

---

[1] participatum atque *ins. Th.* [2] *iunge* 1, 14, 9 [3] sed *Nou.*

---

1 impp. *LC*, imp. *N* | ualentinus *M*, ualer. *C* | aa. *C* | antromacum *M* | comite *N* 2 mandata *om. C* | constituituciones (*om.* que) P^a? 3 contraxerat *PL* 4 idque] L^bMN, idemque PL^a?, ideoque *C* 5 praecesserit *PL* | indignaue PLN^a 6 exemptis *C* | iuris M^a 7 legis nostrae] nostris *C* 8 ubi] ub P^a | ad] a N^a | peruerint *P*, peruenerunt *C* 9 dirimunt *C* | *s. a.* L^b: *in PD est subscriptio c.* 5 10 aa. *CN*, aaa. et cc. *M* 11 sororibus *om.* M^a 12 *s. a. PD ad c.* 4: *in P est* d. ro. k. dec. theod. a. iii et abiratio conss., *in D* d. p. lx. de. (dee. D^a) cap. theod. a. iii conss. 14 nupcias M^a | funestauit] *QT Th.*, funestauerit $PLCMN^b$, funesta... N^a 15 nihil] ut nihil *Th.* | nec] M^aN, neque $PLCM^b$, ne *Th.* 16 interpositas q. personam (—nas M^b) *M* | donec *C* | superestes P^a | uel] aut *PL* | derelinquit P^aL^t 17 sollemniter *om.* M^a | fuerint *C* 18 derelinquat *Th.* | testato] testamento *C* 19 de *om.* P^aN^a 20 neptis nepos M^a | ascend.] *MN Th.* ascendentibus autem *PLC* 21 auus] auum L^a, auius M^a | patrus *P* | testandi] et testandi *M* | sane *om.* L^a | habeant P^aC, habet *L* 22 tantummodo *P?LC* 23 succere P^a | imperialis] imperia l' (= uel) P^a | madauimus *P* | hereditate] P^a *Th.*, ab her. P^bLCMN | diem functi *Th.*, die functi Q^a 25 inisse] missceri M^a? | in] autem in *PL* 26 id sane quod *Th.* | iuris CM^a | etiam] etiam et *N* | commacularint *MN* 27 custodiatur *Th.* | memoras P^a | fisco] N^a *Th.*, fisco nostro $PLCMN^b$ | locus pateat] *CMN Th.*, latus pateat aditus *PL* 28 *s. a. Th.* 29 imp. *N* | ualentinus et martianus *M*, ualer. et max. *C* | ad palladium *Nou.* | pp. *om. C* 30 paupera CN^b 31 nata sit parentibus *N* | et] uel ex *C*, *om.* N^a | amplissimis *om. C* 32 ingenuis] M^cM^cN *Nou.*, ing. tamen (tamen *om.* L^b) parentibus $PLCM^b$? | adsciscere] *Nou.* (*libri boni*), ascire Q^a *cum dett. Nou. libris*, accipere *PLCMN*

2 nullamque inter ingenuas ex diuitiis et opulentiore fortuna esse distantiam. Humiles uero abiectasque personas eas tantummodo mulieres esse censemus: ancillam, ancillae filiam, libertam, libertae filiam, scaenicam uel scaenicae filiam, tabernariam uel tabernarii uel lenonis aut harenarii filiam, aut eam quae mercimoniis publice praefuit: ideoque huiusmodi inhibuisse nuptias senatoribus harum feminarum, quas nunc enumerauimus[1]. D. PRID. NON. APRIL. CONSTANTINOPOLI AETIO ET STVDIO CONSS. a. 454

8 IMP. ZENO[2] A. EPINICO PP. Licet quidam Aegyptiorum idcirco [Nomoc. Ioh. Antioch. 44 mortuorum fratrum sibi coniuges matrimonio copulauerint, quod post illorum mortem mansisse uirgines dicebantur, arbitrati scilicet, quod certis legum conditoribus placuit, cum corpore non conuenerint, nuptias re non uideri contractas, et huiusmodi conubia tunc temporis celebrata firmata sunt, tamen praesenti lege sancimus, si quae huiusmodi nuptiae contractae fuerint, earumque contractores et ex his progenitos antiquarum legum tenori subiacere nec ad exemplum Aegyptiorum, de quibus superius dictum est, eas uideri fuisse firmatas uel esse firmandas. D. K. SEPT. CONSTANTINOPOLI POST CONSVLATVM LEONIS IVNIORIS. a. 475

9 IDEM A. SEBASTIANO PP. Ab incestis nuptiis uniuersi qui nostro reguntur imperio nouerint temperandum. nam rescripta quoque omnia uel pragmaticas formas aut constitutiones impias, quae quibusdam personis tyrannidis tempore permiserunt scelesto contubernio matrimonii nomen imponere, ut fratris filiam uel sororis et eam, quae cum fratre quondam nuptiali iure habitauerat, uxorem legitimam turpissimo consortio liceret amplecti, aut ut alia huiusmodi committerentur, uiribus carere decernimus, ne dissimulatione culpabili nefanda licentia roboretur. a. 476—484

VI

R DE INTERDICTO MATRIMONIO INTER PVPILLAM ET TVTOREM SEV CVRATOREM LIBEROSQVE EORVM R

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA.[3] MARIO. Senatus consulti auctoritatem, [B 28, 5, 36 quo inter pupillam et tutoris filium conubium saluberrime sublatum est, circumueniri rusticitatis et imperitiae uelamentis non oportet. PP. VII ID. FEBR. LAETO *II* ET CEREALE CONSS. a. 215

A[*ut*] (5, 8) *P* (5, 7. 8. 6 *R* 1.) *L* (*ut P*) *CMN*

---

[1] ideoqué ... enumerauimus] quod quidem haud dubie credimus ipsum diuae memoriae Constantinum in ea quam promulgauit sanctione sensisse ideoque h. l. nuptias, ne senatoribus ... enumerauimus non tam conubia quam uitia iungerentur *Nou.* [2] *Basilisci hanc constitutionem esse uidit Rossi Inscr. Chr. urb. Romae* 1 *p.* 383 [3] *debuit esse* imp. Antoninus A.

---

1 genuas P^aCM^a | ex diu. *om.* P^bL^a, ex *om. C* | opulentiores PL^aM^a?*N*, apulentiore *C* | humiles] et hum. P^a | uero *om. C* 2 esse *om.* M^a 3 libertam] uel lib. PL^a | uel *om. N* | tabernarii] tabernariae filiam CN^b | uel *om. C* 4 leonis P^a | huiusmodi *om. N* 5 nunc *om.* M^a | numerauimus *C* | *s. a. Nou. Marc.* L^b *D: in* L^b *est* d. ii. non. a. *rel. om., in D* d. ii. non. accio et stadio conss. 6 conss.] uu. cc. conss. *Th.* 7 *inscriptionem om. A* | zono L^a | spinico *PL* | quidem M^a 8 in matrimonio *C* | copulauerint] *A*, copulauerunt *PLCMN* 9 arbitratis P^a | scilicet] *AN*, uidelicet *PLCM* | quod] quod et *A* 10 re] AL^bM^bN, esse PL^aCM^a?*:* ἐν ἔργῳ *Nomoc.* | huiuscemodi *MN* 11 in praesenti (—te M^a) *CM:* διὰ δὲ τοῦ παρόντος νόμου *Nomoc.* 12 earumque] eas earumque M^bN^b, *contra Nomoc.:* εἰ τοιοῦτοι γένωνται γάμοι, καὶ τοὺς συναλλάξαντας αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐκ τούτων τικτομένους | genitos *M* 14 adfirmatas *A*, confirmatas *CM* | *s. a. PL* 16 sebastiano] *N*, seueriano *CM* | uniuerse C^a 17 scripta M^a | quoque *om.* N^a | formas *om.* M^a 19 matrimonio M^a | et eam] CM^a, eam N^a, uel eam M^bN^b 21 ut *om. C* | committentur CM^a 24 pillam *M* 25 seu ... eorum *om.* N^a, seu cur. *om.* N^b | libosque *C* 26 seuero et antonino *N* | marino *C* 28 *s. a. PLD* | VII] iiii *D* | laeto II] letorum *PL*, lectorum *D* | cereIↃ Ↄ. ss. *D*

2 IMP. ALEXANDER A. BVRRIO. Mater pupillae cum tutore filiae suae uel B 28, 4, 40
filio tutoris nuptias contrahere non prohibetur. PP. NON. NOV. MAXIMO II ET AELIANO
CONSS. a. 223

3 IMP. GORDIANVS A. ROGATIANO. Cum proponas ei, quam matrimonio tuo B 28, 4, 41
iunctam suggeris, post liberos susceptos curatorem patrem tuum datum, quem contendis
nec te in potestate habuisse: cum rite contractum matrimonium ex post facto uitiari non
potuerit, iusta interpretatione metuere non debes, ne liberi quos habetis non ex iusto
1 matrimonio suscepti uideantur. Vt autem omnis scrupulus auferatur, insistere pater tuus
debet nec non et uxor tua, ut alius loco eius detur: habebit enim facultatem repetendae
rationis negotiorum gestorum ab eo qui fuerit substitutus.

4 IMP. PHILIPPVS A. HYGIAE. Libertinum, qui filio suo naturali, quem in B 28, 5, 37
seruitute susceperat, postea manumisso pupillam suam eandemque patroni sui filiam in
matrimonio collocauit, ad sententiam amplissimi ordinis, qui huiusmodi nuptiis interdicen-
dum putauit, pertinere dubitari non oportet.

5 IMP. PHILIPPVS A. ET PHILIPPVS C. APVLEIO. Curatorem adulto suo filiam B 28, 4, 42
suam nuptui collocare non posse falso tibi persuasum est. PP. XV K. SEPT. PHILIPPO A.
ET TITIANO CONSS. a. 245

6 IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. LVCIO. Si patris tui pupillam non- B 28, 4, 43
dum reddita tutelae ratione uel post redditam nondum exacto quinto et uicesimo nec non
etiam utili anno uxorem duxisti, nec matrimonium cum ea habuisse nec filium ex huius-
1 modi coniunctione procreasse uideri potes. Sane si hoc pater puellae, cum decederet,
postulauit, et nuptiae rite contractae e filius uidetur iure susceptus. PP. ID. MAI. SAE-
CVLARE II ET DONATO CONSS. a. 260

7 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. PAREGORIO. Si tutor B 28, 5, 38
uel curator pupillam uel adultam qu ndam suam sibi uel filio suo nullo diuino impetrato
beneficio in matrimonio collocauerit, manet infamia contra eum uelut confessum de tutela,
quia huiusmodi coniunctione fraudem administrationis tegere laborauit, et dos data per
condictionem repeti potest.

8 [1]IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. ERYTHRIO PP. Si quis tutoris uel curatoris B 28, 4, 44
nomine usurpato, id est pro tutore seu pro curatore uel negotiorum gestore res pupillae
administrauerit eamque sibi filioue suo copulauerit, tales nuptias stare et non ad exemplum
tutorum infirmari, ne ex huiusmodi subtili uel maligno tractatu matrimonia seu proles ex
his progenita uel dos super his data uel promissa aliquam laesionem uel calumniam patian-
tur. D. K. IVL. MARCIANO CONS. a. 469

P (6, 2. 5. 6. 8) *L* (*ut P*) *CMN*

---

[1] *iunge* 1, 4, 16. 1, 18, 13. 5, 1, 5. 5, 30, 3

---

1 a. *om. PC* | burrio] *M*, burio *CN*, burrito *PL* | tutore ... 2 tutoris] filiae suae uel filii (filio M^c) tutore *M* 2 filio] filiae L^a | *s. a. PL* | II] ui *P*, *om. L* 4 imp. gord.] idem *C* | rogationi *C*, rogatino *M* | matrimonio] in m. *C* 5 coniunctam *C* | patrem] parens M^a? 7 iusta interpretatione] *E*, iustem interpretationem (interpretatacionem M^a) *CMN: fortasse scr.* istam interpretationem 8 suscepti *om.* M^a | ut *om. C* | scrupulus M^a 9 et *om.* M^a | repende M^a 12 seruitutem *CN* 13 eiusmodi *N* | nuptias *C* | intercidendum *C*, inter••cendum M^a 14 pernere M^a 15 imp. phil. (phil. *om. N*) a. et phil. c.] *N*, imp. phil. a. *C*, idem philippo consuli *M* | apulegio *C*, apulie *M* 16 nuptui] N^a, nuptu P^aL^bC, nuptiis P^bL^a?MN^b | *s. a. PL* | sept. ... 17 conss. *om. PL*^{a} 16 imp. ualent. *N* | galianus *M* 19 ratione tutelae *C* | uel] ut *C* | redditum P^aL | nec] anno nec *C* 20 habuisse] h. te CM^b 21 potest P^bLN | cederet M^a 22 rite] erunt rite *N* | *s. a.* L^b | saeculare] secl'. L^b 25 suo] sub *C* 26 matrimonio] *E*, matrimonium *CMN* | ueluti *N* 27 et *om.* M^a 29 imp. *N* | anthemius] anton. *C* | erithio *PLM*, erithyrio *N*, theodorio *C* 30 seu pro] seu N^a | gestorum *PLC* 32 infirmari] inf. sanccimus CM^bN^b | magno PL^aCM^a 33 progenitae P^a *uel* P^b | paciatur *PLN* 34 *s. a. PL* | marc. conss. *PL*

VII

R SI QVACVMQVE PRAEDITVS POTESTATE VEL AD EVM PERTINENTES AD SVPPOSITARVM IVRISDICTIONI SVAE ADSPIRARE TEMPTAVERINT NVPTIAS R

1 [1]IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. NEOTERIO PP. Si quis ordinaria uel qualibet praeditus potestate circa nuptias inuitis ipsis uel parentibus contrahendas, siue pupillae siue apud patres uirgines siue uiduae erunt, siue *et* iuris sui uiduae, denique cuiuscumque sortis, occasione potestatis utatur et minacem fauorem suum inuitis his, quorum utilitas agitur, exhibere aut exhibuisse detegitur, hunc, licet prohibitas nuptias non peregerit, attamen pro tali conamine multae librarum auri decem obnoxium statuimus et, cum honore abierit, peractam dignitatem usurpare prohibemus, tali scilicet poena, ut, si circa honorem eum, quo male usus est, uindicandum statutis nostris[2] parere noluerit, eam prouinciam, in qua sibi[3] usurpauerit, habitare per
1 iuge biennium non sinatur. Illo uidelicet adiciendo, ut et in potestate adhuc constituto liceat personae, quam huiusmodi ambitu circumire temptauerit, confestim contestatione proposita cum sua suorumque domo iurisdictionem eius euitare, curaturis hoc uniuscuiusque ciuitatis
2 defensoribus[4] et eiusdem iudicis apparitoribus. Et quidem si haec prauitas ordinarii iudicis erit, uniuersa eius domus ratio atque omnia uel ciuilia uel criminalia negotia, quamdiu
3 idem in administratione fuerit, uicario competant. Sin autem uicarius uel similis potestatis uim in huiusmodi contrahendo matrimonio molietur, uicissim ordinarius iudex intercessor
4 existat. Sin erunt uterque suspecti, ad illustrem praefecturam specialiter talium domorum, quamdiu idem administrauerit, tuitio pertineat. D. XV K. IVL. THESSALONICAE GRATIANO V ET THEODOSIO AA. CONSS. a. 380

Th. 3, 11, 1 B 28, 5, 39

VIII

R SI NVPTIAE EX RESCRIPTO PETANTVR R

1 [5]IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. THEODORO PP. Quidam uetusti iuris ordine praetermisso obreptione precum nuptias, quas se intellegunt non mereri, de nobis existimant postulandas, saepe[6] habere puellae consensum confingentes. qua-
1 propter tale sponsalium genus praesentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur contra hanc definitionem nuptias precum subreptione meruerit, amissionem bonorum et poenam

Th. 3, 10, 1 B 28, 5, 40

p (8 R 1) *L* (8 R 1 *post* 9, 2) *CMN*

---

[1] *uide ad* 5, 1, 3 [2] statuti nostri sanctioni *Th.* [3] hoc *ins. Th.* [4] uindicibus *Th.* [5] *iungenda uidetur* 5, 4, 20 [6] saepe] se *Th.*

---

3 iurisdictionis *C* 4 temptauerit *libri* 5 impp. *CN* | ualentinus *M*, ualer. *C* | et] e *M* | theodorus *C* | aa. *C* | ticotorio *M*, theodoro *C* (*ex* 8, 1) 8 siue et] *Th. cum BΣ* (*κ.π.*), siue *libri* | utantur *C* 9 detegetur *MN* 10 licet ... conamine *om. Th. contra BΣ* (*κ.π.*) | perhibitas *C* | peregit *N* 11 aurum N^a 13 statutis nostris] τοῖς παρ' ἡμῖν ὁρισθεῖσι *BΣ* (*κ.π.*) | parare N^a | eam] semper eam *Th. contra BΣ* (*κ.π.*) | in qua] in quam CM^b, quam M^a | sibi] ἐν ᾗ ἑαυτὸν κατεχρήσατο (*i. e.* in qua male uersatus est) *BΣ* (*κ.π.*), ἐν ᾗ τοῖς προνομίοις χρήσασθαι ἠβουλήθη *B* 14 et *om.* N^a 15 circuire M^b, περιδραμεῖν *BΣ* (*κ.π.*) 16 uitare *N* 17 iuditiis N^a | et quidem] equidem *Th.* | priuatas C^a 18 domus eius *M*, eiusdem eius domus N^a 19 idem *om.* M^a?| fuerint CM^a? | competunt *M* | si *Th.* 20 matrim. contrah. *C* 21 sin] si *Th.*?, sin autem *N* 22 idem] ibidem M^b, ob id idem N^a | amministrauerit *CM* | tucio M^a, titio *C*, tutela *Th.* | *s. a. Th.* | v ... 23 aa.] a. v et theod. a. I *Th.* 25 *rubricae p praemittit subscriptionem* 9, 2 26 imp. *N* | theodoro] eutropio *C* (*ex* 9, 1) 27 precum nuptias] precium .... M^a 28 de nobis] precibus *pL* | existant M^a, aestimant *Th.* | puelle habere *N* | confingentes CM^a, figentes pL^a, fingentes L^b, confringentes N^a 29 diffinitionem N^a, distinctione *pL* | qui *C* 30 pretium CM^a | merit L^a

deportationis subiturum se esse non ambigat et amisso iure matrimonii, quod prohibita usurpatione meruerit, filios se ex hac coniunctione susceptos iustos non habiturum nec umquam postulatae indulgentiae adnotationisue[1] indulto efficacem se ueniae effectum meruisse: exceptis his, qui parentum sponsionem de nuptiis filiarum impleri desiderant uel sponsalia, hoc est arrarum data nomine, reddi sibi praecepto legum cum statuta[2] poena deposcunt. D. K. FEBR. RAVENNAE HONORIO VIII ET THEODOSIO III AA. CONSS. a. 409

2 IMP. ZENO A. BASILIO PP. Nefandissimum scelus fratris sororisue filiae nuptiarum, quod sacratissimis constitutionibus sub grauissimae poenae interminatione damnatum est,
1 iterato praesentis diuinae sanctionis tenore modis omnibus prohibemus. Precandi quoque in posterum super tali coniugio, immo potius contagio, cunctis licentiam denegamus, ut unusquisque cognoscat impetrationem quoque rei, cuius est denegata petitio, nec si per subreptionem post hunc diem obtinuerit, sibimet profuturam.

VIIII

R DE SECVNDIS NVPTIIS R

1 [3]IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. [6, 56, 4 BΣ uol. 3 p. 321 EVTROPIO PP. Si qua mulier nequaquam luctus[4] religionem priori uiro nuptiarum festi-
1 natione praestiterit, ex iure quidem notissimo sit infamis. Praeterea secundo [(6, 56, 4) uiro ultra tertiam partem bonorum in dotem ne det neque ei testamento plus quam tertiam
2 partem relinquat. Omnium praeterea hereditatum legatorum fideicommissorum suprema uoluntate relictorum, mortis causa donationum sit expers. haec namque ab heredibus uel coheredibus aut ab intestato succedentibus uindicari iubemus, ne in his, quibus correctio-
3 nem morum induximus, fisci uideamur habere rationem. His etiam amittendis, quae prior maritus ei suprema reliquerit uoluntate, quamquam haec, quae mulieri a priore uiro relinquuntur et per immaturum matrimonium uacuata esse coeperunt, primo a decem personis edicto praetoris enumeratis, id est adscendentibus et descendentibus et ex latere usque ad
4 secundum gradum, scilicet gradibus seruatis, deinde praesumi a fisco iubemus. Eandem quoque mulierem infamem redditam hereditates ab intestato, uel legitimas uel honorarias, non ultra tertium gradum sinimus uindicare. PP. XV K. IAN.[3] GRATIANO V ET THEODOSIO AA. CONSS. a. 390

2 IDEM AAA. EVTROPIO PP. Si qua ex feminis perdito marito intra anni spa- [Th. 3, 8, 1 tium alteri festinauit innubere (paruum enim temporis post decem menses seruandum adicimus, tametsi id ipsum exiguum putemus), probrosis inusta notis honestioris nobilisque personae et decore et iure priuetur atque omnia, quae de prioris mariti bonis uel iure sponsalium uel iudicio defuncti coniugis consecuta fuerat, amittat. D. III K. IVN. CONSTANTINOPOLI EVCHERIO ET SYAGRIO CONSS. a. 381

A[ui] (9, 2) *P* ([8, 1 *p*] 9 R 2) *L* (9 R 2. 8 R 1) *CMN*

---

[1] principis *ins. Th.* [2] quadrupli *Th.* [3] *fortasse iungendae sunt* 5, 1, 3 *et quae ibi laudantur, ut in subscriptione* Iul. *pro* Ian. *emendetur* [4] luctus *om. l. gem.*

---

1 amissio M^a 2 meruerat *C* | ex hac coni. susc. iustos] iuste hac ratione susc. *Th.* | ambiturum *C* 3 ue] suae *pLC* | indultae *pL* 4 exemptis *C* | sponsione *N* 5 stata p^a 6 *s. a. Th.* | honorio] dd. nn. honorio *Th.* 7 zeno] leo *C, cf.* 9, 5, 1 | pp. *om. C* 8 quod] quo N^a, *om. C* | sacris *N* 10 coniungio *N* | immo p. contagio *om.* M^a 11 per *om. C* 15 impp. *C*, imp. *N* | ualerianus *C*, ualerius *M* | aa. *C* 16 etropio *M* | pp. *om. C* 17 famis M^a 18 ne] nec CN^b 20 uel] uel a *CN* 21 coher.] coher. suis *C* | correptionem *C* 22 admittendis *C*, ammittentis M^a 23 relinquerit M^a | relinquuntur] M^c, relinquantur CM^a?, relinquentur M^b?*N* 24 et *om. M* | ceperint *N* | a *om.* $C^a N^a$ 25 denumeratis *M* | descend. et ascend. (-scend. M^a) *M* 27 hereditatem *C*, hereditatis M^a 28 summus *C* | *s. a. l. gem.* 30 idem] imppp. (impp. *L*) grat. ual. et theod. *P* | aa. *C* | erinthio *M* | annis *L* 31 innubere] *PLM*^{b}*N cum libris quibusdam Th.*, nubere *ACM*^{a}, iam nubere *libri boni Th.* 32 tamenetsi CM^a | exguum M^a | probrobis *A* | iniusta $A^u M^a$ | honestioris *om. C* | nobilesque *C* 33 et] atque P^a, *om.* L^b | et iure] iure *N* | bonis *bis* N^a 34 sponsaliorum *Th.* | *s. a. Th. APL et p ante* 8 R | iun.] nou. *p* | constant. ... 35 conss. *om. A*

3 IDEM AAA. FLORO PP. Feminae, quae susceptis ex priore matrimonio filiis [Th. 3, 8, 2] ad secundas post tempus luctui statutum[1] transierint nuptias, quidquid ex facultatibus priorum maritorum sponsalium iure, quidquid etiam nuptiarum sollemnitate perceperint, aut quidquid mortis causa donationibus factis aut testamenti iure directo aut fideicommissi uel legati titulo uel cuiuslibet munificae liberalitatis praemio ex bonis, ut dictum est, priorum[2] maritorum fuerint adsecutae, id totum, ita ut perceperint, integrum ad filios, quos ex praecedente coniugio habuerint, transmittant uel ad quemlibet ex filiis (dummodo ex his tantum, quos tali successione dignissimos iudicamus), in quem contemplatione meritorum
1 liberalitatis suae iudicium mater crediderit dirigendum. Nec quicquam eaedem feminae ex isdem facultatibus abalienandi in quamlibet extraneam personam uel successionem ex alterius matrimonii coniunctione susceptam praesumant atque habeant potestatem: possidendi tantum ac fruendi[3] in diem uitae, non etiam abalienandi facultate concessa. nam si quid ex isdem rebus[4] in alium quemlibet fuerit ab ea translatum, ex maternis redintegrabitur facultati-
1a bus[5], quo illibata ad hos quos statuimus liberos[6] bona et incorrupta perueniant. Illud etiam addimus legi, ut, si aliquis ex isdem filiis, quos ex priore matrimonio susceptos esse constabit, forte decesserit, matre iam secundis nuptiis funestata, aliis etiam ex eodem matrimonio progenitis liberis superstitibus, id, quod per eandem successionem ab intestato uel ex testamento suae posteritatis mater uidebitur consecuta, in diem uitae pro sibi debita portione sola tantum possessione delata, omne his qui supererunt ex priore susceptis matrimonio filiis relinquat nec super istiusmodi facultatibus testandi in quamlibet aliam extra-
2 neam personam uel quicquam alienandi habeat potestatem. Quod si nullam ex priore matrimonio habuerit successionem uel natus natiue decesserint, omne, quod quoquo modo percepit, pleni proprietate iuris obtineat atque ex his nanciscendi dominii et testandi circa quem uoluerit liberam habeat potestatem. D. XV K. IAN. CONSTANTINOPOLI ANTONIO ET SYAGRIO CONSS. a. 382

4 [7]IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. MARINIANO PP. Cum aliis sanctionibus iusserimus materna bona integra ad liberos peruenire, quod tamen mulier mariti largitate perceperit, ex eo tantum liberi coniugio procreati sibi speciale tamquam paternum noue-
1 rint uindicandum. Itaque si habens filios in secundas nuptias fortasse transierit, sponsaliciam largitatem, quam uir secundus contulerit in uxorem, tantummodo filii qui ex secundo matrimonio suscepti sunt pro soliditate possideant, nec prosit liberis ex priore susceptis
2 marito, quod mulier in tertia minime uota migrauerit. Quod si posterior uir sine liberis ex eodem matrimonio susceptis decesserit, quidquid ab eo ex sponsalium largitate uxor fuerit consecuta, id sibi iurique suo sciat esse collatum, etiamsi ex priore matrimonio donator

P (9, 3) *L* (9, 3) *CMN*

---

[1] post t. l. statutum *om. Th.* [2] ut d. e. priorum *om. Th.* [3] ac fruendi *om. Th.* [4] per fraudem scaeuioris animi *ins. Th.* [5] fuerit a possidente translatum, maternarum redint. compensationibus facultatum *Th.* [6] liberos] heredes *Th.* [7] *iunge* 5, 1, 4. 5, 18, 11. 5, 19, 1. *Th.* 3, 5, 12

---

1 aa. *C* 2 luctu N^a | transierunt *M* | nuptias *post* secundas *collocat C* 3 sponsaliorum *Th.*, sponsalis N^a | perceperunt *C* | quidquid aut *Th.* 4 testamentis *C*, testament$_o$ M^a 7 ad] a M^a 9 nec] neque M^a | haedem feminae P^a, eadem femina M^a 10 abalienandi] Q^a *Th.*, alienandi *PLCMN*^{b}, alien$_{os}$ N^a 11 coniunct. matrim. *N* | praesumant atque habent *L*, praesumat atque habeat M^a 12 abalienandi] Q^a *Th.*, alienandi *PLC*^{b}*MN*, alienan$_{di}$ C^a 14 hos] eos *C* | quo *P* 15 addidimus *C* | aliquid P^a 16 eodem] priore *C* 17 per] per ex N^a 18 suae] fue M^a | debita sibi *N* 19 omnem *C* | suscepti *Th.* 20 relinquant *N* | istismodi L^a, huiusmodi *M* | aliam *om. P?LC* 21 abalienandi *Th.*, ali$_{en}$di N^a | habet *L* 22 habeat *C* | natas *C* | natiue] Q^a *Th.*, nataue *PLCMN* | decesserit *CM* | omnem *C* | quoquo] quo M^a | percepit] *N Th.*, perceperit *PLCM* 23 pleno (plenae $P^a L^a$, pleni *M*) proprietatis iure $P^a L^a MN^b$, *inc.* N^a | atque] quae $P^a L^a$? | naciscendi M^a | dominii] domu$_o$ N^a 24 habeat liberam *P* | *s. a. Th. PL*^{b} | XV] XXU *P* | ian. *om. P* | antonio] et ant. *P* 26 marino *C*, mariano *N* 27 tamen] tantum *C* | mariti] ex mariti *C* 28 percoeperat *M* | tantum] tamen *C* | libero *C*, liberi$_o$ M^a | procreatus *C* | nouerit *CM*^{a}?*N* 29 si *om. C* | forte transierit nupcias *M* 32 migrauit *M* 33 sponsaliorum N^b | fuerat *C* 34 id] idque *N*

3 filios reliquisse doceatur. Ad maternas sane ueniens uel ex hoc uel ex quolibet alio titulo
facultates omnis posteritas ex quocumque suscepta uiro pro debita sibi portione, ut a
4 matre uel spontanea largitate uel per testamentum eius fuerit collata, possideat. Nos enim
hac lege id praecipue custodiendum esse decreuimus, ut ex quocumque coniugio suscepti
filii patrum suorum sponsalicias retineant facultates. D. III NON. NOV. RAVENNAE HONO- 5
RIO XIII ET THEODOSIO X AA. CONSS. a. 422

5 [1]IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO PP. Gene- Nou. Theod. 14, 1
raliter censemus, quoquo casu constitutiones ante hanc legem mulierem liberis communi-
bus, morte mariti matrimonio dissoluto, quae de bonis mariti ad eam deuoluta sunt seruare
sanxerunt, isdem casibus maritum quoque quae de bonis mulieris ad eum deuoluta sunt 10
morte mulieris matrimonio dissoluto communibus liberis seruare, nec interesse, si alter pro
1 marito donationem ante nuptias uel pro muliere dotem crediderit offerendam. Haec obser-
uari praecipimus, licet res ante nuptias donatae, ut adsolet fieri, in dotem a muliere redi-
2 gantur. Dominium autem rerum, quae liberis *uel* huius legis uel praeteritarum constitu-
tionum auctorita*te* seruantur, ad liberos pertinere decernimus. itaque defuncto eo, qui eas 15
liberis reseruabat, extantes ab omni possessore liberi uindicabunt, consumptas ab heredibus
3 eius exigent, qui eas seruare debuer*at*. Alienandi sane uel obligandi suo nomine eas res,
4 quae liberis seruari praeceptae sunt, eis qui reseruaturi sunt adempta licentia est. Negotia
5 uero liberorum patri utiliter administrare concedimus. Diuidendi quoque res inter eos
ipsos liberos parentibus pro suo arbitrio uel eligendi quem uoluerint licentiam non nega- 20
6 (1) mus. In his autem casibus, in quibus res ut paternas mater liberis communibus seruare
praecepta est, hoc est ubi morte mariti matrimonio dissoluto mulier ad alias nuptias uenit,
uel ubi ut maternas patrem liberis communibus seruare censuimus, hoc est ubi morte
mulieris matrimonio dissoluto uir ad alias nuptias uenit, si hereditatem eius parentis qui
prior mortuus est non adierint liberi, licebit eis, tamquam eius tantum res fuerint qui 25
posterior moritur, eas sibimet uindicare, scilicet si uel eius qui posterior moritur[2] here-
ditatem crediderint adeundam, ne, quod fauore liberorum inductum est, quibusdam casi-
7 (2) bus ad laesionem eorum uideatur inuentum. Illud etiam humanis sensibus huic legi credi-
dimus inserendum, ut eo quoque casu, quo lucratur uel mulier res, quae ad eam a marito
perueniunt, uel maritus eas, quae ex bonis mulieris ad eum transeunt (hoc est ubi primum 30
matrimonium alterius morte dissoluitur nec superstes ad secundas nuptias uenit) si res uel
maritus uel uxor (hoc est qui superstes est) non consumpserit uel alienauerit (quod eis ad
secundas nuptias non uenientibus quasi rerum dominis concessum esse non dubium est)
liberis liceat res a patre profectas ut paternas, a matre ut maternas accipere. D. VII ID. 34
SEPT. CONSTANTINOPOLI THEODOSIO A. XVII ET FESTO CONSS. a. 439

6 [3]IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. ERYTHRIO PP. Hac edictali lege in perpetuum uali-
tura sancimus, si ex priore matrimonio procreatis liberis pater uel mater ad secunda uel

CMN

---

[1] *iunge* 6, 61, 3 [2] qui posterior moritur *om. Nou.* [3] *iunge* 6, 20, 17. 6, 61, 4

---

1 relinquisse *N* 2 a *om. M*[a] 4 hac] ha *M*[a] | praecipue] preclum *M*[a] 5 facult. retineant *C* | *s. a. Contius* 1562 *et Paris.* 4517, *in quo est* non nou. Qui aū hon. et th. 7 theodosius] hon. *N* | et *om. M*[a]? | ualer. *C*, ualerius *M* 8 censuimus *M*[a] 10 quae *om. M*[a]*N*[a] 11 si alter ... 12 crediderit *post* 12 offerendam *iterat N*[a] | seruari *M*, obseruare *N*[a] 13 a *om. M*[a] 14 uel huius ... auctoritate] *Nou.*, per uius ... auctoritatem *E*, per huiusmodi ... auctoritatem *CMN* | praeterarum *M*[a] 17 debuerant *CM*[b]*N cum multis libris Nou.* | nomine suo *N* 18 seruare *CM*[a] | praecepta *M*[a] | adexempta *M*[a] 19 rem *M uel M*[b] | eos *om. C* 20 denegamus *CM* 21 liberis] l. ut *N*[a] | seruari *M*[a] 22 dissol. matrim. *C* | uenerit *CM* 23 ut *om. CM*[a] | censuimus] *Q Nou.*, censemus *MN*, constituimus *C* 24 uenit] *Q Nou.*, uenerit *CMN* 25 adierunt *C* | res tantum *C* 26 eas ... moritur *om. M*[a] 27 indictum *Nou.* | quibusdam] quibus *M*[a] 28 etiam] enim *C* | humanibus *C* | credimus *C* 29 lucrantur *CM*[a] | a *om. C, inc. N*[a] 30 peruenerunt *CM, inc. N*[a] 31 uenit] non uenientibus *N*[a] 33 non] uenerint non *M*[a] 34 a matre ut maternas *om. N* | *s. a. Nou.* 35 conss.] uc. conss. *Nou.* 36 imp. *N* | anthemio *N*, antoninus *C* | erythyrio *N* | haec *C* | ualiditura *M*[a] 37 liberis procreatis *N* | uel mater] materue *MN*

tertia aut ulterius repetiti matrimonii uota migrauerit, non sit ei licitum nouercae seu uitrico testamento uel sine scriptura seu codicillis, hereditatisue iure siue legati uel fideicommissi titulo plus relinquere, nec dotis aut ante nuptias donationis nomine seu mortis causa habita donatione conferre nec inter uiuos conscribendis donationibus (quae etsi constante matrimonio ciuili iure interdictae sint, morte tamen donatoris ex certis causis con-
1 firmari solent), quam filio uel filiae, si unus uel una extiterit. Quod si plures liberi fuerint, singulis aequas partes habentibus minime plus, quam ad unumquemque eorum peruenerit,
2 ad eorum liceat uitricum nouercamue transferri. Sin uero non aequis portionibus ad eosdem liberos memoratae transierint facultates, tunc quoque non liceat plus eorum nouercae uel uitrico testantem relinquere uel donare seu dotis uel ante nuptias donationis titulo conferre, quam filius uel filia habet, cui minor portio ultima uoluntate derelicta uel data fuerit aut donata, ita tamen, ut quarta pars, quae isdem liberis debetur ex legibus, nullo
3 modo minuatur nisi ex his causis, quae de inofficioso excludunt querellas. Quam obseruationem in personis etiam aui et auiae, proaui et proauiae, nepotum uel neptum, item pronepotum uel proneptum, siue in potestate siue emancipati emancipataeue sint, ex paterna uel materna linea uenientibus[1], custodiri censemus. sin uero plus quam statutum est aliquid nouercae uel uitrico relictum uel donatum aut datum fuerit, id, quod plus relictum uel donatum aut datum fuerit, tamquam non scriptum neque derelictum uel donatum aut datum ad liberorum personas deferri et inter eas diuidi iubemus: omni circumscriptione, si qua per interpositam personam uel alio quocumque modo fuerit excogitata, cessante.
4 (1) His illud adiungimus, ut mulier in his casibus, in quibus ante nuptias donationes, ceteras etiam res a marito ad se deuolutas secundum priorum legum statuta liberis communibus ut paternas seruare compellitur (hoc est ubi morte mariti matrimonio dissoluto ad alias nuptias uenerit), immobilium rerum et mancipiorum annonarumque ciuilium usu fructu
5 dumtaxat uitae suae temporibus potiatur, alienatione earum penitus interdicta: Mobilium uero rerum, iustis pretiis aestimatione habita per eos, quos utraque pars elegerit, arbitros iudicaturos interposito sacramento, simili modo usum fructum habeat, si idoneam fideiussionem praebuerit, quod easdem res mobiles uel earum pretium filiis et filiabus ex eodem matrimonio procreatis uel post mortem eorum nepotibus et neptibus ex isdem liberis procreatis, siue omnibus uel uno unaue superstite mori contigerit, secundum legum modum
6 restituat: Vel certe si fideiussiones idoneas praestare distulerit aut nequiuerit, praedictae res mobiles necdum matri a liberis traditae apud eosdem manebunt: solutae uero eidem matri uel ab eadem detentae restituentur liberis, si tamen ab his fideiussio idonea matri fuerit oblata, qua caueri debet, quod eidem superstiti pro usu fructu earundem rerum mobilium uel pretio, quo taxatae sunt, usurarum nomine centesimae partem tertiam annuis quibusque temporibus praestare non differant, ita ut in eadem fideiussione hoc quoque

P (*c.* 6 *usque ad* 19 iubemus) *L* (*ut P*) *CMN*

---

[1] ex pat. uel mat. l. uenientibus *collocari debent post* 14 proauiae

---

1 tertia] ad tercia *M* | aut *om. C* 2 uel hereditatis *PL* | siue] seu *C* | uel] siue *N* 3 derelinquere *MN* | nomine] titulo nomine L^a 5 sunt *N* 6 una uel unus MN^b 7 peruerit PL^a 8 uel nouercam *C* 9 memoratae] memoratis modis M^bN 10 testanti *C*, testante *N* 11 filia (filiam M^a?) uel filius *M* | delicta M^a 12 eisdem *M* 13 de inofficioso] CM^bN, de inofficiosi P^aM^a, inofficiosi P^bL 14 auiae *om.* M^a | et proauiae] et M^a, proauie *N* | uel] et *M* | pronepotum (proneptum C^a) uel *om.* N^a 15 uel] et *PL* | potestatem *PL* 16 aliquid *om. PL* 17 datum aut donatum *M*, donatum aut donatum P^a | id ... 18 fuerit *om. C* 18 donatum aut datum fuerit] *M*, datum fuerit aut donatum *PL*, datum aut donatum fuerit *N* | neque ... 19 datum *om.* M^a | aut datum uel donatum *C* 19 iubemus] iub. et cetera *fine constitutionis omisso PL* | circumscrpcione *M* 20 excogníta *M* | censante M^a 21 donationem *N* 24 peruenerit *C* | et] e *C* | annonarum *an* M^a | que] *C*, quoque *MN* | usum fructu dumtaxat C^bN, usum fructum taxat C^a 25 temporibus *om.* N^a 26 uero *om. CM* 28 uel *om.* M^a | pretium earum *N* 29 uel] ut N^a 30 siue] MN^a, si eam *C*, eam *post* superstite *addit* N^b | unaue] unaue e N^a 31 restituentur *N* 33 eadem tente *C*, ea detente N^a 34 fuerat *C* 36 quibuscumque *CM* | praestare] temperare M^a | ita] ita tamen *C*

caueatur, quod a filiis filiabusque et ex his genitis liberis, si ante eandem matrem omnes eos obire contigerit, omnes res praedictae mobiles secundum legum moderationem matri,
7 ut ad eandem lucrum redeat luctuosum, restituentur. Erit itaque licitum utrilibet parti, quae fideiussionem praebuerit, si sibi commodum esse perspexerit, his rebus mobilibus uti frui easdemque dare *mutuo uel* obligare uel uendere, ut ex his maxime liberi adquirentes
8 possint materno adfectui sine suo incommodo seruire. Sin autem utraque pars praedictam fideiussionem dissimulauerit aut forte offerre nequiuerit, eaedem res apud mulierem usque
9 (2) in diem uitae suae manebunt. Omnibus uidelicet isdem maritalibus facultatibus, his etiam, quas habet habituraue est, tamquam si iure pignoris uel hypothecae suppositae sint, super eadem ante nuptias donatione uel rebus aliis ad eam ex mariti substantia deuolutis ex eo die, quo eaedem res ad eam peruenerint, liberis obligatis, ut, si quis post traditas matri uel detentas ab ea res (si ita contigerit) contractum aliquem cum eadem muliere inierit, quae se repetitis nuptiis copulauerit, in uindicandis isdem suppositis rebus posterior habeatur, liberis, qui ex eodem matrimonio procreati sunt, et nepotibus neptibusue, qui ex his
10 liberis geniti sunt, sine dubio praeponendis. Sin uero liberorum suorum adfectione seruata pater materue ad alias nuptias migrare noluerit, neque uir his, quae de bonis uxoris ad se transeunt, neque mulier rebus, quae ex substantia mariti ad se peruenerint, pro suo arbitrio uti uel eas uendere aut quocumque iure uel modo eas alienare uel pignoris iure
11 siue hypothecae (si uoluerint) obligare, utpote domini earum, prohibebuntur. Extantes autem praedictas res, si non fuerint alienatae siue consumptae uel suppositae, licebit liberis uindicare etiam non adeuntibus hereditatem parentum. D. II[1] K. MART. MARCIANO CONS. a. 472

7 IMP. ZENO A. SEBASTIANO PP. In quibus casibus pater dotem, mater ante nuptias donationem uel alias res ad se ex altera parte deuolutas filiis utriusque sexus seruare praecepti sunt, si quem ex filiis uel filiabus ante patris uel matris obitum mori contigerit siue ante secundas nuptias siue postea, filio uel filia uel nepte aut nepote uel pluribus patre suo adhuc uiuo uel matre superstite derelictis, portionem, quae defuncto filio uel filiae debebatur uel lucrum ex ea non ad fratres uel sorores mortui, sed ad filios eius uel filias uel nepotes utriusque sexus aut pronepotes auis uel proauis superstitibus peruenire decernimus: eligendi uidelicet quos uoluerint ex liberis superstitibus non adempta licentia. D. K. MART. ILLO VC. CONS. a. 478

8 [2]IMP. IVSTINIANVS A. MENAE PP. Si quis prioris matrimonii filiorum ante secundas nuptias patris uel matris mortuus fuerit filiis a se uel nepotibus uel pronepotibus relictis, partem eius non ad fratres uel, si nullus alius frater uel soror sit, ad patrem uel matrem eius peruenire, sed ad filios uel nepotes uel pronepotes eiusdem mortuae personae sanci-
1 mus, ut, siue unus siue plures sint, eam tantummodo partem uindicare possint, quae mortuo competit. Illud etiam certa sanctione definire censemus, ut, si quis uel si qua ex aliquo matrimonio filiis procreatis minime ad secundas uenerit nuptias, ut eo modo liceat quidem genitori res ex priore coniugio sibi adquisitas quo modo uoluerit alienare uel administrare, si quae uero earum minime sint alienatae, possint liberi etiam non adeuntes

P (*c.* 7) *L* (*c.* 7) *CMN*

---

[1] v (6, 20, 17. 6, 61, 4)? [2] *iunge* 5, 12, 29

---

1 caueantur M^a | gentis N^a 2 omnes *om.* M^a 3 eandem] eam N 4 si *om.* M^a | prospexerit *libri* | frui uti N 5 mutuo uel] *edd.*, uel mutuo *libri* 7 fidemiussionem CM | eadem M^a 9 habeat C | iure] uere C | pingoris M^a 10 eandem a. n. donationem CN 11 eadem M^a | res *om.* C | peruenerunt C 12 detenta C | cum] cum alia cum M^a 13 posteriores habentur N^a 14 his] hisdem N 15 proponendis C^a 16 de] ex N 18 eas alien.] alien. N | pigneris M^a 19 siue] seu N | uoluerit CM | prohibuntur M^a 20 predicte N 21 parencium M^a | *s. a. Hal.* | marciano et zenone conss. (= *a.* 469) *Hal.* 26 secundas M^a | filia] filie N^a 28 debeatur N | uel sor.] et sor. N 29 pronepotis L | uel *om.* C 30 uoluerit M | non *om.* M^a 31 *s. a. Hal. PL* | illo (ello *Hal.*) uc. cons. *om. PL* 32 iustinus M 34 eius] eius uel C 35 uel pron.] pron. M^a 37 diffiniri C | qua] que M^a? 38 nuptias uenerit C 40 sunt C | adentes M^a

(2) paternam uel maternam hereditatem eas uindicare, certum esse sancimus[1], quod etiam illa de cetero uidebitur earundem fuisse rerum alienatio, quae in testamento genitoris uel spe-
2 (3) cialiter relinquendo uel generaliter heredem instituendo facta sit. Talem uero licentiam filiis, ut etiam non adeuntes paternam uel maternam hereditatem lucra uindicarent, quae parens eorum ex matrimonio, quod secundo toro minime mutauit, sibi adquisita non alie- 5
nauit, nullo modo eis concedimus, si paternam uel maternam hereditatem ab intestato ex parte (si forte alii etiam ex anteriore matrimonio morienti parenti filii sint) sibi adquisie-
3 (4) rint. In illo etiam ueterem sanctionem adimplentes praecipimus exemplo matris, [BΣ 45, 4, 9 cuius res post secundas nuptias filiis ex priore matrimonio natis suppositae sunt ad conseruanda eis lucra, quae ex priore marito ad eam peruenerunt, patris quoque bona, quae 10
habet habiturusque est, filiis ex priore matrimonio natis post secundas eius nuptias ad ea
4 (5) conseruanda, quae ex eorum matre lucratus est, supposita esse. Illius etiam patris, [(BΣ) qui in sua potestate talem liberum uel liberos habens maternam eis substantiam uel ex materna linea ad eos deuolutam seruare compellitur, isdem liberis bona supposita esse ad conseruandas easdem maternas res decernimus: ita tamen, ut occasione talium hypothe- 15
carum neque patris neque matris filii ualeant administrationem perscrutari uel aliquam eis mouere super hoc quaestionem, cum perspicui iuris sit, etiamsi alienata sint eorum bona, quae extra memorata lucra uel maternas res sunt, ius hypothecae integrum isdem manere filiis. D. III ID. DEC. DN. IVSTINIANO A. II CONS. a. 528

9 IDEM A. MENAE PP. Quoniam praeteritae leges omnia, quae liberis ex priore matri- 20
monio procreatis mulier quidem secundo marito, uir autem uxori secundae dotis uel ante nuptias donationis nomine uel alio quocumque modo dederit uel reliquerit ampliora his, quae uni filio uel filiae ex anteriore matrimonio progenitis danda uel relinquenda sunt, reuocata ad solos filios ex priore matrimonio natos peruenire constituerunt nullaque in hac parte filiorum ex secundo matrimonio natorum mentio facta est, hoc quoque corrigentes 25
omnia quae memorato modo reuocantur non solum ad filios prioris matrimonii, sed etiam ad eos qui ex secundis nuptiis nati fuerint pertinere et in capita inter omnes diuidenda
1 sancimus. Ad haec lucra, quae marito uel uxori ex dote uel ante nuptias donatione occasione repudii accedunt, indistincte post secundas eorum nuptias liberis ex priore coniugio procreatis ad similitudinem matrimonii morte dissoluti seruari nec de cetero repudii cau- 30
sam requiri uel aliam in ea re exquisitionem fieri. D. ID.[2] APRIL. CONSTANTINOPOLI DECIO VC. CONS. a. 529

10 IDEM A. DEMOSTHENI PP. Cum apertissime legibus cauetur ingratos liberos a maiorum suorum hereditate merito esse repellendos, si hoc idem in suis elogiis conscripserint et re uera fuerit reuelatum, reclamare uidetur huiusmodi sanctioni diualis constitutio Leo- 35
nis inclitae recordationis, quam super filiis ex priore matrimonio procreatis conscripsit[3].
1 Nam cum necessitas est patri uel matri, qui ad secunda uota migrauerunt, tantum praestare per quamcumque causam secundo marito uel nouercae, quantum filio uel filiae ex anterioribus nuptiis progenitis qui partem minimam habiturus est reliquerit, maxima ini-
2 quitas ex hac sanctione contra genitores efficiebatur. Liberi etenim scientes, quod omni- 40
modo aliquid sibi a genitoribus suis et nolentibus relinquendum est, et tantum, quantum

CMN

[1] sancimus *del.* (*Mommsen*) [2] *aut* k. *aut* VIII id. *scr.* (*Zeitschrift für Rechtsgeschichte* 11 *p.* 174. 182) [3] *c.* 6 *h. t.*

1 certum *seqq.*] *his demum contineri, quae certa definitione sancire Iustinianus censuit* (*p.* 424, 37), *inde colligitur, quod quae antecedunt non sunt nisi repetitio c.* 6 § 10 3 requendo M^a 7 acquisierunt *N* 10 eis *om. C* | marito] matrimonio *C* | patri M^a 13 talem *om.* M^bN | eas *C* 14 comp. isdem lib. bona] *C*, bona comp. isdem lib. M^b, comp. bona eisdem lib. N^b, comp. isdem (eisdem *N*) lib. M^aN^a 16 filii ualeant] ualeant ualeant *N* 17 sit iuris *N*, iuris *bis* M^a 18 sint *CM* 19 *s. a. Hal.* 20 impr. iustinianus a. demostheni pp. *S* | matrimonii M^a 21 mulier] liber mulier N^a 25 mentio *ante* 24 in hac *collocat C* 27 omnes] eos *C* | diuidenda] *C*, diuidendas M^a, diuidi M^bN | 28 uel ux.] ux. M^a 29 recedunt N^a | eorum (eo M^a) nupt.] nupt. eorum *N* 31 *s. a. Hal.* 34 esse repell. merito *C* | conscripserit *C* 35 constitucioni *M* 37 secundum uotum *C* | migrauerint *N* 39 minimam] mutuam *C* 40 genitores] ge M^a

secundus maritus uel nouerca acceperit, cum omni licentia et lasciuia suos genitores iniuriis
3 adficiebant. Quapropter sancimus ingratos re uera liberos neque hoc beneficium, quod
diualis constitutio Leonis augustae memoriae eis praestitit, in posterum posse sibi uindi-
4 care, sed quasi ingratos ab omni huiusmodi lucro repelli. Quam obseruationem in per-
sonis etiam aui et auiae, proaui et proauiae, nepotum uel neptum, item pronepotum et
proneptum, siue in potestate siue emancipati emancipataeue sint, ex paterna uel materna
5 linea uenientibus custodiri censemus. Sed quemadmodum genitoribus prouidimus, ita et
innocuam posteritatem nullis adfici iniuriis patimur, ut non genitores, qui sese secundis
nuptiis deuouerunt, irrationabile odium ad priores liberos forsitan habentes sine iusta
6 ratione eos ingratos uocare concedantur. Eos etenim liberos huiusmodi beneficio defrau-
dari uolumus, qui re ipsa ingrati circa suam antiquitatem ab heredibus genitorum liquidis
et indubitatis probationibus conuicti fuerint ex huiusmodi casibus, qui antea priscis legibus
enumerati sunt. D. XV K. OCT. CHALCEDONE DECIO VC. CONS. a. 529

11—18 . . . . . .

X

℟ SI SECVNDO NVPSERIT MVLIER, CVI MARITVS VSVM FRVCTVM RELIQVERIT ℟

1 IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. TATIANO PP. Si usum fructum maritus rerum suarum decedens uxori reliquerit eaque in secundas nuptias consortiumque connenerit, usum fructum, quem ex priore marito consecuta fuerit, amittat atque eum
1 filiis ex die quo nupserit mature restituat. Quod si liberos ex priore matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantiae nec muniet tutoris auxilium ac per huiusmodi occasionem mater quae relicta fuerant usurpauerit, omnia, cum legitime repetantur, cum competentibus

P (10) *L* (10) *CMN*

---

4 quasi N^a 5 proaui et] proaui *C* | uel] et *N* | neptium M^a | pronepotum et proneptium M^a. proneptum et pronepotum *N* 8 genitoris *C* | sese] se M^aN, *sed in N collocatur post* 9 nuptiis 9 deuoluerunt CM^aN 12 coniuncti CM^a | ante *C*, antea a *N* 13 numerati *C*, e••merate M^a | *s. a. Hal.* | decio] et decio *Hal.* 14 constitutio greca *hoc loco G, post rubr. seq. tituli W. in Nouella* 2 *c.* 1. 2 *pr. Nou.* 22 *c.* 45 § 1 *Nou.* 68 *laudatur Iustiniani constitutio, qua mortuis liberis eorum, qui secundas nuptias inierint, lucra nuptialia prioris matrimonii etiam ad extraneos liberorum heredes deferuntur, nisi ea ex pacto in casum orbitatis facto ad parentem superstitem pertineant. quam constitutionem undecimam huius tituli fuisse colligitur ex Theodori Nouellarum breuiario, qui ad Nou.* 22 *c.* 45 *laudat c.* 3. 4. 5. 11 *h. t.* (*Zachariae Anecdota p.* 41 = *BΣ* 28, 14 *sch.* 31), *ad Nou.* 22 *c.* 47 § 2 (= *BΣ* 28, 14 *sch.* 35, *ubi tamen om. c.* 11) *c.* 4. 11 *h. t., et ex Epitoma* 25, 16 *ubi est:* ὁ δευτερογαμήσας τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου κέρδη τῶν αὐτοῦ παίδων προτελευτησάντων ἐχέτω καὶ ἐκδικείτω παρὰ τῶν ἐχόντων. ὡς νεα. ξθ' (*scr.* ξη') βι. ε' τοῦ κωδ. τί. β' (*scr.* θ') διατ. ια' (*sic liber Vindobon.* 3 *cum Epitoma ad Prochiron mutata* 6, 23, ιδ' *liber Vaticanus* 2075 *teste Zachariaeo*). *his autem numeris deceptus esse uidetur Augustinus, qui indicem* ὁ δευτερογαμήσας *ex Paratitlis ad Const. huic loco restituit, cum index ius antiquum contineat et ad Nouellae* 68 *partem eam referendus sit, qua lucra nuptialia iam ante c.* 11 *ad parentes delata huius constitutionis auctoritate auferri uetuit: ceterum in Paratitlis index non extat, sed Eclogam ad Prochiron mutatam* 2, 39 (*Zachariae Ius Graeco-Rom.* 4 *p.* 73), *qua Augustinus saepius usus est, eum suppeditasse probabiliter conicit Zachariae. rectius ad c.* 11 *referas adnotationem eidem indici in Epitoma adscriptam* (= *Epitome ad Proch. mut.* 6, 24) Σημείωσαι (σημ. *om. Ep. ad Proch. mut.*) ἐὰν ἐκ τοῦ πρωτίρου γάμου παῖδες (οὐκ *ins. Vindob.* 3 *Epit. ad Proch. mut.*) ἐτύχθησαν ἢ τεχθέντες ἐτελεύτησαν, οὐκ ὀφείλει κερδᾶναι ἐξ αὐτοῦ τοῦ συνοικεσίου τὸ δευτερογαμοῦν πρόσωπον, εἰ μὴ μόνον τὸ ἐξ ἀπαιδίας κάσον. — *Plures adhuc huius tituli constitutiones desiderari apparet ex BΣ* 28, 14 *sch.* 13, *ubi laudatur c.* 14, *et ex Theodoro ad Nou.* 22 *c.* 32 (= *BΣ* 28, 14 *sch.* 15), *ubi citantur c.* 13 *et* 18 16 usu fructu (fructum M^b) *M* 17 reliquit *PL* 18 impp. *PLCN* | ualerius *M* | aa. *C* | laciano *PL*, titiano *N* | usus *C* 19 suarum *om. C* 21 qua *C* 22 muniet] minuentur *C* | occasione *N* 23 quae] e (*uel* ae) quae P^a, ea quae P^bLN^b | derelicta M^a | fuerint *PL*, fuerat *C* | cum *om. PLN*^{a} | repetuntur *N: fuit fortasse* repetentur

fructibus ad liquidum deducta ratione restituet. Haec de usu fructu, quem uir extremam constituens uoluntatem de rebus propriis uxori reliquerit. de usu fructu uero rerum ante nuptias donatarum ea seruari quae anteriores constitutiones decreuerunt sancimus. D. ID. MART. ARCADIO A. II ET RVFINO CONSS. a. 392

XI

℟ DE DOTIS PROMISSIONE VEL NVDA POLLICITATIONE ℟

1 IMP. ALEXANDER A. CLAVDIO. Frustra existimas actionem tibi competere, [B 29, 1, 81] quasi promissa dos tibi nec praestita sit, cum neque species ulla nec quantitas promissa sit, sed hactenus nuptiali instrumento adscriptum, quod ea quae nubebat dotem dare promiserit. PP. K. AVG. POMPEIANO ET PELIGNO CONSS. a. 231

2 IMP. GORDIANVS A. HERODOTO. Si pro dote promissa usuras dare socer [B 29, 1, 82] tuus spopondit, id quod deberi ostenderis competens iudex solui tibi praecipiet. PP. XII K. SEPT. PIO ET PONTIANO CONSS. a. 238

3 IDEM A. CLAVDIO. Si, cum ea quae tibi matrimonio copulata est nuberet, [B 29, 1, 83] is cuius meministi dotem tibi non addita quantitate, sed quodcumque arbitratus fuisset pro ea daturum se rite promisit et interpositae stipulationis fidem non exhibet, competentibus actionibus usus ad repromissi emolumentum iure iudiciorum peruenies: uidetur enim boni uiri arbitrium stipulationi insertum esse. PP. K. IAN. SABINO ET VENVSTO CONSS. a. 240

4 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. RVFO. Si uoluntate [B 29, 1, 84] dotantis in dotali instrumento plura tibi tradita scripsisti quam suscepisti, intellegis de his quae desunt petendis pactum esse consecutum. S. NON. APRIL. AA. CONSS. a. 293

5 IDEM AA. ET CC. DASVMIANAE. Si pro te pater marito tuo stipulanti pro- [B 29, 1, 85] misit dotem, non tibi, sed marito contra successores soceri competit actio. D. VIII K. DEC. AA. CONSS. a. 293

6 [1]IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. HIERIO PP. Ad [Th. 3, 13, 4 B 29, 1, 86] exactionem dotis, quam semel praestari placuit, qualiacumque sufficere uerba censemus, siue scripta fuerint siue non, etiamsi stipulatio[2] in pollicitatione rerum dotalium minime fuerit subsecuta. D. X K. MART. CONSTANTINOPOLI FELICE ET TAVRO CONSS. a. 428

7 IMP. IVSTINIANVS A. IOHANNI PP. Si pater dotem pro filia simpliciter [B 29, 1, 87] dederit uel pro filio ante nuptias donationem fecerit, habeat autem filius uel in potestate constitutus uel forte emancipatus res maternas uel ex alio modo tales, quae adquisitionem

P (10. 11 ℟ [4 *p*] 6) *L* (10. 11 ℟ 4. 6) *CMN*

---

[1] *iunge* 2, 57, 2. 5, 3, 17. 5, 4, 22. 6, 18, 1. 6, 24, 11. 6, 61, 2 [2] etiamsi dictio uel stipulatio (*omissis* siue scr. f. s. non) *Th.*

---

1 fructibus *om. M*[a] | ad] a *L*[a] | liqudum *P*[a] | restituat *C*, restituet et *M* | uir] ur P[a] | extrema *C* 3 donacionum *PL* | *s. a. Hal.* 6 *rubr. om. M*[a] 7 claudie *SMN* | existimans *C* 9 adscriptum] scriptum sit *C* 10 *s. a. Hal.* 11 herodito *S* | socer tuus usuras dare *C* 12 dissolui *M*[a]*N* | *s. a. Hal.* 14 est] sit *C* 16 promiserit *MN* | accionibus competentibus *N* 17 promissi *M*[a] | *ad uerba* uidetur ... 18 esse *adnotat BΣ (Thalelaeus?)* τοῦτο τὸ ῥητὸν νῦν προσετίθη τῇ διατάξει 18 stipulacione *M*[a] | *s. a. Hal.* 19 imp. *N* | cc.] c. *S*, conss. *pL* | rufo] *SN*, rufino *pLCM: cf.* 2, 21, 5. 5, 14, 6 20 dotantis] *Theodorus ita interpretatur, quasi scriptum sit* donantis *et u.* 21 non petendis: ἐὰν ἐγγράφως τις donandi animo ὡμολόγησέ τι ἔχειν ἐν προικὶ πλέον οὗ ἔλαβεν, οὐ δύναται τὰ λοιπὰ μεθοδεύειν. καλῶς δὲ κεῖται τὸ donandi animo *BΣ:* βουλομένου αὐτοῦ (*sc.* τοῦ προικίζοντος) *B* | dotalibus instrumentis *pL* | quam suscepisti *om. C* 21 pactum petentis *p*[b]*L*, petendis *om. p*[a] | consecuturum *p*[c]*L*[t], concessum *p*[v]*L*[v]*C, inc. M*[a] | *s. a. Hal. pLN* | s. non. april. aa. conss. *Hal.*, d. non. mai. *pL*, s. u. non. mai. *N: fortasse haec const. iungenda est cum* 2, 21, 5 (d. v k. Mai.) *uel cum* 5, 14, 6 (d. v non. Mai.) 22 dasumiano *SM*, dasimiano *C* 23 *s. a. Hal.* 25 theodorus *C* | ualentino *N*, ual'er. *C*, ualerianus *M* | hiero *L*, higerio *C*, gergio *M*[a] 26 quam s. praestari *bis L*[a] | pacuit *P*[a] | qualicumque *C* | uerba sufficere *C* 27 etsi *P*[b]*L*, etiam *C*[a], et *P*[a] | pollicitaone *P* 28 fuerint *C* | *s. a. Th. Hal. PL* | x *om. Hal. PL* | constant. *om. Hal.* | felici et tauro cc. conss. *PL* 30 uel pro] uel *C* | habet *C*

effugiunt, quarum usus fructus solus apud patrem remanet, uel quocumque modo poterat quasdam actiones contra patrem habere, dubitabatur apud ueteres, utrumne uideatur pater ex ipso debito dotis uel ante nuptias donationis fecisse promissionem uel dationem, ut sese ab huiusmodi nexu liberet, an debitum quidem remanet in sua natura, liberalitas autem
1 paterna dotem uel ante nuptias donationem dare suggessit. Et in tali dubitatione multa pars legislatorum sese diuisit, alio etiam incremento huiusmodi quaestioni addito, si forte dixerit in instrumento dotali ex rebus paternis et maternis dotem uel ante nuptias donationem dare, utrum pro dimidia parte uidetur datio uel promissio facta esse, an pro rata
2 portione utriusque substantiae. Vtramque igitur dubitationem certo fini tradentes sancimus, si quidem nihil addendum existimauerit, sed simpliciter dotem uel ante nuptias donationem dederit uel promiserit, ex sua liberalitate hoc fecisse intellegi, debito in sua figura remanente. neque enim leges incognitae sunt, quibus cautum est omnimodo paternum
3 esse officium dotes uel ante nuptias donationes pro sua dare progenie. Et liberalitas itaque talis maneat uera et inreuocabilis et puro nomine liberalitas, et debitum suam sequatur
4 fortunam. Vbi autem ex rebus tam suis quam maternis uel aliis quae non adquiruntur uel ex suis debitis dixerit fecisse huiusmodi liberalitates, tunc si quidem penitus inopia tentus est, ex illis uideri rebus dotem uel ante nuptias donationem esse datam, quae ad filios uel
5 filias pertinent. Si uero et ipse substantiam idoneam possidet, et in hoc casu de suo patrimonio dotem uel ante nuptias donationem dedisse intellegatur. poterat enim secundum suas uires dotem pro filia uel ante nuptias donationem pro filio dare et consentire filiis suis, quando uoluerint partem uel forte totam suam substantiam quam habent paternae liberalitati pro dote et ante nuptias donatione adgregare, ut re uera appareat, quid ipse uult dare et quid de substantia filiorum proficiscitur, ne, dum effuso sermone sese iactet, in promptum incidat sui periculum. D. K. Nov. *post consulatum* Lampadi*i* et Orest*is* *vv. cc.* 24 a. 531

XII

℟ DE IVRE DOTIVM ℟

1 Impp. Severvs et Antoninvs AA. Nicephoro. Euicta re, quae fuerat in dotem data, si pollicitatio uel promissio fuerit interposita, gener contra socerum uel mulie- [B 29, 1, 88
1 rem seu heredes eorum condictione uel ex stipulatione agere potest. Sin autem nulla pollicitatio uel promissio intercesserit, post euictionem eius, si quidem res aestimata fuerit,
2 ex empto competit actio. Sin uero hoc non factum est, si quidem bona fide eadem res in dotem data est, nulla marito competit actio: dolo autem dantis interposito de dolo actio aduersus eum locum habebit, nisi a muliere dolus interpositus sit: tunc enim, ne famosa actio aduersus eam detur, in factum actio competit. PP. K. Avg. Mvciano et Fabiano conss. a. 201

2 Imp. Antoninvs A. Alcibiadi. Si stipulatio de restituenda portione dotis datae subiecta est condicioque eius extitit, habet ex ea actionem, in cuius personam uti- [B 29, 1, 89
1 liter concepta commissaque est. Secundum quod si Polla soror tua de restituenda sibi

P (12 ℟) *L* (12 ℟) *CMN*

---

3 uel dationem] N^b, uel donationem CN^c, uel donacione M^a?, uel daciones M^b, *om.* N^a | sese] se M^a 4 quidem] quod M^a 5 paternam *C* | multas M^a 6 questione *M* 7 in *om. CN* | et maternis] uel mat. *C*, *om.* M^a 8 datio] donatio CM^a 9 dubietatem M^a 12 est *om. C* 13 donacionis M^a 17 rebus uideri *M* | uel filias] uel ad filias *M* 18 sin *C* 19 dotem] prootem C^a? 20 pro *om.* M^a 21 partem] patere M^a? | suam *om. C* | habeant *C* 22 donatione ante nuptias *N* | quod *C* 23 quod CN^a | de] de sua *M* 24 sui incidat *C*, indicat su M^a | *s. a. Hal.* | post ... 25 cc.] lampadio et oresta conss. *Hal.* 28 seuero *N* | nicrephoro *M* 30 condictionem C^a | ex] *W*, *om. CMN* | stipulationem C^a 31 fuerint *C* 32 factum *om. N* 33 dote *M* | de *om.* M^a 35 *s. a. Hal. M* | pp.] *M*, pp. dat. *Hal.* | aug. m. et] ••••• mut••••• • *M* 37 antonius *M* | alcibiadidi *S* | stipulatio] MN^a *cum* $B\Sigma$ (*κ.π.*), stip. utilis CN^b 38 datae] a te C^a | ex ea *om. C*: ἔχει κατ' αὐτῆς ἀγωγήν $B\Sigma$ (*κ.π.*) | persona *N* 39 polla] p••••a M^a, pona N^b *uel* N^a, bona *C*

parte dotis habet actionem eo, quod mater uestra donandi animo passa est partem dimidiam dotis post obitum matris filiam stipulari, metuere non debet doli exceptionem, quod matri suae quae pactum interposuit heres ex minore quam dimidia portione extitit, nisi liquido probatum fuerit matrem eius mutasse dotis pacti uoluntatem contentamque esse uoluisse filiam suam pro portione hereditatis praelegationibus maritumque suum exactione liberari uoluisse. PP. D. III K. AVG. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

3 IMP. ALEXANDER A. EVPHEMO. Etsi dotis exactio defuncta in matrimonio filia potuisset ad patrem pertinere, dotalibus tamen seruis maritus testamento directam et fideicommissariam libertatem iure dedit et praestita reuocari non debuit, cum et inter uiuos manumittendi mancipia dotalia constante matrimonio liberam maritus habet facultatem. PP. VI ID. DEC. ANTONINO ET ALEXANDRO CONSS. a. 222 [B 29, 1, 90]

4 IDEM A. VALENTI. Nulla lege prohibitum est uniuersa bona in dotem marito feminam dare. PP. IIII ID. IVL. MAXIMO II ET AELIANO CONSS. a. 223 [B 29, 1, 91]

5 IDEM A. STATIAE. Quotiens res aestimatae in dotem dantur, maritus dominium consecutus summae uelut pretii debitor efficitur. si itaque non conuenit, ut soluto matrimonio res restituerentur et iure aestimatae sunt, retinebit eas, si pecuniam tibi offerat. D. III ID. APRIL. ALEXANDRO A. II ET MARCELLO CONSS. a. 226 [B 29, 1, 92]

6 IDEM[1] A. SVLPICIO. Auia tua eorum, quae pro filia tua in dotem dedit, etsi uerborum obligatio non intercessit, actionem ex fide conuentionis ad te, si heres extitisti, transmittere potuit. nec enim eadem causa est patris et matris paciscentium, quippe matris pactum actionem praescriptis uerbis constituit, patris dotis actionem profecticiae nomine competentem conuentione simplici minime creditur innouare. D. III ID. FEBR. MAXIMINO A. ET AFRICANO CONSS. a. 236 [B 29, 1, 93]

7 IMP. GORDIANVS A. MARCO. Cum a socero tuo pro uxore dos tibi daretur, si ea in stipulationem deducta non est sub tempore dationis, sed postea, socer tuus tecum paciscendo, si id non ex uoluntate filiae suae fecit, condicionem eius laedere non potuit. quandoque enim sola de dote experiens id pactum non debere ad sui dispendium operari de iure defenditur. PP. D. K. OCTOBRIBVS PIO ET PONTIANO CONSS. a. 238 [B 29, 1, 94]

8 IDEM A. AGRIPPINAE. Etiamsi non dotem reddi sibi mater, sed ea, quae in dotem data sunt, ut eam sequerentur uel ad se pertineant in matrimonio defuncta filia, stipulata sit, durante matrimonio filia decedente actionem ex stipulatu uideri quaesitam aequissimum esse iudicamus. cui consequens est, ut etiam id, quod additamenti causa in dotem datum est, eadem actione repetatur. PP. K. FEBR. SABINO ET VENVSTO CONSS. a. 240 [B 29, 1, 95]

9 IMP. DECIVS A. ET DECIVS C. VRBICANAE. Dotis tuae potiorem causam magis esse conuenit quam rei publicae, cui postea idem maritus obnoxius factus est. PP. VI ID. IVN. DECIO A. ET GRATO CONSS. a. 250 [B 29, 1, 96]

10 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. INGENVO. Cum dotem te aestimatam accepisse profitearis, apparet iure communi per pactum quod doti insertum est [B 29, 1, 97]

P (12, 4. 5) *L* (12, 4. 5) *CMN*

[1] *scribi debuit* Imp. Maximinus

1 partem C^a 2 stipulari filiam *N* 3 matris C^a *uel* $C^a N$ 4 aliquido N^a 5 praelagacionibus M^a 6 *s. a. Hal.* | d.] dat. *Hal.* 7 euphemo] *S*, euphremo *C*, eufimo *M*, euphremodotis *N* 8 dotalibus] et d. *C* 9 fideicommissam *CMN*^{a} | libertate *C* | reuocare *C* 10 mancipii dotalia *N*, mancipii dotalis *C*: *ad haec uerba uidetur pertinere quod adnotat Thalelaeus:* τὸ παλαιὸν δοταλίους (δοτάλιον *Flor.*) ἴδε, *unde tamen, quid antiquitus scriptum fuerit, haud adsequaris* | habeat *M* 11 *s. a. Hal.* 12 idem] imp. alex. *PL* | ualentiniano *C* | bona] bona maritum L^a | dote *C* 13 maritum *L* | *s. a. Hal. PL* | III] iii *L* 14 statutae *PL* | dote *PL* 17 *s. a. Hal.* 19 si heres extitisti ad te *N* 20 eadem enim C^a, enim eandem N^a 22 conuentioni *C* | *s. a. Hal.* 24 marcus M^a | dotis *C* 25 eam C^a | deductam *C*, ducta *N* | donacionis M^a 27 de *om.* M^a 28 *s. a. Hal.* | d.] dat. *Hal.* 29 grippinae *S* 30 dote *CN* | sequeretur M^a 31 durante] dum ante *C* | decidentem *C*, decente M^a | ex stipulatio *C* 33 *s. a. Hal.* 34 c.] cc. *N* 35 postea *om.* M^a | *s. a. Hal.* 37 te dotem *N* 38 iure] in re *C*

formato contractu ex empto actionem esse. quis enim dubitet aestimationem a te mulieri deberi, cum periculo tuo res deteriores fiant uel augmenta lucro tuo recipiantur? PP. XII K. MAI. MAXIMO II ET AQVILINO CONSS. a. 286

11 IDEM AA. ET CC. SEVERAE. De his, quae in dotem data ac direpta com- B 29, 1, 98
memoras, mariti tui esse actionem nulla est dubitatio. D. X K. MAI. HERACLIAE AA. CONSS. a. 293

12 IDEM AA. ET CC. RVFINAE. Ex pecunia dotali fundus a marito tuo com- B 29, 1, 99
paratus non tibi quaeritur, cum neque maritus uxori actionem empti possit adquirere ac dotis tantum actio tibi competat. unde aditus praeses prouinciae, si non te transegisse reppererit, sed ex maiore dote partem consecutam, residuum restitui prouidebit. D. VIII K. MAI. HERACLIAE AA. CONSS. a. 293

13 IDEM AA. ET CC. CATVLAE. Si a matre uestra superstite aliquid ad uos B 29, 1, 100
pertinens in dotem scienti uitrico uestro datum est, intellegis nullam firmitatem iuris dationem habere, si neque pollicitatio neque stipulatio intercessit. D. PRID. K. MAI. HERACLIAE AA. CONSS. a. 293

14 IDEM AA. ET CC. BASILISSAE. Mater pro filia dotem dare non cogitur B 29, 1, 101
nisi ex magna et probabili uel lege specialiter expressa causa: pater autem de bonis uxoris suae inuitae nullam dandi habet facultatem. S. D. IIII NON. NOV.[1] PHILIPPOPOLI AA. CONSS. a. 293

15 IDEM AA. ET CC. VLPIANAE. Cum citra fidem etiam instrumentorum datam B 29, 1, 102
dotem aliunde probanti post diuortium quondam uxoris secundum bonam fidem restitui debere constet, amissis etiam instrumentis sine dubio cetera probationum indicia iure prodita non habentur irrita. D. VIII K. AVG.[2] SIRMI AA. CONSS. a. 293

16 IDEM AA. ET CC. AEMILIANO. Ante diuisionem soror tua intestato patri B 29, 1, 103
etiam ipsa succedens pro indiuiso portionem fundi communis in dotem dare non prohibebatur. D. NON. IVL.[3] SIRMI CC. CONSS. a. 294

17 [4]IDEM AA. ET CC. SABINIANO. Res, quarum usu fructu sibi deducto B 29, 1, 104
socrus in dotem dedit, uenumdando auferre tibi nihil potest. D. NONIS IVL.[5] SIRMI CC. CONSS. a. 294

18 IDEM AA. ET CC. MENESTRATO. Si socrus tua fundum deducto usu fructu B 29, 1, 105
uxori tuae donauit tibique in dotem uxor quidem proprietatem, socrus autem usum fructum dedit, uxore tua rebus humanis in matrimonio exempta fundum apud te remansisse secundum placiti inter uos fidem non ambigitur. nam si acceptura certum quid annuum filiae

P (12, 13. 14. 16. 18) *L* (*ut P*) *CMN*

---

[1] Iul. (*Mommsen, Zeitfolge p.* 380)? [2] *uel* Ian. (*Mommsen l. c.*) *uel* Oct. *uel* Nou. *uel* Dec. *scr.* [3] Ian. (*Mommsen l. c.*) [4] *iunge* 3, 28, 20 [5] Ian. (*Mommsen l. c. et* 3, 28, 20)?

---

1 dubitat *MN* 2 *s. a. Hal* 4 aa.] a. *C* | seuero *N* | datam *C* | directa M^aN^a 5 *s. a. Hal.* 7 aa. et cc.] a. *C*, aug. *N* | rophino *M*, ruphino *N* | tuo *om. BΣ* (*κ.π.*) 8 acactionem M^a 10 dote partem] *BΣ* (*κ.π.*): ἐκ μείζονος προικὸς μέρος, dotem partem *C*, dotem parte *MN* | consecuta *C* | restitui] rest. tibi *BΣ* (*κ.π.*): ἀποκαταστῆναί σοι προνοήσει | *s. a. Hal.* 12 idem] imp. dioc. et max. *PL*, *om. S* | aa.] a. *C* | et cc. *om PL* | tatulie *M* 13 dote *legit BΣ* (*κ.π.*) ἐν προικὶ ... ἐδόθη | iuris dationem habere] *BΣ* (*κ.π.*): ἰσχὺν νομίμου τὴν δόσιν ἔχειν, iuris hab. PL^a, iuris hab. donationem L^b, donationem iuris hab. *CMN* 14 pollicitatio] obligacio *PL*, ἐπαγγελία *BΣ* (*κ.π.*) | *s. a. Hal. PL* | d. prid.] sd. ii *P*, sd. *L* | heracliae] herl' *PL* 16 aa.] a. *C*, *om. S* | mater ... non cogitur ... 17 pater autem ... *18 nullam*] *CMN cum B*, neque mater ... cogitur ... neque pater ... ullam PL^a, neque mater ... cogitur ... pater autem ... nullam L^b 17 maga P^a [et] uel *M* | uel lege] uel legis *CN*, et legis *PL*^{a}, et lege L^bM^b, et legi M^a: ἢ νόμῳ ἰδικῶς εἰρημένης *B* 18 habeat *P* | *s. a. Hal. PLN* | s. d. IIII (iii *L*) non.] *PL*, d. non. *Hal.*, iiii *N* | nou.] mai. nou. L^a | phill. p. p. *P*, phill. p. *L*, phylippi *N* | aa. conss. *om. N* 19 aa.] a. *C*, aug. *N* | ulpianae] *SM*, ulpiano *CN* 20 probandi *C* | uxori *C* 22 *s. a. Hal.* 23 aa.] a. *C* | aemiliano] *SM*, aemilio *PLCN* 24 fundi] di P^a | prohibetur *MN* 25 *s. a. Hal.* 26 aa.] a. *C* | sabiniano] *S cum* 3, 28, 20, sabino *CMN* | usum fructum *C* 27 auferri *C* | *s. a. Hal.* 29 et cc. *om. M* | ministrato *N* 31 uxor *C* | in *om.* P^a | remansitse P^a 32 quid annuum] qui dampnum C^a

suae usum fructum locauit, mortua conductrice usus fructus extingui minime potuit. D. XIIII K. IAN.[1] SIRMI CC. CONSS. a. 294

19 IDEM AA. ET CC. ACHILLI. Cum patrem pro filia dotem tibi dantem, si [B 29, 1, 106 post suam mortem in matrimonio constituta rebus humanis eadem eximatur, partem dimidiam dotis Ammiae reddi pactum proponas, post uero testamento facto cum aliis etiam Ammiam heredem scripsisse nec Ammiam quicquam ex stipulatu petere uelle sanxisse, si quidem hanc sibi reddi secundum fidem pacti stipulatam Ammiam non probetur, ex alieno 1 pacto nec prorsus ei ulla competit actio. Si uero ex uerborum conceptione sibi quaesiuit obligationem ac tibi testatorem prospexisse probetur, contra eam ex stipulatu post euentum condicionis petentem, quatenus accepit ex defuncti uoluntate quae fuit stipulata, exceptione (salua Falcidia) uti potes. D. XIII K. FEBR. SIRMI CC. CONSS. a. 294

20 IDEM AA. ET CC. TIBERIO. Pro oneribus matrimonii mariti lucro fructus [B 29, 1, 107 dotis totius esse, quos ipse cepit, uel, si uxori capere donationis causa permisit, eum in quantum locupletior facta est posse agere manifestissimi iuris est. D. V K. MAI. SIRMI CC. CONSS. a. 294

21 IDEM AA. ET CC. AD GEMINVM. Si inter uirum et uxorem pactum sit [B 29, 1, 108 interpositum, ut, si matrimonium intra quinquennii forte tempora quoquo modo esset dissolutum, species aestimatae doti datae pretiis quibus aestimatae sunt redderentur, manifestum est non pretia specierum dari, sed ipsas species debere restitui, cum in placito specierum reddendarum idcirco pretiorum nomen uideatur adnexum, ne, si species aliqua deminuta fuisset aut perdita, alio pretio quam quo taxata fuerat posceretur. D. NON. AVG. AGRIPPINAE CC. CONSS. a. 294

22 IDEM AA. ET CC. POLYBIANAE. Rem, quam pater in dotem genero pro [B 29, 1, 109 filia dedit nec recepit, alienare non potest. D. V K. OCT. ISDEM CC. CONSS. a. 294

23 IDEM AA. ET CC. DIOGENI. Si praedium uxor tua dotale uenumdedit, [B 29, 1, 110 sponte nec ne contractum habuerit, nihil interest, cum rei tibi quaesitae dominium auferre nolenti minime potuerit. D. V K. OCT. VIMINACI CC. CONSS. a. 294

24 IDEM AA. ET CC. AVRELIO ET LYSIMACHO. Si dotem marito libertae [B 29, 1, 111 uestrae dedistis nec eam reddi soluto matrimonio uobis in continenti pacto uel stipulatione prospexistis, hanc culpa uxoris dissoluto matrimonio penes maritum remansisse constitit, licet eam ingratam circa uos fuisse ostenderitis. D. VI K. NOV. ANTIOCHIAE CC. CONSS. a. 294

25 IDEM AA. ET CC. EVTYCHIANO. Si mulier dotem a uiro dari stipuletur, [B 29, 1, 112 ut de ea testari possit, cum ordinationis testamenti cogitatio mortis[2] antecedens tempus significat nec condicionem, sed causam continet, intestata quoque muliere defuncta stipulationem committi proficiet. D. III ID. NOV. ANTIOCHIAE CC. CONSS. a. 294

26 IDEM AA. ET CC. DEMOSTHENI. Si genero dotem dando pro filia pater [B 29, 1, 113 communis eam reddi tibi extraneo constituto stipulatus est, nec sibi cessante uoluntate nec tibi prohibente iure quaerere potuit actionem. D. VI K. IAN. IPSIS CC. CONSS. a. 294

27 IDEM AA. ET CC. POMPEIANO. Licet dos iure penes maritum remanserit, [B 29, 1, 114 pro rebus tamen hereditariis successores, non maritus quondam, sollemnibus pensitationibus parere debent. S. VI K. IAN. SIRMI CC. CONSS. a. 294

P (12, 20. 22. 23. 27) *L* (*ut P*) *CMN*

---

[1] Febr. (*Mommsen l. c.*)? [2] morti?

---

1 *s. a. Hal. PL* | d. XIIII] s. d. xiiii *PL* 4 constitutam *C* 5 anmiae *M* | etiam *om. N* 6 anmiam *M* 7 prohibetur M^a 10 competentem *C* 11 exceptone C^a | potest C^a | *s. a. Hal.* 12 aa.] a. *C* | querio *M* 13 totius] tocis P^a | ipse] ip M^a | ceperit *N* 14 *s. a. Hal. PL* | d.] sd. *PL* 16 aa.] ac. *M* | ceminium *N* 18 dotis *CM*^{a}?*N* 21 quo] quod *CN* | *s. a. Hal.* 23 polubianae *P*, polulubianae *L*, libiane *M* 24 recipit *PL*^{a} | *s. a. Hal. PL* | d.] su. *P*, s. *L* | oct.] *P*, mai. s. oct. *L*, dec. *Hal.* | isdem *om. PL* 25 et *om. P* | diogenio *CN* | dotalem *C* 26 contractum] contractum ratum M^a 27 *s. a. Hal. PL* | d.] sd. *PL* | minaci *P* 28 aa.] a. *C* | et *om. P* | et lys.] elys. *S* 29 dedistis uestre *N* | stipulationem *C* 30 culpam C^a 31 ostenderetis M^a | *s. a. Hal.* 33 ordinationi *C* 35 *s. a. Hal.* 38 *s. a. Hal.* | conss.] et conss. *Hal.* 40 hereditarius P^a | pensitationibus *om.* N^a 41 debentur C^a | *s. a. Hal. PL* | s.] sd. *PL* | VI *om. L*

28 [1]IMP. ZENO A. AELIANO PP. Mulier in minore aetate constituta dotem [B 29, 1, 115
marito consentiente generali uel speciali curatore recte dare et exigi potest, licet ipse
tempore creationis fideiussorem in minorem quam dos est quantitatem dicitur praestitisse.
1 Hoc idem obseruatur et si minor ante nuptias donationem consentiente, ut dictum est, 4
curatore fecerit. D. K: IAN. BASILIO[2] *CONS.* a. 480

29 [3]IMP. IVSTINIANVS A. MENAE PP. Vbi adhuc matrimonio constituto mari- [B 29, 1, 116
tus ad inopiam sit deductus et mulier sibi prospicere uelit resque sibi suppositas pro
dote et ante nuptias donatione rebusque extra dotem constitutis tenere, non tantum mariti
res ei tenenti et super his ad iudicium uocatae exceptionis praesidium ad expellendum ab
hypotheca creditorem secundum praestamus, sed etiam si ipsa contra detentatores rerum 10
ad maritum suum pertinentium super isdem hypothecis aliquam actionem secundum legum
distinctionem moueat, non obesse ei matrimonium adhuc constitutum sancimus, sed ita eam
posse easdem res uindicare uel a creditoribus posterioribus uel ab aliis, qui non potiora
iura legibus habere noscuntur, ut potuisset, si matrimonium eo modo esset dissolutum, quo
dotis et ante nuptias donationis exactio ei competere poterat: ita tamen, ut eadem mulier 15
nullam habeat licentiam eas res alienandi uiuente marito et matrimonio inter eos consti-
tuto, sed fructibus earum ad sustentationem tam sui quam mariti filiorumque, si quos
1 habeant, abutatur. Creditoribus scilicet mariti contra eum eiusque res, si quas postea
forte adquisierit, integra sua iura habentibus: ipsis etiam marito et uxore post matrimonii
dissolutionem super dote et ante nuptias donatione pro dotalium instrumentorum tenore 20
integro suo iure potituris. D. III ID. DEC. DN. IVSTINIANO A. II CONS. a. 528

30 IDEM A. DEMOSTHENI PP. In rebus dotalibus siue mobilibus siue immo- [B 29, 1, 117
bilibus seu se mouentibus, si tamen extant, siue aestimatae siue inaestimatae sint, mulierem
in his uindicandis omnem habere post dissolutum matrimonium praerogatiuam et neminem
creditorum mariti, qui anteriores sunt, sibi potiorem causam in his per hypothecam uindi- 25
care, cum eaedem res et ab initio uxoris fuerant et naturaliter in eius permanserunt dominio.
non enim quod legum subtilitate transitus earum in mariti patrimonium uidetur fieri, ideo
1 rei ueritas deleta uel confusa est. Volumus itaque eam in rem actionem quasi in huius-
modi rebus propriis habere et hypothecariam omnibus anteriorem possidere, ut, siue ex
naturali iure eiusdem mulieris res esse intellegantur uel secundum legum subtilitatem ad 30
mariti substantiam peruenisse, per utramque uiam siue in rem siue hypothecariam ei ple-
2 nissime consulatur. Omnis autem temporalis exceptio, siue per usucapionem inducta siue
per decem siue per uiginti annorum curricula seu per triginta uel quadraginta annorum
metas siue ex alio quocumque tempore maiore uel minore introducta, ea mulieribus ex eo
opponatur, ex quo possint actiones mouere, id est opulentis quidem maritis constitutis 35
post dissolutum matrimonium, minus autem idoneis ex quo hoc eis infortunium illatum
esse claruerit, cum constante etiam matrimonio posse mulieres contra maritorum parum
idoneorum bona hypothecas suas exercere iam nostra lege[4] humanitatis intuitu definitum

P (12, 28) *L* (12, 28) *CMN*

---

[1] *iunge* 2, 21, 9. 5, 75, 6 [2] uc. *ins.* 5, 75, 6 [3] *iunge* 5, 9, 8 [4] *c.* 29 *h. t.*

---

1 emiliano *S* | minori *N* 2 dari P^aL^i | exigere PLM^cM^c | tempore creationis ipse *N* 3 minore quam (quan P^aL^a) dos est quantitate (—tem *L*) *PLM* 4 obseruantur M^a 5 curare P^a, curatorem *C* | *s. a. Hal.* | d.] d. v 5, 75, 6 | cons.] 2, 21, 9, uc. cons. 5, 75, 6, II et armatio coss. *Hal.* 6 imp.] ipp. *N* | iustinus *M* 7 prosp. u. r. sibi *om. N*^{a} 8 rebusque] ex rebus quae C^a, rebus C^b 10 secundum *om. M*^{a} 11 aliquam *om. BΣ* (*κ.π.*) 15 exactio ei] *M cum BΣ* (*κ.π.*), exactio ei et *C*, ei exaccio *N* 18 habeat *M:* καὶ τοὺς κοινοὺς αὐτῶν, εἰ ἔχοιεν, παῖδας *B* 19 uxori C^a 20 dotem et a. n. donationem *CN* 21 *s. a. Hal.* 22 idem] impr. iustinianus *S* 23 se] M^b, sese *CN*, *om.* M^a 24 omne *C* 25 sibi pot.] *C cum BΣ* (*κ.π.*), posse sibi pot. *M*, sibi pot. posse *N* 26 eadem *C* | fuerunt *M* 27 uideatur *CN* | ideoque *C contra BΣ* (*κ.π.*) 28 delata *C*, ἐξήλειπται *BΣ* (*κ.π.*) 29 inpothecariam N^a 30 eiusdem *om. BΣ* (*κ.π.*) | intellegatur *C contra BΣ* (*κ.π.*) 31 hypoth.] in hyp. *C* 33 curricula ... annorum *om. M*^{b}, *deficit* M^a 34 uel minore *om. N* | introductam *C*, sit introducta M^b | ea] eam *C* 35 possunt *M* | est *om.* M^a 36 eis hoc *M:* ἐξ οὗ αὐτὴ (αὐτῇ?) ἐκείνη ἡ ἀτυχία *BΣ* (*κ.π.*) 37 mulieris *C* 38 suas *om.* M^a

est: ficti diuortii falsa simulatione in huiusmodi causa, quam nostra lex amplexa est, stirpitus eruenda. RECITATA SEPTIMO IN NOVO CONSISTORIO PALATII IVSTINIANI. D. III K. NOV. DECIO VC. CONS. a. 529

31 IDEM A. IVLIANO PP. Cum quidam dotes pro mulieribus dabant siue [B 29, 1, 118] matres siue alii cognati uel extranei, recte quidem eas mariti sine monumentorum obseruatione suscipiebant: cum autem mulier redhibitionem casus stipulabatur et huiusmodi fortuitus casus euenisset, ipsa mulier utpote a se non facta donatione propter hoc, quod monumenta deerant, necessitatem habebat actiones huiusmodi casus ad eum qui dotem dedit per cessionem transferre uel ipsas res reddere: et ita inueniebatur forsitan post pro-
1 lixa matrimonii annorum curricula et liberos forte editos infelix mulier indotata. Sancimus itaque, in huiusmodi omnibus casibus nullis monumentis rem indigere, sed in omni persona ratas esse huiusmodi donationes et mulierem dotem suam ipsam habere, cum fortuitus casus hoc lucrum ei addiderit, et firmiter hoc apud eam permanere, nisi ipse, qui ab initio dotem dederit[1], sibi dari huiusmodi casum stipulatus est: tunc etenim, cum neque ab initio suspicio aliqua liberorum concurrit, sed sibi omnem rem ille qui dotem dedit
2 pepigerit, huiusmodi tractatus habere locum non potest. Atqui in aliis omnibus casibus, in quibus ipse non stipulatus est, tristitiae suae mulier hoc proprium habeat solacium per
3 (1) actionem dotis. Similique modo si quis extraneorum (id est qui eum pro quo dat non in potestate habeat) pro alio ante nuptias donationem nupturae dedit mulieri et necessaria monumenta adhibuerit, cum excedat summam legitimam donatio, uel non minor mater familias nuptura sit, non solum ad eam, cui ante nuptias donatio datur, monumenta suam habeant firmitatem, sed etiam ad illum pro quo dedit, ut, si lucrum ei ex dotalibus pactis accesserit, non hoc cedat donatori, sed in suum lucrum hoc maritus conuertat firmumque et inreuocabile habeat, nisi donator et hic sibi reddi huiusmodi casum fuerit stipulatus, ne
4 et in praefato casu simile anteriori uitium oriatur. Sin autem minor quantitas sit uel ita res gesta sit, ut monumentorum ex omni parte nulla sit utilitas, et tunc donatio ad utramque personam ualeat et maritus casum lucretur, nisi et hic donator eum stipulatus sit.
5 (2) Praeterea sancimus, si quis in dotem uel praedia uel certum reditum uel aedes uel panes ciuiles spopondit uel promisit, si ex tempore matrimonii biennium transactum sit, ilico redituum uel pensionum nec non panis ciuilis quaestum eum praestare, etiamsi non fuerint adhuc res principales traditae: et si tota dos in auro sit, itidem post biennium usuras
6 usque ad tertiam partem centesimae praestari. Sin autem aliae res praeter immobiles uel aurum fuerint in dote, siue in argento siue in muliebribus ornamentis siue in ueste siue in aliis quibuscumque, si quidem aestimatae fuerint, simili modo post biennium et earum usuras ex tertia parte currere: aestimatione earum, quia et hoc apertius declarare oportet, ea intellegenda, quae pro singulis speciebus facta est uel pro unoquoque genere dotalium specierum, id est pro argento uel pro ornamentis uel pro ueste aliisque speciebus, et non esse expectandam post singulas aestimationes unam coadunationem totius calculi, quod

CMN

[1] dotem dederit, ab initio?

1 est] est et *CN* | simulatione] *E*, dissimulatione *CMN* | in *om. N* 2 *s. a. Hal. N* | septies *Hal.* | d. ... 3 cons. *om. N* 4 idem] im. iust. *S* 7 utpote a] ut postea *C* 8 actionis *C* 9 forsitan *om. N* | post *om. C* 13 addiderit (addidit *N*) et firmiter] addi *uel* addi‥ *M*^{a} | haec *M* | apud] *C*, ad *N*, *om. M* | eam] eadem *N* 14 dotem ... 15 initio *om. M*^{a} | dedit *N* | casus *N* 15 libertorum *uel* liberiorum *M*^{a} 16 atqui] *M*^{b}*N*, atquin *M*^{a}?, aut qui *C* | omnibus aliis *C* | casibus *om. N* 17 est stipulatus *C* | habet *C* 18 eum qui *C* | in potestate non *C* 20 legitimam summam *N* | non *om. CM*^{a} | minor] mini *N*^{a} 22 habeat *C* 23 hoc cedat] accedat *N* | lucrum *om. M*^{a} | que *om. C* 24 hic ... casum] *N*, hoc ... casu *CM* 25 praefata *C* | quantitatis *N*^{a} 27 donatur *M*^{a} | eam *N* 28 dote *N* | uel] uel in *M*^{a} | praedium *C*, κτήματα *BΣ* (*κ.π.*) | certe *C*^{a} 29 spondidit *N* 33 aurum] in auro *M*^{a} | fuerit *N* | dote] dotem *MN*, dotem datae *C*: εἰσὶν ἐν προικί *BΣ* (*κ.π.*) | mulieribus *CM*^{a} 34 aestimatae ... 35 currere *om. M*^{a} 35 parte] *CN BΣ* (*κ.π.*), parte centesimae *M* | exstimationem *C* | quia *om. C* 36 eam intellegendam *C* 37 pro orn. uel pro (pro *om. M*)] *CM cum BΣ* (*κ.π.*), orn. uel *N* 38 esse] est *C* | exspectandum *M*, spectandum *N*, ἀναμένειν *BΣ* (*κ.π.*)

7 satis scrupulosum et per nimiam subtilitatem perniciosum est. Sin autem minime res
mobiles fuerint aestimatae, ea post biennium obseruari, quae leges post litem contestatam
8 pro omnibus huiusmodi rebus definiunt. Sin uero res permixtae fuerint et partim in auro
partim in aliis rebus mobilibus uel immobilibus, pro iam facta diuisione omnia procedere.
licentia minime deneganda marito quando uoluerit dotem petere, ne is qui debet putet sibi
licentiam esse reditus uel pensiones uel usuras uel alias accessiones soluenti dotis solutio-
nem protelare: sed siue ante biennium siue postea uoluerit dotem pars mariti petere,
queat et secundum leges eam exigere. D. XII[1] K. APRIL. LAMPADIO ET ORESTE VV. CC.
CONSS. a. 530

XIII

℟ DE REI VXORIAE ACTIONE IN EX STIPVLATV ACTIONEM TRANSFVSA ET DE NATVRA DOTIBVS PRAESTITA ℟

1 [2]IMP. IVSTINIANVS A. AD POPVLVM VRBIS CONSTANTINOPOLITANAE ET [B 29, 1, 119
VNIVERSOS PROVINCIALES. Rem in praesenti non minimam adgredimur, sed in omni paene
corpore iuris effusam, tam super rei uxoriae actione quam ex stipulatu, earum communio-
nes et differentias resecantes et in unum tramitem ex stipulatu actionis totum rei uxoriae
1 ius, quod dignum esse ualere censemus, concludentes. Rei uxoriae itaque actione sublata
sancimus omnes dotes per ex stipulatu actionem exigi, siue scripta fuerit stipulatio siue
1*a* non, ut intellegatur re ipsa stipulatio esse subsecuta. Eodemque modo et si inutiliter facta
est stipulatio: adiuuari enim eam magis quam euanescere oportet. si enim, cum una in
instrumento stipulatio ualida inueniatur, et aliis inutilibus suam noscitur praestare forti-
tudinem, quare non ex nostra lege huiusmodi stipulationibus robur accedat legitimum?
est enim consentaneum nobis, qui censemus, et ubi supposita stipulatio non est, intellegi
1*b* (1) eam fuisse adhibitam, multo magis etiam, si inutilis est, ualidam eam effici. Et ut plenius
dotibus subueniatur, quemadmodum in administratione pupillarium rerum et in aliis multis
iuris articulis tacitas hypothecas inesse accipimus, ita et in huiusmodi actione damus ex
utroque latere hypothecam, siue ex parte mariti pro restitutione dotis siue ex parte mulie-
ris pro ipsa dote praestanda uel rebus dotalibus euictis, siue ipsae principales personae
dotes dederint uel promiserint uel susceperint, siue aliae pro his personae, et dos siue
1*c* aduenticia siue profecticia sit secundum ueteris iuris nominationem. Ita enim et imperitia
hominum et rusticitas nihil eis possit adferre praeiudicium, cum nos illis et ignorantibus
et nescientibus in hoc casu nostram induximus prouidentiam. si enim et stipulationes et
hypothecae inesse dotibus intelleguntur et inutiles stipulationes emendantur, sic in poste-
rum causa inueniatur ualida et perfecta, quasi omnibus dotalibus instrumentis a pruden-
1*d* tissimis iuris confectis. Et nemo putet nos haec sancire in his tantummodo dotibus, quae
instrumentis receptae sunt: nihil enim prohibet, etsi sine scriptis dos uel detur uel pro-
mittatur uel suscipiatur, simili modo intellegi factam stipulationem et hypothecam ex utra-
que parte, quasi fuerit scripta. et natura quidem ex stipulatu actionis haec intellegatur,
2 re uxoria in posterum cessante. Sed etsi non ignoramus ex stipulatu actionem stricto iure

CRMN (*ad* 12, 31)

[1] XV (*Zeitschrift für Rechtsgesch.* 11 *p.* 177)? [2] *iungenda uidetur* 4, 29, 25

1 et nimia subtilitate *N* | fuerint res mobiles *N* 3 adfiniunt *C* 4 mobilibus] uel m. *N contra BΣ* (*κ.π.*) 8 et] *CN BΣ* (*κ.π.*), hec et M^a, *om.* M^b | *s. a. Hal.* 11 re uxoria M^a, uxori (*om.* rei) *S* | actione *om. C* | in *om. S* 12 actione *CM* | transfusam *S* | doctibus M^a 13 presta M^a 14 iustinus M^a 15 uniuersas *M* 16 re uxoria M^a | eorum RM^a | communes R^a 18 ius ... uxoriae *om.* R^a 20 stipulatio] sticio M^a 21 adiuuari ... 22 stipulatio *bis* R^a 21 unam *C* | in *om. RM* 26 pupillarum *CR* 27 acionem *M* 30 personis C^a 31 impertia R^a 33 nostram] in nostram M^a 35 profecta M^a | dotalibus *om. C* 36 iuris] *RM*, uiris *C*: ἐμπειροτάτων τοῦ νόμου *BΣ* (*κ.π.*) | sactire M^a 37 etsi] et M^a | sine inscriptis *C* 38 modo *om.* M^a 39 fuerat *RN* | scriptam *C*

esse uallatam et non ex bona fide descendere, tamen, quia nouam naturam de dote stipu-
2a latio sibi inuenit, accommodetur ei a natura rei uxoriae etiam bonae fidei beneficium. Et
omnes quidem euentus, quos dos ex stipulatu habet, maneat pro sui natura exercens: si
quid autem optimum ex rei uxoriae actione inuenimus, hoc in praesenti specialiter ei
addimus, ut sit et noua ista ex stipulatu quam composuimus et non propria tantum, sed
3 etiam ueteris actionis pulchritudine decorata. Primum itaque quid naturale sit ex stipulatu
3a actionis, exponatur et ita, si quid ex actione rei uxoriae superuenerit, addatur. Sciendum
itaque est edictum praetoris, quod de alterutro introductum est, in ex stipulatu actione
cessare, ut uxor et a marito relicta accipiat et dotem consequatur, nisi specialiter pro dote
ei maritus ea dereliquit, cum manifestissimum est testatorem, qui non hoc addidit, uoluisse
4 eam utrumque consequi. Maneat ex stipulatu actionis ius ad successores et sine mora
5 transmissionis incorruptum. Taceat in ea retentionum uerbositas. quid enim opus est indu-
5a cere ob mores retentionem alio auxilio ex constitutionibus introducto? Vel ex qua causa ob
res donatas retentio introducatur, cum sit donatori facultas per actionem in rem directam uel
5b per utilem uel per condictionem suo iuri mederi? Sed nec retentio ob res amotas necessaria
5c est, cum pateat omnibus maritis rerum amotarum iudicium. Sileat ob liberos retentio, cum
5d ipse naturalis stimulus parentes ad liberorum suorum educationem hortatur. Ne uarium
genus culpae mariti contra uxores excogitent, ut possint eadem retentione contra eas uti, cum
iam etiam imperialibus constitutionibus statutum sit, si culpa mulieris dissolutum fuerit matri-
5e monium, quid fieri oportet. Sed nec ob impensas in res dotis factas retentio satis esse nobis
uidetur idonea. cum enim necessariae quidem expensae dotis minuunt quantitates, utiles
autem expensae non aliter in rei uxoriae actione detinebantur nisi ex uoluntate mulieris,
non ab re est, si quidem uoluntas mulieris intercedat, mandati actionem a nostra auctori-
tate marito contra uxorem indulgeri, quatenus possit per hanc hoc quod utiliter impensum
est obseruari: uel si non intercedat mulieris uoluntas, utiliter tamen res gesta est, nego-
5f tiorum gestorum aduersus eam sufficit actio. Quod si uoluptariae sunt, licet uoluntate
eius expensae, deductio operis quod fecit, sine laesione tamen prioris speciei, marito relin-
quatur, ut sit omnium retentionum expeditus tractatus et ex stipulatu actio merito secun-
6 dum sui naturam nullam accipiat retentionem. Illo procul dubio in ex stipulatu actione
seruando, ut, si decesserit mulier constante matrimonio, dos non in lucrum mariti cedat
nisi ex quibusdam pactionibus, sed ad heredes mulieris ex stipulatu actio secundum sui
7 naturam transmittatur, siue expressa fuerit siue ex hac lege inesse intellegatur. Cum
autem in exactione dotis ex stipulatu quidem actio naturaliter restitutionem dotis a parte
mariti uxori ilico et in solidum fieri iubebat, rei uxoriae autem annua bima trima die in
his quae pondere numero mensura consistunt exactionem pollicebatur, et non in solidum,
sed quantum maritus facere potest, si non dolo malo suam deminuit substantiam, in hac
parte rudem figuram ex stipulatu damus actioni, ut, si matrimonium fuerit dissolutum
nullo pacto adhibito, in tantum quidem maritus condemnetur, in quantum facere potest,
quia hoc aequissimum est et reuerentiae debitum maritali, si non dolo malo uersatus est:
cautione uidelicet ab eo exponenda, quod, si ad meliorem fortunam peruenerit, etiam quod
7a minus persoluit, hoc restituere procuret. Exactio autem dotis celebretur non annua bima
trima die, sed omnimodo intra annum in rebus mobilibus uel se mouentibus uel incorpora-
libus: ceteris uidelicet rebus quae solo continentur ilico restituendis, quod commune utrius-
7b que fuerat actionis. Sin autem supersederit res mobiles uel se mouentes uel incorporales
post annale tempus restituere uel ceteras res statim post dissolutum matrimonium, etiam

CRM

---

2 accommodatur *C* | ei a] ea(a?) R^a | rei *om. C* 3 maneant M^a | sua *R* 4 re uxoria *RM* 5 addicimus *C* | sit et] sit *C* 6 quod *CR* 9 et a] a *C* 10 ea] ei C^a | testator M^a 11 ius *om.* R^a 15 iure R^a, *om. C*: τὸ ἴδιον δίκαιον θεραπεῦσαι *BΣ* (*κ.π.*) 16 pateat] patre R^a 18 possit *C* 20 nobis esse *M* 21 idoneam M^a 22 re uxoriae *R*, re uxoria *M* 23 uoluntate C^a | intercedant M^a? | actionem mandati *R* 26 uoluntariae *CRM*^{a}: εἰ δὲ τὰ εἰς τέρψιν εἰσίν *B* 27 relinquitur R^a 28 intentionum R^a | expedictus C^a | contractus *M* | et *om.* M^a | actione M^a 29 nullam *om.* M^a | accipit *C* 31 sui] suam M^a 34 rei uxoriae] uxoria *C* 37 dissolutom nullum R^a 40 cautionem u. ab eo exponendam M^a, cautionem u. exponenda (*om.* ab eo) R^a 42 mobilibet R^a 44 supersederint *C*

usuras aestimationis omnium rerum, quae extra immobiles sunt, usque ad tertiam partem centesimae ex bona fide introducendas maritus praestet: fructibus uidelicet immobilium rerum parti mulieris ex tempore dissoluti matrimonii praestandis, similique modo pensionibus uel uecturis nauium siue iumentorum uel operis seruorum uel quaestu ciuilium anno-
8 narum et aliis quae sunt eis similia parti mulieris restituendis. Igitur et in sequenti capitulo sua ex stipulatu actio utatur natura, ut, si mulier a marito fuerit heres instituta et legis Falcidiae ratio emerserit, etiam dotis debitum liceat ei sicuti alia debita ex sub-
9 stantia mariti subtrahere et sic quartam partem deducere. Cumque ex stipulatu actio in his casibus quos enumerauimus propriam habeat naturam, necessarium est in sequenti tractatu ea exponere, quae uel communia sunt utriusque actionis, quae in solam ex stipulatu actionem colligi oportet, uel propria quidem rei uxoriae actionis, exinde autem ex
9*a* stipulatu actioni accommodanda. Itaque partus dotalium ancillarum, id est quae aestimatae non sunt, uel quae serui dotales ex quacumque causa nisi ex re mariti uel operis
9*b* suis adquisierint, ad mulierem pertinere utraque actio similiter uoluit. Fetus autem iumentorum et omnia quae fructuum nomine continentur ad lucrum mariti pertineant pro tem-
9*c* pore matrimonii, siue aestimata siue non aestimata sint. Sed et nouissimi anni, in quo matrimonium soluitur, fructus pro rata temporis portione debere utrique parti adsignari commune utriusque actionis est, in rebus scilicet non aestimatis. aestimatarum enim rerum maritus quasi emptor et commodum sentiat et dispendium subeat et periculum ex-
10 pectet. Cautione uidelicet defensionis in specie, in qua dotem suae uxoris uel nurus in familiae herciscundae iudicio praecipuam filius defuncti detrahit, secundum propriam natu-
11 ram ex stipulatu actionis coheredibus suis praestanda. Videamus igitur, quali incremento ei de rei uxoriae actione accedente formare decet ex stipulatu actionem. cumque iuris certi et indubitati est, si parens per uirilem sexum adscendens dote pro filia uel nepte praestita emancipauerit eam uel ipse decesserit, in rei uxoriae actione dotem omnimodo ad mulierem pertinere, etsi fuerit exheredata (quod non erat in ex stipulatu actione: ibi etenim uelut aliae actiones in omnes heredes actio diuidebatur), aequissimum nobis uisum est et in ex stipulatu actione mulierem dotem suam praecipuam accipere, etsi emancipata
12 uel exheredata sit uel cum aliis heredibus scripta. Quo a nobis recepto et aliae multae species promptum accipiunt exitum, cum dos possit et de inofficioso actionem excludere, maxime si sufficit ad quartam, et in collationem ferri, si intestatus pater familias decesserit, et testamento facto, quando hoc testator dixerit. quae omnia ex stipulatu actio a rei
13 uxoriae actione accipit. Accedit ei et alia species a rei uxoriae actione. si quando etenim extraneus dotem dabat nulla stipulatione uel pacto pro restitutione eius in suam personam facto, quisquis is fuerat, mulier habebat rei uxoriae actionem: quod antea in ex stipulatu actione non erat. stipulatione autem uel pacto interposito stipulator uel is qui
13*a* paciscebatur habebat uel ex stipulatu uel praescriptis uerbis ciuilem actionem. In praesenti autem non sic esse uolumus, sed si non specialiter extraneus dotem dando in suam personam dotem stipulatus est uel pactum fecerit, tunc praesumatur mulier ipsa stipula-

CRM

---

1 contra R^a 2 immolium M^a 3 partim *C*, patri R^a? | mulieri M^a 4 annorarum R^a 5 eis] ei *CM* | partis R^a, modo parti *C* 9 naturam habeat *R*: ἔχει φύσιν $B\Sigma$ (κ.π.) 10 quae in] uel quae in *C*, ἅπερ $B\Sigma$ (κ.π.) 11 propriam *C* | rei] rem *C*, *om.* R^a | actiones M^a?, actioni M^b 12 accommodandam CM^a 14 suis] sui *C* 15 et omnia] omniaque *R*, omnia M^a | pertinent *C*, protineant R^a | pro temp. matr.] propter matrimonium *R*, propter matrimonii M^a?, κατὰ τὸν τοῦ γάμου καιρόν $B\Sigma$ (κ.π.) 16 exstimata non sunt *R* 18 rerum enim C^a 20 suae *om. C* 21 iudicium *C* 23 ei] et *C*, ** M^a | rei] re *C*, *om.* R^a | uxoria CRM^a | accedente ... actionem *bis* R^a | ex] et ex *C* *contra* $B\Sigma$ (κ.π.) 24 nepte] pro nepte RM^b 25 rei] re CM^a 26 fuerat *CRM* | in *om. R* | actionem R^a | ibi (si ibi *C*) ... 28 actione *om.* R^a 27 in homines C^a 28 et *om.* M^a | etsi] et siue *C*, κἂν $B\Sigma$ (κ.π.) 29 quo] quae *C* 31 si *om.* M^a | fieri R^a 32 testator C^a | re uxoria CRM^a *contra* $B\Sigma$ (κ.π.) 33 accepit *R*, ac**pit M^a, δέχεται $B\Sigma$ (κ.π.) | accidit *C*, accepit R^a?M^a, προστίθεται $B\Sigma$ (κ.π.) | a] ab *RM* | re uxoria CR^a 34 nullam stipulationem *C* | peracto R^a | sua persona *M*: εἰς ἴδιον πρόσωπον $B\Sigma$ (κ.π.) 35 habeat M^a | re *C* | quod] qui R^a | in ex st. actione *om. C*. ex *om.* M^a: οὐκ ἦν ἐν τῇ ex stipulatu ἀγωγῇ $B\Sigma$ (κ.π.) 36 stipulationem C^a 37 habeat M^a | perscriptis *C* 39 stipulationem] uideatur *R* (*ex p.* 437, 3)

13*b* tionem fecisse, ut ei dos ex huiusmodi casu accedat. Neque enim in hac specie uolumus uideri extraneum tacitam stipulationem fecisse, ne, quod pro mulieribus introduximus, hoc aduersus mulieres conuertatur. Immo magis in huiusmodi dotibus, quae ab extraneis dantur uel promittuntur, ipsa mulier uideatur fecisse tacitam stipulationem, nisi expressim extraneus sibi dotem reddi pactus fuerit uel stipulatus, cum donasse magis mulieri quam
13*c* sibi aliquid ius seruasse extraneus non stipulando uidetur. Extraneum autem intellegimus omnem citra parentem per uirilem sexum adscendentem et in potestate dotandam personam
14 habentem: parenti enim tacitam ex stipulatu actionem donamus. Et hoc ex rei uxoriae actione simili modo ex stipulatu actioni accommodandum est. si quando etenim post solutum matrimonium dos a patre petebatur, si quidem rei uxoriae fuerat actio, non poterat solus pater sine consensu filiae suae agere: et si necdum actione mota ab hac luce fuerat subtractus et si lis contestata esset, ad filiam quasi proprium patrimonium dos reuerte-
14*a* batur. Quod non erat in ex stipulatu actione: ibi enim et solus exactionem habebat consensu filiae non expectato et, si decedebat, ad suos heredes transmittebat. sed rei uxoriae ius et in ex stipulatu actionem transponere satis humanum, satis pium, satis utile
15 matrimoniis est. Et cum lex Iulia fundi dotalis Italici alienationem prohibebat fieri a marito non consentiente muliere, hypothecam autem nec si mulier consentiebat, interrogati sumus, si oportet huiusmodi sanctionem non super Italicis tantummodo fundis, sed pro
15*a* omnibus locum habere. Placet itaque nobis eandem obseruationem non tantum in Italicis fundis, sed etiam in prouincialibus extendi. cum autem hypothecam etiam ex hac
15*b* lege donauimus, sufficiens habet remedium mulier, et si maritus fundum alienare uoluerit. Sed ne ex consensu mulieris hypothecae eius minuantur, necessarium est et in hac parte mulieribus subuenire hoc tantummodo addito, ut fundum dotalem non solum hypothecae titulo dare nec consentiente muliere maritus possit, sed nec alienare, ne fragilitate naturae
15*c* suae in repentinam deducatur inopiam. Licet enim Anastasiana lex[1] de consentientibus mulieribus uel suo iuri renuntiantibus loquitur, tamen eam intellegi oportet in res mariti uel dotis quidem, aestimatas autem, in quibus dominium et periculum mariti est: in fundo autem inaestimato, qui et dotalis proprie nuncupatur, maneat ius intactum, ex lege quidem Iulia imperfectum, ex nostra autem auctoritate plenum atque in omnibus terris effusum et non
16 tantum Italicis et sola hypotheca conclusum. Illud etiam generaliter praesenti addere sanctioni necessarium esse duximus, ut, si qua pacta intercesserint uel pro restitutione dotis uel pro tempore uel pro usuris uel pro alia quacumque causa, quae nec contra leges
16*a* nec contra constitutiones sunt, ea obseruentur. Sin autem repudio matrimonium fuerit dissolutum, omnia iura, quae ex Theodosiana[2] uel nostra[3] lege descendunt, immutilata
16*b* custodiantur. Simili modo ea, quae Anastasianae legi[4] pro his quae bona gratia separan-
16*c* tur enumerata sunt, firma illibataque permaneant. Et generaliter quidquid sacratissimis constitutionibus uel libris prudentium cautum est, quod non contrarium huic legi inueniatur, et hoc in sua maneat firmitate et ex stipulatu actioni adgregetur, licet in re uxoria
16*d* tractatum est. Quae omnia in his tantummodo dotibus locum habere censemus, quae post

CRM

[1] 4, 29, 21 [2] 5, 17, 8 [3] 5, 17, 10 [4] 5, 17, 9

1 ex huiusmodi] ἐκ τοῦ αὐτοῦ $B\Sigma$ (κ.π.) 3 dotis *C* 4 uideatur fecisse] R^b *cum* $B\Sigma$ (κ.π.), uideatur *om.* R^a, fecisse uideatur *CM* | tacite *M* 6 aliquid ius] δίκαιον τίποτε $B\Sigma$ (κ.π.) | seruasset *R* | extraneum *C* | extraneus R^a 7 dotandam] προικιζόμενον $B\Sigma$ (κ.π.) 8 re uxoria *C* 9 actione R^a 10 patre] *G cum* $B\Sigma$ *p.* 457 (κ.π.), patre eius *CRM* | re *C* | fuerit *C* 11 mota] rata R^a? 12 substractus *C* | et si ... esset] etsi *legit* $B\Sigma$ (κ.π.) εἰ καὶ ἡ δίκη προκαταρχθεῖσα εἴη: *scribi debuit* erat *pro* esset | contesta M^a | quamsi R^a | matrimonium R^aM^a 13 in *om.* M^a | et *om.* M^a | actionem *M* | habeat M^a 14 spectato *M* | transmittat M^a | re uxoria ius C^a 15 et *om.* $B\Sigma$ (κ.π.) | ex *om.* *R* 16 matrimonii *R* 17 consensitiebat R^a 19 itaque placet *M* | obseruationem] obseruatio non est M^a | in *om.* M^a 21 habet] hans R^a, habens M^a | fundus C^a, fundu C^b 22 ex] et *R*, * M^a | hanc partem M^a 24 nec] non *R* | mulier M^a | ne] nec *C* 26 iure *R* 27 existimatas *R* | aest. autem] *RM*, aest. *C* | et dominium M^a 28 non exstimato *R* 29 perfectum *C* 30 inclusum *R* 32 quaecumque *C* 33 sint *R* | repudii *C* 34 lege *om.* M^a 36 innumerata *R* | remaneant *CR* 37 liberis M^a 38 et ex] ex M^a | actione R^a | adgregetur] adiungatur *C*

hanc legem datae fuerint uel promissae uel etiam sine scriptis habitae: instrumenta enim iam confecta uiribus suis carere non patimur, sed suum expectare euentum. D. K. NOV. LAMPADIO ET ORESTE CONSS.[1] a. 530

XIIII

℟ DE PACTIS CONVENTIS TAM SVPER DOTE QVAM SVPER DONATIONE ANTE NVPTIAS ET PARAPHERNIS ℟

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA.[2] NICAE. Legem, quam dixisti, [2, 3, 10 B 29, 5, 31] cum dotem pro alumna dares, seruari oportet, nec obesse tibi debet, quod dici solet ex pacto actionem non nasci: tunc enim hoc dicimus, cum pactum nudum est: alioquin cum pecunia datur et aliquid de reddenda ea conuenit, utilis est condictio. PP. VII K. FEBR. ALBINO ET AEMILIANO CONSS. a. 206

2 IMP. ANTONINVS A. THEODOTAE. Fructus praediorum in dotem datorum si [B 29, 5, 32] secundum pactum sumptibus tuis tuorumque seruierunt, repeti non posse ambigere non debes. D. XI K. APRIL. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

3 IMP. GORDIANVS A. TORQVATAE. Quamuis pater tuus, cum te nuptui col- [B 29, 5, 33] locaret, pactus sit, ut, si maritus tuus superstitibus filiis communibus in matrimonio decessisset, pars dotis liberorum nomine retineatur, eiusmodi tamen conuentio, quominus actionem integrae dotis habeas, proficere non potest. D. VI ID. IAN. GORDIANO A. ET AVIOLA CONSS. a. 239

4 IDEM A. AGATHO. Pactum dotale, quo matrem conuenisse cum patre tuo [B 29, 5, 34] proponis, ut, si in matrimonio decessisset, tibi et fratribus tuis dos restitueretur, si stipulatio ex persona uestra, cum in potestate patris constituti non essetis, legitima minus intercessit, defuncta ea in matrimonio actionem uobis quaerere non potuit. sed si obligatione uerborum rite intercedente dotis petitionem habere potuisti, maxime si ad uinculum potestatis patriae non attigeris, petitionem exsequi[3] non prohiberis. PP. V ID. IVN. SABINO ET VENVSTO CONSS. a. 210

5 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. CLAVDIO. Hereditas extraneis [B 29, 5, 35] testamento datur. cum igitur adfirmes dotali instrumento pactum interpositum esse uice testamenti, ut post mortem mulieris bona eius ad te pertinerent, quae dotis titulo tibi non sunt obligata, intellegis te nulla actione posse conuenire heredes seu successores eius, ut tibi restituantur, quae nullo modo debentur. PP. NON. FEBR. IPSIS IIII *ET III* AA. CONSS. a. 290

6 IDEM AA. ET CC. RVFO. Si conuenit, ut in matrimonio uxore defuncta [B 29, 5, 36] dos penes maritum remaneret, profecticiae dotis repetitionem huiusmodi pactum inhibuisse

P (14 ℟ 1. 2. 5) *L* (*ut P*) *CR* (13) *M N* (*inde a. u.* 5)

---

[1] D. k. Nou. Constantinopoli post consulatum Lampadii et Orestis (4, 29, 25)? [2] *lex gemina adscribitur Alexandro cum subscriptione* pp. III k. Mart. Albino et Maximo conss. (*a.* 227), *cf. consules ad* 2, 4, 5. 9, 36, 4 [3] sed obl. u. r. i. d. petitionem, maxime ... attigeris, exsequi (*Mommsen*)?

---

1 etiam] *W*, iam *RM*, aliam *C* | enim *om. M* 2 suis *om. M* | *s. a. Hal. N* 3 lamp. ... conss. *om. N* 5 tam super (per *S*) dotem quam super (per *S*) donationem (donatione L^a, donem *P*, donationes *C*) *SPLCM* 6 ante nuptias donatione *N* 7 imp. seuero *N* | aa.] aa. et c. *S* | nicae] *S cum l. gem.*, nicetae *PL*, niceae *CMN* 8 dote *C* | debet] potuit *l. gem.*, ὀφείλει *BΣ* (*κ.π.*) | dicis C^a 9 enim *om. C* | hoc (haec *L*) dicimus] hoc iure utimur *l. gem.*, τοῦτο λέγομεν *BΣ* (*κ.π.*) 10 aliquid] alioquin M^a | ea *om. M* | *s. a. Hal. PL* 11 albino ... conss. *om. PL* 12 antonius *M* 13 que *om.* N^a 14 *s. a. Hal. PL* | d.] pp. *PL* | antonino ... conss. *om. PL* 15 gordianus] georgius M^a? 17 pars] partis M^a | detineatur *N* 18 potest] deb N^a | *s. a. Hal.* 21 tuis *om. C* | restituetur $M^a N$ 22 potestatem *N* 23 ea *om.* N^a 24 potuistis M^a | ad *om.* M^a 25 patriae potest. *C* | adtingeris *C*, adtigeris M^a, adtingeres $M^b N^a$ | petitionem] eius p. *N* | *s. a. Hal.* 27 imp. *N* | aa.] aa. et c. *S* | claudie *S* 29 pernerent *L* | tibi *bis* M^a 30 ratione *PLCN*^{b}, ἀγωγῆς *BΣ* (*κ.π.*) 31 *s. a. Hal. PL* | IIII et III aa.] iiii aa. *PL*, aa. et *Hal.* 32 et cc. *om. C* 33 pene *C* | remaneret maritum N^a

explorati iuris est, cum deteriorem causam dotis, in quem casum patri soli repetitio competit, pacto posse fieri auctoritate iuris saepissime sit responsum. D. V NON. MAI. IPSIS AA. CONSS. a. 293

7 IDEM AA. ET CC. PHILETO. Pater, pro filia dotem datam genero ea prius [B 29, 5, 37 in matrimonio defuncta nepotibus pactus restitui, licet his actionem quaerere non potuit, tamen utilis eis ex aequitate accommodabitur actio. D. XIIII K. IAN. NICOMEDIAE CC. CONSS. a. 294

8 IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. HORMISDAE PP. Hac lege [B 29, 5, 38 decernimus, ut uir in his rebus, quas extra dotem mulier habet, quas Graeci parapherna dicunt, nullam uxore prohibente habeat communionem nec aliquam ei necessitatem imponat. quamuis enim bonum erat mulierem, quae se ipsam marito committit, res etiam eiusdem pati arbitrio gubernari, attamen quoniam conditores legum aequitatis conuenit esse fautores, nullo modo, ut dictum est, muliere prohibente uirum in paraphernis se uolumus immiscere. S. D. V ID. IAN. POST CONSVLATVM PROTOGENIS ET *ASTERII*. a. 450

9 IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. NICOSTRATO PP. Ex morte cuiuscumque personae siue mariti siue mulieris eandem partem, non pecuniae quantitatem, tam uirum ex dote
1 quam mulierem ex ante nuptias donatione lucrari decernimus. Veluti si maritus mille solidorum ante nuptias donationem confecerit, licebit mulieri et minoris et amplioris quantitatis dotem offerre et marito similiter ante nuptias donationem: hoc tamen obseruandum est, ut quantam partem mulier stipuletur sibi lucro cedere ex ante nuptias donatione, si priorem maritum mori contigerit, tantam et maritus ex dote partem, non pecuniae quan-
2 titatem, stipuletur sibi, si constante matrimonio prior mulier in fata collapsa fuerit. Et si pactum contra uetitum fuerit subsecutum, infirmum atque inualidum hoc esse, ut nulla ex
3 eo procedere possit exactio, praecipimus. Eadem custodiri censemus, siue pater pro filio siue mater siue ipse ducturus uxorem sui iuris constitutus siue quilibet alius pro eo ante
4 nuptias donationem nupturae dederit. Simili quoque modo, siue pater pro filia siue mater siue ipsa pro se, sui iuris uidelicet constituta, siue quilibet alius pro ea uxorem ducturo dotem dederit seu promiserit, quoniam et alio pro ea offerente dotem ipsa eam pro se
5 uidetur offerre. Quod adeo uerum est, ut et ipsa ab alio pro se oblatam dotem in lucrum suum reposcat, nisi forte is qui eam obtulit statim, id est tempore oblationis seu promissionis, stipulatus uel pactus sit, ut sibi dos praedicta reddatur. D. XV K. SEPT. ANTHEMIO A. II CONS. a. 468

10 IMP. IVSTINIANVS A. MENAE PP. Lege Leonis diuae memoriae pacta lucro- [B 29, 5, 39 rum dotis et ante nuptias donationis paria esse sanciente nec adiciente, quid fieri oporteat, si hoc minime obseruatum sit, nos omnia clara esse cupientes praecipimus disparibus eis factis maiorem lucri partem ad minorem deduci, ut eo modo uterque minorem partem lucretur. D. VIII ID. APRIL. CONSTANTINOPOLI DECIO VC. CONS. a. 529

11 IDEM A. IOHANNI PP. Si mulier marito suo nomina, id est feneraticias [B 29, 5, 40 cautiones, quae extra dotem sunt dederit, ut loco paraphernarum apud maritum maneant, et hoc dotali instrumento fuerit adscriptum, utrumne habeat aliquas ex his actiones

P (14, 8) *L* (14, 8) *CMN*

1 explor. (expor. Q^a) iuris] *Q cum BΣ* (κ.π.) φανεροῦ νομίμου, iuris expl. *CMN* 2 iure *C* | *s. a. Hal.* 4 et cc. phileto] ph. pp. *C* 5 matrimonia *C* 6 tamen *seqq.*] τοῦτο τὸ ῥητὸν σήμερον κατὰ καινοτομίαν προστεθὲν *BΣ* (*Thalelaeus*) | commodabitur *N* | *s. a. Hal.* 8 imp. *N* | theodosius et ualerianus *M*, theodorus et ualer. *C*, theodoro et ualentino *N* | aa.] aa. et c. *S* | hormisda *S* | pp. *om. C* 9 quas] habet quia L^a | paraphetna *L*, pharafema *N* 10 habet *LC* | ei *om.* N^a 11 bonum enim *N* | ipsa *P* 14 *s. a. Hal. PL* | s. d. ... asterii (austurii conss. *PL*)] d. id. *Hal.* 15 imp. *N* | antoninus *S*, antonius *M*, anthemio *N* | aa.] aa. et c. *S* 16 ex dote *om.* M^a 18 quantitatis dotem] quantitatem N^a 19 tamen] tantum *C* 20 stipulatur *N* | ex a. n. donatione] et a. n. donationem N^a 21 contingerit *C* | et *om.* M^a 22 sibi] sibi lucro cedere *C* 23 fuerit contra uetitum *N* 24 possit *om.* M^a | pro *om.* M^a 25 alius quilibet *N* 26 quoque] que M^a 28 seu] siue *M* | ea] eas M^a | dotem offerente (—tem M^a) *M* | ipsa eam] ipsam C^a 29 et] *C*, *om. MN* 30 suum] sibi *C* | qui] quae *C* 31 sit uel pactus *C* | *s. a. Hal.* 33 impp. *N* | iustinus M^a | diuinae M^bN 34 quod *C* | oportet *M* 35 eius pactis *C* 36 min. part.] min. lucri part. *C* 37 *s. a. Hal.* 38 idem] impr. iustinianus *S* | id est *om.* M^a 39 dederit *om.* N^a 40 habet *C*

maritus siue directas siue utiles, an penes uxorem omnes remaneant, et in quem euentum
1 dandae sint marito actiones, quaerebatur. Sancimus itaque, si quid tale euenerit, actiones
quidem omnimodo apud uxorem manere, licentiam autem marito dari easdem actiones
mouere apud competentes iudices nulla ratihabitione ab eo exigenda, et usuras quidem
eorum circa se et uxorem expendere, pecunias autem sortis quas exegerit seruare mulieri
2 uel in causas, ad quas ipsa uoluerit, distribuere. Et si quidem in dotali instrumento hypothecae pro his nominatim a marito scriptae sunt, his esse mulierem ad cautelam suam
contentam. sin autem minime hoc scriptum inueniatur, ex praesenti nostra lege habeat
3 hypothecam contra res mariti, ex quo pecunias ille exegit. Antea etenim habeat ipsa mulier
facultatem, si uoluerit, siue per maritum siue per alias personas easdem mouere actiones
et suas pecunias percipere et ipsas cautiones a marito recipere, securitate ei competente
4 facienda. Dum autem apud maritum remanent eaedem cautiones, et dolum et diligentiam
maritus circa eas praestare debet, qualem circa suas res habere inuenitur, ne ex eius
malignitate uel desidia aliqua mulieri accedat iactura. quod si euenerit, ipse eandem de
proprio resarcire compelletur. D. K. NOV. LAMPADIO ET ORESTE VV. CC. CONSS.[1] a. 530

XV

℞ DE DOTE CAVTA ET NON NVMERATA ℞

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. DIONYSIAE. Dotem numeratio, non [B 29, 5, 41]
scriptura dotalis instrumenti facit: et ideo non ignoras ita demum ad petitionem dotis
admitti te posse, si dotem a te re ipsa datam probatura es. D. XIII K. AVG. CILONE ET
LIBONE CONSS. a. 204

2 IMP. ALEXANDER A. PAPINIANAE. Quod de suo maritus constante matri- [B 29, 5, 42]
monio donandi animo in dotem adscripsit, si eandem donationem legitime confectam non
reuocauit, qui incrementum doti dedit, et durante matrimonio mortem obiit, ab heredibus
mariti, quatenus interposita liberalitas munita est, peti potest. PP. NON. DEC. ALEXANDRO
A. III ET DIONE CONSS. a. 229

3 [2]IMP. IVSTINIANVS A. MENAE PP. In dotibus, quas datas [Prochiron 9, 11 Ῥοπαί 24, 10]
esse dotalibus instrumentis conscribi moris est, cum adhuc nulla datio, sed pollicitatio
tantum subsecuta sit, liceat non numeratae pecuniae exceptionem opponere non solum
marito contra uxorem uel heredes eius morte mulieris uel repudio dissoluto matri-
monio, sed etiam heredibus mariti, cuius morte dissolutum est matrimonium, socero etiam
uel eius heredibus, si cum filio suo dotem suscepisse dotalibus instrumentis scriptum sit,
omnique personae, quam dotem suscepisse una cum marito conscribitur, et eius similiter
heredibus, ita tamen, ut intra annum tantum continuum a morte mariti uel mulieris uel
missione repudii computandum ea licentia detur. D. K. IVN. DN. IVSTINIANO A. II
CONS. a. 528

P (15 ℞ 1. 3) *L* (*ut P*) *CMN*

---

[1] d. k. Nou. Constantinopoli post consulatum Lampadii et Orestis uu. cc.? [2] *iunge* 4, 30, 14

---

1 pene *C* | uxores *CM* | res maneant *M* 2 sunt *M* | sactimus M^a 4 ratihabitatione N^a 5 earum *N* | circa] contra *C* | seruari M^a, seruaret N^a 7 sint *MN* 9 exigit *N* 10 si uoluerit facult. *C* 11 competenti *N* 12 et dolum (dlum N^a)] *N cum B*: καὶ δόλον ἀπαιτεῖται καὶ ἐπιμέλειαν, dolum *CM* 13 circa] et circa *N*: ὅσην ἐπιδείκνυται περὶ τὰ ἴδια πράγματα *B* | ne] nec *C* | ex *om. C* 14 accidat *N* | quid *C* | eandem] eam *N* 15 compellitur *MN* | *s. a. Hal.* | orestae *Hal.* 18 imp. seuero et antonino *N* | aa.] aa. et c. *S* | dionisio *C* | dotes C^a 20 probata N^a | *s. a. Hal. PL* | d. XIII] *Hal.*, proposita xu (ux *P*) *PL* | chilone *Hal.* P^aL, chiloniae P^b 21 liberne *PL* 22 a. *om. S* | papiniano *C*, papinane *M* 23 dandi M^a 25 *s. a. Hal.* 27 iustinus *M* 28 dotalibus] et d. N^a 29 tantummodo *C* 30 eius heredes *N* 32 dotalibus ... 33 suscepisse *om.* P^aM^a 33 dotes *L* | conscribatur *L* 35 missionem N^a | computantium N^a | *s. a. Hal.*

XVI

℟ DE DONATIONIBVS INTER VIRVM ET VXOREM ET A PARENTIBVS IN LIBEROS FACTIS ET DE RATIHABITIONE ℟

1 IMP. ANTONINVS A. TRYPHAENAE. Bona quondam mariti tui fiscus si nemine [B 30, 1, 64
ei successore exsistente ut uacantia occupauit, donationes ab eo factae, si usque ad finem
uitae in eadem uoluntate permansit, reuocari non possunt. PP. III ID. IAN. DVOBVS
ASPRIS CONSS. a. 212

2 IDEM A. MARCO MILITI. Si ancillam nummis tuis comparatam esse praesidi [B 30, 1, 65
prouinciae probaueris donationisque causa focariae tuae nomine instrumentum emptionis
esse conscriptum, eam tibi restitui iubebit. nam licet cessante iure matrimonii donatio
perfici potuerit, milites tamen meos a focariis suis hac ratione fictisque adulationibus spo-
liari nolo. PP. XII K. MART. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

3 IDEM A. EPICTETO. Donatio mancipiorum aliarumque rerum, quas tibi ab [B 30, 1, 66
uxore tua donatas dicis, si modo suae potestatis, cum donaret, fuit uel patris uoluntate
id fecit et in eadem uoluntate donationis usque ad ultimum diem uitae perseuerauit, ex
1 mea et diui Seueri patris mei constitutione firmata est. Sin autem post mortem filiae
facta est donatio a quondam socero tuo, etiam inter uiros ea perfici potuit. PP. III NON.
MART. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

4 IMP. ALEXANDER A. CLAVDIANO. Nec inter eas quidem personas, quarum [B 30, 1, 67
iuri subiecti sunt uir et uxor quiue in eorum potestate sunt, donationes iure ciuili fieri
possunt. PP. XVII K. OCT.

5 IDEM A. QVINTILLAE. Si, ut proponis, pater tuus, in cuius potestate fuisti, [B 30, 1, 68
marito tuo genero suo instrumentum debitoris donationis causa dedit isque matrimonio
durante uita functus est ac postea a marito diuortisti, quod gestum est non ualet. PP.
ID. FEBR. ALBINO ET MAXIMO CONSS. a. 227

6 IDEM A. NEPOTIANO. Etiamsi uxoris tuae nomine res quae tui iuris fuerunt [B 30, 1, 69
depositae sunt, causa proprietatis ea ratione mutari non potuit, etsi donasse te uxori res
tuas ex hoc quis intellegat, cum donatio in matrimonio facta prius mortua ea quae libera-
1 litatem excepit irrita sit. Nec est ignotum, quod, cum probari non possit, unde uxor
matrimonii tempore honeste quaesierit, de mariti bonis eam habuisse ueteres iuris auctores
merito credidissent. PP. NON. DEC. ALEXANDRO A. III ET DIONE CONSS. a. 229

7 IDEM A. THEODOTAE. Si ex uoluntate patris tui filio tutoris nupta es, col- [B 30, 1, 70
lata in maritum donatio ipso iure irrita est. sed si matrimonium iure non ualuit, licet
ipso iure donatio tenuerit, quia tamen indigna persona eius fuit, qui nec maritus potest
dici, utiles actiones super reuocandis his tibi competunt. PP. K. OCT. LVPO ET MAXIMO
CONSS. a. 232

P (16, 3...5) *L* (*ut P*) *CMN*

---

2 a *om. S* 3 parente *SM* | in] inter *L*, *om. N* | pactis *S* | de] de dotis *S* | ratibabitatione *P* 5 antonius *M* | triphime *S*, triphone *CN* | si *om. C* 7 *s. a. Hal., cf. ad u.* 22 | duobus] d. et *Hal.* 12 suis] aui *uel* auis N^a | hac ratione *om.* M^a | factisque CM^aN | anocacionibus *M* 13 *s. a. Hal.* 14 idem] imp. ant. *PL*, imp. alex. *C* | epiceto *PL*, epitheo *M* 16 in *om. C* | perseuerabit uite *N* | ex] *N*, et ex *PLCM* 17 mea] mea d L^a | confirmata *MN* 18 quodam N^a suo M^a | etiam] etiam ita *N* | *s. a. Hal. PL* | IIII] iii *L* 19 antonino *om. PL* 20 imp. alex.] idem *C* (*u. u.* 14) | claudiano] cl. pp. *S* 21 subiecta C^a | quiue] qui quaeue MN^b: οἱ ὑπεξούσιοι τοῦ ἀνδρός *B* | iure *om. C* 22 *s. a. PL: apud Hal. est* pp. III id. aug. duobus et aspris coss. *fortasse ex c.* 1: *idem c.* 4 *ante c.* 2 *collocauit* | pp.] p. *PL* 23 idem] imp. alex. *PL* | fuisti potestate *C* 24 isque] isque pater *N* 25 diuorsisti *L*, diuertisti *MN* | ualebit *PL?* | *s. a. Hal. PL* 26 id.] u id. *PL* 27 idem a. nep.] imp. nepotianus a satiro *C* | fuerint *C* 29 quid intellegit M^a | ea] ea persona *C* 30 accepit CN^b | cum *om. C* 31 ueteris CMN^a 32 *s. a. Hal.* 33 tui *om. C* 34 marito *C* 35 eius persona *N* | dici potest *C* 36 his reuocandis *C* | *s. a. Hal.*

8 IDEM A. LEONI. Si fructus eorum praediorum, quae in dotem accepisse te [B 30, 1, 71
dicis, matrimonii tempore uxorem tuam percipere passus es eosque uxor tua absumpsit, restitui tibi post diuortium oportere nulla ratione contendis. sin autem ab his locupletior facta est, in tantum potest conueniri. PP. V K. OCT. MAXIMO ET PATERNO CONSS. a. 233

9 IMP. GORDIANVS A. ORIGENI. Etsi de tua pecunia mancipia uxori tuae [B 30, 1, 72
comparata sunt, tamen, si ei sunt tradita, eorum dominium non ad te, sed ad eam pertinet, pecuniae autem tantummodo repetitionem habes, siue negotium eius gerens numerationem fecisti siue in eam donationem conferens quantitatem pretii largitus es: etenim uel in solidum uel quatenus locupletior facta est actione cum ea competenti poteris experiri. 9
PP. VII K. OCT. PIO ET PONTIANO CONSS. a. 238

10 IDEM A. VERIANO. Si maritus quondam uxoris tuae, cum sui iuris esset, in [B 30, 1, 73
eam praedia uel cetera donationis titulo contulit et in ea uoluntate usque ad mortem suam perseuerauit, ex oratione diui Seueri confirmata est donatio: ac si eas res pater defuncti iniuriose abstulit, per praesidem prouinciae eas restituere cogetur. nec enim, quasi maleficiis eius sit maritus extinctus, crimen intendens sub praetextu accusationis quae donata sunt auferre debuit, cum causa liberalitatis a criminatione separata sit. PP. III K. APRIL. GORDIANO *A.* ET AVIOLA CONSS. a. 239

11 IDEM A. MAXIMO. Sicut cessat petitio quantitatis, quam de suo maritus [B 30, 1, 74
uxori in menses singulos uel annos singulos proprii usus eius gratia promittit, ita ex ea causa nummi[1] soluti erogatique non dari repetitionem manifestum est. PP. V K. IVL. GORDIANO A. II ET POMPEIANO CONSS. a. 241

12 IDEM A. SECVNDINAE. Si maritus tuus creditores sortitus post factam in [B 30, 1, 75
te donationem fundum, quem ex donatione iuri tuo uindicas, isdem specialiter obligauit, eandem obligationem defensionis tuae firmitatem inrumpere intellegere debes, cum sit manifestum non solum ex huiusmodi obligatione, sed etiam ex donatione uel uenditione uel alio quolibet modo rebus alienatis reuocatam esse a uiro in mulierem factam donationem.
PP. VI K. FEBR. ARRIANO ET PAPO CONSS. a. 243

13 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. RVFINAE. Si quidem ante dona- [B 30, 1, 76
tionem possessionis in te iure, ut dicis, a marito collatam praedium ab eodem creditori obligatum fuit, alienationem eius saluo iure debiti (si tamen iuris ratio actionem eius non
1 excludit) factam esse dubium non est. Quod si donatione iure celebrata eo, quod uel ante nuptias facta est uel in isdem casibus, in quibus etiam constante matrimonio donatio procedere potest, obligatio insecuta est, factum mariti, quem diem suum obisse memorasti, iuri tuo officere non posse certum est. PP. XII K. IVL. MAXIMO II ET AQVILINO CONSS. a. 286

14 [2]IDEM AA. OCTAVIANAE. Ex uerbis, quae in postremis iudiciis inseruntur, [B 30, 1, 77
licet ad fideicommissum uel legatum utilia sunt, non omnimodo legati uel fideicommissi persecutio datur, sed ita demum, si relinquendi studio huiusmodi uerba fuerint adscripta.

P (16, 9...12. 14) *L* (*ut P*) *CMN*

---

[1] nummi *fortasse del.* (*Mommsen*) [2] *cf.* 8, 10, 5

---

1 letone *M* | accepisse te dicis] *C*, accepisti *MN*, *cf. p.* 443, 10 2 tuam *om. C* 3 ab] ex *C* 4 *s.a. Hal.* 5 impp. P^a | origeno *C* | uxori tuae mancipia *C*, mancipia tue uxori *N* 6 ad eam] eam P^a 7 habere N^a 8 fecisti] euisi C^a? | ea *PL* 9 competente *CN* 10 *s. a. Hal. PL* | VII] uiii *PL* 11 ueriano] *SPL*, ueriniano *M*, seueriano *N*, ualerio *C* | suis P^a 12 eam] ea CN^a | praediam P^a 13 perseuerauit] *PLC cum S*, durauit *MN* | seueri] s. patris mei PLM^b? *cf. c.* 3 | ac] at CM^bN^b | ea *C* 15 intenditens L^a, intendis N^a | sub *om.* P^aCN 16 casa N^a | libertatis M^a | crimine *C* | *s. a. PL: apud Hal. est subscriptio c.* 12, *quam ob causam ordinem c.* 10 *et* 11 *inuertit* 17 a. *om. PL* 18 maximo] maximiano aug. *N* 19 uel annos sing. *om.* P^aN, sing. *om. C* | permittit *PLC:* εἰ ἐπαγγελθῇ *B* | ex] et ex M^bN 20 numis N^a | soliti M^a | petitionem LCM^a | *s. a. Hal. L*^{b} | gord. a. II et (et *om. L*^{b}) pomp. (ponpeio *L*^{b}) conss. *suo loco omissa ad subscriptionem c.* 14 *suppleuit L*^{b} 23 tuo] tui *N* 24 sit. man.] man. est *N* 26 in *om. N*^{a} 27 *s. a. Hal. PL et Hal. ad c.* 10 | VI] *PL*, VII *Hal. ad c.* 10, III *Hal. h. l.* | ariano et pappo coss. *Hal.*, *om. PL* 28 aa.] aa. et c. *S* 29 collatae *C* 30 eius *om. M*^{a} 31 donationem *C* 32 in isdem] isdem *C* | praecedere *C* 34 iuri] uiri *N* | *s. a. Hal.* 35 idem] imp. dioc. et max. *PL* | aa.] a. et c. *S*, a. *C* 36 fideicommissum ... legati uel *om. M*^{a} 37 fuerit P^a

unde te uoluntatis, non iuris quaestionem in preces tuas contulisse palam est. Cum igitur lecto testamento animaduertimus maritum tuum ex praecedente donatione dominium tibi conseruasse securitatique tuae ad obtinendam proprietatem cauisse, inditorum uerborum conceptio non fideicommissum relictum ostendit, sed ex senatus consulti auctoritate liberalitatem mariti tui, cui custodiendae etiam moriens prospexit, quatenus firmare potuit dominium, mortis tempore tibi esse addictam. PP. III NON. OCT. IPSIS *AA.* CONSS. a. 290

15 IDEM AA. IVSTINIANO ET ALIIS. Si non uerum contractum pater uester gessit, sed sub specie uenditionis donationem possessionis in matrem uestram contulit nec ex bonis, quae in persona patris uestri permansisse uidebantur, ob primipilum indemnitati fiscali satisfieri potuit, licet in eadem donandi uoluntate perseuerasse eum probari potest, ex eadem possessione ad supplendam pecuniam, quae ex bonis ab eo relictis colligi nequiuit, conferendum est. Quod si liberalitatis tenorem mutata uoluntate pater tuus interrupit, in hereditate eius dominium resedisse nulla dubitatio est. PP. IIII K. FEBR. TIBERIANO ET DIONE CONSS. a. 291 [B 30, 1, 78

16 IDEM AA. THEODORO. Si filii tui emancipati matris hereditatem sibi adquisierunt, proba apud praesidem prouinciae non donandi animo te nomine uxoris tuae praedia comparasse, sed nominis dumtaxat eius titulo usum per possessionem rerum a uenditoribus tibi traditarum dominum esse effectum, ut comprehensa filiorum tuorum iniuria proprietatis ius incolume perseueret. nam si largiendi proposito id te fecisse constiterit, pecuniae tibi persecutio competit. PP. VI ID. MART. TIBERIANO ET DIONE CONSS. a. 291 [B 30, 1, 79

17 [1]IDEM AA. ET CC. CAPITOLINAE. De his, quae extra dotem in domum illata a marito erogata commemoras, si quidem te donante consumpta sunt, intellegis aduersus heredes non nisi in quantum locupletior fuit habere te actionem: si uero contra uoluntatem tuam, omnia tibi restitui oportere. SVB DIE VIII[2] K. MAI. HERACLIAE AA. CONSS. a. 293 [B 30, 1, 80

18 IDEM AA. ET CC. MATERNAE. A marito in uxorem donatione collata matrimonii tempore nec initio dominium transferri potest nec post, si diuortium intercesserit uel prior persona quae liberalitatem accepit rebus humanis fuerit exempta uel ab eo qui donauit fuerit reuocata, potest conualescere. SVB DIE IIII K. IVL. SERDICAE AA. CONSS. a. 293 [B 30, 1, 81

19 IDEM AA. ET CC. DIONYSIAE. Si constante matrimonio tibi mater domum tradidit, hanc in tuis fecit bonis. D. ID. IVL. PHILIPPOPOLI CC. CONSS.[3] a. 294 [B 30, 1, 82

20 IDEM AA. ET CC. CLAVDIAE. Creditor debito soluto de pignore liberato nihil ad uxorem debitoris quondam transferre potuit. sed nec consensus eiusdem debitoris per eum qui creditor fuit accedens imaginariae factae uenditioni[4] ad dominium trans- [B 30, 1, 83

P (16, 14...19) *L* (*ut P*) *CMN*

---

[1] *iunge* 8, 42, 11 [2] V 8, 42, 11 [3] AA. conss. (*a.* 293: *Mommsen*)? [4] imaginariae factae venditioni accedens?

---

3 indictorum *PL*, ind•torum M^a | uerb.] c uerb. L^a 4 conceptione *L* | non fid. rel.] ••• (nin?) commissum rel. non N^a, fideic. rel. non N^b | libertatem M^a, *om.* N^a 5 cui *om.* P^a | firmari P^1L^1 6 additam PL^1N^a, additum L^2 | *s. a. Hal. PL* | III] ui *PL* | ipsis et aa. coss. *Hal.*, gor. a. ii ponpeio *ex c.* 11 *suppl.* L^b, *om.* PL^a 7 aa.] a. et c. *S*, aa. et cc. *PL* | iustino *M*, iustin. a. *N* 9 personam *N* | indempnitatis C^a 10 tatisfieri P^a | eadem d. uoluntatem C^a, eandem d. uoluntatem *N* | pers. e. p. potest] *PLC*, perseuerauit *MN* 13 hereditatem *PLCM uel* M^b | recedisse *C* | *s. a. Hal.* L^b 15 aa.] a. *C*, a. et c. *S*, aa. et cc. *PL* | adquisierint *Q* 16 donanti *L* | amo L^a 20 *s. a. Hal.* PL^aL^b | VI]u PL^aL^b | tiberiano ... conss.] *Hal.* L^b, *om.* PL^a 21 cc.] cesare *N* | quae] qui L^a 22 quidem] quid M^a | consupta *P* 23 in] i *N* | locupletiores sunt hab. *C:* οὐκ ἐνάγεται ὁ κληρονόμος αὐτοῦ εἰ μὴ μόνον εἰς ὃ γέγονε πλουσιώτερος *B* | sin *C* 24 restitui tibi *C*, tibi *om. N* | *s. a. Hal. PL* | sub die] *PL*, pp. *Hal.*, s. 8, 42, 11 | her. aa. conss.] herod. a. conss. L^b, *om.* PL^a 26 idem ... maternae a *om.* M^a | aa. et cc. mat.] a. ualerio *C* | donacinem M^a 28 accipit *N* 29 donauerit *PLC* | fuerat *M* | potest conu. *om.* M^a | *s. a. Hal. PL* | sub die] *PL*, d. *Hal.* | IIII] iii *P* | iul. serdicae (serd. L^b) aa. conss.] L^b, iul. PL^a, septemb. aa. coss. *Hal.* 30 aa.] a. *LCM* | et cc. *om. PLC* | domum mater *C* 31 fecerit *C* | *s. a. Hal.* 32 aa. et cc.] a. *C* 33 debitoris] debito M^a | eiusdem] eius *N* 34 accedens *om.* M^a | ad] a M^a | domum C^a

ferendum prodesse quicquam potuit, cum tam ea quae simulate aguntur quam quae in uxorem a marito donationis causa tempore matrimonii procedunt propter iuris ciuilis interdictum (cum proponas uxorem superstite marito rebus humanis exemptam) pro infectis habeantur. D. V ID. AVG. VIMINACI CC. CONSS.[1] a. 294

21 IDEM AA. ET CC. CACALIAE. Si propriis habitis contractibus quam acceperas mutuam pecuniam pro marito donationis causa erogasti, cum nec ad dignitatem profuerit nec locupletior sit factus, intellegis nullam tibi contra eum competere actionem. D. III ID. AVG. VIMINACI CC. CONSS.[1] [B 30, 1, 84] a. 294

22 IDEM AA. ET CC. ARSINOAE. Maritus manumissionis causa seruum mulieri constante matrimonio donare potest. S. K. AVG. SIRMI CC. CONSS. [B 30, 1, 85] a. 294

23 IDEM AA. ET CC. CAECILIANAE. Si te in uacuam possessionem praedii socrus tua titulo donationis ante matrimonium uel post induxit, ad rescindendam donationem paenitentia nihil proficit. S. K. NOV. BRVNDVSII[2] CC. CONSS. [B 30, 1, 86] a. 294

24 IMP. CONSTANTINVS A. PETRONIO *PROBIANO*. Res uxoris, quae uel successione qualibet uel emptione uel etiam largitione uiri in eam ante reatum iure peruenerant, damnato ac mortuo ex poena marito uel in seruilem condicionem ex poenae qualitate deducto[3], illibatas esse praecipio nec alieni criminis infortunio stringi uxorem, 1 cum paternis maternisue ac propriis frui eam integro legum statu religiosum sit. Et donatio maritalis ante tempus criminis ac reatus collata in uxorem, quia pudicitiae praemio cessit, obseruanda est, tamquam si maritum eius[4] natura, non poena subduxerit. 2 Sin autem aqua et igni ei interdictum erit uel deportatio illata, non tamen mors ex poena subsecuta, donationes a uiro in uxorem collatae adhuc in pendenti maneant, quia nec matrimonium huiusmodi casibus dissoluitur, ita ut, si usque ad uitae suae tempus maritus eas non reuocauerit, ex morte eius confirmentur: fisco nostro ad easdem res nullam in posterum communionem habituro. D. III K. MART. SERDICAE CRISPO II ET CONSTANTINO II CC. CONSS. [Th. 9, 42, 1 B 30, 1, 87] [(Th.)] a. 321

25 IMP. IVSTINIANVS A. MENAE PP. Donationes, quae parentes in liberos cuiuscumque sexus in potestate constitutos conferunt uel uxor in suum maritum uel maritus in suam uxorem uel alteruter eorum in aliam personam, cui constante matrimonio donare non licet, uel ipsae aliae personae in eam cui donare non poterant, ita firmas esse per silentium donatoris uel donatricis sancimus, si usque ad quantitatem legitimam uel eam excedentes actis fuerint intimatae. nam amplioris quantitatis donationem minime intimatam 1 nec per silentium eius qui donauit confirmari concedimus. Sin uero specialiter eas in suprema uoluntate donator uel donatrix confirmauerit, sine ulla distinctione ratae habebuntur, ita tamen ut, si quidem ultra lege finitam quantitatem expositae minime actis intimatae fuerint, specialis earum confirmatio ex eo tempore uim habeat, ex quo eaedem [B 30, 1, 88]

P (16, 23...25) *L* (*ut P*) *CMN*

[1] AA. conss. (*a.* 293: *Mommsen*)? [2] Burtudizi (*Mommsen*)? [3] ac mortuo ... deducto] marito *Th.* [4] maritos eis *Th.*

1 simulata CM^a 3 inperfectis *N* 4 *s. a. Hal.* 5 aa. et cc.] a. et cc. *M*, a. *C* | cacaliae] *S*, caucaliae *C*, maucaliae *M*, mucaliae *N* 6 nec] haec N^b 7 profuerit] pr. marito tuo *C* 8 *s. a. Hal.* 9 aa. et cc.] a. et cc. *M*, a. *C* | arsinoae] *N*, arsinae *S*, asinoen *M*, asmoèn *C* 10 *s. a. Hal.* 11 aa. et cc.] a. et cc. *M*, a. *C* | possessiones P^a 12 tua *om.* N^a | post] post matrimonium id est constante matrimonio *N* 13 paenitentia *om.* L^a | *s. a Hal.* L^b | brundusii *om.* L^b 14 petro *S*, patronio *C*, pretoni M^a | probiano] *Th., om. libri* | quae uel] quamuis *C* 16 peruenerunt *C* | qualitate poenae *C* 17 illibata *C* | criminis] cr. ac reatus P^a | infortuno astringi *C* 18 ac] P^aM *Th.*, bonis ac P^bLC, rebus ac *N* | statum C^a, stitum M^a *19* collocata *PL* | in nuxorem *P* | quia] qua M^a, *om. C* 20 subdixerit *C* 21 igni] M^cN, ignis *L*, igni *uel* ignis M^a, igne PCM^b | ei] eis P^a, *om. M* | tamen non *N* 23 ad] a P^a | tempus suae *N*, suae *om. C* 24 eam *C* | reuocauit *M* | ex] * M^a, *om. PL* 26 *s. a. Th. Hal.* PL^b | III *om.* L^b | serdicae] sardiniae *Hal.*, serd. *PL* | II et] et *Hal.* 26 constantio *Hal.* | II cc. *om Hal.* $P?L^b$ 27 iustinus *M* 28 potestate] CM^a, potestate (poteste *P*) sua PLM^b, sua potestate *N* 29 alterutra *PL* 30 donando P^a | ipsae] isae P^a | ea *N* | firmassesse per C^a 31 saccimus P^a | quantitatem] **quilitatem P^a 32 actis] MN^b, in actis *PLC*, *om.* N^a 34 supma L^a 35 leges P^a, legendi *C* | actis (in actis P^aC) intimatae] *PLC*, in actis insinuatae *MN* 36 habet *L* | haedem *PL*

2 donationes confirmatae sunt. Sin uero uel non amplior sit donatio uel, cum amplior esset, in actis insinuata sit, tunc et silentium donatoris uel donatricis et specialis confirmatio ad illud tempus referatur, quo donatio conscripta sit: sicut et alias ratihabitiones negotiorum ad illa reduci tempora oportet, in quibus contracta sunt. nec in ceterum subtilem diuisio- 4
1 sionem facti uel iuris introduci posse. D. III ID. DEC. DN. IVSTINIANO A. II CONS. a. 528

26 IDEM A. MENAE PP. Donationes, quas diuinus imperator in piissimam regi- [B 30, 1, 89
nam suam coniugem uel illa in serenissimum maritum contulerit, ilico ualere sancimus et plenissimam habere firmitatem, utpote imperialibus contractibus legis uicem obtinentibus minimeque opitulatione quadam extrinsecus egentibus. D. VIII ID. APRIL. CONSTANTINO- 9
POLI DECIO VC. CONS. a. 529

27 IDEM A. IOHANNI PP. Si unus ex his, qui matrimonio fuerant copulati, in [B 30, 1, 90
alium donatione facta ab hostibus captus est et in seruitutem deductus et postea ibi morte peremptus, quaerebatur, an huiusmodi liberalitas, quam antea fecit, ex hoc roborari uidetur an uacillare: et iterum si donator quidem in ciuitate Romana constitutus decesserit, mortis autem eius tempore is qui donationem accepit in captiuitate degebat et postea reuersus 15
1 est, an uidetur et tunc donatio rata haberi. Cum itaque in utroque casu oportet augusto remedio causam dirimi, cum nihil aliud tam peculiare est imperiali maiestati quam humanitas, per quam solam dei seruatur imitatio, in ambobus casibus donationem firmam esse censemus. D. K. DEC. LAMPADIO ET ORESTA VV. CC. CONSS.[1] a. 530

XVII 20

℟ DE REPVDIIS ET IVDICIO DE MORIBVS SVBLATO ℟

1 IMP. ALEXANDER A. AVITIANAE. Matrimonium quidem deportatione uel [B 28, 7, 16
aqua et igni interdictione non soluitur, si casus, in quem maritus incidit, non mutet uxoris adfectionem. ideoque dotis actio ipso iure non competit, sed indotatam esse eam, cuius laudandum propositum est, nec ratio aequitatis nec exempla permittunt. PP. NON. NOV. 25
ALEXANDRO A. III ET DIONE CONSS. a. 229

2 IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. ET VALERIANVS C. PAVLINAE. [Pauli 26, 6
Liberum est filiae tuae, si sponsum suum post tres peregrinationis annos expectandum sibi ultra non putat, omissa spe huius coniunctionis matrimonium facere, ne opportunum nubendi tempus amittat, cum posset nuntium remittere, si praesente eo consilium mutare uoluisset. 30
PP. VII K. APRIL. AEMILIANO ET BASSO CONSS. a. 259

P (16, 25. 26. 17 ℟ 2) *L* (*ut P*) *C R* (17 ℟ 2) *M N* (*usque ad u.* 25)

---

[1] D. v k. Dec. Constantinopoli post consulatum Lampadii et Orestis uu. cc. (*Zeitschrift für Rechtsgeschichte* 11 *p.* 180)?

---

1 sit donatio *om. C* | aplior *N* | esset] sit *N* 2 in *om. N* 3 ratihabitationes $P^a N^a$ 4 in] et in P^a 5 iuris] iniuriis M^a | *s. a. Hal. PL* | d. III] d. *Hal.*, sub die iii (iiii *P*) *PL* | dn. ... cons. *om. PL* 6 *ante c.* 26 *rubricam* de (de *om.* P^b) donatione regis in reginam uel reginae (—nam L^a?, —na L^b) in regem *inserunt* $P^b L$ | idem] impr. iustinianus *S* | a.] aa. *N* | diuus *CRM*^{b}, diuis M^a 7 coniugem suam *PL* | illam in ser. mar. *PL*, in s. m. illa *N*, in *om.* M^a | uale P^a 8 imperiali *uel* imperialis M^a 9 *s. a. Hal.* $P^1 L$ | constant. *om. Hal.* 10 uc. cons.] conss. *PL* 11 a.] a. et c. *S* | qui in matrimonium *C* 12 et postea] postea N^a | morte ibi *MN* 13 ante *N* | reprobari N^a | uideatur *M* 15 captiuitatem *N* | degegebat M^a 16 est *om. C* | uideatur *N* 17 peculare N^a | imperialis maiestatis *N* 18 sola *N* 19 *s. a. Hal.* 21 moribus] minoribus *S* | sublatis *R* 22 abitiane *S*, abutianae *CMN* 23 aqua et igni] M^b *cum* $B\Sigma$ (κ.π.) *secundum librum Florent.* τῇ κουαεστίγνι ἰντερδιατίονι *et* $B\Sigma$ (*Theod.*) interdictus aqua et igni, aquae et ignis $CM^a N$ *cum* $B\Sigma$ (κ.π.) *secundum Fabrot.* 24 esse eam] *C cum* $B\Sigma$ (κ.π.) εἶναι αὐτήν, eam M^a, esse Λ^a, eam esse $M^b N^b$ 25 *s. a. Hal.* 27 ualerius *M* | et *om. S* | gallius M^a | aa. *om. S* | et *om. M* | ualens *R*, ualentinus M^a | c.] comes *C*, conss. *M* 28 sponsum] spon M^a | peregrinaciones P^a | spectandum *PLCR*^{b}?*M*, spectando R^a 29 facere matrim. *C* 30 si] *PLR*, et si *CM* | eo] illo *M* 31 *s. a. Hal. PL* | VII] u *PL* | aemil. et b. conss. *om. PL*

3 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. TVLLIO. Dubium non est omnia B 28, 7, 17
1 omnino, quae consilio recte geruntur, iure meritoque effectu et firmitate niti. Quare si tu dotem pro muliere dedisti et ex morte eius repetitionem stipulatus es, circumscribendi autem tui causa ficto repudio matrimonium breui tempore rescissum est, res dotales, quas
2 ante nuptias obtulisti, praeses prouinciae recipere te non dubitabit. Certum est enim daturum operam moderatorem prouinciae, ut, quae contra fas gesta sunt, fructum calliditatis
3 obtinere non possint, cum nobis huiusmodi commenta displiceant. Imaginarios enim nuntios (id est repudia[1]) nullius esse momenti, siue nuptiis fingant se renuntiasse siue sponsalibus, etiam neteribus iuris auctoribus placuit. D. II K. SEPT. TIBERIADE IPSIS AA. CONSS. a. 290

4 IDEM AA. ET CC. PISONI. Filiae diuortium in potestate matris non est. B 28, 7, 18
D. III K. IAN. SIRMI CC. CONSS.[2] a. 294

5 IDEM AA. ET CC. SCYRIONI. Dissentientis patris, qui initio consensit matri- B 28, 7, 19
monio, cum marito concordante uxore filia familias ratam non haberi uoluntatem diuus Marcus pater noster religiosissimus imperator constituit, nisi magna et iusta causa inter-
1 ueniente hoc pater fecerit. Inuitam autem ad maritum redire nulla iuris praecepit con-
2 stitutio. Emancipatae uero filiae pater diuortium in arbitrio suo non habet. D. V K. SEPT.[3] NICOMEDIAE CC. CONSS. a. 294

6 IDEM AA. ET CC. PHOEBO. Licet repudii libellus non fuerit traditus uel BΣ 38, 10, 21
cognitus marito, dissoluitur matrimonium. D. XVIII K. IAN. NICOMEDIAE CC. CONSS. a. 294

7 IMP. CONSTANTINVS A. AD DELMATIVM. Vxor, quae in militiam profecto marito post interuentum annorum quattuor nullum sospitatis eius potuit habere indicium atque ideo de nuptiis alterius cogitauit nec tamen ante nupsit, quam libello ducem super hoc suo uoto conuenit, non uidetur nuptias inisse furtiuas nec dotis amissionem sustinere nec capitali poenae esse obnoxia, quae post tam magni temporis iugitatem non temere nec
1 clanculo, sed publice contestatione deposita nupsisse firmatur. Ideoque obseruandum est, ut, si adulterii suspicio nulla sit nec coniunctio furtiua detegitur, nullum periculum ab his quorum coniugio erant copulatae uereantur, cum, si conscientia maritalis tori furtim esset uiolata, disciplinae ratio poenam congruam flagitaret. D. . . . . NAISSO FELICIANO ET TITIANO CONSS. a. 337

8 IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. HORMISDAE PP. Consensu licita matrimonia posse contrahi, contracta non nisi misso repudio solui praecipimus. solutionem etenim
1 matrimonii difficiliorem debere esse fauor imperat liberorum. Causas autem repudii hac saluberrima lege apertius designamus. sicut enim sine iusta causa dissolui matrimonia iusto limite prohibemus, ita aduersa necessitate pressum uel pressam, quamuis infausto,
2 attamen necessario auxilio cupimus liberari. Si qua igitur maritum suum adulterum aut homicidam uel ueneficum uel certe contra nostrum imperium aliquid molientem uel falsitatis crimine condemnatum inuenerit, si sepulchrorum dissolutorem, si sacris aedibus aliquid subtrahentem, si latronem uel latronum susceptorem uel abactorem aut plagiarium uel ad contemptum sui domi suae ipsa inspiciente cum impudicis mulieribus (quod maxime etiam castas exasperat) coetum ineuntem, si suae uitae ueneno aut gladio uel alio simili modo insidiantem, si se uerberibus, quae ab ingenuis aliena sunt, adficientem probauerit,

P (17, 4...6) *L* (*ut P*) *C R* (*om.* 17, 3) *M*

---

[1] id est repudia *del.* [2] AA. conss. (*a.* 293: *Mommsen*)? [3] Dec. (*Mommsen*)?

---

1 aa.] aa. et c. *S* 2 maritoque M^a 7 nuntios *om.* M^a 8 fingatur M^a 9 *s. a. Hal.* 10 idem] impp. dioc. et max. *PLR* | aa. et cc.] aa. P^b, aa. et P^a? | phisoni *S* 11 *s. a. Hal.* 12 et *om. P*, et cc. *om. CM* | scyrioni] *S*, schirioni *PLR*, sirioni *M*, michroni *C* | inito M^a 14 ratas R^a 15 haec *R* | fuerit R^a? | praecipit *M* 16 *s. a. Hal.* 19 aa. et cc.] a. et c. *S*, aa. *PLCRM* 19 matrimonio *L* | *s. a. Hal.* 20 delmatium] *S*, malmatium *RM*, almachium *C* 21 ospitatis M^a 22 alteris R^a | *hoc] M, hoc militum CR* 24 pena *CM* 26 coniugio *C* | detegetur R^a, deteg.tur M^a 27 furtum R^a | esset] est *R* 28 flagitarit RM^a | *s. a. Hal.* | naesso *Hal.* 30 theodorus R^a | ualerianus R^a, ualerius *M* | ormisdem *R* | pp. *om. R* 31 dissolui *M* 32 imper.. liberorum M^a, liberorum imperat *C, inc.* R^a 36 ueneficium M^a 37 criminis CR^a, crimen M^a | sepulchrorum] *W*, sepultorum (—rem R^a) *CRM* 38 subtrahentem] *M*, molientem *CR* 39 sui *om.* R^a | ipsum inspicientem R^a 40 suae] uae M^a | uitae *om.* R^a 41 ab] *C, om. RM*

tunc repudii auxilio uti necessariam ei permittimus libertatem et causas discidii legibus
3 comprobare. Vir quoque pari fine claudetur nec licebit ei sine causis apertius designatis propriam repudiare iugalem, nec ullo modo expellat nisi adulteram, nisi ueneficam aut homicidam aut plagiariam aut sepulchrorum dissolutricem aut ex sacris aedibus aliquid subtrahentem aut latronum fautricem aut extraneorum uirorum se ignorante uel nolente conuiuia appetentem aut ipso inuito sine iusta et probabili causa foris scilicet pernoctantem, nisi circensibus uel theatralibus ludis uel harenarum spectaculis in ipsis locis, in quibus haec adsolent celebrari, se prohibente gaudentem, nisi sui ueneno uel gladio aut alio simili modo insidiatricem, uel contra nostrum imperium aliquid machinantibus consciam, seu falsitatis se crimini immiscentem inuenerit, aut manus audaces sibi probauerit ingerentem: tunc enim necessariam ei discedendi permittimus facultatem et causas discidii
4 legibus comprobare. Haec nisi uir uel mulier obseruauerint, ultrici prouidentissimae legis poena plectentur. nam mulier si contempta lege repudium mittendum esse temptauerit, suam dotem et ante nuptias donationem amittat nec intra quinquennium nubendi habeat denuo potestatem: aequum est enim eam interim carere conubio, quo se monstrauit in-
4*a* dignam. Quod si praeter haec nupserit, erit ipsa quidem infamis, conubium uero illud
4*b* nolumus nuncupari: insuper etiam arguendi hoc ipsum uolenti concedimus libertatem. Si uero causam probauerit intentatam, tunc eam et dotem recuperare et ante nuptias donationem lucro habere aut legibus uindicare censemus et nubendi post annum ei, ne quis
5 de prole dubitet, permittimus facultatem. Virum etiam, si mulierem interdicta arguerit attemptantem, tam dotem quam ante nuptias donationem sibi habere seu uindicare uxoremque, si uelit, statim ducere hac iusta definitione sancimus. sin autem aliter uxori suae
6 renuntiare uoluerit, dotem redhibeat et ante nuptias donationem amittat. Seruis scilicet seu ancillis puberibus, si crimen adulterii uel maiestatis ingeritur, tam uiri quam mulieris ad examinandam causam repudii, quo ueritas aut facilius eruatur aut liquidius detegatur, si tamen alia documenta defecerint, quaestionibus subdendis. super plagis etiam, prout dictum est, illatis ab alterutro commouendis easdem probationes (quoniam non facile quae
7 domi geruntur per alienos poterunt confiteri) uolumus obseruari. Si uero filio seu filiis, filia seu filiabus extantibus repudium missum est, omne quidquid ex nuptiis lucratum est filio seu filiis, filiae seu filiabus post mortem accipientis seruari, id est si pater temere repudium miserit, donationem ante nuptias a matre seruari, si mater, dotem ipsam eidem uel eisdem[1] filio seu filiae patre moriente dimitti censemus: patri uidelicet uel matri in scribendis filiis heredibus, unum seu unam uel omnes si scribere uel uni ex his donare
7*a* uelit, electione seruata. Nec ullam alienandi seu supponendi memoratas res permittimus facultatem: sed si aliquid ex isdem rebus defuerit, ab heredibus seu earum detentatoribus, si tamen non ipsos heredes scripserit aut scripti filii non adierint, praecipimus resarciri,
8 ut etiam hoc modo inconsulti animi ad repudium mittendum detrimento retrahantur. Pactiones sane, si quae aduersus praesentia scita nostrae maiestatis fuerint attemptandae, tamquam legum contrarias nullam habere uolumus firmitatem. D. V ID. IAN. PROTOGENE ET ASTERIO CONSS. a. 449

9 IMP. ANASTASIVS A. THEODORO. Si constante matrimonio communi consensu tam mariti quam mulieris repudium sit missum, quo nulla causa continetur, quae consultissi-

CRM

[1] seruari eidem uel eisdem, si mater, dotem ipsam (*Mommsen*)?

1 necessario *R* 3 nisi uen.] siue uen. *C* | nec ullo] nullo M^a 4 plagariam *R* | sepulchrorum] W^b, sepultorum (—turum M^a) *CRM* 5 uirorum *om. C* 6 et] aut *M* | probabilis C^a 7 certensibus *R*, syrcensibus M^a 8 se] si C^a 10 crimine $C^a RM^a$ 11 ingentem R^a | discedenti *C* 12 obseruauerit *C* | ultrice M^b, ult.. R^a 14 amittet *CR* | habet *R* 16 illud nol.] nullum uol. *R* 17 nuncupri M^a 18 donacionis lucra *M* 24 ingaeretur *M* 25 aliquidius M^a 26 plagiis *M* 29 filia] seu f. *R* | lucratus *R*, luctu. M^a 30 filiae filiis *R* 31 mater] matre *uel* matrem M^a, mater temere repudium miserit *R* 33 unam] una *M* | si (. M^a) scr. uel uni ex (ex *om.* M^a) his don.] *M*, scr. uel uni ex his don. si *CR* 34 seu *bis* M^a 36 aderint R^a 37 etiam *om. CR* 38 si quae] sine C^a 39 *s. a. Hal.* 41 imp.] imp. c. *R* | theodoro] *SCR?*, th. pp. *Hal., non constat de M*

mae constitutioni diuae memoriae Theodosii et Valentiniani[1] inserta est, licebit mulieri non quinquennium expectare, sed post annum ad secundas nuptias conuolare. D. XV K. MART. ANASTASIO A. II CONS. a. 497

10 IMP. IVSTINIANVS A. MENAE PP. In causis iam dudum specialiter definitis, ex quibus recte mittuntur repudia, illam addimus, ut, si maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos continuos annos computandos coire minime propter naturalem imbecillitatem ualeat, possit mulier uel eius parentes sine periculo dotis amittendae repudium marito mittere, ita tamen, ut ante nuptias donatio eidem marito seruetur. D. III ID. DEC. DN. IVSTINIANO A. PP. II CONS. a. 528

11 [2]IDEM A. HERMOGENI MAGISTRO OFFICIORVM. Iubemus, ut, quicumque mulierem cum uoluntate parentium aut, si parentes non habuerit, sua uoluntate maritali adfectu in matrimonium acceperit, etiamsi dotalia instrumenta non intercesserint nec dos data fuerit, tamquam si cum instrumentis dotalibus tale matrimonium processisset, firmum coniugium eorum
1 habeatur: non enim dotibus, sed adfectu matrimonia contrahuntur. Si quis autem eam, quam sine dote uxorem acceperat, a coniugio suo repellere uoluerit, non alias ei hoc
1a facere licebit, nisi talis culpa intercesserit, quae a nostris legibus condemnatur. Si uero sine culpa eam reiecerit uel ipse talem culpam contra innocentem mulierem commiserit, compellatur ei quartam partem propriae substantiae pro rata portione persoluere, ut, si quidem quadringentarum librarum auri uel amplius uir substantiam habeat, centum libras auri mulieri praestet et nihil amplius, etsi quantamcumque substantiam possideat: sin uero minus quadringentis libris auri puta[3] substantia eius fuerit, tunc quarta pars computatione
1b facta purae substantiae eius usque ad minimam quantitatem mulieri detur. Eodem modo seruando et in mulieribus, quae indotatae constitutae sine culpa mariti constitutionibus cognita eos repudiauerint uel ipsae culpam innocenti marito praebuerint, ut ex utraque
1c parte aequa lance et aequitas et poena seruetur. Hoc lucro quartae partis filiis quidem non extantibus ipsis uiro et mulieri competenti et ab his quo modo uoluerint disponendo, filiis autem et deinceps personis ex eodem matrimonio interuenientibus eis seruando ad similitudinem dotis et propter nuptias donationis per omnia, quae super his statuta sunt.
2 Inter culpas autem uxoris constitutionibus enumeratas et has addimus, si forte uxor sua ope uel ex industria abortum fecerit, uel ita luxuriosa est, ut commune lauacrum uiris libidinis causa habere audeat, uel, dum est in matrimonio, alium maritum fieri sibi conata
2a fuerit. Et in his enim causis locum habere constitutiones sancimus, quae de culpa tam mariti quam uxoris loquuntur, ut, quemadmodum dos et donatio propter nuptias perit, ita et mulieres indotatae in quartam partem, quam et uiris et mulieribus ex hac lege destina-
2b uimus, amissionis periculum sustineant. Iudicio de moribus, quod antea quidem in antiquis legibus positum erat, non autem frequentabatur, penitus abolito: omnibus etenim causis requisitis et perlectis, quas antiquitas introducebat, nihil ualidum praeter eas, quas anteriores constitutiones et praesens dispositio introduxit, inuenimus. D. XV K. DEC. CONSTANTINOPOLI DN. IVSTINIANO PP. A. III CONS. a. 533

V (*incipit u.* 6 annos) *P* (*c.* 11 *usque ad* 28 sunt [§ 2 *usque ad* 30 fecerit *suppl. p*]) *L* (*c.* 11 *usque ad* 30 fecerit) *CRM*

---

[1] *c.* 8 *h. t.* [2] *iunge* 1, 3, 53. 9, 13, 1 [3] pura (*u. i.*)?

---

1 duae R^a | ualeriani R^a 2 sed] si R^a | *s. a. Hal.* 4 pp. *om. R* 5 illa *libri* | patrimonii R^a 6 duos] uos *C*, suos R^a 8 seruatur R^a | *s. a. V Hal.* 9 pp. *om. Hal.* 10 idem] impr. iust. *S* | a.] aa. *PL* | magistri *SC* 11 parentum RM^b | si *om.* M^a | affectione PL^a?*R* 12 nec] ne *C* 15 uxor P^a | hoc *om.* CM^a 16 a *om. C* | si] sin *CM, deficit V* 17 eam] ea *C* | reiecerit *V*, reicerit *PLCR*^{a} 18 partem *om. PL* | ut] et *PLR* 19 quadrigentarum *VM*, quadringetarum *P* | *liberum V* | *uir] et si* quantam uir P^a | habet *L* 21 quadrigentis M^a?, *fortasse et V* | pura R^a? 24 repudiauerunt *R* | cupam L^a 25 aequa] et equa *R* | partes R^a 26 ipsi V^b?P^b*LCR* | competente *R*, competi M^a | quo] qq̊ R^a | uoluerit R^a 28 sunt] sunt et cetera *P* 29 enuntiatas R^a | addimus] dicimus L^a 30 ope] opere *C* | uiris] iuris M^a, cum uiris CR^bM^b 31 matrimonium M^a 32 et *om.* M^a | in *om. C* 33 perit] pert V^a 37 requisitus *C* 38 *s. a. V Hal.* | XV] XII *Hal.* | constant. *om. Hal.* 39 pp. a. III] a. II *Hal.*

12 Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ὑπάρχῳ πραιτωρίων. Ζητήσεως εἰς ἡμᾶς ἐλθούσης [B 28, 7, 20
τοιαύτης τινὸς ἐκ τῆς Κωνσταντινίσων πόλεως, ἥπερ μία τῶν ἐπὶ τῆς Ὀσροηνῆς πόλεών ἐστι, ἔγνωμεν, ὡς παῖδές τινες πονηροὶ τοῖς ἑαυτῶν ἐπιβουλεύοντες πατράσιν παρὰ τὴν τῶν πατέρων γνώμην διέλυσαν τὰ πρὸς τὰς γαμετὰς συνοικέσια ταῖς γαμεταῖς *συνεργασάμενοι* ..... ‖ αὐταῖς την .....[1] τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς [ε]ἴσπρα[ξ]ι[ν] ∘ ‖ ἐντεῦθεν ι..... ‖ ∘οντας[2] προῖκας ἢ πρὸ γάμ[ο]υ δωρεὰς ἢ καὶ ὑποδεξα[μένους ὑποβάλ]λοντες τοιαύταις ἀπαιτήσεσιν του[...][3] ἀπόρους τελευτᾶν παν... ‖ ∘∘∘η∘α∘∘∘∘∘ δι' αἰσχύνην[4] κατ.. ‖ .... αἱ γαμεταὶ .... ‖ ἄποροι ..... ‖ ..... ‖ ..... ‖ .... θ[εσπ]ί-
V

[1] συνεργασάμενοι πρὸς τὸ ῥαδίαν αὐταῖς εἶναι τὴν τῆς προικὸς καί (*Zachariae*)? [2] εἴσπραξιν καὶ (*uel* κ) ἐντεῦθεν τοὺς γονέας τοὺς ἐπιδόντας τάς (τάς *excideri in V*)? [3] *reiecto supplemento* [ὑποβάλ]λοντες *Zachariae post* τοιαύταις *temptat* ἀπάταις ὥστε τοὺς μέν [4] *ad sequentia in Nou.* 22 *haec pertinent:* καὶ αὐτοὶ μὲν ἴσως λάθρα συνῴκουν ἀλλήλοις, ἀπῆσαν δὲ οἱ γονεῖς ἐζημιωμένοι καὶ ταύτην περὶ τοὺς παῖδας φιλανθρωπίας ἔχοντες τὴν ἀμοιβήν, *cf.* BΣ

1 constitutio graeca *inter numerum et rubricam tituli sequentis W. c.* 12 *in solo V extat, in quo quae Bluhmio mihique apparuerunt, exemplum eiusdem libri a me editum p.* 9. 10 *accurate repraesentat: quamobrem incertiores ductus hoc loco omissi sunt. supplementa probabiliora intra uncinos quadratos supra proponuntur: uersus libri Veronensis, qui nisi ex parte legi non potuerunt, lineis* ‖ *distincti sunt: litterae euanidae, quorum de numero constat, stellulis numerantur, reliquos hiatus punctis expleuimus. — index Thalelaei in BΣ et B hic est:* πολλάκις ὑπεξούσιοι παῖδες μετὰ τῶν ἰδίων γαμετῶν τὰ πρὸς βλάβην τῶν οἰκείων πατέρων μηχανώμενοι ῥεπούδιον ἔπεμπον αὐταῖς μηδεμίαν ἔχοντες εὔλογον αἰτίαν, ὥστε τοὺς πατέρας αὐτῶν ἀπαιτεῖσθαι καὶ τὴν προῖκα ἣν ὑπεδέξαντο καὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν ἣν ὑπὲρ αὐτῶν ἐποιήσαντο· ἔμενον δὲ αὐτοὶ καὶ λυθέντος δῆθεν τοῦ γάμου ταῖς οἰκείαις γαμεταῖς συνόντες λαθραίως. ὅθεν ἡ παροῦσα διάταξις βούλεται μήτε ὑπεξουσίους μήτε αὐτεξουσίους παῖδας, μήτε ἄρρενας μήτε θηλείας, δύνασθαι διαλύειν τοὺς οἰκείους γάμους εἰς βλάβην τῶν οἰκείων πατέρων ἢ μητέρων τῶν τὰς προῖκας ἢ τὰς πρὸ γάμου δωρεὰς ἐπιδεδωκότων ἢ ὑποδεξαμένων. ἀλλ' ὥσπερ ἐν τῇ συστάσει τοῦ γάμου περιμένομεν τὴν τῶν πατέρων συναίνεσιν, οὕτως μὴ διαλύεσθαι τοὺς γάμους τῶν παίδων παρὰ γνώμην αὐτῶν. εἰ δὲ καὶ πεμφθῇ παρὰ γνώμην τῶν γονέων (εἰ δὲ καὶ παρὰ γν. τῶν πατέρων γίνεται *Fabrot.*) διαζύγιον, μὴ ἁρμόζειν κατ' αὐτῶν τὴν τῆς προικὸς ἢ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ἀπαίτησιν, εἰ καὶ αὐτοὶ ἐπιδεδώκασι ταῦτα ἢ ὑπεδέξαντο· ἀλλ' αὐτὸν τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα τοὺς πέμψαντας ἀλόγως τὸ διαζύγιον ὑποκεῖσθαι τῇ τοιαύτῃ μεθοδείᾳ. ἄτοπον γὰρ ἐστιν τὸν μὲν πατέρα παρὰ γνώμην τοῦ υἱοῦ μὴ δύνασθαι λύειν τὸν γάμον αὐτοῦ, τοῖς δὲ παισὶν ἐπιτετράφθαι, ἴσως καὶ ἐλάττοσι τῶν εἴκοσι πέντε ἐναυτῶν ὑπάρχουσι καὶ μὴ τὸ συμφέρον ἐπισταμένοις, ἢ κακίστῃ γνώμῃ περὶ τοὺς γονέας κεχρημένοις λύειν παρὰ γνώμην αὐτῶν τὸν ἴδιον γάμον. *repetitur haec constitutio in Nou.* 22 *c.* 19: ἔστι δέ τι καὶ ἕτερον ἡμῖν εὐσεβές τε ἅμα καὶ χαρίεν ἐξευρημένον, ἔνθα καὶ ῥεπουδίων σταλέντων οἱ γάμοι μένουσιν ἔτι. τὰς γὰρ τῶν ὑπεξουσίων πονηρίας περὶ τοὺς πατέρας κωλύοντες (ἐπειδή τινας εὕρομεν ἐξεπίτηδες ῥεπούδια γράφειν σπεύδοντας καὶ πέμπειν ταῖς αὐτῶν γαμεταῖς ἢ καὶ τοὐναντίον μηδεμιᾶς εὐλόγου παντελῶς ὑπούσης αἰτίας διαλύειν τοὺς γάμους, ὥστε τοὺς αὐτῶν γονεῖς ὑποβάλλεσθαι ταῖς ἐκτίσεσι τῆς προικὸς ἢ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ὡς δὴ διαλυθέντος τοῦ γάμου, καὶ αὐτοὶ μὲν ἴσως λάθρα συνῴκουν ἀλλήλοις, ἀπῆσαν δὲ οἱ γονεῖς ἐζημιωμένοι καὶ ταύτην τῆς περὶ τοὺς παῖδας φιλανθρωπίας ἔχοντες τὴν ἀμοιβήν) νόμον ἐγράψαμεν βουλόμενον μήτε ὑπεξουσίους μήτε αὐτεξουσίους (ἐμαγκιπάτους *Laurent.*) παῖδας, μήτε ἄρρενας μήτε θηλείας δύνασθαι διαλύειν τοὺς γάμους εἰς τὴν τῶν οἰκείων βλάβην πατέρων ἢ μητέρων, οἳ τὰς προῖκας ἢ τὰς προγαμιαίας δωρεὰς ἐπιδεδώκασιν ἢ ὑπεδέξαντο μόνοι ἢ καὶ μετὰ τῶν παίδων, ἀλλ' ὥσπερ ἐν τῇ συστάσει τῶν γάμων ἀναμένομεν τὴν τῶν πατέρων συναίνεσιν, οὕτως οὐδὲ διαλύεσθαι τοὺς γάμους συγχωροῦμεν ἐπὶ τῇ τῶν γονέων βλάβῃ παρὰ τὴν ἐκείνων γνώμην. ἀλλ' εἰ καὶ πεμφθείη ῥεπούδιον, ἁρμόζειν κατ' αὐτῶν τὴν εἰσπραξιν τῶν ποινῶν οὐ συγχωροῦμεν, εἴτε αὐτοὶ δεδώκασι ταῦτα ἢ ὑπεδέξαντο ἢ καὶ συνυπεδέξαντο. οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχοι λόγον τὸν μὲν πατέρα παρὰ γνώμην τοῦ παιδὸς μὴ δύνασθαι διαλύειν τὸν γάμον, τοῖς δὲ παισὶν ἐπιτρέπειν, ἴσως καὶ ἐλάττοσι τὴν ἡλικίαν οὖσι καὶ μηδὲ τὸ σύμφερον ἐπισταμένοις, λύειν παρὰ τὴν τῶν πατέρων γνώμην τὸν γάμον κἀντεῦθεν τοὺς πατέρας ἀδικεῖν 2 κωνσταντινίσων] *sic, non* —ισίων, *V* | πόλεών] πολεως V^a | εγνωσμεν V^a 4 συνεργασάμενοι .....] γυναιρ(*uel* κ)ας (*uel* γυναιξιν) α∘μεναισατε ατ (*uel* πο *uel* μ *pro* ατ) ραδιαν (*uel* ρασραν) *legit Bluhme,* ∘υναιξ∘∘∘∘∘ν∘∘∘∘∘ναι∘∘∘∘ν (*praeter ultimam* ν *dubia*) *ego:* συνεργασάμενοι *restituit Zachariae* | την] *Bluhme,* τη (η *dubia*) *ego* 5 *in* εἴσπραξιν *desinat uersus an pauca adhuc euanuerint, incertum est* | ἐντεῦθεν ι.....] εντευθεντητουινδινοαπταστα *Bluhme,* εντευθεν∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘α(?)∘∘ι∘α∘τ∘ *ego* 6 *ante* ἀπόρους *Bluhme legit* μον, *ego* μ∘ν *dubia* | ∘∘∘η∘α∘∘∘∘∘∘] αλλη γαρ εστιν *Bluhme,* α(?)∘∘ηγαρεστιν (*de omnibus praeter* η *et* α *altera dubitans*) *ego* 7 .... αἱ γαμεταὶ ....] αντι∘∘καισπιαιγαμεταιποιτι ... *Bluhme,* α∘∘∘ι∘∘∘α∘αιγαμειαιο... *plerisque dubiis ego: uersum sequentem Bluhme ita legit* αιτοροιψιοσοαρηκατιναιτηνκαισιν, *unde* ἄποροι *restituit* | .... θεσπίζομεν] ∘∘∘ι∘ε∘∘ν∘σο∘∘∘ηξομεν *V?*

ζομεν ..‖.....‖.....‖.....[1] εἴτε ἄρρενες ε[ἴτε] ‖ θήλειαι, *διαλ*[ύε]ιν τὰ πρὸς τοὺς [ὁ]μοζύγ]ους κατα[στάντα] συ[νοι]κ[σια] εἰς βλάβην καὶ ζημίαν τῶν ‖ [τὰς προί]κ[α]ς [ἢ τὰς] πρ[ὸ] γάμου δωρεὰς ἐπιδεδωκότων ἢ ὑποδεξαμένων γονέων ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν· καὶ *ὥ*σπερ ὁ γάμος οὐκ ἂν ••‖•••••[2] εἰ μὴ συναινέσει τῶν ἐχόντων [τοὺς] παῖδας ὑπε[ξ]ουσίους [οὕ]τως οὐδὲ λύειν τοὺς γάμους παρὰ γν*ώ*μην] τῶν γονέων ..‖.... κἂν εἴ τι τοιοῦτο παρὰ τῶν παίδων [με]λετηθείη, μηδεμίαν εἶναι κατὰ τῶν γονέων εἰσπαραξιν προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς, κἂν εἰ τύχοιεν αὐτοὶ ταύτας ἐπιδεδωκότες ἢ ὑποδεξάμενοι, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ αὐτὸν τὸν τοῦτο πεπραχότα φέρεσθαι καὶ τὸν ἐντεῦθεν κίνδυνον· ταύτην γὰρ τῆς κακουργίας ἐπιτίθεμεν τὴν ποινὴν τοῖς οὕτως ἀσεβῶς τοῖς πράγμασι χρωμένοις, ὡς καὶ ἑαυτοῖς αἰσχύνην καὶ τοῖς γεγεννηκόσιν τὴν ἐντεῦθεν ἐνάγειν ἀπορίαν. καὶ γὰρ ἀνέητον ...[3] καὶ [ἄτ]οπον τοῖς μὲν πατράσιν ἀπηγορεῦσθαι, καθάπερ Μάρκῳ τῷ φιλοσοφωτάτῳ τῶν αὐτοκρατόρων ἐδόκει, δίχα τῆς τῶν παίδων συναινέσεως διαλύειν τὸν γάμον μεγάλης ἐκτὸς καὶ ἀπαραιτήτου προφάσεως, τοῖς δὲ παισὶν ἴσως καὶ νέοις οὖσιν καὶ οὐδὲ τὸ συμφέρον ἐπισταμένοις ἢ καὶ ἐξεπίτηδες, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, κακουργοῦσιν δοθῆναι παρρησίαν ἑαυτοὺς μὲν αἰσχύνειν, ζημιοῦν δὲ τοὺς γεγεννηκότας. D. III ID. AVG. CONSTANTINOPOLI DN. IVSTINIANO PP. A. IIII ET PAVLINO VC. CONSS. a. 534

XVIII

℟ SOLVTO MATRIMONIO DOS QVEMADMODVM PETATVR ℟

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. GEMINAE. Dubium non est post aestimationem dotis pactione uel stipulatione interposita, ut ipsae res, si dissoluto matrimonio extarent, uxori reddantur, ancillas cum partu ex stipulatu iudicio restitui oportere. PP. III ID. APRIL. LATERANO ET RVFINO CONSS. a. 197 [B 23, 8, 65]

2 IDEM AA. AQVILIAE. Secundum rationem iuris existimas restitui tibi debere dotem a fisco, qui bona damnati patris tui suscepit. licet enim uiro quondam tuo pater tuus heres extiterit, attamen iuri tuo hoc derogari non potest, cum et ipse pater sine uoluntate tua nec exigere nec accipere dotem poterat. PP. PRID. NON. APRIL. APRO ET MAXIMO CONSS. a. 207 [B 23, 8, 66]

3 IMP. ANTONINVS A. HOSTILIAE. Si ignorans statum Erotis ut liberum duxisti et dotem dedisti isque postea seruus est iudicatus, dotem ex peculio recipies et si quid praeterea tibi debuisse eum apparuerit. filii autem tui, ut ex libera nati incerto tamen patre, spurii ingenui intelleguntur. PP. VI K. SEPT. LAETO II ET CEREALE CONSS. a. 215 [B 23, 8, 67]

4 IDEM[4] A. APOLLONIO. Dos a patre profecta, si in matrimonio decesserit mulier filia familias, ad patrem redire debet. PP. XVI K. SEPT. FVSCO II ET DEXTRO CONSS. a. 223 [B 23, 8, 68]

V P (18 ℟ 4) *L* (18 ℟ 4) *CR* (*u.* 27 si ignorans ... 31 idem a. a *suo loco omittit, deinde c.* 3 *integram post c.* 5 *habet*) *M*

---

[1] *sic fere explendum:* μὴ δύνασθαι τοὺς παῖδας, εἴτε ὑπεξούσιοι εἴτε *emancipa*τοι εἰσίν [2] ἰσχύσειεν? [3] ἀν ἦν *fere requiritur* [4] *debuit esse* imp. Alexander

---

1 *ante* εἴτε ἄρρενες *dubia haec legi* οραν ‖ ρατοπ••σιν: *in prioribus latere* emanci ‖ ρατοι *uidit Zachariae* | διαλύειν] ιιιχα•••ιν *V?* | τοὺς ... 2 συνοικίσια] *Zachariae*, τουμ• ‖ •••••ους κατα••••••••συ••• ‖ κε•••• *V?* 2 ζημίαν] ξ *pro* ζ *legit Bluhme, cf. Prochiron* 4, 21: οὐ δύνανται οἱ παῖδες διαλύειν τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν γάμους εἰς βλάβην καὶ ζημίαν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν τὰς προῖκας ἢ τὰς προγαμιαίας δωρεὰς δεδωκότων 3 ὥσπερ] πρεπερ *V?* 4 ••‖•••••] *post* ‖ *uidentur apparere* λυθει *adiecto fortasse* ι *supra uersum inter* ε *et* η: *antecedens uersus in* ἂν *desinat an, sicut supra spatii ambitum secutus suppleuimus, litterae circiter duae perierint, non constat* 5 μελετηθείη] ••λστιθειι *V?*, ἁμαρτηθείη *Zachariae* 9 ἀνόητον ... καὶ ἄτοπον] ανοητων•|••σεται••αιιον *V?*: *post* ‖ *Bluhme legit* ωμ(*uel* σατ)ετα κατ αξιον 10 φιλοσοφωτα *V*[a] 14 aug.] a. *uel* a•• *V* 17 soluto] de sol. *PLR*[a], *deficit V* | quemadm. dos *PL*, *deficit V* 19 aa.] a. et c. *S*, *deficit V* | geminae] *SC*, geminie *M*, gemillae *R*, *deficit V* 20 interpositam *M*[a] | ut] ut et *CR contra B* 21 ancillas] et anc. *M*[b] *cum B* | ex stipulatu] *CR cum BΣ* (*κ.π.*), stipulati *V*, stipulat *M*[a], stipulanti *M*[b] | *s. a. V Hal.* 23 aa.] a. et c. *S* | aquirie *M* 25 heredes *R* 25 poterat dotem *CR* | *s. a. V Hal.* | pp.] d. *Hal.* 28 antonius *M*[a] | hostiliae] *M*, hostilio *SV*, hostile *R*, utillo *C* | ignoras *RM*[a] 29 dixisti *V*, d••isti *M*[a] | isque] et is *R* 30 eam *C* 31 *s.a. V Hal.* | VI] III *Hal.* | II *om. Hal.* | cereali *Hal.* 32 idem] imp. ant. *PL* | pollino *R* | matrimonio] m. tuo *R*[a] 33 *s. a. V Hal.*: *in PL est subscriptio c.* 8 | XVI] *V*, XVIII *Hal.* | fusco] fausto *V* | II *om. Hal.*

5 IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. ET VALERIANVS C. TAVRO. Si qui- B 28, 8, 69
dem uiuit apud hostes uxor tua, nondum frater eius quasi heres dotem repetere potest. si uero diem functa est et hereditatem eius possit uindicare, dotis quoque repetitio ei iure competit, cum in stipulatum deducta sit. PP. II NON. MAI. AEMILIANO ET BASSO CONSS. a. 259

6 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ALEXANDRIAE ET NERONI. Si B 28, 8, 70 5
circumscripta matre uestra uiliore pretio dotales res aestimatae sunt, quid super huiusmodi
1 contractuum uitio statutum sit, uulgo patet. Proinde si dolosis artibus mariti circumuen-
tam matrem uestram iniqua aestimatione circumscriptam apud praesidem prouinciae eui-
dentibus probationibus ostenderitis, quando possidentibus uobis ad obtinenda praedia etiam
doli mali exceptionis potestas opituletur, sciet,* quatenus religionem iudicationis suae tem- 10
2 perare debeat. Sin autem etiam maritus in aestimatione grauatum se adleget, ueritate
3 examinata non amplius quam pretium iustum restituere compellatur. Haec tum locum
habent, cum res in natura sunt. si tamen extinctae sint, pretium, quod dotali instrumento
inditum sit, id[1] considerabitur. PP. VII K. NOV. IPSIS AA. CONSS. a. 290 uel 293

7 IDEM AA. ET CC. EROTIO. Filiae pecuniam adimere, quam habes in po- B 28, 8, 71 15
testate, minime prohiberis. nam si pro ea dotem dedisti, hanc constante matrimonio ne
consentiente quidem ipsa, matrimonio autem dissoluto inuita repetere non potes. S. V ID.
FEBR. SIRMI CC. CONSS. a. 294

8 IDEM AA. ET CC. SALLVSTIAE. Nec maritus, licet post diuortium in quan- B 28, 8, 72
tum facere possit condemnandus est, post idoneus factus, qui non reddiderat integrum, 20
residuam probabiliter solutionem recusat. at cum eius heredes in solidum conueniendos
non ambigitur, ne cum his soluendo factis experiri non possis, superstitiosam geris sollici-
tudinem. D. XIII K. APRIL. SIRMI CC. CONSS. a. 294

9 IDEM AA. ET CC. MARCIAE. Dotis actione successores mariti super eo, B 28, 8, 73
quod ei dotis nomine fuerat datum, conuenire debes. ingrediendi enim in possessionem 25
rerum dotalium, heredibus mariti non consentientibus, sine auctoritate competentis iudicis
nullam habes facultatem. S. D. VIII K. NOV. CC. CONSS. a. 294

10 IDEM AA. ET CC. EPIGONO. Si socero filiae tuae dotem dedisti, licet in B 28, 8, 74
eius positus potestate gener tuus rebus humanis exemptus sit, tamen non de peculio, sed
in solidum a te consentiente filia conuentum eum satis oportet facere. S. VII ID. NOV. 30
HERACLIAE CC. CONSS. a. 294

11 [2]IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. MARINIANO PP. Si constante matri- Th. 3, 13, 3
monio maritus fatali fuerit sorte consumptus, dos, quae data dicitur uel promissa ex eius
uxoris facultatibus, ad eam[3] reuertatur, nihilque sibi ex hoc defuncti heres audeat uindi-
care, quod ad mulierem recurrere fecit obitus maritalis. D. III NON. NOV. RAVENNAE 35
HONORIO XIII ET THEODOSIO X AA. CONSS. a. 422

V (*desinit in u.* 2 hostes) *P* (18, 10. 11) *L* (18, 10. 11) *CRM*

---

[1] id *del.* (*edd.*) [2] *iunge* 5, 1, 4. 5, 9, 4. 5, 19 1. *Th.* 3, 5, 12 [3] feminam *Th.*

---

1 i. (*pro* impp.) ualerius gal'i. et ualens aaa. et c. *S*, imppp. ualens galianus et ualeria-
nus aa. cons. M^a | ualentinus *C* | gallienus] gallerianus *R* | c.] comes *R*, cons. M^a (*u. s.*) |
tauro *om. S* 2 repere R^a 3 die *R* | et *om.* R^aM^a 4 *s. a. Hal.* 5 aa.] aa. et c. *S*:
si constitutio anni 293 *est, scribendum est* aa. et cc. | et ueroni *CM, om. S* 6 dota-
lis M^a 7 contractus CM^a? 8 inqua M^a? aestimacionem M^a 9 quando] et q. *C, inc.* M^a
11 aestimationem *CM* | gratum R^a 12 tunc RM^b, *inc.* M^a 13 habeant *R* | sunt] *N*,
sint *CRM* | sint *om.* CM^a 14 *s. a. Hal.* 15 et cc. *om. R* | erotio] *S*, herotico *R*, era-
tio *M*, herotioni *C* | potestatem M^a 16 per eam M^a | nec] nec *RM* 17 non *om.* R^a | pot-
est M^a | *s. a. Hal.* 19 et cc. *om. R* | sallu-
striae *RM* 20 condempnatus R^a | reddide-
rit *R* 21 residuum C^aM^a? | at] aut *C* 22 am-
bigatur R^a | ne] nec RM^a | possit C^a, pos-
sis M^a | solitudinem *R* 23 *s. a. Hal. et*
PL ad c. 4 | d. XIII] pp. XIII *PL* | sirmi
cc. conss. *om. PL* 24 et cc. *om. R* | suc-
cessione M^a? 25 ei] eis M^a?, *om. C* | pos-
sessione M^a 27 habet R^a | *s. a. Hal.* | d.]
dat. *Hal.* 28 idem] impp. dioc. et max.
(d. et m. *in litura* R^a) PLR^a | et cc. *om.*
$PLCR^b$, *inc.* R^a | epigono] *S*, epygonio *C*,
epigorio *R*, epigo *M* 29 exeptus *R* | non
om. C^a? 30 *s. a. Hal.* 32 imp. *L* | theo-
dorus *R* | mariano *PLCR* | pp. *om. R* 35 ma-
ritalis] moritus R^a | *s. a. Th. Hal.* | III non.
nou.] non. decembr. *Hal.* 36 XIII et th.
X] VIII et th. III (= *a.* 409) *Hal.*

XVIIII

℟ SI DOS CONSTANTE MATRIMONIO SOLVTA FVERIT ℟

1 [1]IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. MARINIANO PP. Si con- [Th. 3, 13, 3 B 28, 9, 1
stante matrimonio a marito uxori dos sine causa legitima[2] refusa est, quod legibus stare non potest, quia donationis instar perspicitur obtinere, eadem uxore defuncta ab eius heredibus cum fructibus ex die refusae dotis marito restituatur, ita ut proprietas eiusdem liberis ex eadem susceptis alienari contra leges[3] a marito non possit. D. III NON. NOV. RAVENNAE HONORIO XIII ET THEODOSIO X AA. CONSS. a. 422

XX

℟ NE FIDEIVSSORES VEL MANDATORES DOTIVM DENTVR ℟

1 IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. CYNEGIO PP. Siue [B 28, 9, 2
ex iure siue ex consuetudine lex proficiscitur, ut uir uxori fideiussorem seruandae dotis exhibeat, eam iubemus aboleri. D. VIII NON. SEPT. EVCHERIO ET SYAGRIO CONSS. a. 381

2 IMP. IVSTINIANVS A. IVLIANO PP. Generali definitione constitutionem pristi- [B 28, 9, 3
nam ampliantes sancimus nullam esse satisdationem uel mandatum pro dote exigendum uel a marito uel a parte eius uel ab omnibus qui dotem suscipiunt. si enim credendam mulier se suamque dotem parti mariti existimauit, quare fideiussor uel alius intercessor exigitur, ut causa perfidiae in conubio eorum generetur? D. X[4] K. AVG. LAMPADIO ET ORESTA CONSS. a. 530

XXI

℟ RERVM AMOTARVM ℟

1 IMP. ALEXANDER A. POLYDEVCAE. Compensationis aequitatem iure [4, 31, 6 B 28, 11, 31
postulas. non enim prius exsolui quod debere te constiterit aequum est, quam petitioni mutuae responsum fuerit, eo magis, quod ea te persequi dicis, quae[5] diuortii causa amota
1 quereris. Cum igitur apud competentem iudicem ex stipulatu conueniaris, apud [(4, 31, 6)
eundem doce tui iuris res ablatas esse. PP. XVI K. DEC. ALEXANDRO A. III ET DIONE CONSS. a. 229

2 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. SERENO. Diuortii gratia [B 28, 11, 32
rebus uxoris amotis a marito uel ab uxore mariti rerum amotarum edicto perpetuo per-

P (21) *L* (21) *CRM*

---

[1] *iunge* 5, 1, 4. 5, 9, 4. 5, 18, 11. *Th.* 3, 5, 12 [2] sine causa legitima *om. Th.* [3] contra leges *om. Th.* [4] X *fortasse delendum* (*Zeitschrift für Rechtsgeschichte* 11 *p.* 178) [5] a muliere *inserit l. gem.*

---

2 soluto M^a 3 impp. h. et th.] idem *R*, impp. *M* | aa.] aa. et c. *S* | mariano *CRM* 4 matmonio *R* 5 prospicitur *CR* | eadem M^a, *om. R* 6 marito *ante* 5 ab *collocat Th. contra BΣ* (*κ.π.*) 7 liberis] a lib. *Th.*: παίδων ἐξ αὐτῆς συλληφθέντων *BΣ* (*κ.π.*) | posset R^a | *s. a. Th. Hal.* | III] V *Hal.* 8 rauennae *om. Hal.* | VIII et theod. III (= *a.* 409) *Hal.* 10 ne] de *S* 11 deatur *R* 12 impp. *CR* | ualentinus *M* | aa. *CR* | canegio *R* 13 ex cons.] cons. *M* | proficiscatur RM^b 14 *s. a. Hal.*: *Gothofredus recte monuit consules non quadrare ad praefecturam Cynegii, quae ad annos* 384—389 *pertinet* 15 a. *om. R* | pp. *om. R* 17 parte] R^b *cum B* μέρους, patre CR^aM | ominibus *R* | credendam] *R*, cr. esse *CM* 18 pacti R^a, part. M^a | existimabit *CM*, extimabit *R* 19 *s. a. Hal.* 22 rerum amouitarum *R*, rebus amotis M^a, de rebus amotis M^b 23 polidoche *S*, policaudeucae L^a, polideuci *C*, pollidencae *R*, apolideuci *M* 24 postulat R^a | deberi C^a 25 mutuae] tuae R^a | ea] a *PLC*^{a}R^a | amota] amara R^a 27 *s. a. Hal. PL* | pp. XVI] pp. dat. V *Hal.* 29 et cc. *om. R* | seseno *R*, seuero *C* 30 a marito amotis *RM*

mittitur actio. constante etenim matrimonio neutri eorum neque poenalis neque famosa actio competit, sed de damno in factum datur actio. D. V K. OCT. IPSIS AA. CONSS. a. 293

3 IDEM AA. ET CC. QVARTIONI. De rebus, quas diuortii causa quondam [B 28, 11, 33 uxorem tuam abstulisse proponis, rerum amotarum actione contra successores eius non in solidum, sed quantum ad eos peruenit, quod si res extent, dominii uindicatione uti non prohiberis. D. V[1] NON. DEC. IPSIS AA. CONSS. a. 293

XXII

R NE PRO DOTE MVLIERI BONA MARITI ADDICANTVR *R*

1 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. APOLLINARIAE. Vt [B 28, 11, 34 uxori pro dote addicantur bona quondam mariti, iure prohibitum est. sane si nullo relicto successore non idoneus decessit, secundum iuris formam, quatenus successionis modus patitur, indemnitati tuae consulere non prohiberis. D. V[1] NON. DEC. AA. CONSS. a. 293

XXIII

R DE FVNDO DOTALI *R*

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. DIDAE. Si aestimata praedia data [B 29, 6, 19 essent in dotem et conuenisset, ut electio mulieri seruetur, nihilo minus lex Iulia locum habet. est autem alienatio omnis actus, per quem dominium transfertur. PP. XII K. MART. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

2 IMP. GORDIANVS A. DOMITIANAE. Mariti, qui fundum communem cum alio [B 29, 6, 20 in dotem inaestimatum acceperunt, ad communi diuidundo iudicium prouocare non possunt, licet ipsi possint prouocari. PP. V NON. OCT. GORDIANO A. II ET POMPEIANO CONSS. a. 241

XXIIII

R DIVORTIO FACTO APVD QVEM LIBERI MORARI VEL EDVCARI DEBENT *R*

1 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. CAELESTINAE. Licet neque nostra neque diuorum parentium nostrorum ulla constitutione caueatur, ut per sexum liberorum inter parentes diuisio celebretur, competens tamen iudex aestimabit, utrum apud patrem an apud matrem matrimonio separato filii morari ac nutriri debent. S. XVI K. IVL. BEROAE CC. CONSS.[2] a. 294

V (*incipit u.* 26 diuorum) *P* (21. 22 [23, 1 *p*]) *L* (21. 22. 25 *R* 1...3. 23, 1) *CRM*

---

[1] II? [2] Iun. Beroae AA. conss. (= *a.* 293: *Mommsen*)?

---

1 corum *R* 2 competit actio *R* | *s. a. Hal. PL* | d. v] sub die uii *PL* | ipsis *om. PL* 3 et cc. *om. R* | quartino *C* 5 quantitatem M^a 6 *s. a. Hal.* 9 ne] de *S* | mulieris *L* | mariti] *SR*, quondam mariti (*ex u.* 10) *PLCM* | abdicantur *C*, addentur R^a 9 impp. diocl. et max.] *C*, idem *PLR*, impp. M^a, impp. idem M^b | et c. *S*, *om. PLCRM* | apollinari *S*, adplinariae *M* 10 nulle M^a 11 formam iuris *R* 12 *s. a. Hal.* 15 imp. *C* | aa.] aa. et c. *S* | didae] *SpLRM*, didiae *C* 16 et *om.* M^a | lectio R^a 17 omnes R^a | *s. a. Hal. pL* | pp.] pp. dat. *Hal.* | XII] iii *pL* 19 domitianae] *C*, dominicae *R*, domitiae *M* 21 possint] possunt CR^bM^a, *inc.* R^a | *s. a. Hal.* 23 facta SM^a 24 deducari *R* | debent] *SR*, debeant *CM* 25 et c. *S*, *om. RM* 26 parentum CRM^b | constitutio R^a | caue-tur *C* 27 apud patrem an *om.* V^a 28 debent] VQ^a, debeant *CRM* | *s. a. V Hal.* | XVI] VIII *Hal.* | ueronae *Hal.* 29 cc. *om. V*

XXV

℟ DE ALENDIS LIBERIS AC PARENTIBVS ℟

1 IMP. PIVS A. BASSO. Parentum necessitatibus liberos succurrere iustum est. B 31, 6, 10
SINE DIE ET CONSVLE.

2 DIVI FRATRES CELERI. Competens iudex a filio te ali iubebit, si in ea B 31, 6, 11
facultate est, ut tibi alimenta praestare possit. D. ID. APRIL. IPSIS *III* ET *II* AA. CONSS. a. 161

3 IDEM AA. TATIANAE. Si competenti iudici eum, quem te ex Claudio enixam B 31, 6, 12
esse dicis, filium eius esse probaueris, alimenta ei pro modo facultatum praestari iubebit. idem, an apud eum educari debeat, aestimabit. PP. XIII K. MART. ROMAE RVSTICO ET
AQVILINO CONSS. a. 162

4 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. SABINO. Si patrem tuum officio debito promerueris, paternam pietatem tibi non denegabit. quod si sponte non fecerit, aditus competens iudex alimenta pro modo facultatium praestari tibi iubebit. quod si patrem se negabit, quaestionem istam in primis idem iudex examinabit. PP. NON. FEBR. LATERANO ET RVFINO
CONSS. a. 197

XXVI

℟ DE CONCVBINIS ℟

1 IMP. CONSTANTINVS A. AD POPVLVM. Nemini licentia concedatur constante matrimonio concubinam penes se habere. PP. XVIII K. IVL. CAESAREAE CONSTANTINO A. VII ET C.
CONSS. a. 326

XXVII

℟ DE NATVRALIBVS LIBERIS ET MATRIBVS EORVM ET EX QVIBVS CASIBVS IVSTI EFFICIVNTVR ℟

1 IMP. CONSTANTINVS A. AD GREGORIVM. Senatores seu Th. 4, 6, 3. cf. Nou. Marc. 4, 1
perfectissimos, uel quos in ciuitatibus duumuiralitas uel sacerdotii, id est Phoenicarchiae uel Syriarchiae[1], ornamenta condecorant, placet maculam subire infamiae et alienos[2] a Romanis legibus fieri, si ex ancilla uel ancillae filia uel liberta uel libertae filia[3] uel scaenica uel scaenicae filia uel ex tabernaria uel ex tabernarii filia uel humili uel abiecta uel lenonis aut harenarii filia uel quae mercimoniis publicis praefuit susceptos filios in numero legitimorum habere uoluerint aut proprio iudicio aut nostri praerogatiua rescripti: ita ut,

V P (25, ℟ 1. 2 [3 *p*] 4) *L* (25 ℟ 1...3. 23, 1. 25, 4) *CR* (26 *om.* R^a) *M*

[1] duumuiralitas uel quinquennalitas uel flaminis uel sacerdotii prouinciae (*om.* id ... Syriarchiae) *Th., cf. Nou.* 89 *c.* 15 [2] peregrinos *Th.* [3] siue Romana facta seu Latina *ins. Th.*

2 alendo *S* | ac (a CM^a) parentibus] a parentibus uel parentibus a liberis *R, deficit V* 3 a. *om. PC, deficit V* 4 *s. a. V Hal. M* | et conss. *V, om. M* 5 celeris *R* 6 *s. a. V Hal. PL* | III et II aa.] iu et iii aa. *VPL*, et *Hal.* 7 aa.] aaug. *R*, a. *M*, a. et c. *S* | iudici eum] iudicum R^a | te *om. pL* | claudiano *pL* | exnixam *p* 9 educari] •e•dicari M^a | *s. a. V Hal. pL* | k. ... 10 conss. *om. pL* | rusticio *V* 11 impp. ... aa.] idem aa. (a. *R*) *PLR* 13 facultatum *PLR*, faculta••ium M^a | tibi *om. R* 14 *s. a. V Hal. PL* | laterano ... 15 conss. *om. PL* 18 a. *om.* M^a 19 *s. a. V Hal.* | pp.] *V*, d. *Hal.* | XVIII] xix *V*? | caes. const. a. uii et c. conss. (a. uii et c. conss. *dubiis*) *V*, constantinis patre et filio coss. *Hal.* 22 et ex] et *C*, et uxoribus et ex R^a, *om.* M^a 23 quibus] tribus R^a, matribus R^b | effitiantur *M* 25 praefectissimos *C* | duumuirilitas *R* | phenicarphiae *R* 26 syniarchiae *C*, simarchiae *R*, siriaearchae *M* | placent M^a 27 ancilla (ancillam *V* uel V^a) uel ancillae] uel ex ancilla *C* | liberta uel *om.* M^a 28 tabernarii] tabernariae *CR* | abiecta] auiecta V^a? 29 uel *bis* V^a | marcimoniis R^a | publice CR^a 30 uoluerint] *CR Th.*, uoluerunt *VQ* | aut *om. M* | aut *om.* M^a

quidquid talibus liberis pater donauerit, siue illos legitimos seu naturales dixerit, totum
1 retractum legitimae suboli reddatur aut fratri aut sorori aut patri aut matri. Sed et[1]
uxori tali quodcumque datum quolibet genere fuerit uel emptione collatum, etiam hoc
retractum reddi praecipimus: ipsas etiam, quarum uenenis inficiuntur animi perditorum,
si quid quaeritur uel commendatum dicitur, quod his reddendum est quibus iussimus aut
2 fisco nostro, tormentis subici iubemus. Siue itaque per ipsum donatum est qui pater dici-
tur, uel per alium siue per interpositam[2] personam, siue ab eo emptum uel ab alio, siue
ipsorum nomine comparatum, statim retractum reddatur quibus iussimus aut, si non existunt,
3 fisci uiribus uindicetur. Quod si existentes et in praesentia rerum constituti agere nolue-
4 rint pacto uel iureiurando exclusi, totum sine mora fiscus inuadat. Quibus tacentibus et
dissimulantibus a defensione fiscali duum mensuum tempora limitentur, intra quae si non
retraxerint uel propter retrahendum rectorem prouinciae interpellauerint, quidquid talibus
filiis uel uxoribus liberalitas impura contulerit, fiscus noster inuadat, donatas uel commen-
datas res sub poena quadrupli seuera quaestione perquirens. LECTA XII K. AVG. CAR- 14
THAGINE NEPOTIANO ET FACVNDO CONSS. a. 336

2 IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA.[3] ANTHEMIO PP. Matre uel [Th. 4, 6, 6 mut. B 32, 2, 1
legitimis filiis uel nepotibus aut pronepotibus cuiuscumque sexus, uno pluribusue, existen-
tibus bonorum suorum unam tantum unciam pater naturalibus filiis seu filiabus eorumque
genetrici uel, si sola sit concubina, semunciam largiendi uel relinquendi habeat potestatem.
quidquid uero ultra modum concessum relictum sit, legitimis liberis uel matri uel [(Th.)
ceteris successoribus iure reddetur. D. ID. NOV. CONSTANTINOPOLI STILICHONE II ET
ANTHEMIO CONSS. a. 405

3 IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. AD APOL- [Nou. Theod. 22, 1, 5. 7...9 B 32, 2, 2
LONIVM PP. Si quis seu liber ipse seu curiae sit nexibus obligatus, et tradendi filios natu-
rales[4], uel omnes uel quos quemue maluerit, eius ciuitatis curiae unde ipse oritur et in
1 solidum heredes scribendi liberam ei concedimus facultatem. Quod si cui non ex urbe,
sed uico uel possessione qualibet oriundo naturales liberi contigerunt, eosque uelit sub
definitione praedicta curiae splendore honestare et hereditatis opibus adiuuare, eius ciui-
2 tatis adscribendi sunt ordini, sub qua uicus ille uel possessio censeatur. Quod si alterutram
regalium ciuitatum patriam sortiatur, sit ei liberum susceptam ex inaequali coniugio subo-
lem cuiuscumque ciuitatis decurionibus immiscere, dummodo ciuitas quae eligitur totius
prouinciae teneat principatum. indignum est enim, ut, qui sacratissimae urbis ubere glo-
3 riatur, naturales suos non illustris ordine ciuitatis illuminet. Haec siue postrema definiat
siue donationem cuiuslibet quantitatis[5] in liberos naturales pater conferat: et quod de sub-
eunda sorte curiali seu testamento seu actorum fide constituat, ita ratum esse stabiliterque

VCRM

---

[1] et] et si *Th.* [2] suppositam *Th.* [3] Idem (*i. e.* impp. Arcadius et Honorius) AA. et Theodosius A. *Th.* [4] naturales *om. Nou.* [5] habita ratione parentum *ins. Nou.*

---

1 siue] seu *R* | dicerit M^a 4 parum M^a 5 quaerito R^a 7 siue] uel siue *R* | per *om.* R^a | emptum] emptum est *C* 8 existant *Th.* 9 iuribus *M, inc. V* | existente et] VM^b *Th.*, existente sed M^a, existant et *CR* | constitutio V^a 10 toto M^a | inuadit R^a 11 a ... duum] ad defensionem fiscaliorum *V* | mensuum] RM^a *Th.*, mensum *V*, mensium CM^b 12 retrahendum *om.* M^a 14 seua CR^a | proquirens *VQ* | *s. a. Th. V Hal.* | lecta] d. *Hal.* 16 arc. et hon.] seu. et anton. *C, inc.* R^a | antemonio *S*, antonomie *C*, antonomio R^a | patre V^aM^a 17 aut pronepotibus *bis* V^a, aut pronepotibus aut pronepotibus V^b, *om. R* 19 semunciam] V^bQ^a (*secundum Mayerum* seunciam) M^a, seumunciam V^a, semiunciam CRM^b | largiendi] agendi C^a | habet *R* 20 liberis] filiis *CR* 21 ceteri *R* | reddatur *CRM* | *s.a. V Hal. M* | constant.] *V*, cap. *M*, *om. Hal.* | II] iii *M* 23 theodorus R^a | ualentinos *M*, ualerianus R^a | ad apollonium] ad polonium *C*, apollonium *R*, apollonio *Nou.* 24 et] G^b *cum Nou.*, .. *V?*, *om. CRM* 25 uel omnes *bis V* | quemue] *V Nou.*, quem uel M^a, uel quem M^b, que *CR* 27 oriunde M^a | contingerunt *C* 28 defensione *R* | praedictae *M*, praedicta (praedictae *libri multi*) et *Nou.* | cohonestare *Nou.* | hereditas R^a 29 censetur *C* | si *om.* M^a | aliterutram *R*, alterutrum M^a 30 regnantium ciuitatem *Nou.* | sortiatur] CRM^b *Nou.*, sortietur *V*, sociatur M^a 31 ciuitatis *om.* R^a | modo *om. R* 33 inlumine M^b | siue ... 34 siue] siue cum ... siue cum *Nou.* | postremo *M* 34 donatione *V* | et] *VM*, ut *CR*, *om. Nou.* | de *om.* C^aM^a 35 fidem C^aM^a

uolumus obseruari, ut, siue abstinendo hereditatibus siue abdicando donationes naturales liberi curialem uoluerint euitare fortunam posteaque paternarum opum uel in solidum uel ex parte reperti fuerint possessores, licet eas alienauerint, omnimodo ad condicionem, in qua
4 pater eos amplificatis opibus esse uoluit, etiam inuiti cogantur accedere. Et [(Nou. Theod.) si filiam naturalem uel filias habuit et eam uel eas curiali uel curialibus ciuitatis, ex qua 5
oriundus est uel sub qua uicus uel possessio unde oritur consistit, uel eius ciuitatis, quae principatum totius prouinciae tenet, matrimonio collocauit, haec eadem et in persona eius
5 uel earum ad exemplum marium obtinebunt. Quid enim interest, utrum [Nou. Theod. 22, 2, 11 per filios an per generos commoditatibus ciuitatum consuletur, et utrum nouos lex faciat curiales, an foueat quos inuenit? D. XVII K. IAN. CONSTANTINOPOLI *POST CONSVLATVM* 10
EVDOXII ET DIOSCORI. a. 443

4 IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. ARMASIO PP. Quoniam desideria morientium [B 32, 2, 3 ex arbitrio uiuentium non sine iusta ratione colligimus, et is, qui naturalem filium habens hortantibus legibus ultro ad instar legitimi filii municipalibus eum uoluit adgregare muneribus et donare patriae principalem, manifestauit notumque fecit sine dubio professione 15
certissima facultatum suarum omnium elegisse se adfectione debita successorem, cum certe huiusmodi personis adeo sacratissima constitutione[1] subuentum sit, ut nec renuntiandi eis aut alienandi uel repudiandi paternas hereditates aut donationes in fraudem curiae concedatur facultas, sed muneribus patriae susceptis patrimonia subire cogantur, nullam e diuerso calumniantium uocem penitus patiemur admitti, sed ipsum Philocalum et pater- 20
norum bonorum omnium ab intestato heredem et Bostrenae ciuitatis curiae principalem iniuncta uel iniungenda sibi munera subire ex eoque genitos uel nascendos filios similiter
1 paternae condicioni subiacere praecipimus. Et huiusmodi formam in omnibus causis, quae similiter in cuiuscumque ciuitatis ordine curiaque contigerint, in posterum decernimus ob- 24
seruari. D. K. IAN. CONSTANTINOPOLI IORDANE ET SEVERO CONSS. a. 470

5 IMP. ZENO A. SEBASTIANO PP. Diui Constantini, qui ueneranda Christianorum fide Romanum muniuit imperium, super ingenuis concubinis ducendis uxoribus, filiis quin etiam ex isdem uel ante matrimonium uel postea progenitis suis ac legitimis habendis, sacratissimam constitutionem[2] renouantes iubemus eos, qui ante hanc legem ingenuarum mulierum (nuptiis minime intercedentibus) electo contubernio cuiuslibet sexus filios procreauerunt, 30
quibus nulla uidelicet uxor est, nulla ex iusto matrimonio legitima proles suscepta, si uoluerint eas uxores ducere, quae antea fuerant concubinae, tam coniugium legitimum cum huiusmodi mulieribus ingenuis, ut dictum est, posse contrahere, quam filios utriusque sexus ex earundem mulierum priore contubernio procreatos, mox quam nuptiae cum matribus eorum fuerint celebratae, suos patri et in potestate fieri et cum his, qui postea ex eodem 35
matrimonio suscepti fuerint, uel solos, si nullus alius deinde nascatur, tam ex testamento uolentibus patribus etiam ex integro succedere quam ab intestato petere hereditatem

VCRM

---

[1] *c.* 3 § 4 *h. t.* [2] *indicari uidetur constitutio, quae desideratur in Th. initio tituli* 6, 1

---

1 hereditatibus] ab h. *CR* | donationis *V* 2 curiales u. e. fortuna (—nas M^b) *M* 3 conductionem M^a 5 filias] filiam R^a | curiali uel *om. C* | ciuitatibus R^a | quo *M* 6 oridus V^a | quae R^a | unde] de M^a | eius] eonius V^a 7 principatus CR^a | tenet *om.* R^a | matrimonio] in m. *CR* 8 marium] *V?*, marum *CRM* 9 ciuitatum commoditatibus *Nou.* | consulatur W^b *Nou.* 10 *s. a. Nou.* 22, 1 *V Hal.* | XVII] *Nou. V*, XII *Hal.* | constant. *om. Hal.* | post cons. eud. et diosc.] *Nou.*, eudoxio et dioscoro conss. *V Hal.* 12 anthemios *V*, anton. *C*, antonius *M* 13 collegimus *VCM* 14 legitimi filii ad instar R^a 15 sine] si non *R* 16 suorum *V* | legisse M^a | se] VM^b, *om.* CRM^aM^c 18 aut] ut *R* | aut] ut *R* 20 filiocalum *C* 21 bostrenae] Q^a, uostrenae *V*, nostrae *CRM*, *cf. Nou.* 89 *c.* 2 22 similiter] si mulier M^a 23 condici R^a | et] ut *C* 24 in *om. M* | contigerint] VM^b, contigerit RM^a, contingerit *C* 25 *s. a. V Hal.* | iordane et seuero conss.] *Hal., quod confirmare uidetur inscriptio c.* 5 *in CR*, iordane conss. *V* 26 sebastiano] seuero *CR* (*ex u.* 25?) | fidem R^a 28 habentis M^a 30 minime *om.* M^a 31 nulla *om.* R^a | est] es V^a | proles] *M*, prole *VCR* 32 noluerint R^a | uxorem *R* | duxere M^a | ante *R* | fuerantur R^a | coniungium *R* 33 filius M^a 34 mox quam] *VQ*, postquam *CRM* 35 ferint V^a | celebrare R^a 36 solus CM^b 37 uolentibus ... intestato *om.* M^a

paternam: pactis, quae matrimonii tempore super dotalibus uel ante nuptias donationis rebus subsecuta fuerint, etiam ad ipsorum personas pertinentibus, ut una cum fratribus suis postea ex isdem parentibus forte progenitis, aut soli, si nullus alius sit procreatus, dotis et ante nuptias donationis pro tenore legum nec minus pactorum emolumenta reci-
1 piant. Hi uero, qui tempore huius sacratissimae iussionis necdum prolem aliquam ex ingenuarum concubinarum consortio meruerunt, minime huius legis beneficio perfruantur, cum liceat easdem mulieres sibi prius iure matrimonii copulare non extantibus legitimis liberis aut uxoribus ac legitimos filios utpote nuptiis procedentibus procreare, nec debeant, quos ex ingenua concubina dilato post hanc legem matrimonio nasci uoluerint, ut iusti ac legitimi postea uideantur, magnopere postulare. D. X K. MART. POST CONSVLATVM ARMATI. a. 477

6 IMP. ANASTASIVS A. SERGIO PP. Iubemus eos, quibus nullis legitimis existen- [B 32, 2, 1
tibus liberis in praesenti aliquae mulieres uxoris loco habentur, ex his sibi progenitos seu procreandos suos et in potestate sua legitimosque habere propriasque substantias ad eos uel per ultimas uoluntates uel per donationes seu alios legi cognitos titulos si uoluerint transferre, ab intestato quoque eorum ad hereditatem uocandos, nec aliquam quaestionis seu altercationis exercendae sub qualibet astuta subtilique legum uel constitutionum occasione super his uel agnatis seu cognatis genitoris eorum uel quibusdam aliis superesse facultatem in posterum: nihilo minus, quisquis huiusmodi mulierem uxoris loco dotalibus instrumentis confectis habuerit, pro eius subole similem eandemque formam custodiri, ne adimatur ei licentia sibi quodammodo per liberos proprios suum patrimonium adquirendi.
1 Filios insuper uel filias iam per diuinos adfatus a patribus suis in adrogationem susceptos uel susceptas huius prouidentissimae nostrae legis beneficio et iuuamine potiri censemus. D. K. APRIL. ANASTASIO ET AGAPETO CONSS. a. 517

7 IMP. IVSTINVS A. MARINO PP. Legem Anastasii diuinae recordationis, quae [B 32, 2, 2
super naturalibus filiis emissa est, in his ualere tantum casibus concedimus, qui nunc usque subsecuti sunt pro eiusdem legis tenore in matrimoniis tunc constantibus uel postea contractis, ita tamen, ut non aliunde progenitis subuenisse credatur quam non ex nefario
1 nec incesto coniugio. Naturalibus insuper filiis seu filiabus ex cuiuslibet mulieris cupidine non incesta non nefaria procreatis et in paterna per adrogationem seu per adoptionem sacra susceptis ex diuinis iussionibus, siue antequam eadem lex inrepserit seu post eandem legem usque ad praesentem diem, non sine ratione duximus suffragandum, ut adoptio seu adrogatio firma permaneat, nullis prorsus improbanda quaestionibus, quasi quod impetrarunt lege quadam interdictum sit, quoniam, et si qua prius talis emergebat dubitatio,
2 remittenda fuit mouente misericordia, qua indigni non sunt qui alieno laborant uitio. Sint itaque post eandem adrogationem seu adoptionem sui et in potestate patrum successiones-que tam ex testamento quam ab intestato capiant, prout in adoptatis seu et in adrogatis
3 constitutum est. In posterum uero sciant omnes legitimis matrimoniis legitimam sibi posteritatem quaerendam, ac si praedicta constitutio lata non esset. iniusta namque libidinum desideria nulla de cetero uenia defendet, nullum subleuabit nouum adminiculum praeter anteriorum dispositionum ordinem, non ante lata sanctio, quam ex hoc die resecandam pia

VCRM

---

1 patrimonii R^a | siper M^a 3 si soli si M^a | nullius *V* 4 dotes et a n. donationes *C* | peractorum R^aM 5 hii *CR* | huiusmodi *CR* | nondum *CR* 7 liceas R^a, licet R^b | patrimonii R^a 8 ac] *VQ*, aut *CRM* | legitimis filiis M^a 9 delato VM^b | ac] et *R* 10 magno opere *RM* | *s. a. V Hal.* | post ... armati] basilio II et armatio *Hal.* 12 muneres V^a | uxores loc. hab. C^a | ex] es *V uel* V^a 13 habere] hos h. *M* | eos uel] *VQ*, eos *CRM* 14 seu] *VM*, seu per *CR* | alias *C* | legi *om.* M^a | cognitum *uel* cognitus *V*? 15 ad eorum *CRM* | uocantes M^a 16 astutatuta *V*? 17 genitoribus *M*, *om. C* 18 mulieris uxores R^a 19 confestis M^a 20 quodam R^b, quemadmodum *C*, *inc.* R^a | proprios] M^b, proprio *V*, proprium CRM^a | matrimonium *R* 21 rogationem R^a 23 *s. a. V Hal.* | anast.] *V*, anast. a. III *Hal.* (*in addendis* alias anatolio, *scilicet ex* 2, 7, 24. 4, 29, 21) 24 iustinianus *M* 27 ita] t. R^a | credantur *V* 29 paternam M^a 30 eandem *R* | seu] *CRM*, siue *V*? 31 dies *V* | adoptatio *V* 32 nullus M^a 35 seu] seu post R^a | successionis quae M^a 36 ab intestato] in testamento R^a, intestato R^b | et in] *V*, in *M*, *om. CR* 37 potestatem *C* 38 quaeredam V^a, quaeren M^a 39 defendat CRM^b 40 ante *om. C* | resecanda *M*

suggesserit ratio, non adrogationum uel adoptionum praetextus, quae ulterius minime ferendae sunt, non astutiae siue diuinis adfectandae litteris seu quibusdam illicitis ambiendae machinationibus, cum nimis indignum, nimis sit impium flagitiis praesidia quaerere, ut et petulantiae seruire liceat et ius nomenque patris, quod eis denegatum est, id altero legis colore praesumant. D. V ID. NOV. CONSTANTINOPOLI IVSTINO A. ET EVTHERICO CONSS. a. 519

8 [1]IMP. IVSTINIANVS A. MENAE PP. Humanitatis intuitu naturalibus patribus [B 32, 2, 3] hoc indulgemus, ut liceat eis nulla legitima subole uel matre subsistente naturalem uel naturales filios matremque eorum non tantum ex tribus unciis, quod praeteritae leges permittebant, sed etiam ex duplici portione, id est sex unciis, heredes scribere, ut, licet ab intestato nullam communionem ad patris naturalis successionem haberent, ex suprema tamen eius uoluntate permittatur eis usque ad praedictas sex uncias (si hoc scilicet naturalis pater uoluerit) hereditatem eius capere, ita tamen, ut memoratam sex unciarum quan-
1 titatem in omnibus naturalibus filiis et matre eorum minime testator excedat. Quam et in legatis et fideicommissis eis relinquendis et dotibus et donationibus, tam aliis quam ante nuptias, usque ad aestimationem sex unciarum liberam similiter naturalibus eorum patribus
2 damus potestatem. Haec autem in futuris tantummodo testamentis uel ultimis uoluntatibus uel dotibus uel donationibus locum habebunt. D. K. IAN.[2] CONSTANTINOPOLI DN. IVSTINIANO A. II CONS. a. 528

9 [3]IDEM A. MENAE PP. Communium rerum esse utilitatem recte indicantes lucidis et omni ambiguitate segregatis legibus uti nostro subiectos imperio, ad praesentem sanctionem uenimus, per quam omni dubitatione amputata, quae usque adhuc obtinebat, certissimum facimus, ut, quotiens naturales filii curiali fortunae patriae sui genitoris adsignantur, uel adhuc uiuente patre uel post eius obitum pro dispositione testamenti ab eo conditi, et eo modo legitima iura in paterna successione adipiscuntur (quod recte fieri minime dubium est), licet illustrem dignitatem, ex qua curialis fortunae liberatio competere non potest, naturales filii antea meruerunt, ne permittatur eis contra substantiam ab eodem naturali patre descendentium uel adscendentium uel ex latere cognationis uel agnationis iure eidem patri coniunctorum, licet ipsi legitimi successores eidem naturali patri per memoratam
1 fortunam efficiantur, aliquod ius sibi uindicare. Quod et in his locum habebit, qui iam a naturali patre curiali condicioni traditi adhuc superstites sunt, eodem scilicet modo nec illis contra substantiam eiusdem naturalis filii uel ex eo descendentium uel adscendentium uel
2 ex latere coniunctorum aliquod sibi ius uindicare ualentibus. Sed si quidem iste naturalis filius siue postquam legitimus successor patri factus sit siue in antecedenti tempore filios ex legitimo matrimonio uel alios descendentes liberos habeat, eos modis omnibus ad eius successionem sine testamento morientis uocari nec curiae locum esse, praeterquam si quarta portio bonorum eius eidem curiae debeatur eo, quod nullus forte ex mortui liberis curialia munera peragere cogitur: illo uidelicet obseruando, ut ii, quos iste naturalis filius, posteaquam fortunae curiali datus est, procreauerit, decuriones sine dubio sint et curialia peragere

V (*desinit in u.* 7 subsistente natu) *CRM*

---

[1] *iunge c.* 9 *h. t.* 10, 35, 3. 10, 44, 4. [2] Iun. (*c.* 9 *h. t.*)? [3] *iunge c.* 8 *h. t.* 10, 35, 3. 10, 44, 4

---

1 ratio *om.* M^a | referendae *CRM*^{b} 2 adfectandae ... 3 machinationibus] affeccionibus M^a | ambigendae *CR* 3 flagitius C^a | et ut *R* 5 *s. a. V Hal.* | constant. *om. Hal.* 6 imp. iust. a.] id. aa. R^a 7 matri V^a | substente R^a 8 legis M^a 9 sex] ex sex RM^b 10 communione *R* | supra M^a 11 eis *om.* R^a? | naturales R^a 13 testato C^a? 15 estimationes (—nis C^a?) *C* 17 uel donationibus uel dotibus *C*, uel dotibus *om. R* | habeant R^b, hant R^a | *s. a. Hal.* 19 pp.] p. *M* | communionum M^a | ludicis M^a 20 segregandis R^a | uti] ut M^a 21 quam *om.* M^a | adhoc *CM* | optinbt *uel* optinebunt M^a 22 patre *C* 24 quod *om.* M^a 26 naturalis M^a | ne] *C*, non *RM* 27 uel adscend. *om. C* | agnitionis $R^a M$ | idem M^a 28 coniunctarum R^a | successoris M^a 29 aliquid M^a | uindicari *M* | a *om.* M^a 30 condictioni *C*, condicione M^a? 31 naturales M^a | ex] a *M* 32 coniunctarum *R* | aliquid *M* | ius *om. M* | ulentibus M^a | natalis *R* 33 legimus R^a | successore *C* 34 alio *C* | habet *R* 36 portio] por M^a | curiali mun... M^a 38 procreauerint *R* | decutiones *R*, decurionis M^a, et decuriones M^b | curiali M^a

munera compellantur. Sin uero sine liberis cuiuscumque gradus intestatus decesserit, si quidem matre superstite, tertiam quidem partem bonorum eius matrem habere, duas uero alias partes curiam, cui a patre datus est. Sin autem mater quidem defuncti non superesset, alii uero cognati ex materna linea descendentes uel adscendentes uel ex latere uenientes ad eius uocentur successionem, tunc ea quidem, quae a patre naturali ad eum peruenerunt, eidem curiae competere: si quid uero filio posteaque legitimo successori effecto uel a matre sua uel aliunde quocumque legitimo modo adquisitum sit, hoc ad proximos maternos eius cognatos peruenire. Illo uidelicet obseruando, ut, siue matre eius superstite siue ea ante filium mortua aliquis ex eius genere eiusdem curiae fortunam subire paratus sit, liceat ei se offerenti eidem curiae bona mortui, quae de substantia patris ad eum peruenerunt, capere muneraque peragere curialia, quo accedente mater defuncti, si adhuc supersit, non solum tertiam partem eorum, quae extra paternam substantiam filius eius aliunde adquisiuit, sed omnia ea uel ipsa sola uel cum coheredibus suis capiet. Ea uero, quae de successione naturalis filii post curialem condicionem morientis constituimus, non tantum in his locum habere debent, qui postea a patre suo naturali curiae dati fuerint, sed etiam in illis, qui iam dati sunt, si tamen adhuc supersunt. Quod si ante praesentem sanctionem mortui sunt, minime ad eorum successionem eandem nostram sanctionem extendimus. Et quoniam omnimodo fauendum est curiis ciuitatum, illud etiam in hac parte addendum esse censemus, ut liceat patribus naturales filios curiae patriae suae tradere non solum nulla eis legitima subole existente, sed etiam si filios uel alios liberos ex legitimis matrimoniis procreatos habeant, et eo modo naturales quoque filios sibi legitimos successores efficere, ita tamen, ut minime eisdem patribus liceat per donationem uel ultimam uoluntatem amplius eidem naturali filio dare uel relinquere, quam uni filio ex matrimonio legitimo procreato dederit uel reliquerit, cui minima portio data uel relicta sit. D. K. IVN. DN. IVSTINIANO A. II CONS. a. 528

[1]IDEM A. DEMOSTHENI PP. Cum quis a muliere libera et cuius matrimonium non est legibus interdictum cuiusque consuetudine gaudebat aliquos liberos habuerit, minime dotalibus instrumentis compositis, postea autem ex eadem adfectione etiam ad nuptialia peruenerit instrumenta et alios iterum ex eodem matrimonio liberos procreauerit, ne posteriores liberi, qui post dotem editi sunt, sibi omne paternum patrimonium uindicare audeant quasi iusti et in potestate effecti, fratres suos, qui ante dotem fuerant nati, ab hereditate paterna repellentes, huiusmodi iniquitatem non esse ferendam censemus. Cum enim adfectio prioris subolis et ad dotalia instrumenta efficienda et ad posteriorem filiorum edendam progeniem praestitit occasionem, quomodo non est iniquissimum ipsam stirpem secundae posteritatis quasi iniustam excludere, cum gratias agere fratribus suis posteriores debeant, quorum beneficio ipsi sunt iusti filii et nomen et ordinem subsecuti. Neque enim uerisimile est eum, qui postea uel donationem uel dotem conscripsit, et ab initio talem adfectionem circa mulierem non habuisse, quae eam dignam esse uxoris nomine faciebat. Quapropter sancimus in huiusmodi casibus omnes liberos, siue

B 32, 1, 1 Prochiron auctum 5, 11

CRM

[1] *iunge* 6, 57, 5

1 munia M^a | intestatus] uitae status R^a 2 tertia q. parte *C* 3 a] ad *C* | est *om. C* | sin *om.* M^a | superest et alii CM^b 5 successiones R^a 6 eidem] ei M^a | successori ... 7 legitimo *om.* R^a 7 modo] matrimonio R^a 9 ex *om.* R^a | eiusdem] eius M^a | subire paratus] sibi reparatus *C* 10 paratus ... mortui] *om.* R^a | ei se] *C*, eis M^a, ei M^b | eodem M^a 11 carere M^a | muniaque *M* | adcidente M^a | matre *M* 13 ea uel] uel M^a 14 conductionem *R* 15 locus R^a | a *om. M* 17 sint *M* 20 si] R^b, *om.* CR^aM 21 habent *R* | naturalis M^a 24 relinquerint M^a | minimae M^a, nimia R^a | *s. a. Hal.* 26 idem] impr. iustinianus *S* | aa. *R* | demostino M^a 27 cuiuscumque R^a | condiuetudine R^a | gaudebit CM^a 28 expositis M^a? 29 nuptiali R^a | peruenerint M^a, p *spatio uacuo relicto* R^a 30 posterioris M^a | editi *om.* R^a | matrimonium *R* 31 potestati *C* 32 fuerat M^a | referendam *R* 33 priores suboles M^a 34 edendam] M^aM^c, educendam *CRM*^{b} | prostitit *C* 35 stirpe *M* 36 posterioribus M^a 37 est *om. R* 39 habuisset *C*

ante dotalia instrumenta editi sunt siue postea, una eademque lance trutinari et omnes suos et in potestate suis existere genitoribus, ut nec prior nec iunior ullo habeatur discrimine, sed ii, qui ex isdem maioribus procreati sunt, et simili perfruantur fortuna. D. XV K. OCT. CHALCEDONE DECIO VC. CONS. a. 529

11 [1]IDEM A. IVLIANO PP. Nuper legem conscripsimus, per quam iussimus, si quis [Inst. 3, 1, 2 mulierem in suo contubernio collocauerit [2] non ab initio adfectione maritali, eam tamen, cum qua poterat habere conubium [3], et ex ea liberos sustulerit, postea uero adfectione procedente etiam nuptialia instrumenta cum ea fecerit filiosque uel filias habuerit, non solum secundos [4] liberos qui post dotem editi sunt iustos et in potestate esse patribus, sed etiam anteriores,
1 qui et his qui postea nati sunt occasionem legitimi nominis praestiterunt. Quam legem [(Inst.) quidam putauerunt sic interpretari, ut siue non progeniti fuerint post dotem conscriptam liberi siue etiam ab hac luce subtracti, non anteriores filios iustos haberi, nisi in utroque
2 tempore uiuentes et superstites liberi inueniantur. Quorum superuacuam subtilitatem penitus inhibendam censemus. sufficiat etenim talem adfectionem habuisse, ut post liberorum edi-
3 tionem et dotalia efficiant instrumenta et spem tollendae subolis habeant. Licet enim hoc quod speratum est ad effectum non peruenit, nihil anterioribus liberis fortuitus casus derogare concedatur: et multo magis, si quis mulierem, quam in contubernio suo habuerat, praegnantem fecerit, postea autem adhuc grauida muliere constituta dotalia fecerit instrumenta et puer uel puella editus uel edita sit, iusta patri suboles nascatur et in potestate efficiatur et heres ei existat morienti siue ab intestato siue ex testamento. satis enim absurdum est, si filii post dotem progeniti et anterioribus liberis adiutorium adferant, ipsum
4 puerum uel puellam sibi opitulari non posse. Et generaliter definimus et, quod super huiusmodi casibus uariabatur, definitione certa concludimus, ut semper in huiusmodi quaestionibus, in quibus de statu liberorum est dubitatio, non conceptionis, sed partus tempus inspiciatur: et hoc fauore facimus liberorum. et editionis tempus statuimus esse inspectandum exceptis his tantummodo casibus, in quibus conceptionem magis approbari infantium condicionis utilitas expostulat. D. XV K. APRIL. CONSTANTINOPOLI LAMPADIO ET ORESTA VV. CC. CONSS. a. 530

12 IDEM A. IOHANNI PP. Cuidam, qui iustum filium habebat, nepos accessit naturalis: si nepotis nomen huiusmodi suboli legibus accommodandum est, quaerebatur. uolebat enim tali naturali nepoti ex suo legitimo filio iam defuncto progenito totam suam substantiam relinquere, quasi sacris constitutionibus tantummodo in filiis naturalibus prohibentibus totum patrimonium siue quantam partem uoluerit eis relinquere et certo fini partes eorum con-
1 cludentibus. Huiusmodi autem dubitatio et in alia specie uentilata est. quid enim, si ex
2 naturali filio nepotem habet auus legitimum patri suo uel naturalem? In omnibus itaque talibus dubitationibus cum nulla legitima consequentia in huiusmodi personis custoditur, sed interuentu subolis naturalis nihil ius legitimum subesse potest, ut necessitas relinquendi aliquid eis ex legibus immineat, liceat eis quantum uoluerint suae substantiae in eos con-

V (*incipit u.* 5 idem) *CRM*

---

[1] *iunge* 5, 29, 4. 5, 35, 3 [2] copulauerit *Inst.* [3] coniugium *Inst.* [4] eos *Inst.*

---

2 posteate R^a | habebatur *R* 3 ii *om. M* | *s. a. Hal.* 5 idém] impr. iustinianus *S* | aa. *R* | super C^a | leges *R* 6 effectione *R* 7 procedente] *M Inst.*, precedente *V*, praecedente *CR* 8 ea] a V^a | secundum M^a 9 parentibus *R* 10 qui et] *VM Inst.*, quia et *C*, quia et in *R* | p praestiterunt V^a, praestiterint *C* 12 in *om. R* 13 subutilitatem M^a 14 sufficit *CR* | enim R^a | edictionem C^a 15 et] *V*, etiam *CRM* | dotaliam M^a | efficiat CRM^b | habeat *R* 17 concedatur] $V?M^b$, conceditur *CR*, concedantur M^a | habuerit *M* 18 autem ad grauidam mulierem constitutam M^a | strumenta M^a 19 patris *R* | subolis M^a, *inc. V* 20 heredes R^a | ei] *V*, *om. CRM* | existant M^a, excitat R^a, exis... *V* 21 si] ut C^b, *om.* $C^a M^a$ 23 casibus ... huiusmodi *om.* R^a 24 temporis C^a 26 conceptione VRM^a | adprobare M^a | infantum *C* 27 condictionis C^a | *s. a. V Hal.* | const. *om. Hal.* 28 oresta uu. cc.] oreste *V*? 29 idem] impr. iustinianus *S* | aa. *VR* | iuliano *S* 31 progenitor VM^a | suam *om. R* 33 quartam R^a | fini] *CM*, fine *R*, *inc. V* | partem *R* 34 alia] alia dubitatio R^a 35 naturali filio] naturalio R^a 36 talibus] talis *V*? 37 sed] si R^a | nihil] *sic potius quam* nullum *V* 38 uoluerit *C*

3 ferre, scilicet nulla legitima subole subsistente. Filiis enim naturalibus relinqui constitutiones quantum uoluerint ideo prohibuerunt, quia uitium paternum frenandum esse existimauerunt. in nepotibus autem non eadem obseruatio in praefatis speciebus custodienda est, ubi legitima minime suboles facit impedimentum. ea enim subsistente ueterum con-
4 stitutionum tenorem in naturalibus filiis statutum et in nepotes extendimus. Sed haec in 5
his tantummodo sancimus, in quibus uoluntate aliquid consecuti sunt. iura etenim ab
5 intestato in aui successionem nemini eorum penitus aperimus. Et haec non solum eis accedere censemus a substantia aui paterni naturalis, sed etiam proaui uel eius cognationis, si quid saltem huiusmodi uocabuli in tam degeneres homines extendere maluerint. 9
D. K. NOV. CONSTANTINOPOLI POST CONSVLATVM LAMPADII ET ORESTIS VV. CC. a. 531

XXVIII

℟ DE TVTELA TESTAMENTARIA ℟

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. SPERATAE. Quem dicis tibi tutorem testamento patronae datum, si administrationi se non miscuit, nulla actione tibi tenetur: neque enim iure datus tutor fuit. quod si administrauit sponte res tuas, experiri aduersus 15
eum actione negotiorum gestorum potes. PP. XVII K. AVG. APRO ET MAXIMO CONSS. a. 207
B 37, 2, 33

2 IMP. ANTONINVS A. SABINIANO. Etsi a patre tuo testamento iure tutor tibi datus eo tempore, quo heres extitisti, in rebus humanis fuit, tamen codicillis alius tutor recte datus est et uterque propter uoluntatem testatoris tutor erit, nisi testamento datum pater alium codicillis dando reprobauerit: tunc enim posterior solus tutor erit. PP. ID. 20
APRIL. DVOBVS ASPRIS CONSS. a. 212
B 37, 2, 34

3 IMP. ALEXANDER A. GORGIAE. Si tutores testamento uobis dati sunt, quamquam unus uestrum suae aetatis factus sit, id est pupillarem aetatem excesserit[1], tutela tamen uestra ad eum non pertinet. PP. V K. IAN. MAXIMO II ET AELIANO CONSS. a. 223
B 37, 2, 35

4 IDEM A. FELICIANO. Mater testamento filiis tutores dare non potest, nisi eos heredes instituerit. quando autem eos heredes non instituerit, solet ex uoluntate defunctae datus tutor a praesidibus confirmari. nullo uero ex his interueniente si res pupillares qui dati sunt administrauerint, protutelae actione tenentur. PP. VII K. IVN. 25
IVLIANO ET CRISPINO CONSS. a. 224
B 37, 2, 36

5 [2]IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. DAPHNO. Si pupillorum pater alienum seruum, de quo postulas, et tutorem esse uoluit et liberum, ante tamen tutore alio pupillis dato, redimi et manumitti hunc apud praesidem et curatorem adiungi oportet. 30
PP. III K. MART. SAECVLARE II ET DONATO CONSS. a. 260
B 37, 2, 37

V P (28 ℟) *L* (*ut P*) *CR* (*transponuntur* 28, 6. 5: *inter* 28, 4 *et* 6 *rubrica erasa est*) *M*

---

[1] id est ... excesserit *del.* [2] *iunge* 7, 4, 10

---

1 subsistent R^a | consticionis M^a 2 uoluerit *R* | prohibuerint *V?C* | existimauerint *M* 3 obseruatione *R* | in praefatis in *V* 4 uerum *R* 5 nepotibus ostendimus *CR* | in *om. R* 6 sactimus M^a 8 censemus] sanccimus *CR* 9 quid] quidem M^a | uocauul• (—li *Bluhme*) *V*, uocabulo *CRM* | degeneris M^a | maluerint] *V*, maluerit *CRM* 10 *s. a. V Hal.* | const. ... uu. cc. (uc. *V*)] *V*, lampadio et oresta coss. *Hal.* 12 de testam. tutela *R* 13 aa.] aa. et c. *S* 14 administracione M^a 15 datur R^a 16 potest R^a | *s. a. V Hal.* | XVII] *sic uel* xiiii *uel* xuiii *V*, *om. Hal.* 17 anthemius *S*, anastasius *M* | sauino *S*, et flauianus *R* 18 heredes R^a 19 utraque R^a 20 *s. a. V Hal.* | pp.] pp. xuui *V*, d. *Hal.* 21 duobus] d. et *Hal.* 22 gorgiae] *VM*, cordiae *SR*, gordie *C* | dati sunt uobis *CR* 23 unus] huius R^a? | suae] siue R^a | pupillatorem R^a 24 pertinent M^a | *s. a. V Hal.* | pp.] d. *Hal.* 25 a.] aa. *V* | tutorem filiis testamento *CR* | dari *V* 26 eos *om. C* | non *om. dett., cf. Dig.* 26, 2, 4 | instituerint solent M^a 28 amministrauerunt *R* | tenetur M^a, non tenentur R^a | *s. a. V Hal.* 29 et] II et *Hal.* 30 imp. *C* | ualerius *S* | galianus *M*. gallus *R* | daphono *S*, daphnos *R*, *om. C* 31 uoluerit *CR* | et *om. C* | ante tamen] *VC*, manente tamen *M*, tamen manente *R* | tutore alio] *VQ*, alio *CRM*^{a}, alio tutore M^b 33 *s. a. V Hal.* | saec. II] seculari *Hal.*

6 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. DOMNAE. Si tibi pater anunculum testamento recte tutorem dedit nec is excusatus est, eum tutelae iudicio tam administratis quam neglectis, cum administrari deberent, apud competentem iudicem conueni secundum bonam fidem tibi satisfacere iussurum. S. NON. APRIL. SIRMI CC. CONSS. a. 294

7 IDEM AA. ET CC. TRYPHAENAE. Tutelae contra tutorem mota, quem testamento patris (si in eius fuisti potestate) datum proponis, reddi tibi si quid debetur competens iudex aditus iubebit. curatorem enim inutiliter in testamento dari non ambigitur. D. XVII K. MAI. SIRMI CC. CONSS. B 37, 2, 38 a. 294

8 [1]IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO PP. Tutores etiam Graecis uerbis licet in testamentis relinquere, ut ita tutores dari uideantur, ac si legitimis uerbis eos testator dedisset. D. PRID. ID. SEPT. CONSTANTINOPOLI THEODOSIO A. XVII ET FESTO [2] CONSS. Nou. Theod. 16, 1, 8 a. 439

XXVIIII

℟ DE CONFIRMANDO TVTORE ℟

1 IMP. ALEXANDER A. PRISCO. Testamento matris tutores dati excusare necesse non habent, nisi decreto secundum uoluntatem defunctae, et quidem inquisitione habita, dati fuerint. PP. III NON. MART. IVLIANO *ET* CRISPINO CONSS. B 37, 3, 10 a. 224

2 IDEM A. VALERIO. Neque per epistulam neque ex imperfecto testamento tutorem recte dari indubitati iuris est. sed uoluntas patris in constituendis tutoribus uel curatoribus in huiusmodi casibus a iudice, ad cuius officium haec res pertinet, seruari solet. secundum quae uereri non debes, ne tempus, antequam confirmareris, cesserit. PP. VIII ID. AVG. ALEXANDRO A. II ET MARCELLO CONSS. B 37, 3, 11 a. 226

3 IDEM A. SOSIANO. Si, ut proponis, pupillo cuius meministi pater inutiliter testamento tutores dedit et, priusquam ii confirmarentur, alii ab eo cuius interest dati sunt, id quidem, quod iure gestum est, reuocari non potest: an autem qui iudicium patris habent curatores eidem pupillo constitui debeant, aditus competens iudex perspectis utilitatibus eius aestimabit. PP. III ID. APRIL. MODESTO ET PROBO CONSS. B 37, 3, 12 a. 228

4 [3]IMP. IVSTINIANVS A. IVLIANO PP. Naturalibus liberis prouidentes damus licentiam patribus eorum in his rebus, quas quocumque modo eis dederint uel dereliquerint, scilicet intra praefinitum nostris legibus modum, etiam tutorem eis relinquere, qui debet apud competentem iudicem se confirmare et ita res gerere pupillares. D. XV K. APRIL. CONSTANTINOPOLI LAMPADIO ET ORESTA CONSS. B 37, 3, 13 a. 530

V (*desinit in* 12 conss.) *P* (28, 6. 29 ℟ 4) *L* (*ut P*) *CRM*

---

[1] *iunge* 6, 23, 21. 7, 2, 14 [2] uc. *ins. Nou.* [3] *iunge* 5, 27, 11. 5, 35, 3

---

1 et max. *om. S* | et c. *S, om. CRM* | domine *SPLR*, prisco *C* (*ex* 29, 1) 2 eum] cum *C* | tutelae] tule P^a 3 administrare deberet *CRM*^{b} 4 *s. a. V Hal.* 5 a. et c. *S*, et cc. *om. CR* | triphime *S* | tutelae] *VT*^{a}, tutelam *M*^{a}, tutelae (tutel. C^a, tutela C^b) actione (—nem *R*) *CRM*^{b} 6 si in eius] *VM*^{b}, in eius *R*^{a}, siue ius M^a?, in cuius *CR*^{b} 7 uidebit R^a | etenim *C* | *s. a. V Hal.* 9 theodorus CR^a | ualentinus R^aM | florentinum *S* 10 licet *om.* M^a | testamentos R^a | dati *Nou. libri boni* 11 contestator R^a | *s. a. Nou. V Hal.* | const. *om. V Hal.* 12 XVII (xuiii *V*) et festo] XIIII et maximo *Hal.* 15 a. *om. R* | prisco. *M* 16 habeant *R*, habeat *C* | et quidem] *M*, equidem R^a, et quadam *CR*^{b} | inquisicionem M^a 17 *s. a. Hal.* | et] 11 et *Hal.* 20 a iudice] auida C^a?, ad iudicem C^b | hae M^a | pertinent *C* 21 solet] solet et R^aM^b | ne] nec R^a 22 *s. a. Hal.* 23 a.] a. et c. *S* | sossiano *C*?, sassiano *M* | si ut] sicut R^a 24 ii] hi *M* 26 habeant *RM* | prospectis *CRM*^{b}, proiectis M^a 27 existimabit *C* | *s. a. Hal.* 28 pp.] p. *M* 29 quas quocumque] quascumque *C* | derelinquerint *PR*, relinquerint *CM* 30 praefatum *C* 31 apud] a P^a | *s. a. Hal.*

XXX

℟ DE LEGITIMA TVTELA ℟

1 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. FIRMINAE. Ad auunculos nec masculorum tutelae ex lege duodecim tabularum deferuntur, cum solum patruis, si non excusauerint, id ius tributum sit. PP. VIII K. IVN. IPSIS AA. IIII ET III CONSS. a. 290

2 [1]IDEM AA. ET CC. ASCLEPIODOTO. Ad agnatos pupilli iure legitimo sollicitudinem tutelae pertinere, nisi capitis deminutionem sustinuerunt, manifestissimum est. S. III NON. APRIL.[2] AA. CONSS. a. 293

3 [3]IMP. LEO A. ERYTHRIO PP. Constitutione diuae memoriae Constantini lege Claudia sublata, pro antiqui iuris auctoritate saluo manente agnationis iure tam consanguineus (id est frater[4]) quam patruus ceterique legitimi ad pupillarum feminarum tutelam uocantur. D. K. IVL. MARCIANO *CONS.* a. 472

4 IMP. ANASTASIVS A. POLYCARPO PP. Frater emancipatus[5], qui in germani sui uel sororis successionem omnes inferiores seu prolixiores gradus non tantum cognatorum, sed etiam agnatorum antecedere a nobis pro nostra dispositione[6] iussus est, etiam ad legitimam fratrum et sororum nec non liberorum fratrum tutelam, quasi minime patris potestate per ius emancipationis relaxatus, si non alia iuri cognita excusatione munitus sit, uocari nec sub praetextu capitis deminutionis alienum huiusmodi onere semet contendere sancimus. D. K. APRIL. IOHANNE ET PAVLINO CONSS. a. 498

5 IMP. IVSTINIANVS A. DEMOSTHENI PP. Nemo neque frater neque alius legi- [B 37, 4, 9
timus in tutelam siue ingenui siue liberti uocetur, antequam quintum et uicesimum annum suae aetatis impleat. immineat enim ei pro sua tantummodo administratione periculum
1 nec alieno onere alius praegrauetur. Sic etenim et pupillis et adultis competens gubernatio inducitur et naturalis ordo per omnia conseruabitur. cui[7] enim ferendum est eundem esse tutorem et sub tutela constitui, et iterum eundem curatorem et sub cura agere? haec
2 certe et nominum et rerum foeda confusio est. Discretis itaque omnibus uel datiui uel legitimi fiant tutores uel curatores ii, qui talis aetatis sunt, cui suarum rerum administratio
3 committitur, quorumque res possunt plenissimo iure hypothecarum teneri. Omnibus, quae de successionibus tam ingenuorum quam libertorum prioribus legibus disposita sunt, in suo robore duraturis nec aliquam imminutionem ex praesentis legis sanctione accepturis, maxime in libertorum successionibus, ne uideantur ex eo, quod ad tutelae grauamen non ueniunt, successionis emolumentum amittere. RECITATA SEPTIMO IN NOVO CONSISTORIO PALATII IVSTINIANI. D. III K. NOV. DECIO VC. CONS. a. 529

CRM

---

[1] *iunge* 5, 31, 9 [2] Byzantii *ins.* 5, 31, 9 [3] *iunge* 1, 4, 16. 1, 18, 13. 5, 1, 5. 5, 6, 8 [4] id est frater *del.* [5] fratrem emancipatum (*sic* W^b) *et u.* 17 relaxatum *expectes* [6] *quae non extat, cf. ad* 6, 57, 15, 1 [7] qui (*Mommsen*)?

---

2 legima *M* 3 aa.] aa. et c. *S* | sfirmine M^a, firmae *CR* 4 solis R^bM | patruus R^a 5 *s. a. Hal.* 6 et cc. *om. CR* | asclepiodo *C*, ascepiodoro *R* | pupille *M* 7 deminucione M^a | sustinuerint R^a | *s. a. Hal.* 9 leō M^a 11 quam patruus *om.* C^a | pupillarem *M* 12 *s. a. Hal.* | cons.] *leges iungendae*, et zenone conss. (= *a.* 469) *Hal.* 14 prolixoris M^a 15 ad *om.* M^a 16 tutelam *om.* C^aM^a, tutelam quasi *om.* R^a 17 relaxatur R^a 18 semet] R^b, se R^a, semet esse M^a, semel ipsum CM^b | contenderet M^a 19 *s. a. Hal.* 20 iustinus *R* | pp. *om. R* 21 tutela *R* | libertini *R* | uocentur M^a | suae aetatis annum *M* 22 immineat ... periculum *om.* R^a 23 nec] ne *C* | onere] hore M^a | etenim et] *M*, etenim *C*, enim *R* 24 indicitur M^a, *om.* R^a | ferendus *C* 25 tutela ... et sub *om.* R^aM^a 27 ii] hi M^a 28 possint *RM* 29 libertorum] libertori in M^a?, libertorum a C^bM^b | legibus *om. C* 31 quod] qui $C^bR^aM^a$ 32 successionis] et s. M^b | *s. a. Hal. M* | septies *Hal.*, in septimo *M* 33 d. ... cons. *om. M*

XXXI

℟ QVI PETANT TVTORES VEL CVRATORES ℟

1 IMP. ANTONINVS A. CHRYSANTHAE. Admone adulescentem, aduersus quem [B 37, 6, 4
consistere uis, ut curatores sibi dari postulet, cum quibus secundum iuris formam consistas. qui si in petendis his cessabit, potes tu competentem iudicem adire, ut in dandis
curatoribus officio suo fungatur. PP. II NON. FEBR. MESSALA ET SABINO CONSS. a. 214

2 IDEM A. EPAPHRODITO. Patroni tui filii si eius aetatis sunt, ut res eorum [B 37, 6, 5
per tutores administrari debeant, cura adire praetorem et nomina edere, ex quibus tutores constituantur, ne, si cessaueris, obsequii deserti periculum subeas. PP. III NON. IVL. 9
MESSALA ET SABINO CONSS. a. 214

3 IDEM A. ATALANTAE. In locum tutoris defuncti uel in perpetuum relegati [B 37, 6, 6
alium dari tutorem filiis tuis idoneum ex eadem prouincia ab iudice competente postula, qui secundum officium suum utilitatibus eorum prouidebit. PP. IIII ID. IVL. LAETO II ET
CEREALE CONSS. a. 215

4 IDEM A. DOMNINO. Si filiis debitoris tui non sunt necessarii, qui tutores [B 37, 6, 7 15
petant, potes ipse curare, ut accipiant, per quos legitime defendantur. PP. III ID. IVL.
LAETO II ET CEREALE CONSS. a. 215

5 IMP. ALEXANDER A. FVSCIANAE. Amita tutores petere filiis fratris sui non [B 37, 6, 8
prohibetur. PP. V K. IVL. MAXIMO II ET AELIANO CONSS. a. 223

6 [1]IDEM A. OTACILIAE. Matris pietas instruere te potest, quos tutores filio [B 37, 6, 9 20
tuo petere debes, sed et obseruare, ne quid secus quam oportet in re filii pupilli agatur. petendi autem filiis curatores necessitas matribus imposita non est, cum puberes minores anno uicesimo quinto ipsi sibi curatores, si res eorum exigit, petere debeant. PP. X K.
OCT. IVLIANO *ET* CRISPINO CONSS. a. 224

7 IMP. GORDIANVS A. DIONYSIO. Admone eam, quae quondam pupilla tua [B 37, 6, 10 25
fuit, cum eam non tantum uiri potentem, sed etiam nupsisse proponas, ut sibi petat curatorem. quod si ea petere neglexerit, quo maturius possis rationes reddere administrationis, adito eo cuius super ea re notio est petere curatorem non uetaris. PP. VI ID. IAN.
GORDIANO A. ET AVIOLA CONSS. a. 239

8 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. MVSICO. Cum a matribus sedu- [B 37, 6, 11 30
lum petendi tutoris officium exigatur, non fortuiti casus impedimentis adscribantur, proponasque procuratorem, qui ad petendum pupillo tutorem a matre fuerat constitutus, a latronibus interfectum petitionem ex necessitate demoratam esse, ab hereditatis successione matrem repelli, cuius nullum uitium intercessisse adseris, perquam durum est. PP. V ID. 34
MART. TIBERIANO ET DIONE CONSS. a. 291

9 [2]IDEM AA. ET CC. ASCLEPIODOTO. Cum iure habenti tutorem tutor dari [B 37, 6, 12
non possit, intellegis matrem non officium pietatis in petendo tutore deseruisse, sed iure munitam merito filio suo tutorem non postulare. S. III NON. APRIL. BYZANTII AA. CONSS. a. 293

V (*incipit u.* 32 constitutus) *P* (31 ℟ 1. 2. 4. 5. 8) *L* (*ut P*) *CR* (*transponit* 31, 6. 7. 4. 5) *M*

---

[1] *iunge* 5, 35, 1 [2] *iunge* 5, 30, 2

---

3 crisante *R*, grisante *CM* 4 uis] ius *CM*[a]? | consistis *C*, consistat *M*[a] 5 andis *P*[a] 6 *s. a. Hal.* 7 ephafrodito *S*, epastrodito *R*, epathorito *M* 8 per tutores] per t. uel curatores *C* | et] ut *PL*[a] 9 si *om. R*[a] | *s. a. Hal.* 11 talente *C* 12 dare *M*[a] | ab] a *CR*[b] 13 *s. a. Hal.* 14 cereali *Hal.* 15 domnino] *CM*, dnō *S*, donino *PL*, domo *R* | filii *C* 16 potest *R*, potes et *M* | *s. a. Hal. PL* | III] iiii *PL* 17 laeto ... conss. *om. PL* | cereali *Hal.* 18 fuscanae *R* 19 prohibentur *M*[a] | *s. a. Hal.* 20 otaciliae] *R*, ρthacillae *S*, otalice *C*, otalie *M* | pietatis *C*[a] | tutoris *M*[a] 22 impositi *R*[a] 23 exegerit *C* | *s. a. Hal.* 24 et] II et *Hal.* 25 a.] aa. *S* 26 curatorem petat *C* 27 quo] quod *R*[a]*M*[a] 28 re *om. M* | curatores *C* | uetaberis *R* | *s. a. Hal.* 30 aa.] aa. et c. *S*, aa. et cc. *M* 31 exgatur *P*[a] | fortuitus *R*[a], fortuitu *M*[a] *uel M*[b] 33 petitionemque *L*[b]*CR* | demoratum *V*[b], demoratur *V*[a] | successionem matre *VM*[a] 34 perquam] quam *V* | *s. a. V Hal.* 36 a. et cc. *C*, et cc. *om. R* | asclipiodoro *S*, asclepiodote *R* 37 tutorem *R* 38 marito *M*[a] | tutorem filio suo *CR* | *s. a. V Hal.* | byzantii] *Hal.*, byz. *V*

10 IDEM AA. ET CC. PRISCO. Nepotibus fratris tui, si eorum mater in petendis [B 37, 6, 13
tutoribus debito non fungatur officio, petere tutores sollemniter potes. S. PRID. K. MAI.
SIRMI CC. CONSS. a. 294

11 IMP. ZENO A. DIOSCORO PP. Matres naturalibus etiam filiis ad similitudi- [B 37, 6, 14
nem eorum, qui ex iustis ac legitimis nuptiis sunt procreati, petendorum tutorum necessi-
tati subiaceant, nulla eis ignorantia iuris ad euitanda legibus uel sacris constitutionibus
definita, si petitionem tutorum minus curauerint, profutura. D. K. SEPT. CONSTANTINOPOLI
ZENONE A. II CONS. a. 479

XXXII

℟ VBI PETANTVR TVTORES VEL CVRATORES ℟

1 IMP. ANTONINVS A. ARISTOBVLAE. Magistratus eius ciuitatis, unde filii tui [B 37, 5, 28
originem per condicionem patris ducunt uel ubi eorum sunt facultates, tutores uel cura-
tores his quam primum secundum formam perpetuam dare curabunt. quod si filii tui
neque possident quicquam in prouincia, ubi morantur, neque inde originem ducunt, restituti
apud patriam suam et ubi patrimonium habent morabuntur, ut ibi[1] defensores legitimos
sortiantur. PP. K. OCT. LAETO II ET CEREALE CONSS. a. 215

XXXIII

℟ DE TVTORIBVS ET CVRATORIBVS ILLVSTRIVM VEL CLARISSIMARVM PERSONARVM ℟

1 IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. PRO- [Th. 3, 17. 3 B 37, 5, 29
CVLO PF. Illustris praefectus urbis adhibitis decem uiris e numero senatus amplissimi et
praetore clarissimo uiro, qui tutelaribus cognitionibus praesidet, tutores curatoresue ex
quolibet ordine idoneos faciat retentari. et sane id libero iudicio expertesque damni con-
1 stituent iudicantes. Et si regendis pupillaribus substantiis[2] singuli creandorum pares esse
non possunt, plures ad hoc secundum leges ueteres conueniet aduocari, ut, quem coetus
ille administrandis negotiis pupillorum dignissimum iudicabit, sola sententia obtineat prae-
fecturae, super cuius nomine, sollemnitate seruata, postea per praetorem interponatur
2 decretum[3]. Itaque hoc modo remoti a metu qui consilio adfuerint permanebunt et par-
nulis adultisque clarissimis[4] iusta defensio sub hac prudentium deliberatione perueniet.
3 (1) Quod tamen circa eorum personas censuisse nos palam est, quibus neque testamentarii
defensores neque legitimi uita aetate facultatibus suppetunt. nam ubi forte huiuscemodi
homines offeruntur, si nihil ad defensionem suis priuilegiis comparabunt, ut teneri possint,

V P (31, 11. 32) *L* (*ut P*) *CRM*

[1] ut morabuntur, ibi (*Mommsen*)? [2] censibus *Th* [3] super ... decretum *om. Th.* [4] clarissimis *om. Th.*

1 idem] impr. diocl. et max. *S* | et c. *S*, *om. CR* | priscio *S* | in petendis] inpendis M^a 2 debito *om. R* | potest *V* | *s. a. V Hal.* 4 dissoro *R* | etiam naturalibus *CR* 5 ex huiustis *V* | ac] et *CR* | sunt *om. V* | tuorum P^s | necessitatibus CRM^b 6 subiacent *C* 7 tutoris *C* | *s. a. V Hal. PL* | constant. ... 8 conss. *om. PL*, const. *om. V* 8 II] iu *V* 10 petant *S* 11 antonius *M* | aristolae *PL* 12 dicunt L^aM^a | facultates sunt (sint *C*) *CR* | uel curat. *om. C* 14 inde *om. R*^{a}? | restituti C^s, restiti *R* 15 habeant *C* | legitimi P^bL 16 *s. a. V Hal. PL* | pp.] p. *PL* | laeto ... conss. *om. PL* | cereali *Hal.* 18 curatoribus M^a | uel] et *S*, *deficit V* 19 clarissimorum *R* 20 impp. *C*, mpp. *R* | ualent.] ual. et *CR*, ualentinus M^a, *deficit V* | theodorus *R* | aa. *CR* 21 pu.] *Th.*, pp. *SCRM* | urbis] ●rbi *V* 22 praetor *R* 23 idoneus M^a | expert●sque M^a, qui expertus R^a 24 uindicantes M^a | si] si in *V*, *om.* M^a | singulis C^s | patres R^a 25 ueteres leges *CR* | conuenit *C* | certus M^a 26 iudicauerit *M*, iudicarit *Th.* | solo *V* 28 pauuli M^a 29 prudentium *om. C* | proueniet *Th.* 30 circa tamen *C* 31 neque] sane neque *M* | huiuscemodi] *VQ Th.*, huiusmodi *CRM*

4 (2) iure praescribimus. Ceterum alia, quae in causis minorum antiquis legibus cauta sunt,
5 (3) manere intemerata decernimus. In prouinciis autem curiales in nominandis tutoribus (Th.)
et curatoribus clarissimarum personarum exhibeant debitam cautionem, et discriminis sui
memores cognoscant indemnitati minorum obnoxias etiam suas deinceps esse facultates. 4
D. III K. IAN. MEDIOLANI TIMASIO ET PROMOTO CONSS. a. 389

2 IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. AVRELIO PV. Generali lege prospectum est, ne qui ad illustrium senatorum tutelam curialibus occupati necessitatibus uocarentur. D. VIII K. AVG. THEODOSIO A. III ET ABVNDANTIO CONSS. a. 393

XXXIIII

℟ QVI DARE TVTORES VEL CVRATORES ET QVI DARI POSSVNT ℟ 10

1 IMP. ALEXANDER A. AMBIBVLO. Cum tibi in ea aetate constituto, ut, si de [B 37, 5, 30
statu constaret, per tutores siue curatores negotia tua administrari deberent, libertatis
controuersiam fieri adleges, non oportuit impediri, quo magis liberali causa ordinata, quia
interim pro libero habebaris, curator tibi daretur, per quem defendi causa tua potest. 15
PP. K. NOV. ALEXANDRO A. CONS. a. 222

2 IDEM A. ARTEMISIAE. Maritus etsi rebus uxoris suae debeat adfectionem, [B 37, 5, 31
tamen curator ei creari non potest. PP. K. IVL. FVSCO II ET DEXTRO CONSS. a. 225

3 IMP. PHILIPPVS A. DOLENTI. Luminibus captum curatorem habere falso [B 37, 5, 32 19
tibi persuasum est. PP. XIII K. AVG. PEREGRINO ET AEMILIANO CONSS. a. 244

4 IDEM A. EMERITO MILITI. Armatae militiae muneribus occupatus neque si [B 37, 5, 33
legitimus sit neque si ex testamento datus fuerit nec alio modo, etsi uoluerit, tutor aut
curator fieri potest: sed si errore ductus res administrauerit, negotiorum gestorum actione
conuenitur. PP. X K. AVG. PEREGRINO ET AEMILIANO CONSS. a. 244

5 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. AELIANAE. Neque a [B 37, 5, 34 25
praeside alterius prouinciae neque a magistratibus municipalibus tutorem ortum ex alia
ciuitate nec domicilium ubi nominatur habentem iure dari posse ab eo, cuius iurisdictioni
subiectus non est, certissimi iuris est: neque cessatio iniuncti perperam officii ad periculum
eius pertinet. S. XII K. MAI. AA. CONSS. a. 293

6 [1]IDEM AA. ET CC. LEONTIO. Quod dicis matrem filiis tutores nolle petere, [B 37, 5, 35 30
super hac re adi praesidem prouinciae, cum, si eam neglexisse perspexerit, etiam ipse
magistratus dare tutores uel nomina mittere, ut ab ipso decreto tribui possint, iubere non
prohibeatur. PP. PRID. K. MAI. AA. CONSS. a. 293

V P (34 ℟ 2. 3. 5. 6) *L* (*ut P*) *CRM*

---

[1] *ad Leontium eodem die rescripta est* 5, 71, 12

---

2 curiali M^a | numerandis *C* 3 personarum *om.* M^a 4 esse *om. C* 5 *s. a. Th. V Hal.* | III] VI *Th.* 6 imppp. (impp. *V*) ual. (ualentinus M^a) theod. et arc.] *VM*, idem *SCR* | aa. *VCR*, aaa. et c. *S* | areliano *M* | pu.] pp. *S*, *om. CR* 7 ne qui] neque V^a | illustrum M^a 8 uocentur *C* | *s. a. V Hal.* 10 dari *S*, *deficit V* | tutore M^a 11 dari] SL^a, dari non PL^bCR^bM, *deficit* VR^a 12 ambibolo *SC*, bibulo *R* | si *om.* R^a 15 liberto VM^a | haberis CM^c, habeberis R^bM^b 16 *s. a. V Hal.* 17 idem] imp. alex. *PL* | a.] aa. *V*, *om. R* | artemesie *SPL*, deremidiae R^a, deremisiae R^b | uxori *R* 18 *s. a. V Hal.* 19 dolentii *V* | habere] *V*, haberi *R*, habere debere PL^1M^b, habere deberi L^v, haberi debere M^a, debere haberi *C*: ὁ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑστερημένος οὐ κουρατωρεύεται *B* (*Tipuc.*) 20 *s. a. V Hal. PL* | XIII] ui *PL* | peregrino ... conss. *om. PL* 21 aa. *R* | militi *om. M* | militiae armatae *CM* | occupatis M^a 23 si *om.* M^a | administrauerint *V* 24 *s. a. V Hal.* 25 et cc. (c. *S*) *om. VPL* 26 alteris L^a | a mag.] mag. *R* 27 iurisdictionis M^a 29 *s. a. V Hal.* | XII] *sic uel* XU *V* 30 et cc. *om. PLCR* | tutorem *PL* 31 super] sub CR^a | cum] qui CR^bM^b | eam] eam te *V* | prospexerit *PLCR* 32 ut] alias ut P^a | ipso] iso P^a | tribu R^a 33 *s. a. V Hal. PL* | pp.] p. *PL* | prid.] II *Hal.* | aa. *om. PL*

7 IDEM AA. ET CC. RVFO. In seruili condicione constitutum tutorem uel curatorem a praeside dari non posse nullam habet iuris dubitationem. S. PRID. NON. IVL. PHILIPPOPOLI AA. CONSS. a. 293 [B 37, 5, 36]

8 IDEM AA. ET CC. EVELPISTO. Creditorem debitoribus tutorem datum non tantum petitionem non amittere, sed etiam ipsum sibi posse soluere non ambigitur. PP. V[1] NON. IAN. CC. CONSS. a. 294

9 IDEM AA. ET CC. MAXIMIANO. Si sororis tuae filiis, tutore legitimo patruo constituto nec ullo excusato priuilegio, tutor datus es, cum habenti tutorem alium dari prohibeant iura, necessitatem administrationis ad eum pertinere nec te datione teneri non ambigitur. S. III K. FEBR. SIRMI CC. CONSS. a. 294 [B 37, 5, 37]

10 IDEM AA. ET CC. FLORENTINO. Curatorem habenti neque adiungi nisi causa cognita nec in loco eius alium substitui non ante priore remoto ambigui iuris non est: teque adfuturum damni, quod medio tempore negotiis pupillaribus contigit, esse succedaneum, cum actorem periculo tuo constituere debueris, nec iure magistratum in absentiam tuam alium creasse certum est. PP. III K. APRIL. CC. CONSS. a. 294 [B 37, 5, 38]

11 IMP. CONSTANTINVS A. ET CONSTANTINVS C. AD BASSVM PV. In uniuersis litibus placet non prius puberem iustam habere personam, nisi interposito decreto aut administrandi patrimonii gratia aut in litem fuerit curator datus, ut iuxta praecedentia nostrae pietatis[2] statuta legitime initiatae litis agitata in iudiciis controuersia finiatur. D. IIII ID. OCT. AQVILEIAE CONSTANTINO A. V ET LICINIO C. CONSS. a. 319 [Th. 3, 17, 1 B 37, 5, 39]

12 IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. EVTROPIO PP. Curator adulescenti ordinatus post inchoatam litem non potest sub praetextu specialis curatoris a se nominati aut litem contestatam deserere aut ab administratione se subtrahere. D. IIII K. OCT. CONSTANTINOPOLI EVCHERIO ET SYAGRIO CONSS. a. 381 [B 37, 5, 40]

13 IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. MONAXIO PV. Ne magistratuum ulterius procedat licentia, plenius designamus, ne patrimonialem colonum siue alium, qui priuilegio ab hac nuncupatione defenditur, tutelae muneris adstringat officium. D. . . . . HONORIO VIII ET THEODOSIO III AA. CONSS.[3] a. 409 [B 37, 5, 41]

XXXV

℟ QVANDO MVLIER TVTELAE OFFICIO FVNGI POTEST ℟

1 [4]IMP. ALEXANDER A. OTACILIAE. Tutelam administrare uirile munus est, et ultra sexum femineae infirmitatis tale officium est. PP. X K. OCT. IVLIANO *ET* CRISPINO CONSS. a. 224 [B 38, 1, 46]

V (*desinit in* 17 nisi inter) *P* (34, 7. 8. 12. 35, 1) *L* (*ut P*) *CRM*

---

[1] II (*Mommsen*)? [2] prouisionis *Th.* [3] *excidit fortasse constitutio gemina ei, quae extat in* 1, 4, 30 [4] *iunge* 5, 31, 6

---

1 seruilis *V uel V*[a] 2 *s. a. V Hal. PL* | s.] s. d. *PL* | prid.] II *Hal. PL* 3 phil. aa. conss. *om. PL* 4 euellsisto *S*, euuelpisto *L*, helpisto *C*, eunelpisto *M*, eumelphio *R* 5 pet. non] pet. *P*[a] | *s. a. V Hal.* 6 iun. *Hal.* 8 dare *C* 9 prohibet *C*, prohibebant *R*[a] | nec] ne *R* | donatione *R*[a] | teneri *om. R*[a]*M*[a] 10 abigitur *V*[a] | *s. a. V Hal.* 11 et cc. *om. CR* | florentio *S* 12 non est] est *R*[a] 13 adfuturum] *R*[b]*M*, afuturum *VC*, futurum *R*[a] 14 actore *R* | construere *C* | debueras *R*[b]*M* | absentia tua *C* 15 *s. a. V Hal.* 16 a. et constantinus (constantius *CR*, *om. Th.*) c. (cesar comes *R*)] *CR Th.*, a. ad constantius caes. *V*, et constans aa. et c. *S*, et constans̄ a. *M* | pu.] pp. urbis *M* 17 interdeposito *R*[a] 18 in] ad *Th.* 19 praecedentiam *R*[a] | agitata in i. controuersie finiatur *R*[a], agitatae in i. controuersiae finiantur *Th.* 20 *s. a.*|*Th. Hal.* | III *Hal.* | V *om. Hal.* | C. *om. Hal.* 21 impp. *LCR* | ualentilianus *M* | theodorus *R* | aa. *CR*, *om. M* | pp. *om. CR* 22 sub] su *M* | praetex *M*[a] 23 se subtr.] subtr. *P*[a] 24 *s. a. Hal.* 25 theodorus *R* | menaxio *RM*, maximo *S* | pu.] pp. urbis *C*, p̄pfecto urbis *R*[a], pp. urbi *M*, pp. *S* 26 procedatur *C*[a]*R*[a] | ne] neque *C* 27 *s. a. Hal.* 30 tutele officium *S*, officio tutele *R*, tutela *BΣ* 45, 1, 39 | potest] non p. *BΣ l. c.* 31 otatilie *M*, othaliciae *S*, octadie *PL*, octaciliae *CR* | uirile minus *M*[a], munus uirile *CR* 32 sexus *PL* | feminae *M* | *s. a. Hal.* | et] II et *Hal.*

2 IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. TATIANO PP. Th. 3, 17, 4
Matres, quae amissis uiris tutelam administrandorum negotiorum in liberos postulant, priusquam confirmatio officii talis in eas iure ueniat, fateantur actis sacramento praestito[1] ad
1 alias se nuptias non uenire. Sane in optione huiuscemodi nulla cogitur, sed libera in condiciones quas praestituimus uoluntate descendat: nam si malunt alia optare matrimonia,
2 tutelas filiorum administrare non debent. Sed ne sit facilis in eas post tutelam iure susceptam inruptio, bona eius primitus, qui tutelam gerentis adfectauerit nuptias, in obligationem uenire et teneri obnoxia rationibus paruulorum praecipimus, ne quid incuria, ne quid
3 fraude depereat. His illud adiungimus, ut mulier, si aetate maior est, tunc demum petendae tutelae ius habeat, cum tutor testamentarius uel[2] legitimus defuerit uel priuilegio a tutela excusetur uel suspecti genere submoueatur uel ne suis quidem per animi aut corporis ualetudinem administrandis facultatibus idoneus inueniatur. Quod si feminae tutelas refugerint
4 et praeoptauerint nuptias[3], tunc demum uir illustris praefectus urbis adscito praetore, qui impertiendis tutoribus praesidet, siue iudices, qui in prouinciis iura restituunt, de alio ordine per inquisitionem dari minoribus defensores iubebunt. D. XII K. FEBR. MEDIOLANO VALENTINIANO A. IIII ET NEOTERIO CONSS. a. 390

3 [4]IMP. IVSTINIANVS A. IVLIANO PP. Si pater secundum nostram constitutionem[5] naturalibus liberis in his rebus, quae ab eo in eos profectae sunt, tutorem non reliquerit, mater autem uoluerit eorum, siue masculi sunt siue feminae, subire tutelam, ad exemplum legitimae subolis liceat ei hoc facere, quatenus actis sub competenti iudice interuenientibus iuramentum antea praestet, quod ad nuptias non perueniat, sed pudicitiam suam intactam conseruet et renuntiet senatus consulti Velleiani praesidio omnique alio legitimo auxilio
1 suamque substantiam supponat. Et ita filiorum suorum uel filiarum naturalium tutricem eam existere sancimus: omnibus, quae pro matribus et liberis earum ex legitimo matrimonio progenitis diualibus constitutionibus cauta sunt, in huiusmodi matribus obseruandis.
2 Si enim in filiis iustis, in quibus et testamentariae et legitimae sunt tutelae, tamen matribus (his deficientibus) ad prouidentiam filiorum suorum uenire conceditur, multo magis in huiusmodi casibus, ubi legitima tutela euanescit, saltem alias eis dari humanissimum est. D. XV K. APRIL. CONSTANTINOPOLI LAMPADIO ET ORESTE VV. CC. CONSS. a. 530

XXXVI

℟ IN QVIBVS CAVSIS TVTOREM HABENTI TVTOR VEL CVRATOR DARI POTEST ℟

1 IMP. ANTONINVS A. TIBERIANO ET RVFO. Si in locum eius tutoris ad tempus dati estis, qui rei publicae causa aberat, isque iam finito munere quod ei iniunctum B 38, 1, 47
est abesse desiit, quin ad eius officium curamque pertineant negotia pupillae, ambigere

P (36 ℟) *L* (*ut P*) *CRM*

---

[1] sacr. praestito *om. Th.* [2] testamentarius uel *om. Th.* [3] neque quisquam legitimus ad pares possit causas uocari *ins. Th.* [4] *iunge* 5, 27, 11. 5, 29, 4 [5] 5, 29, 4

---

1 impp. *C*, mpp. *R* | ualerianus *R*, ualer. *C* | theodorus *R* | arcadius] marcus *CR* | aa. *CR* | tatiano] tanato *R* 2 admissis *M* 3 ueniat] *Q Th.*, eueniat *CRM* 4 se *om. CR* | in *om. M*[a]*?* | oppressione *M* | huiusmodi *CR* | nullo *R*[a]*?* | condictiones *C*[a], dictiones *M*[a] 5 praestitimus *C* | descendant *CR*, discedat *M*[a] 6 tutelam *M* | sit] scit *R*[a] 7 obligatione *R* 8 et *om. C*[a] | incuria] *M*[b] *Th.*, incuriosae *CRM*[a]*M*[c] 9 deperiat *M* | tum *Th.?* deum *M*[a] | petendae ... 13 demum *om. R*[a] 11 excusatur *C* | ne] nec *C* 13 tum *Th.*, e *M*[a] | accito *RM* 14 in percipiendis *C* 15 per *om. R*[a] | uidebunt *R*[a] | *s. a. Th. Hal.* | mediolani *Hal.* 17 iustinus *R* 18 in eos *om. M*[a] | perfectae *R*[a] | relinquerit *C*[a]*RM* 19 sint *M* | exemplum *R* 20 competentis *M*[a] 21 perueniret *M*[a], peruenerit *M*[b] 22 conseruat *C* | ulleiani *M*[a] 23 filiarum] filiorum *R*[a] 24 eam *om. M*[a] | existere] *M*, esse *CR* | eorum *R*[a] 25 in *om. M*[a] 26 et testam.] testam. *C* | matribus his] matribis *M*[a] 28 dare *R* 29 *s. a. Hal.* 31 quibus] quibus autem *R* | habent *PL*[a] | tutor uel curator] uel curatorem *S*, tutor *R*[a] | possit *L* 34 ei] ei iam *M*

1 non debetis. Sed consultius feceritis, si praesidem prouinciae uirum clarissimum adieritis, ut is ad administrationem tutelae compellatur. PP. VIII K. AVG. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

2 IMP. ALEXANDER A. VALENTINO. Potuit quidem et debuit competens iudex [B 38, 1, 48 in locum excusati curatoris, licet pupillus alios quoscumque haberet tutores, dare. quamuis autem curator cum aliis in locum eius substitutus sis, tamen periculo administrationis ultra pubertatis tempora non adstringeris. PP. V ID. IVN. MODESTO ET PROBO CONSS. a. 228

3 IDEM A. HYLAE. Propter late diffusum (id est in diuersis locis [5, 62, 11 mut. B 38, 1, 49 constitutum)[1] patrimonium uel quod solus administrationi non sufficias[2], an tibi tutelam administranti[3] adiungi aliquos curatores oporteat, praeses prouinciae, si te non sufficientem deprehenderit, aestimabit. PP. VIII ID. DEC. POMPEIANO ET PELIGNO CONSS. a. 231

4 [4]IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. EVPLOIO. Licet tutorem habenti [B 38, 1, 50 tutor dari non potest, tamen certis ex causis alius idoneus substitui sententia competentis iudicis solet, id est in locum suspecti, qui conuictus ac remotus est, et in locum excusati uel defuncti uel relegati tutoris. PP. ID. MART.[5] SAECVLARE II ET DONATO CONSS. a. 260

5 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. ZENONI. Cum ob augmen- [B 38, 1, 51 tum facultatum curatores adiungi solent, non prius tutores dati administratione eorum liberantur. Sane si is qui administrauit tempore finitae tutelae fuit soluendo, secuti temporis periculum ad te pertinere non potuisse manifestum est. D. III K. APRIL. CC. CONSS. a. 294

XXXVII

℞ DE ADMINISTRATIONE TVTORVM ET CVRATORVM ET DE PECVNIA PVPILLARI FENERANDA VEL DEPONENDA ℞

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. MODESTO. Frustra times administrare [B 38, 9, 15 res adulescentis, cuius curator es, ne ex hoc aliquis existimet commune periculum prioris temporis te recepisse: sed ea, quae agenda putas, age et, quod magis interest omnium partium, insta, ut iudex inter te et tutores datus quam primum partibus suis fungatur. PP. XII K. OCT. ALBINO ET AEMILIANO CONSS. a. 206

2 IDEM AA. TIMONI ET HELPIDEPHORO. Aduersus curatorem adulescentis, cui [B 38, 9, 16 collegae dati estis, quam diu administratio communis durat, exerceri iudicium non potest. PP. II K. MAI. APRO ET MAXIMO CONSS. a. 207

3 IMP. ANTONINVS A. EVMVSO. Sumptus in pupillum tuum necessario et ex [B 38, 9, 17 honestis iustisque causis iudici, qui super ea re cogniturus est, si probabuntur facti, accepto

P (36, 5. 37 ℞) *L* (*ut P*) *CR* (37 ℞ *ante* 36, 5 *collocauit* R^a) *M*

---

[1] id est ... constitutum *om. l. gem.* [2] uel ... sufficias *om. l. gem.* [3] tut. admin. *om. l. gem.* [4] *iunge* 5, 42, 2 [5] Mai. 5, 42, 2

---

1 consultus M^a 2 ad *om.* R^a, is ad *om.* M^a | *s. a. Hal.* 4 ualentino] *CR*, ualentio *S*, ualentiniano *M* 5 curatoris] $C^aR^aM^b$, curato**s M^a, tutoris $C^bR^bM^v$: κουράτωρος *BΣ* (κ.π.) | quosque *M*, κουςκούμκουε *BΣ* | haberes M^a | dare] *ita plane Graeci:* εἰ καὶ ὁ πούπιλλος ἄλλους εἶχεν ἐπιτρόπους, διδόναι *BΣ* (κ.π.) 6 sit M^a 7 adstringueris M^a | *s. a. Hal.* 8 ilae *M*, *om. S* | id est *om.* M^a 9 sufficiat antebi R^a 10 te insufficientem *l. gem.* 11 estimabitur R^a | *s. a. Hal.* 12 ualens *S* | gallerius *R* | euploio] *Q cum* 5, 42, 2, euplogio *M*, eupolitio *S*, euphebo *CR* | tutori M^a, 13 aliis M^a 14 id est] idem C^a | qui ... excusati *om.* M^a | coniunctus *R* 15 legati R^a | *s. a. Hal* | seculari *Hal.* 16 imp. *L* | et cc. zenoni *om. R*, et cc. *om. C*, et *om.* M^a | zezoni *S* 19 *s. a. Hal.* 21 administrationem *S* 22 et pecunie *M*, et de pec. *om.* R^b, *deficit* R^a 24 modesto] modesto et altino *R*: altino *nescio an ortum sit ex* albino *subscriptionis* | timetis *R* 25 curat* res M^a, curator estis R^a, curatores estis CR^b | aliquid R^a 26 temporis te] M^b, *** M^a, temp. uos *CR* | putastis CR^a, putatis R^b | agite CR^b | interest] est inter R^a, inter M^a? 27 partum] p. est R^a | instate CR^b, instante R^a, *sta M^a | te] uos *CR* | tutorem *R* 28 *s. a. Hal.* 29 ilpidoforo *S*, helphidoforo *C*, phidophoro *M* 30 diu] diuam R^a 31 *s. a. Hal.* 32 emuso *R* | ex *om.* C^aRM^a?

ferentur, etiamsi praetoris decretum de dandis eis non sit interpositum. nam quod a tutoribus siue curatoribus bona fide erogatur, potius iustitia quam aliena auctoritate firmatur. D. XIIII K. SEPT. DVOBVS ASPRIS CONSS. a. 212

4 IDEM A. PROCVLAE. Nisi eam pecuniam, quam constiterit libertum paternum tutorem filiae tuae rationi eius debere, uel deposuerit uel in praediorum comparationem conuerterit, remittetur ad praefectum urbis, secundum ea quae constituta sunt, arbitrio eius puniendus. PP. XII K. OCT. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213 [B 38, 9, 18

5 IDEM A. RVFINO. Frustra tutores quondam adulescentium, quorum curam administras, iudicatum facere detractant, cum exacta pecunia possit auctoritate praesidis in depositi causam haberi. PP. K. IVL. LAETO II ET CEREALE CONSS. a. 215 [B 38, 9, 19

6 IMP. ALEXANDER A. PACONIO. Non est ignotum tutores uel curatores, si nomine pupillorum uel adultorum scientes calumniosas instituunt actiones, eo nomine condemnari oportere, ne sub praetextu nominis eorum propter suas simultates secure lites suas exercere posse existiment. PP. VI ID. MAI. MAXIMO II ET AELIANO CONSS. a. 223 [B 38, 9, 20

7 IDEM A. VALERIO. Tutelam pupillorum tuorum sic administrare debes, ne aedificium, quod his relictum est, contra formam alienandi testamento datam uendas. PP. VI ID. IVL. MAXIMO II ET AELIANO CONSS. a. 223 [B 38, 9, 21

8 IDEM A. APRILI. Etsi scisses te curatorem datum nec administrasses, ceteris curatoribus et administrationem peragentibus et sufficientibus damno praestando contra te actio dari non potest. si autem nescisses curatorem[1] datum, etiamsi soluendo ceteri non sint, damni periculum ad te non redundabit. PP. VI ID. DEC. ALEXANDRO A. III ET DIONE CONSS. a. 229 [B 38, 9, 22

9 IDEM A. MELITIAE. Si curatores habes hique dotare te[2] bonis tuis cessant, adito praeside impetrabis, ut, quod moderatum est honestae personae, praestare cogantur. PP. XVII K. MAI AGRICOLA ET CLEMENTE CONSS. a. 230 [B 38, 9, 23

10 IDEM A. RVFINAE. Si liberti eiusdemque curatoris culpa seu fraude ratio uestra laesa sit, sarciri damnum ab eo qui dedit praeses prouinciae curabit, non dubitaturus etiam grauiorem exsecutionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. PP. XI K. AVG. AGRICOLA ET CLEMENTE CONSS. a. 230 [B 38, 9, 24

11 IMP. GORDIANVS A. CAECILIO. Si bonam causam ea cuius tutor es habuit et aduersus latam sententiam non appellasti seu post appellationem prouocationis sollemnia implere cessaueris, tutelae iudicio indemnitatem pupillae praestare debes. PP. V ID. AVG. GORDIANO A. ET AVIOLA CONSS. a. 239 [B 38, 9, 25

12 IDEM A. OCTAVIANAE. De his, quae in fraudem administrationis a tutore gesta uel neglegenter acta a curatoribus eorum quibus successisti adlegas, agere debes, si modo annos legitimae aetatis implesti. neque enim ignoras non multum patrocinari fecunditatem liberorum feminis ad rerum suarum administrationem, si intra aetatem legitimam sunt constitutae. PP. III NON. OCT. GORDIANO A. II ET POMPEIANO CONSS. a. 241 [B 38, 9, 26

V (*incipit* 1 rentur etiamsi) *CRM*

---

[1] te *ins.* (*T*) [2] de *ins.* (*u. i.*)

---

1 de *om.* M^a | nam] *VQ*, id nam R^aM^a, id namque CR^bM^b 3 *s. a. V Hal.* | d.] pp. *Hal.* | duobus et aspris *Hal.* 4 proculo M^a 6 remitte..tur *V*, remittatur *R*, remittitur M^a 7 puniendi *R* | *s. a. V Hal.* | IIII] ii *uel* u *V* 8 frusta tores M^a | quarum R^a 9 detrectant RM^b | cum *om.* R^a 10 *s. a. V Hal.* | iul.] *V*?, iun. *Hal.* | cereali *Hal.* 11 pachonio *S*, piconio *R* 12 institutant *V* 13 sub] su M^a | sua *V* | simulaetates R^a | securi *R* 14 possit M^a | *s. a. V Hal.* | id.] k. id. *V* 16 quod] quidem M^a | *s. a. V Hal.* 18 april. *V* 20 si] *VQ*, sin *CRM* | necisses *V uel* V^a | *etiamsi)* etiam *R* | soluen M^a 21 sunt *CM* | ad] a M^a | redundant *V* | *s. a. V Hal.* | VI id.] *V*, VII k. *Hal.* | III] iu *V*? 23 melitiae] *VM*, militiae *CR*, mellitae *S* | hiique *CRM* | doctare M^a | te] de te *C*, de *M* 24 moderatum est] moderatores R^a?, moratum M^a 25 *s. a. V Hal.* | clemente] *V*, clementino *Hal.* 26 si] li M^a, *om.* R^a 27 dubitaturus] ignarus *C* 28 excucionem M^a | aperte R^a 29 libertum M^a | deprehendantur M^a | *s. a. V Hal.* | clementino *Hal.* 32 post *om.* R^a 33 *s. a. V Hal.* | V *om. Hal.* 35 octauiano *S*, octauie *M* 36 gesta] uestra *V*, γεγενῆσθαι *B* 37 ignotas R^a | non *om. V contra B* 39 *s. a. V Hal.*

13 IDEM A. LONGINO. Tutores debita pupillaria seu deposita reposcentes ad satisdationem compelli non posse manifestum est. PP. VIII K. MAI. ARRIANO ET PAPO CONSS. [B 38, 9, 27] a. 243

14 IMP. PHILIPPVS A. ET PHILIPPVS C. CLEMENTI. Rationes curae administratae ante impletum uicesimum et quintum annum durante officio posci iure non posse manifestum est. PP. PRID. NON. AVG. PHILIPPO A. ET TITIANO CONSS. [B 38, 9, 28] a. 245

15 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. LICINIO. Si non subscripsisti quasi fideiussor, frustra uereris, ne ex ea intercessione, qua signasti ut curator, olim liberatus (ut adfirmas) sententia praesidis, ex officio curatoris conueniri possis. PP. PRID. NON. MART. DIOCLETIANO III ET MAXIMIANO AA. CONSS. [B 38, 9, 29] a. 287

16 IDEM AA. ET CC. PROCVLO. Non omni titulo rerum[1] pupilli potestatem alienandi tutores habent, sed administrationis tantum causa distrahentes, quae uenum eis dare licet, iustam causam possidendi comparantibus praestant. cum itaque donare nulla ratione res eorum quorum administrant negotia potestatem habent, uindicare dominium a possidentibus non prohiberis. S. X K. MAI. HERACLIAE AA. CONSS. [B 38, 9, 30] a. 293

17 IDEM AA. ET CC. MARTIALI. De successione sua tutores frustra timent, cum his qui tutelam administrauerunt testamenti factio non denegetur. nec de bonis suis donare aliquid prohibentur. S. XVI K. NOV. SIRMI AA. CONSS. [B 38, 9, 31] a. 293

18 IDEM AA. ET CC. SOTERICHO. Debitoribus pupillae pro officii ratione, tutorem te constitutum adseuerans ad te nominum periculo pertinente, parere solutioni denuntia. qui si satis non fecerint, in uenditione pignorum uti communi iure potes. S. PRID. K. IAN. SIRMI AA. CONSS. [B 38, 9, 32] a. 293

19 IDEM AA. ET CC. VINDICIANO. Tutor licet absens decreto datus, si sciens se sollemniter non excusauerit, administrationi constituitur obnoxius. S. III ID. FEBR. SIRMI CC. CONSS. [B 38, 9, 33] a. 294

20 IMP. CONSTANTINVS A. Pro officio administrationis tutoris uel curatoris bona, si debitores existant, tamquam pignoris titulo obligata minores sibimet uindicare minime prohibentur. idem est et si tutor uel curator quis constitutus res minorum non administrauit. D. VII K. APRIL. TREVIRIS VOLVSIANO ET ANNIANO CONSS. [Th. 3, 30, 1 B 38, 9, 34 (Th.)] a. 314

21 [2]IDEM A. AD MAXIMVM PP. Pupillorum seu minorum defensores, si per eos donationum condicio neglecta est, rei amissae periculum praestent. D.[3] III *NON.* FEBR. ROMAE SABINO ET RVFINO CONSS. [Vat. 249 Th. 3, 30, 2 B 38, 9, 35] a. 316

V S (*c.* 14) *P* (37, 13. 14. 16 [19 *p*] 20. 21) *L* (37, 13. 14. 16. 19...21) *C* (*transponit* 37, 17. 18. 19. 16) *R* (*transponit* 37, 16. 15) *M*

---

[1] *requiritur* res (*edd.*) [2] *iunge* 8, 53, 25 *Consult.* 9, 13 [3] pp. (*Vat.*)?

---

1 idem] imp. gord. *PL* | posentes *M* 2 *s. a. V Hal. PL* | pp.] p. *PL* | arriano ... 3 conss. *om. PL* 4 et phil. c. *om. M* | glementi *M* | curie *S* | administratae ante] administrante *S* 5 officium *S* | non posse posci iure *C* | posse] possi. M^a 6 *s. a. VS Hal.* | pp. prid. non aug.] ppp. u. dā. *S* | a] a. II *Hal.* | tationo *S* 7 aa.] aa. et cc. *M* | subscripsisse *V*, scripsisti M^a 8 filiussor *V* | ut *om.* M^a 9 sententiam *V uel* V^a | possit M^a | *s. a. V Hal.* 11 idem] impp. dioc. et max. *PL* | et cc. *om. PLCR* 12 habeant *CR* | causa tantum *M* | uenundare eis *PLCR*M^b 14 habeant *C* 15 *s. a. V Hal. PL* | s.] *V*, d. *Hal. PL* | x *om. PL* | heracliae] *Hal.*, heracl. *V*, her. *PL* 16 et cc. *om. CR* 17 administrauerint *M* | testamento *V* | non] nunc M^a | suis *om.* M^a 18 *s. a. V Hal.* 19 et cc. *om. CR* | sotericho] *V*, sotherico *SCRM* | officio VR^a 20 tut. te] tut. *V* | nominum] nonum R^a? | periculum M^a | solutione R^a 21 fecerit R^a | potest VM^a | *s. a. V Hal.* 23 et cc. *om. CR* | decerto M^a 24 se *om. pLM*^{a} | administrationis *pL*, administraciones M^a? | *s. a. V Hal.: in pL extat* s. 26 a.] *VPL Th.*, a. c. *M*, a. philiete *C*, a. fileto *R*, a. euphemianae *Hal.* | uel curatoris *om. C* 27 obligato M^a | monores P^a 28 uel curator *om.* L^a 29 administrauerit *M* | *s. a. V Hal. PL* | treuiris *om. V*, treuiris ... 30 conss. *om. PL* 31 id. a.] id. a. et c. *S*, constantinus et caess. *Vat.* | ad maximum] *PLCR Th.*, maximo *VM* | pp.] pu. *libri plerique Th. Consult.: cf. Mommsen ad Vat.* 249 *in edit. min.* 33 *s. a. Th. V Hal.: in Vat. extat* pp. *et* conss. in foro diui *reliquis abscissis* | non.] k. *V Hal.* | romae *om. V*

22 [1]IDEM A. AD POPVLVM. Lex, quae tutores curatoresque necessitate adstrinxit, ut aurum argentum gemmas uestes ceteraque mobilia pretiosa, urbana etiam mancipia, domos balnea horrea atque omnia intra ciuitates uenderent omniaque ad nummos redigerent praeter
1 praedia et mancipia rustica, multum minorum utilitati aduersa est. Praecipimus [B 39, 9, 36
itaque, ut haec omnia nulli tutorum curatorumue liceat uendere, nisi hac forte necessitate
et lege, qua rusticum praedium atque mancipium uendere uel pignorare uel in dotem dare
in praeteritum licebat, scilicet per inquisitionem iudicis, probationem causae, interpositio-
2 nem decreti, ut fraudi locus non sit. Ante omnia igitur urbana mancipia, quia totius sup-
pellectilis notitiam gerunt, semper in hereditate et in domo retineant: nam boni serui
fraudem fieri prohibebunt, mali, si res exegerit, sub quaestione positi poterunt prodere
2a ueritatem. Atque ita omnia obseruabunt, ut nec inuentaria minuere nec mutare uel sub-
trahere aliquid tutor ualeat: quod in ueste margaritis gemmis et in uasculis ceteraque sup-
2b pellectili necessarium est. Et tolerabilius est, si ita contigerit, seruos mori suis dominis,
quam seruire extraneis. quorum fuga potius tutori adscribitur, siue neglegentia dissolutam
2c patiatur esse disciplinam, siue duritia uel inedia atque uerberibus eos adficiat. Nec enim
dominos execrantur, sed magis diligunt, ita ut haec lex per hoc quoque melior antiqua sit:
3 tunc enim remota seruorum custodia etiam uita minorum saepius prodebatur. Nec uero
domum uendere liceat, in qua defecit pater, minor creuit, in qua maiorum imagines aut
uidere fixas aut reuulsas non uidere satis est lugubre. ergo et domus et cetera omnia
immobilia in patrimonio minorum permaneant, nullumque aedificii genus, quod integrum
3a hereditas dabit, collapsum tutoris fraude depereat. Sed et si parens uel cuiuscumque
heres est minor reliquerit deformatum aedificium, tutor testificatione operis ipsius et mul-
torum fide id reficere cogetur: ita enim annui reditus plus minoribus conferent quam per
4 fraudes pretia deminuta. Serui etiam, qui aliqua sunt arte praediti, operas suas commodo
minoris inferent et reliqui, qui in usum minoris domini esse non poterunt quibusque ars
5 nulla est, partim labore suo partim alimoniarum taxatione pascantur. Lex enim non
solum contra tutores, sed etiam contra feminas immoderatas atque intemperantes prospexit
minoribus, quae plerumque nouis maritis non solum res filiorum, sed etiam uitam addicunt[2].
5a Huic accedit, quod ipsius pecuniae, in qua robur omne patrimoniorum ueteres posuerunt,
fenerandi usus uix diuturnus, uix continuus et stabilis est: quo facto saepe intercidente
6 pecunia ad nihilum minorum patrimonia deducuntur. Iam ergo uenditio tutoris nulla sit
sine interpositione decreti, exceptis his dumtaxat uestibus, quae detritae usu aut [5, 72, 4 mut.
7 corruptae seruando seruari non poterint. Animalia quoque superuacua mino- [Th. 3, 30, 3
rum quin ueneant, non uetamus. D. ID. MART. SIRMI CONSTANTINO A. VII ET CON- 34
STANTIO C. CONSS. a. 326

V (desinit in 13 dominis) *PLCRM*

[1] *iungenda est* 2, 27, 2, *fortasse etiam* 4, 32, 25 [2] *idem B:* § 5 *collocata fuerit post* § 2c

1 a.] a. et c. *S* | astringit *PL*, astrictixit R^a, abstringit M^a, abstrinxit M^b 2 arigentum *PL* | uestesque *PL* | mobilia ... 3 atque *om.* L^a | peciosa P^a, precia M^a 3 intra ciu.] *VQ*, intra ciu. sunt M^a, quae intra ciu. sunt $PLCRM^b$ 5 tuorum P^a | ue] uel M^a | forte hac *PL* 6 qua] que R^a?M^a | uel] uel que V^a | pignore *V* | in dotem] ut donationem propter nuptias uel in dotem *R* | dare] dare uel *V* 7 praeterito PL^aCRM^a? | probat. caus.] et prob. caus. et *CR*, et prob. caus. *M* 8 ante] inter R^a | uerbana M^a 9 notitiam] non eciam M^a? | retineantur CR^aM^b. φυλαττέσθωσαν *B* 10 mali ... 11 obseruabunt *om.* M^a 11 inuentario *PLR*, inuentari. M^a, inuentarum M^b | nec mutare *om.* L^a 12 ceteraque suppellecti *V*, ceterisque suppellectilibus P^bL^a, ceterasque supellictili M^a 13 est et] et P^bL^a, est L^b | tollerabilium *L*, tolerabilios R^a, *inc.* M^a | moris P^aM^a 15 ducia P^a | inediae PL^a 16 dominus C^a | haec] in haec P^a | per] pro *PLCR* 18 deficit PLM^a 19 non uidere fixas aut reu. uidere M^b 20 permaneant] semper perm. *M* 22 est heres *CR* 23 referre P^aL^i | redditis M^a 24 diminuta *C*?*RM*?, deminuant *PL* | arte praed. sunt *CR* | suas] su... P^a 25 relinqui M^a | poterint CR^b, poterint R^a 26 est] estque M^a 27 etiam] eciam et *M* | contra] in... M^a | intemparantes M^a 28 nobis PL^i | res] alias res spem P^a, spem P^bL^a? | abdicunt L^bCR^b 29 accidit M^a | posuerint *C* 30 facto *om.* R^a 31 adducantur M^a 32 detri R^a | aut] seu *M* 33 potuerint *PL* 34 ueniant M^a | *s. a. Th. Hal. PL* | id.] III id. *Th. contra* 2, 27, 2. 5, 72, 4 | sirmi] *Th. cum* 2, 27, 2, *om. Hal. PL cum libris ad* 5, 72, 4 | et constantio (constantino *Hal.*) c. *om. PL*

23 IDEM A. FELICI. Si tutoris uel curatoris culpa uel dolo, eo quod uectigal praedio emphyteutico impositum minime dependere uoluissent, minori[1] fuerit amissum, damnum quod ei contigit ex substantia eorum resarciri necesse est. D. XIIII K. MAI. CONSTANTINOPOLI DALMATIO ET ZENOPHILO CONSS. a. 333

[Th. 3, 30, 5 mut. B 38, 9, 37]

24 [2]IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVTYCHIANO PP. Tutores uel curatores, mox quam fuerint ordinati, sub praesentia publicarum personarum inuentarium 1 sollemniter rerum omnium et instrumentorum facere curabunt. Aurum argentumque et quidquid uetustate temporis non mutatur, si in pupilli substantia reperiatur, in tutissima custodia collocent, ita tamen, ut ex mobilibus aut praedia idonea comparentur aut, si forte (ut adsolet) idonea non potuerint inueniri, iuxta antiqui iuris formam usurarum crescat accessio, quarum exactio ad periculum tutoris pertinet. D. VI K. MART. CONSTANTINOPOLI ARCADIO IIII ET HONORIO III AA. CONSS. a. 396

[Th. 3, 30, 6 mut.]

25 IMP. IVSTINIANVS A. IVLIANO PP.[3] Sancimus creatione tutorum et curatorum cum omni procedente cautela licere debitoribus pupillorum uel adultorum ad eos solutionem facere, ita tamen, ut prius sententia iudicialis sine omni damno celebrata 1 hoc permiserit. Quo subsecuto, si et iudex pronuntiauerit et debitor persoluerit, sequitur huiusmodi causam[4] plenissima securitas, ut nemo in posterum inquietetur: non enim debet, quod rite et secundum leges ab initio actum est, ex alio euentu resuscitari. 2 Non autem hanc legem extendimus etiam in his solutionibus, quae uel ex reditibus uel ex pensionibus uel aliis huiusmodi causis pupillo uel adulto accedunt: sed si extraneus debitor ex feneraticia forsitan cautione uel aliis similibus causis solutionem facere et se liberare desiderat: tunc enim eandem subtilitatem obseruari censemus. D. X K. MART. CONSTANTINOPOLI POST CONSVLATVM LAMPADII ET ORESTIS VV. CC. a. 531

[B 38, 9, 38] [Inst. 2, 8, 2] [(Inst.)]

26 IDEM A. IOHANNI PP. Cum quaedam mulier testamento condito filium suum praeterisset, idem autem filius, qui praeteritus erat, uel fratris uel extranei esset tutor uel curator, qui scriptus a matre tutoris fuerat heres, in praesenti specie manifestissimum erat 1 stare tutorem uel curatorem in praecipiti loco. Siue enim auctoritatem suam uel consensum ad adeundam hereditatem praestare pupillo uel adulto minime uoluerit, ne ex hac causa sua iura aliquod patiantur praeiudicium, satis ei imminet periculum tutelae uel utilis negotiorum gestorum actionis, ne pupillus uel adultus utpote ex illius tarditate laesus litem ei ingerat: siue huiusmodi timore perterritus auctor fuerit pupillo uel adulto, aliud periculum emergebat: dum enim alii consentit, ipse sua iura perdit: uidebatur etenim confirmare matris suae iudicium, quod oppugnandum esse existimabat. Et multae aliae

[B 38, 9, 39]

P (c. 24) L (ut P) CRM

---

[1] id *uel* ius *uel simile quid excidit* [2] *a Theodoro Hermopolita (Heimbach Anecdota 1 p. 225 c. 24 citatur sub numero ιε', in BΣ 28, 4, 37 c. 28 (§ 1a. 2b) sub numero κϑ': quod errore factum esse inde patet, quod permultis locis huius editionis numeri confirmantur in adnotationibus Thalelaei et Theodori ad h. t. (BΣ 38, 9, 14 seqq.)* [3] *constitutionem suggerente Triboniano ad Caesarienses aduocatos promulgatam esse referunt Inst. l. c.* [4] solutionem *Inst.*

---

1 a.] a. et c. *S* 2 emphiteucio M^a | defendere M^a | minoris CR^bM | fuerint M^a 3 admissum CM^a | resarcire C^uRM^a | *s. a. Th. Hal.* | XIII *Hal.* 4 xenophilo *Hal.* 5 aa.] a. et c. *S* | euticiano *PLR* | pp. *om. CR* 6 publicarum] supplicarum M^a 8 imitatur R^a 9 collent P^a | tamen] tam M^a | comparentur ... 10 idonea *om.* R^a 10 asolent I^aM^a | potuerunt *C* | iuris formam] *M Th.*, formam iuris *PLCR* | adcrescant *R*, adcrescunt *C* 11 accessione CR^a | *s. a. Th. Hal. PL* | VI] *Th.*, VII *Hal.*, VIII *PL* | const. ... 12 conss. *om. PL* 13 creationem C^uM^a 14 tutela R^a | pupillorum debitoribus *R* 15 iudicis *R* 16 quo subsecuto] quod ..secuto M^a | pronunt.] hoc pr. *C* 17 causas *R* 18 ex alio] exilio R^a 19 legem *bis* M^a | ostendimus R^a | redit.] h redit. R^a 20 accidunt *C* 21 deliberare R^a 22 desiderant C^u | obseruare *R. om.* M^a | *s. a. Hal. R (del.* R^b*)* | d. ... constantin. *om. R* 23 uu. cc. *om. R* 24 idem] impr. iustinianus *S* 25 qui praeterius M^a | fratres M^a | esse M^a 26 manifestum *R* 27 staret R^a | uel curatorem *om.* R^a | in *om.* C^u 28 de adeundam hereditatem R^a, ad e.d.m (eandem?) hereditatem M^a, de adeunda hereditate R^b 29 aliquid M^a | patiuntur R^a 30 negotiorum ... adultus *om.* R^a | pillus M^a | illis M^a 31 siue] si uero R^a | timore] errore R^a, terrore R^b | praeteritus R^a 32 consensit *M* | ipsa C^uR^a? 33 multae] in lite M^a | insuper aliae *R*

insuper species oriuntur, ex quibus uerendum est tutori uel curatori circa suas res prae-
3 iudicium, puta in hypothecis et aliis uariis casibus. Inuenimus autem generaliter definitum
post officium depositum omnes actiones, quas tutor uel curator ex necessitate officii sub-
4 ierit, in quondam pupillum uel adultum transferri. Quare tam optimo exemplo argumen-
tati non et in aliis omnibus casibus, in quibus ueretur tutor uel curator, ne praeiudicium 5
5 aliquid ei fiat, timorem eius remouemus? Damus igitur eis cum summa fiducia res pupil-
lorum uel adultorum gubernare, scituris, quod lex nostra eis sua iura immutilata reseruat
nihil ex huiusmodi auctoritate uel consensu praeiudicii subituris. D. x k. Sept. Constan-
tinopoli post consvlatvm Lampadii et Orestis vv. cc. a. 531

27 Idem a. Iohanni pp. Constitutionem, quam nuper fecimus[1] disponentes, B 3[6], 9, 40 10
quemadmodum debent solutiones in contractibus minorum causa fieri siue ex reditibus siue
ex pensionibus siue ex aliis similibus ca*usis*, etiam in usuras extendimus, quae tamen non
summatim neque ex multis annis collectae iam debentur, biennales metas et centum soli-
dorum quantitatem minime excedentes. D. k. Nov. Constantinopoli post consvlatvm 14
Lampadii et Orestis vv. cc. a. 531

28 Idem a. Iohanni pp. Sancimus neminem tutorum uel curatorum pupilli B 3[6], 9, 41
uel adulti uel furiosi aliarumque personarum, quibus tam ex ueteribus quam ex nostris
constitutionibus curatores creantur, defensionem quam pro lite susceperunt recusare, sed
ab initio litis modis omnibus memoratas personas defendere et litem praeparatam secun-
dum leges instruere scientes, quod et hoc munus necessarium est tam tutelae quam cura- 20
1 tioni. Et si hoc recusauerint uel subire distulerint, non solum utpote suspecti amoueantur
amissa eorum existimatione, sed etiam ex substantia sua omne detrimentum, quod antelatae
1*a* personae ex recusatione defensionis sustineant, resarcire cogantur. Sed et si quis ex qua-
dam interpellatione admonitus, propter litis instructionem[2] consuetam cautelam exposuerit,
uel post litem contestatam, quam per se et non per procuratorem suscepit, uel demens 25
uel furiosus factus fuerit, sancimus continuo curatorem ei in competenti iudicio ordinari
cura et prouisione tam iudicis, sub quo lis uertitur, quam cognatorum et propinquorum et
actoris, si uoluerit, ut non ab eo instituta lis diutius protrahatur: necessitatem habente
2 creando curatore defensionem subire et cetera litis adimplere. Personis etiam, quae peri-
culo proprio uel suae substantiae tutores uel curatores petierunt, siue matres forte fuerint 30
uel quidam alii, compellendis eos, quos ordinauerint tutores uel curatores, praeparare talem
2*a* subire defensionem. Vel si illi noluerint hoc facere et propter huiusmodi defensionis recu-
sationem tutela uel curatione remoueantur, sic necessitatem imponimus memoratis personis
alios tutores uel curatores ordinare in ipsis gestis, in quibus tutores uel curatores crean-
2*b* tur, ex sua confessione declarantes talem subire defensionem. Ne autem tales personae 35
sine prouisione debita relinquantur uel contra eos agentium iura diutius protelentur, sanci-
mus continuo, id est post recusationem defensionis, in casibus uidelicet, in quibus (sicut
dictum est) hoc fieri possit, creationem aliorum tutorum uel curatorum celebrari: cognatis

P (*c.* 28) *L* (*ut P*) *CRM*

---

[1] *c.* 25 *h. t.* [2] cum *ins.* (*Mommsen*)

---

2 puta ... definitum *om.* R^a | casibus] CR^b, causis *M*, ϑέμασι $B\Sigma$ (κ.π.) 4 in] ut R^a | uel adultum *om.* M^a | transferre *R* ! argumentati (—tari M^a) non] M^aQ^a, argumentati (—tari C^a) nec non CM^b, argumenti R^a, argumentati R^b | in *om.* M^a | omnibus *om.* *R* | uertetur R^a 6 aliquod M^b 8 auctoritatem uel consensum M^a | *s. a. Hal.* 10 idem] impr. iustinianus *S* 11 solutionis C^aM^a 12 causis] casibus CR^bM, *om.* R^a, *cf. p.* 473, 20 | usuris C^a 13 summatis R^a | annis] neque a. R^a | iam] ⁂iam C^a 14 *s. a. Hal. M* (*ubi collocatur post* 16 pp.) | k.] *M*, x k. *Hal.* | post *om. M* 15 uu. cc. *om. M* 16 idem] impr. iustinianus *SPL* 17 aliorumque C^aR | ex tam R^a 18 constitutionis P^a, legibus *CM* | susceperint *R* 19 litis] lites C^a 20 et *om. PL* | minus M^a | tute M^a 21 et] sed *PL* | suspecti] ammoti suspecti L^a 22 estimatione *R* 23 sustineat P^a 25 uel] ut *L* | non per] non P^a 26 curat. ei continuo R^a | ordinati L^a 28 instuta *P* 29 defensioni C^a? | quae *om.* P^a | periculum P^a, in periculo L^a 30 uel suae] et uel suae P^a? | petierunt ... 31 curatores *om.* M^a 31 quaedam aliae *CR* | ordinauerit C^a 32 illi *om.* R^a 33 tutela] a t. CM^b | sic *om.* L^bCRM 34 uel] et *CM* 37 causis *C* | in quibus uidelicet *CR*

aliisque propinquis uel adfinibus uel creditoribus uel aliis quorum interest adeuntibus uel admonentibus eos, qui secundum leges ius habent tutores uel curatores constituere. 3 Defensionem autem et nomen eius in hoc casu apertius declarantes, ne forte putauerint tutores uel curatores grauamen sibimet imponi, illam decernimus defensionem eos subire, quae non satisdatione pro euentu litis constituitur, sed ut tantummodo litem secundum legum ordinem pro pupillo uel adulto aliisque personis instruant, licentiam ex hac nostra auctoritate habentes sine decreto res quarum gubernationem gerunt pro cautela litis sub- 4 signare. Omnem autem dubitationem pro defensione pupillorum et adultorum aliarumque personarum penitus amputantes sancimus omnes tutores uel curatores non alias creari, nisi prius cum aliis sollemnibus uerbis, quae pro gubernatione rerum tam in gestis quam in cautionibus ab his conscribuntur, et hoc specialiter expresserint, quod omnimodo sine ulla dilatione defensionem pro pupillis et adultis aliisque supra memoratis personis subire 5 eos necesse est. Hisque adicimus nullam neque in hoc capitulo ambiguitatem relinquentes tutoribus et omnibus curatoribus licere fructus, siue qui ex reditibus praediorum colliguntur siue ex substantia personarum quarum gubernationem habent inuenti fuerint, id est uinum et oleum et frumentum uel cuiuscumque speciei sunt, sine decreto distrahere iusto pretio, quod in his locis, in quibus uenditio celebratur, tunc temporis noscitur obtinere, et[1] quae ex uenditione eorundem fructuum colliguntur pecuniae, cum alia pupillorum uel adultorum aliarumque personarum substantia administrentur. D. XII K. NOV. CONSTANTINOPOLI POST CONSVLATVM LAMPADII ET ORESTIS VV. CC.[2] a. 531

XXXVIII

℟ DE PERICVLO TVTORVM ET CVRATORVM ℟

1 IMP. ALEXANDER A. QVINTO. Et qui notitiae causa liberti tutores dantur, [B 37, 7, 60] quamuis soli administrandorum negotiorum pupillorum siue adultorum facultatem interdum non accipiant propter tenuitatem sui patrimonii, periculo tamen omnes sunt obligati, siue ea, quae scire deberent ex utilitate eorum, tutores siue curatores dissimulauerunt aut fraudem aliquam adhibuerunt uel cum aliis participauerunt aut, cum suspectos facere deberent, in officio muneris uel obsequio debito cessauerunt. PP. VIII K. FEBR. ALEXANDRO A. II ET MARCELLO CONSS. a. 226

2 IDEM A. SATVRO. Ad eos, qui in alia provincia tutelam administrant, peri- [B 37, 7, 61] culum administrationis ex persona tutorum, qui in alia prouincia res pupilli gerunt, non porrigitur. PP. NON. IVL. ALEXANDRO A. II ET MARCELLO CONSS. a. 226

3 IMP. PHILIPPVS A. ET PHILIPPVS C. GRATIANO. Si res pupillares, quas [B 37, 7, 62] horreo conditas habere aut etiam uenumdare debuisti, in hospitio tuo, ut adseueras, ui ignis absumptae sunt, culpam seu segnitiam tuam non ad tuum damnum, sed ad pupilli tui spectare dispendium minus probabili ratione deposcis. PP. III K. APRIL. PHILIPPO A. ET TITIANO CONSS. a. 245

P (37, 28. 38 ℟ 2) *L* (*ut P*) *CRM* (26 nt ex ... 28 *in litura latent*) *Q* (*ad u.* 26...28)

---

[1] ut (*Mommsen*)? [2] D. XV k. Nou. ... uu. cc. anno secundo (*Zeitschrift für Rechtsgesch.* 11 *p.* 180)?

---

1 uel adf.] et adf. *CM* 2 habeant *R* 3 in *om. PL* 4 inponere $C^a M^a$ 5 tantummodo *om. M* | litem] in l. *C* 6 ordinem legum *R* | hac *om. L* 7 habente M^a 9 uel curatores] R^b *cum B:* πάντα ἐπίτροπον καὶ κουράτωρα, *om. PLC*R^a*M* 10 nisi] ni P^a | pro *om.* M^a | in gestis] gestis PL^a 12 supra] simul supra *C* 14 colligantur *R* 15 substantiae personaerum R^a | habeant *R* 16 et frum.] frum. *PLR* | specie *L* | sine] siue R^a 17 crelebratur P^a 19 aliarumque *om.* M^a | amministrent *P* | *s. a. Hal.* 22 periculum *S* 23 quanto *M*, quinto et quintotie *S* (*scil. ortum ex* et qui notitiae) | liberi R^a 24 ministrandorum M^a 26 deberent] *CR*, debent *Q* 27 suspectus R^a, susceptos C^a 28 muneris] *CQ*, ...oris R^a, tutoris R^b | debito obsequio *Q* | *s. a. Hal.* 30 idem] imp. alex. *PL* | aliena *LC* 31 aliena prouincia *LC*, aliam prouinciam M^c 32 *s. a. Hal.* 33 et philippo cons. *M*, *om. C* 34 uendere *C* 35 ignis] gnis R^a | tuam] stuam R^a 36 *s. a. Hal.*

4 IDEM A. ET C. FLORO. Tutoribus seu curatoribus fortuitos casus, aduersus quos caueri non potuit, imputari non oportere saepe rescriptum est. PP. XII K. SEPT. PHILIPPO A. ET TITIANO CONSS. B 37, 7, 63 a. 245

5 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. SEVERO. Si tutor petitus uel testamento datus tutorem te constitutum esse non ex remissioris neglegentiae uitio, sed iustae ignorationis ratione non didicisti idque liquidis probationibus ostenderis, periculo eius temporis, quod ignorante te transmissum est, non teneberis. PP. III ID. SEPT. IPSIS IIII ET III AA. CONSS. B 37, 7, 64 a. 290

6 IDEM AA. ET CC. EPICTETO. Temporis, quod insequitur post tutelae translationem, administrationis officio finito ad eos qui fuerunt tutores gerendae rei non pertinere periculum rationis est. S. V K. DEC. CC. CONSS. B 37, 7, 65 a. 294

XXXVIIII

℟ QVANDO EX FACTO TVTORIS VEL CVRATORIS MINORES AGERE VEL CONVENIRI POSSVNT ℟

1 IMP. ANTONINVS A. SEPTIMO. Iuliana, cuius tibi curatores condemnati sunt, si uicesimum quintum annum aetatis egressa est, actio iudicati utilis aduersus ipsam bonaque eius exercenda est. nam tutores curatoresque finito officio non esse conueniendos ex administratione pupillorum adulescentiumque saepe decretum est. PP. VIII K. IVL. ROMAE ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. B 37, 9, 8 a. 213

2 IMP. ALEXANDER A. SOSANDRO. Etsi tutores tui, cum pecuniam pupillarem crederent, ipsi stipulati sunt, utilis actio tibi datur. PP. XV K. SEPT. B 37, 9, 9

3 IMP. GORDIANVS A. PRVDENTIANO. Si in rem minoris pecunia profecta sit, quae curatori uel tutori eius nomine mutuo data est, merito personalis in eundem minorem actio danda est. PP. NON. SEPT. GORDIANO A. ET AVIOLA CONSS. B 37, 9, 10 a. 239

4 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. MAXIMIANAE. Si hi, qui te in pupillari aetate constituta fuerunt tutores, postea in administratione perseuerantes uel curatores constituti tua praedia locauerunt, eos competenter conueni: sed ex eorum contractu utilis tibi quaeri potuit contra successores conductoris actio. S. III NON. MART. AA. CONSS. B 37, 9, 11 a. 293

5 IDEM AA. ET CC. ONESIMAE. Per tutorem pupillo actio nisi certis ex causis quaeri non potest. D. ID. DEC. CC. CONSS. B 37, 9, 12 a. 294

P ([38, 4 *p*] 39 ℟ 2...4) *L* (38, 4. 39 ℟ 2...4) *CRM*

---

1 aa. et cc. *R*, a. et cc. *M* | fortuitus *C* 2 quod M^a | non oportere *om.* M^a | *s. a. Hal.: in pL extat* pp. x 4 impp.] mp. *R* 5 remissionis C^aRM^b, re remission.s M^a | neglegentiae ... 6 ignorationis *om.* M^a? | neglegentio R^a 7 *s. a. Hal.* 9 aa. et cc.] a. *S* | aepitecto *R*, episteto *M* 11 *s. a. Hal.* 13 ex] de *M*, *om. S* 14 minoris C^aM^a | conuenire SP^b, uenire P^a | possit P^a, possint P^bC 15 antonius *M* | septimo] *S*, septimio CM^a, septimia M^b, septimio militi *R* | iuliana *om.* M^a | sunt si] sint *uel* fuit M^a 17 non] o non R^a | conuen. esse *C* 18 *s. a. Hal.* | iul., *quod in editione excidit, in addendis suppl. Hal.* 20 imp. alex.] idem *PL* | sosandro] *CR*, synandro *S*, zodandro *PL*, sorachoro *M* 21 *s. a. PL* 22 re *R* 23 tutori uel curatori L^b, uel tutori *om.* L^a | nomine] PLM^b, nomine minoris CR^bM^a, nomine minoris eius R^a 24 *s. a. Hal. PL* 25 imp. *R* | et c. *S*, *om. PL* | maxime *S* 26 fuerint PL^aR^a 27 competeter P^a | sed] sed et RM^b 28 conductores P^a | actio] actio .. per tutorem pupillo ... dari non potest M^a (*sc. ex c.* 5) | *s. a. Hal. PL* | s.] sd. *L* 29 aa. conss. *om. PL* 30 unisimae *C*, onissimae *R* 31 quaeri] dari *M* | *s. a. Hal.*

XXXX

℟ SI EX PLVRIBVS TVTORIBVS VEL CVRATORIBVS OMNES VEL VNVS AGERE PRO MINORE VEL CONVENIRI POSSVNT ℟

1 IMP. ANTONINVS A. MILTIADI. Ab uno ex tutoribus uel curatoribus posse causam minoris defendi, cum alii tutores uel curatores eum defendere noluerint, ignorare non debes. PP. NON. NOV. MESSALA ET SABINO CONSS. a. 214 [B 37, 7, 66

2 IMP. CONSTANTINVS A. ET LICINIVS C.[1] AD SYMMACHVM. Si diuisum administrationis periculum per prouincias sit, his tantum omnibus insinuari conuenit et ab ipsis inferri litem, qui in ea prouincia tutelae uel curae officium sustinent, ne de aliis prouinciis defensores minorum ad iudicia producantur. D. PRID. NON. FEBR.[2] CONSTANTINO A. V ET LICINIO C. CONSS. a. 319 [Th. 2, 4, 1, 1 B 37, 7, 67

XXXXI

℟ NE TVTOR VEL CVRATOR VECTIGAL CONDVCAT ℟

1 IMP. ANTONINVS A. SEXTO. Competens iudex non ignorat non esse admittendos ad uectigalia conducenda eos, qui pupillorum uel adulescentium tutelam seu curam
1 administrant uel eius administrationis rationem nondum reddiderunt. Sed quamuis contra interdictum ad uectigale conducendum accesseris, tamen, quoniam ultro me adisti, si tam
2 uectigali quam pupillis satisfeceris, falsi crimine carebis. Cum autem fisco iam obstrictum postea tutorem esse dicas, periculo te[3] excusare poteris. PP. VIII K. AVG. ROMAE ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213 [B 38, 13, 1

XXXXII

℟ DE TVTORE VEL CVRATORE QVI SATIS NON DEDIT ℟

1 IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. TITIO ET FLAVIANO. Si nondum uobis aetas legitima completa est, satisdationem ab his, quos minus idoneos curatores uobis ab aduersario, cum magistratu fungeretur, datos dicitis, postulate. prohibentur enim ab administratione, nisi securitati uestrae satisdatione prospexerint. PP. NON. IVL. AEMILIANO ET BASSO CONSS. a. 259 [B 38, 8, 10

2 [4]IDEM AA. ET VALERIANVS C. EVPLOIO. Et eum tutorem qui superest, si secundum praesidis praeceptum et iuris formam satis non dat, remoueri a tutela (si inopia [B 38, 8, 11

V (*incipit u.* 5 tutoribus) *P* (42 ℟) *L* (*ut P*) *CRM*

---

[1] et Licinius C. *om. Th. recte: adiectum uidetur ex subscriptione* [2] Sirmio. accepta VIII id. Mart. Corinthi *ins. Th.* [3] postea tutorum te subiectum esse dicas periculo, te (*Mommsen*)? [4] *iunge* 5, 36, 4

---

1 *rubricam tituli* 41 *hoc loco habet R* 3 unum *S* 4 possint *C* 5 antoninus] authito *M* | melthiadi *S*, militiadi *CM*, casio mileti *R* 6 minorum *M* | aliis M^a 7 *s. a. V Hal.* 8 c.] consul M^a, *om. S* | ad symm. *om.* M^a 9 per prouincias] peruincias M^a 10 inferre M^a | ea prouincia] ea pro *V*, eam prouinciam *C* 11 producantur] *R Th.*, perducantur *VCM* | *s. a. Th. V Hal.* 12 v *om. Hal.* 15 antonius *M* 17 contra *om. R*[a] 18 uectigalem VC^a, uectigal C^bRM | ultro me] ultro e *uel* ultrone V^a, ultr•ne M^a 19 crimini C^a | iam] te iam *C* | abstrictum M^a 20 postea tut. esse] τότε πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν ἐκλήθη *B* excusari M^a | *s.a. V Hal.* 23 tutorum M^a | uel] et *S* | dedit] debet PL^a 24 impp.] mp. *R* | ual. et gall.] ualens gratianus *S* | titio] *SC*, tito *M*, *om. R*, *deficit V* 25 aetas uobis *R* | legitimam *V* | completa *om.* M^a | quo *V* 26 ab *om.* C^a | fungerentur M^a | ab *om.* M^a 27 ni prospex. secur. uestrae satisd. *R* | *s. a. V Hal.* 28 et basso *om. V* 29 aa.] a. *S* | et ual. c. *om. C*, et *om. M*, ualerianus *om. S* | ual.] cc. *R* | c.] caess. *V*, cons. *M* | euploio] *V*, euphoio *S*, eupoloio *C*, eupolio *R*, euproio *M* 30 si nopia M^a

hoc faciat, sine infamia, si fraude, etiam cum nota) aditus prouinciae rector iubebit: et in locum defunctorum alios idoneos substitui praecipiet, praesertim cum patrimonium pupilli
1 noua hereditate auctum esse proponas. Tutores autem dati ab heredibus eorum, quos decessisse dicis, rationem tutelae reposcent. PP. ID. MAI.[1] SAECVLARE ET DONATO CONSS. a. 260
3 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA.[2] STRATONICAE. In dubium non [B 38, 8, 12 5
uenit tutores, qui non testamento dati sunt, administrandi potestatem nisi satisdatione
1 emissa saluam tutelam fore non habere. Si igitur tutor, qui pro tutelari officio [2, 40, 4
non cauerat, iudicio expertus est, aduersus[3] eum lata sententia iuri tuo officere non
2 potuit, nec ea quae ab eo gesta sunt ullam firmitatem obtinent. Frustra igitur in integrum restitutionis auxilium desideras, quando ea quae ab eo gesta sunt[4] ipso iure irrita sunt. 10
PP.[5] XVIII K. IAN. NICOMEDIAE DIOCLETIANO III ET MAXIMIANO AA. CONSS.[6] a. 287
4 IDEM AA. ET CC. TERTVLLO. Non omnium tutorum par similisque causa [B 38, 8, 13
est. quapropter exemplo testamentarii confirmatum a praeside uel datum ex inquisitione non onerari satisdatione rem saluam fore pupillorum manifestum est, pluribus autem datis ex inquisitione tutoribus illum, qui satis secundum formam edicti rem pupilli saluam fore 15
dedit, in administratione praeferri iam dudum obtinuit. S. ID. DEC. NICOMEDIAE CC. CONSS. a. 294
5 IMPP. CONSTANTIVS ET MAXIMIANVS AA. ET SEVERVS ET MAXIMINVS CC. [B 38, 8, 14
Tutor, qui satisdationem, cum dare debuit, minime interposuit, nihil omnino ex bonis
1 pupilli alienare potest. Posteaquam autem ad tutelae administrationem electus est, et 20
bonorum possessionem pupilli nomine agnoscere eum potuisse et cetera eius, quae tempore artarentur, persequi debuisse aperte claret. D. XI K. IAN. CONSTANTIO V ET MAXIMIANO V AA. CONSS. a. 305

XXXXIII

℟ DE SVSPECTIS ℟ 25

1 IMP. ANTONINVS A. DOMITIAE. Libertum tuum et tutorem filii tui, si fraudulenter res eius administrare existimas, suspectum facere potes, modo si officium eius pubertate pupilli finitum non est. nam si eo iure tutor esse desiit, iudicio tutelae conueniendus est. PP. ID. AVG. ROMAE DVOBVS ASPRIS CONSS. a. 212
2 IDEM A. LONGINO. Curatores quidem suo periculo, quanto tardius ad eos [B 37, 10, 12 30
tutela transfertur, cessant. quod si id fraude factum existimas, suspectos eos postula: qui si submoueri meruerint, in locum eorum alios accipies. PP. ID. IAN. LAETO II ET CEREALE CONSS. a. 215

V P (42, 5. 43 ℟) *L* (*ut P*) *CRM*

---

[1] Mart. 5, 36, 4 [2] AA. et CC. *l. gem.* [3] contra *l. gem.* [4] qui legitimae administrationis personam sustinere non potuit *ins. l. gem.* [5] s. *l. gem.* [6] Nicomediae CC. conss. (= *a.* 294) *l. gem. recte, quamquam is annus hoc loco non conuenit temporis ordini*

---

1 prouinciae rector prouinciae *V* 2 praesertum M^a 3 actum CM^a | quos] que hos M^a? 4 *s. a. V Hal.* 5 impp.] mp. *R* | aa.] aa. et c. *S* | stratonicae *VM*, statronice *C* 8 iure tuo *V*, iura tua CM^a 9 nullam M^a 10 restitutionibus R^a 11 *s. a. V Hal.* 12 aa. et cc.] a. *C* | tertullio *S* | pars M^a 13 exemplo ... 14 est] *V*, cum (causam cum R^a) exemplo ... sit *CRM* 14 honorarii M^a? 15 inquisitioni (bus?) C^a | illum *om.* R^a | pupillo *CR*, pupilli M^a? 16 administrationem *R* | *s. a. V Hal.* 18 imp. *R* | const.] diocl. et max. const. L^a | aa. et *om. CM* | seu. et maximianus *SVR*, seu. et max. *PL*, maximo et seuero *C*, seuero et maximiano *M* | cc.] conss. *M*, *om. C* 19 qui satis *om.* M^a | bonis] nouis *V* 20 ad] a C^a | et *om. PL* 21 et *om.* C^a | que eius *C* | tempora C^a 22 debuisset L^a | declaret *V* | *s. a. V Hal.* | d.] dix. *Hal.* | v *om. Hal.* | max. iu *V*, maximo (maximiano *in addendis*) II *Hal.* 25 suspectis] s. rebus *S*, s. tutoribus *C* 26 antonius *M* | tuum *om.* M^a 27 suspectum] susceptam spect. M^a | potest *V* | pupilli *om.* M^a 28 iudicio] in iudicio *M* | *s. a. V Hal.* 29 duobus] d. et *Hal.* 30 quando *C* 31 id fraude] *VE*, in fraude *C*, fraude *R*, in fraudem *M* | postulas *V* | qui] qua R^a 32 meruerunt *M* | *s. a. V Hal.* | cereali *Hal.*

3 IMP. ALEXANDER A. FORTVNATAE. Praeses prouinciae tutores filiorum [B 37, 10, 13
tuorum strictioribus remediis adhibitis omnimodo administrationis officium compellet agnoscere. quod si in eadem contumacia perseuerauerint, suspectos postulare, ut alii in locum eorum petantur, non prohiberis. PP. ID. IAN. ALEXANDRO A. III ET DIONE CONSS. a. 229

4 IDEM A. THALIDAE. Etiam testamento patris tutorem datum suspectum [B 37, 10, 14
postulare potes, si fraudem tutoris argueris. PP. V ID. SEPT. ALEXANDRO A. III ET DIONE CONSS. a. 229

5 IDEM A. ASCLEPIADI. In postulandis suspectis tutoribus seu curatoribus [B 37, 10, 15
non uires patrimoniorum principaliter, sed an nihil segniter, nihil fraudulenter geratur, perpendi oportet. PP. VIII K. IAN. MAXIMO II ET PATERNO CONSS. a. 233

6 IMP. GORDIANVS A. FELICI. Pietatis fungeris munere, qui fratris tui filios, [B 37, 10, 16
1 ut necessitudo sanguinis suadet, protegere conaris. Si igitur tutores uel curatores eorum non recte administrant, suspectis eis postulatis atque ostensis, ut alii in loco eorum con-
2 stituantur, facile impetrabis. Quod si nihil in fraudem egerunt, uerum ita egeni sunt, ut in eorum administratione fratris tui filiorum substantia periclitetur, an eis iniungendus
3 sit curator, qui idoneis facultatibus sit, rector prouinciae aestimabit. Remouendi autem licentia non solum parentibus utriusque sexus, sed etiam cognatis et extraneis et infamibus et ipsi cuius res administrantur, si non impubes sit, arbitrio cognatorum bonae opinionis constitutorum conceditur. PP. V ID. NOV. PIO ET PONTIANO CONSS. a. 238

7 IDEM A. GORGONIAE. Eum, quem ut suspectum tutorem uel curatorem [B 37, 10, 17
accusas, pendente causa cognitionis abstinere ab administratione rerum tuarum, donec causa finiatur, praeses prouinciae iubebit. alius tamen interea in locum eius in administratione rerum ordinandus est. PP. VII K. MART. SABINO II ET VENVSTO CONSS. a. 240

8 IMP. PHILIPPVS A. ET PHILIPPVS C. PROCVLO. Si non suspectum con- [B 37, 10, 18
tutorem tuum postulare ac remouere ab administratione bonorum pupilli curaueris, admitti nequaquam potest ratio desiderii tui iam nunc postulantis tutelam tibi nomine eiusdem pupilli restitui. PP. XIII K. NOV. PEREGRINO ET AEMILIANO CONSS. a. 244

9 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. AMMIANO. Suspectos [B 37, 10, 19
tutores ex dolo, non etiam eos, qui ob neglegentiam remoti sunt, infames fieri manifestum est. S. VIII K. MAI. CC. CONSS. a. 294

XXXXIIII

R DE IN LITEM DANDO TVTORE VEL CVRATORE R

1 IMP. ANTONINVS A. MILTIADI. Si quas petitiones aduersus pupillos tuos habes, dirigere eas potes, adsistentibus causamque defendentibus contutoribus tuis, cum et, si alios tutores non haberent, ad hoc genus litis defendendae curatores accipere deberent. PP. XIII K. AVG. ANTONINO A. III ET BALBINO CONSS. a. 213

V (deficit in 28 et cc. ham) *P* ([43, 4 *p*] 44 R 1) *L* (43, 5. 4. 44 R 1) *CRM*

---

2 strictionibus R^a | remed. adhib. *bis* M^a | compellit C^a 3 loco *CM* 4 *s. a. V Hal.* 5 a.] aa. *V*, a. et c. *pL*, a. et cc. *M* 6 potes] *VC*, posscis *pL*, possis *RM* | tutori *V uel* V^a | *s. a. V Hal. pL: apud Hal. est subscriptio c.* 5 | v] *pL et sic uel* iii *uel* x *V* | id. ... 7 conss. *om. pL* | alex. *bis V* 8 idem] imp. alex. *PL* | asclepiodi *R* 9 patrimonium *L* | segn. nihil] segn. P^a | generatur M^a 10 *s. a. V Hal. et Hal. ad c.* 4 | VIII] *V Hal. ad c.* 4, VI *Hal. h. l.* 11 pietatis] si aetatis R^a | fingeris M^a | munere qui] muneris C^a 13 non ... eorum *om.* M^a | locum CM^a 14 quod *om.* C^a | in (. M^a) fraude *M*, fraude (*om.* in) *C* | egeni ... 15 admin. fra *om.* V^a (*suppl. manus* 2) 15 eis] his *V* | iungendus *R*, adiungendus *C* 16 idoneus *M* | existimabit *R* 17 infamibus] *ne muta: infamibus enim hoc casu pro aliis postulare permittitur:* affinibus, *quod habet* M^b, *collocari non potuisset post* extraneis 18 impuberes sint *C* 19 *s. a. V* (*euanidis* nou. ... conss.) *Hal.* 20 a.] a. et c. *S* | quem] que M^a 21 cognacionis M^a | ab *om.* M^a 22 administracionem *M* 23 *s. a. V Hal.* 24 et phil. philippo *M* 26 potest] post M^a 27 *s. a. V Hal.* | XIIII *Hal.* 28 impp.] mp. *R* | damiano *S*, amiano *M* 30 *s. a. Hal.* 32 lite *RM* | tutorem uel curatorem *S*, uel cur. *om. R* 33 antonius *M* | a. *om. C* | meltiadi *SC*, militiadi *PLRM* 34 potest P^a 35 haberetur M^a | defendere (*uel* defende) C^a | *s. a. Hal. PL* | XIII] xiiii *P*, iii *L* 36 antonino ... conss. *om. PL*

2 IMP. ALEXANDER A. EVARISTO. An tibi partis fundi paterni uindicatio [BΣ 38, 9, 39
1 competat, is cuius de ea re notio est aestimabit. Respicere autem debes officium, in quo te esse tutorem dicis, nè ob eiusmodi petitionem euictione secuta ultra pretii quantitatem auctoris heredem pupillum tuum oneres, qui laudatus per te defendi debeat, cum aut com-
2 pensationis rationem habere aut contrario tutelae iudicio experiri possis. Sed ne tuum ius, si quod habes, impediatur, ad eam rem defendendam, quae aduersus te uindicantem agenda erit, curatores pupillo petuntur. PP. XII K. MAI. IVLIANO *ET* CRISPINO CONSS. a. 224

3 IMP. GALLIENVS A. VALERIO. Ad protegendam causam tutor siue curator [B 37, 6, 15 datus conueniri non potest administrationis periculo, cum sola suscepti negotii tutela mandata est. si nihil igitur, ut adlegas, praeter negotium gessisti, frustra conueniris. PP. K. APRIL. VALERIANO ET LVCILLO CONSS. a. 265

4 IDEM A. IRENAEO. Ad litem datus tutor si quid bona fide erogasti, a contutoribus more solito exigere potes. PP. K. NOV. PATERNO et ARCESILAO CONSS. a. 267

5 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. TIGRANI. Siue ex testamento siue iure legitimo fratris tui filiorum tutelae onus ad te pertineat, uereri non debes de his quaestionibus, quas aduersus fratrem quondam tibi fuisse dicis, cum, si qua emerserit lis, procuratore dato et illis curatore ad litem constituto et sollemnitati iuris, ubi tutor exigitur, et indemnitati utriusque prospici possit. S. IIII K. MAI. CC. CONSS. a. 294

XXXXV

℟ DE EO QVI PRO TVTORE NEGOTIA GESSIT ℟

1 IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. MARCELLO. Etiam mulieres, si res pupillares pro tutore administrauerunt, ad praestandam rationem tenentur. PP. AEMILIANO ET BASSO CONSS. a. 259

2 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. MARCO. Non utiliter nominatus tutor pupillorum agendo nomine, licet ex eorum persona iniunctam impleat intentionem, exceptione 'si tutor non est' submouetur. D. NON. DEC. CC. CONSS. a. 294

XXXXVI

℟ SI MATER INDEMNITATEM PROMISERIT ℟

1 IMP. ALEXANDER A. BRVTTIAE. Suo potius periculo magistratus tutores quos petisti dederunt, quam tu contra sexus condicionem alicui ex ea obligatione obstricta es, quod tuo periculo tutores filiis tuis dari postulasti. PP. III ID. MART. MAXIMO *II* ET VRBANO CONSS. a. 234

2 IMP. PHILIPPVS A. ET PHILIPPVS C. ASCLEPIADI ET MENANDRO. Quaedam [B 38, 8, 22 pupillorum uestrorum a matre itemque auo paterno administrata eorumque nomine indemnitatem uobis promissam esse adseueratis. quae si ita sunt et idem pupilli legitimae aetatis effecti non aduersus matrem suam itemque auum, sed contra uos congredi malunt, non

P (44, 4. 45 ℟ 1) *L* (*ut P*) *CR* (45 ℟ 44, 5 *transponit* R^a) *M* (*transponit* 44, 4. 2. 3)

---

1 euaristo] *S*, euaresto *PLCR*, uaresto *M* | partis] patris M^a 3 tutoris C^a 4 cum *om.* M^a? 5 tute M^a | ne] nec M^a? 6 habet M^a | agendi R^a 7 petantur C^b | *s. a. Hal.* | et] II et *Hal.* 8 gallius *M* | protegandam R^a | siue curator *om. R contra B* 9 sola] ea sola *C* | suscepti (—ta *alt. l.*) negotii *bis* R^a 10 gesti M^a | *s. a. Hal.* 11 luciano *Hal.* 12 idem] imp. gall. *PL* | a.] a. et c. *S* | hyrineo *S* 13 *s. a. Hal. PL* | paterno ... conss. *om. PL* 14 imp. *R* | tigrano *C* | ex *om.* M^a 17 illis] lis R^a | sollempnitate R^aM^a 18 indempnitate M^a | utrisque M^a | *s. a. Hal.* 21 imp. *R* | ualerius *S* | si mulieres *C* 22 teneantur *C* | *s. a. Hal.* 24 aa. et cc.] et c. *S* 25 iniunctas i. intenciones *M* 26 non *om.* C^bR^a | *s. a. Hal.* 29 bruttie curie *S*, brutiae *CR*, butie *M* 31 tutore M^a? | *s. a. Hal.* | II] III *Hal.* 33 et phil. c.] et philippo cons. *M*, *om. R* | et menandro *om. S* 34 indemnitatem ... 481, 1 immerito *bis* R^a 36 facti M^a | suium *R alt. l.*

immerito indemnitatem ab his praestari desiderabitis, quos et administrationem suo periculo pridem suscepisse proponitis. PP. IIII ID. IVL. PRAESENTE ET ALBINO CONSS. a. 246

3 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. GAIANO. Ob tutorem [B 38, 8, 2] non idoneum a matre petitum frustra uobis eam teneri contenditis, cum non, nisi specialiter eius periculo dari decreto fuisset comprehensum, ex ea obligatione obstricta est. S. K. DEC. AA. CONSS. a. 293

XXXXVII

℟ SI CONTRA MATRIS VOLVNTATEM TVTOR DATVS SIT ℟

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. TERTIO. Si contra matris ultimam [B 38, 8, 2] uoluntatem Fuscinium filio communi tutorem datum probaueris, eum sine damno existimationis a tutela remouendum praetor decernet. quae rescriptio, si in fraude conuictus fuerit, non suffragabitur. PP. XIII K. MART. LATERANO ET RVFINO CONSS. a. 197

XXXXVIII

℟ VT CAVSAE POST PVBERTATEM ADSIT TVTOR ℟

1 IMP. PHILIPPVS A. DEXTRO. Tutores, qui necdum administrationis rationem[1] [B 38, 9, 1] ad curatores transtulerunt, defensioni causarum pupillarium adsistere oportere saepe rescrip-
1 tum est. Et ideo, si (ut proponis) instrumenta, quibus adseri possunt causae prouocationis, etiam nunc hi quorum meminisli apud se detinent, aditus praeses prouinciae periculi sui eos admoneri praecipiet. PP. XII K. NOV. PHILIPPO A. ET TITIANO CONSS. a. 245

XXXXVIIII

℟ VBI PVPILLI EDVCENTVR ℟

1 IMP. ALEXANDER A. DIONYSODORO. Educatio pupillorum tuorum nulli [B 38, 2, 7]
1 magis quam matri eorum, si non uitricum eis induxerit, committenda est. Quando autem inter eam et cognatos et tutorem super hoc orta fuerit dubitatio, aditus praeses provinciae
2 inspecta personarum et qualitate et coniunctione perpendet, ubi puer educari debeat. Sin autem aestimauerit, apud quem educari debeat, is necessitatem habebit hoc facere, quod praeses iusserit. PP. VII ID. FEBR. MAXIMO II ET AELIANO CONSS. a. 223

2 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. GRATAE. Vtrum nepos [B 38, 2, 8] tuus ex filia apud te an patruum suum morari debeat, ex singulorum adfectione et qui magis ad suspicionem ex spe successionis propior sit, aestimabitur. S. XVIII K. NOV.[2] NICOMEDIAE CC. CONSS. a. 294

P (49 ℟ 1) *L* (*ut P*) *D* (*ad* 46, 3) *CRM*

---

[1] reddiderunt neque administrationem *secundum B ins.* (*Mommsen*) [2] Ian. (*Mommsen*)?

---

1 praeparari M^a? 2 *s. a. Hal.* 3 imp. *D*, mp. *R* | galano *S* 5 *s. a. Hal.* 10 imp. *C*, mp. *R* | aa.] a. *C* 12 praeter C^a | decernit *M* | fraudem *CRM* | coniunctus R^a 13 suffragabit M^a? | *s. a. Hal.* 15 *rubricam om.* R^a | post *om.* M^a | adsit] hac sit *S* 16 administrationis rationem] *C*, administrationem *R*, administraciones *M*: οἱ ἐπίτροποι οἱ μηδέπω λόγους τῆς ἐπιτροπῆς ἐπιδεδωκότες μηδὲ μετενεγκόντες τὴν διοίκησιν ἐπὶ τοὺς κουράτωρας *B* 17 causarum *om. R* | pupillarum *CM*, pupilla•rium R^a | oportet R^a 18 si *om.* M^a? 19 nunc *om. R* | adtus M^a 20 *s. a. Hal.* 22 pupilli edocentur *S*, pupillus educetur *CR* 23 dionysodoro] *LR*, dionisidoro *P*, dionisiodoro *CM* | edu••to P^a | tutorum PR^aM^a 25 cognatam et tutores R^a 26 condiccione M^a? | sin ... 27 debeat *om.* P^aR^a 27 is] si M^a | quod] quem C^bM^b: ἀνάγκην ἔχοντος τοῦ κελευομένου πᾶσι τρόποις λαμβάνειν τὸν ἄνηβον *B* 28 *s. a. Hal.* 30 an] an apud Q^b 31 suspectionem M^a? | proprior *CRM*, ἐγγύτερος *B* | *s. u. Hal.*

L

℟ DE ALIMENTIS PVPILLO PRAESTANDIS ℟

1 Imp. Antoninvs A. Favstino. Pupillus, si ei alimenta a tutore suo non [B 38, 2, 9
praestantur, praesidem prouinciae adeat, qui, ne in alimentorum praestatione mora fiat,
1 partibus suis fungetur. Idem est et si de statu pupilli seu adulti et de bonis eius contro-
uersia pendeat. PP. VI id. Ivl. Romae Laeto II et Cereale conss. a. 215

2 Imp. Alexander A. Avfidio. Quod plerumque postulatur, ut arbitrio prae- [B 38, 2, 10
toris alimenta pro modo facultatum pupillis uel iuuenibus constituantur, pro officio suo hi
1 qui aliena negotia gerunt, ne apud iudicem controuersiam habeant, faciunt. Ceterum si
bonus uir et innocens tutor arbitrio suo aluit pupillos (quod interdum etiam necesse est
fieri, ne[1] secreta patrimonii et suspectum aes alienum, quod melius est interim taceri
quam, cum de modo bonorum quaeritur, ultro proferri et apud acta ius dicentis contra
utilitatem pupillorum signari), non dubio accepto ferre debebunt ea, quae uir bonus arbi-
2 trabitur merito ad exhibitionem educationis ministeria studiaque erogata esse. Nec feren-
dus est iuuenis, qui, cum praesens esset studiisque eruditus atque alitus est, si ea per alium
se consecutum non probet, sumptusque[2] recuset, quasi uento uixerit aut nullo liberi hominis
studio imbui meruerit. PP. non. Dec. Maximo II et Aeliano conss. a. 223

LI

℟ ARBITRIVM TVTELAE ℟

1 Imp. Antoninvs A. Leoni. Cum tutelae administratae ratio a te peti [B 38, 3, 26
coeperit, neque ueritati neque iustis probationibus officit, quod (ut dicis) testator modum
patrimonii sui uerbis testamenti ampliauit uel minuit. PP. V K. Oct. Romae dvobvs
Aspris conss. a. 212

2 Idem A. Praesentino. Nomina paternorum debitorum si idonea fuerunt [B 38, 3, 27
initio susceptae tutelae et per latam culpam tutorum minus idonea tempore tutelae esse
coeperunt, iudex qui super ea re datus fuerit dispiciet: et si palam dolo tutoris uel mani-
festa neglegentia cessatur, tutelae iudicio damnum, quod ex cessatione accidisset, pupillo
praestandum esse statuere curabit. PP. non. Ivl. Antonino A. IIII et Balbino conss. a. 213

3 Idem A. Vitalio. Curator, qui post decretum praesidis, sublata pecunia, [B 38, 3, 28
quae ad comparationem possessionis fuerat deposita, praedium sibi comparauit, elige, utrum
malis in emptione tibi negotium eum[3] gessisse, an, quia in usus suos conuersae pecuniae
sunt, legitimas usuras ab eo accipere: secundum quae iudex tutelae iudicio redditus partem
religionis implebit. PP. III K. Ivl. Romae Laeto II et Cereale conss. a. 215

V (*incipit* 11 est interim) *P* (51 ℟) *L* (*ut P*) *CRM*

---

[1] ne] *requiritur* propter [2] que *del.* (*Hal.*) [3] curator ... negotium eum] curatorem ... negotium?

---

2 pupillorum *SR* | prestandae *S* 3 antonius *M* 4 in *om. R* 5 fung•••tur M^a | adulti] aduci M^a 6 *s. a. Hal.* 7 ausidio *R*, euphido *M* 8 hi *om. M* 9 qui] qui in C^a 10 et] aut *M* 12 ultro *om.* M^a | dicendis *V* 13 debebunt *om.* M^a 14 merito] digne ac merito *R* | educionis M^a | stuaque M^a 15 praesens esset (pr. esse M^a, pr. aut R^a) studiisque] pro censu studiis *proponit Mommsen* | est *om. R* | alium] ali•m in M^a? 16 consecutus *V* | prohibet $C^a M^a$? | quasi] et quasi *R* 17 studioque C^a | umbui R^a? | *s. a. V Hal.* 19 arbitrum P^a, de arbitro $P^b L$, de arbitrio R^b, *deficit* M^a 20 antonius *M* 21 sufficit R^a 22 testamentum R^a | *s. a. V Hal.* | romae *om. Hal.* | duobus] d. et *Hal., deficit V* 24 praesenti *R* | fuerint $R^a M$ 25 tutorum] τοῦ ἐπιτρόπου *B*, *cf. u.* 26 26 eam rem *M* 27 neglegencia manifesta *M* | cessatur] *VC*, cessatum est *RM* | quod] qui M^a? | ex cessatione] excusacione M^a 28 esse] est esse R^a | *s. a. V Hal.* 29 curator qui ... 31 negotium eum gessisse] κουράτωρ τις ... ἠγόρασεν ἰδίῳ ὀνόματι ἀγρόν. δίδοται ἐξουσία τῷ ἐλάττονι ἢ τὸν ἀγρὸν λαβεῖν *B* | praesidi M^a 30 ad] a M^a 31 malis] aliis M^a | in emptionem] inuencionem M^a? | egisse *C* | conuersit R^a? 33 *s. a. V Hal.* | romae *om. Hal.* | cereali *Hal.*

4 IMP. ALEXANDER A. AGLAO. Eum, qui bonis paternis secundum edicti for- [B 38, 3, 29
1 mam abstentus est, hereditariis actionibus conueniri nulla ratio suadet. Nec ad rem facit, quod aduersus curatores, si non consulte abstentus sit, actio competat: nihil quippe in ea quae ex officio gesta sunt uel geri debebunt ueniet[1], sed culpa solum quantique interfuit
2 eius non fuisse abstentum aestimatur. Cui consequens est, ut, si propter eam causam transegisti cum *curatoribus*, nulla aduersus te creditoribus patris tui petitio competat. PP. III K. MAI. ALEXANDRO A. CONS. a. 222

5 IMP. GORDIANVS A. VICTORINO. Omnes tutores seu heredes eorum, qui [B 38, 3, 30
administrauerunt tutelam, ad eundem iudicem ire debere iam pridem constitutum est. cum igitur patrem tuum cum alio tutelam administrasse adlegas, praeses prouinciae eundem iudicem aduersus te atque heredes contutorum patris tui dare debebit, quatenus quisque condemnari debeat, examinaturum. PP. X K. AVG. PIO ET PONTIANO CONSS. a. 238

6 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. SEPTIMO ET CONONI. Cum inter- [B 38, 3, 31
dictae uenditionis uitium etiam pretii fraude tutor uester cumulasse proponatur, non dubitabit praeses prouinciae, quando uenditionem confirmare uoluistis, residuum pretium cum
1 usuris uenditae a tutore possessionis celeriter uobis restitui iubere. Quod autem petitis ab heredibus eius qui uendidit pretium uobis exsolui, superfluo a nobis desideratis, quia nec praesidis experientiam possit latere, tutores qui gesserint siue heredes eorum ob ea negotia, quae per eos administrata sunt, principali loco conueniri debere, ceteris ob culpae rationem non seruati detrimenti periculo substitutis, uel, si pariter administrasse doceantur, etiam aduersus unum liberum experiundi arbitrium competere, ita ut actiones, quas aduersus alios habetis, ad electum transferantur. PP. IIII K. SEPT. IPSIS IIII ET III AA. CONSS. a. 290

7 IDEM AA. ET CC. ALEXANDRO. Quidquid tutoris dolo uel lata culpa uel [B 38, 3, 32
leui culpa siue curatoris minores amiserint uel, cum possent, non quaesierint, hoc etiam in tutelae siue negotiorum gestorum utile iudicium uenire non est incerti iuris. S. PRID. ID. APRIL. AA. CONSS. a. 293

8 IDEM AA. ET CC. DALMATIO. Tutores tutelae conueniri longi temporis [B 38, 3, 33
praescriptio non prohibet. unde si his transactione uel nouatione atque acceptilatione liberationem non praestitisti, apud rectorem prouinciae quaecumque tibi debentur repetere non prohiberis. S. XVI K. MAI. AA. CONSS. a. 293

9 IDEM AA. ET CC. IVLIANO. Tutorem quondam, ut tam rationem quam si [B 38, 3, 34
quid reliquorum nomine debet reddat, apud praetorem conuenire potes. quamuis enim

V P (51, 4. 7. 12 [8 *p*]) *L* (51, 4. 7. 12. 8) *CR* (*R*[a] *om.* 10 eundem ... 15 prouinciae) *M*

[1] debuerunt (*sic Hal.*) uenient?

1 imp. alex.] idem *PL* | agleo *R*[a], agla *M* | qui] qui a *P* 3 curatores] *V cum B*, curatores seu curatores *R*[a], curatores uel tutores *PLCR*[b]*M*, tutores *W*[a] | competat] ei c. (competit *M*) *PLRM* | in ea quae] eorum quae in ea *uidetur legisse aut emendasse Thal.*: οὐδὲ γὰρ τὴν κληρονομίαν κατεδέξατο, ὡς οὐδὲν (*scr.* οὐδέ) νῦν κινεῖ κατὰ τῶν ἐπιτρόπων ἢ κουρατώρων ὡς κακῶς διοικησάντων τὰ τῆς κληρονομίας ἐκείνης πράγματα *B* 4 gereri *V* | culpam *PL* | solum] *V*, solummodo *PLCRM* 5 fuisset *R*[a] 6 tranegisti *M*[a] | curatoribus] *scripsi cum BΣ* (*κ.π.*), cur. uel tutoribus *VCRM*, tutoribus uel cur. *PL* | conpetit *M*[a] 7 *s. a. V Hal. P* | conss. *V* 9 tutelae *R*[a] | iudicem uenire *V*, *om. R*[a] | iam pridem *om. R*[a] 12 *s. a. V Hal.* 13 aa.] a. et c. *S* | hononi *S* 15 firmare *R*[a] 17 pretium qui uendidit *R* | superfluo] et s. *C*[a], ex s. *C*[b]*R*[b]*M*[b]*?*, superflua *M*[a], fluo a nobis *in paginae exitu om. V* 18 ob] ad *M*[a] 19 ob] sub *M*[a] 20 seruanti *C*[a] | detmento *R*[a] 21 competeret *R* 22 habes *VCR*[a] | transferantur] *VR*[a]*?*, transferas *C*, transferatis *R*[b]*M* | *s. a. V Hal.* 24 idem] impp. dioc. et max. *PL* | et cc. *om. PLM* | andro *R* | lata) leui *L*[v] | uel leui culpa] *VC*, uel leui *RM*[b], *om. PLM*[a]: πρόσκειται εἰς τὸ κατὰ πόδας ἢ λίβεμ κούλπαν *BΣ*, *quae cum adnotentur ad B* κατὰ δόλον τῶν ἐπιτρόπων, *uerba* uel lata culpa *fortasse delenda sunt cum L*[v] (*u. s.*) 25 uel ... quaesierint *om. C* | possent] *dett.*, possint *V?PLRM* | adquisierint *R* 26 in *om. L*[a] | seu *L* | *s. a. V Hal.* 28 delmatio *S* | conuenire *M*[a] 29 uel nouatione atque acceptilatione] atque acc. *p*[a]*L*[t], aut acc. *M*[a], atque nouatione *L*[v]: uel nouatione *tuentur B*: ἐὰν οὖν μὴ γέγονε διάλυσις ἤτοι διὰ μεταθέσεως καὶ ἀποχῆς ἀναιρεθῇ ἡ ἀγωγή, *om. index Theod.* (*BΣ*) εἰ μὴ γέγονε ἀκκεπτιλατίων ἢ διάλυσις 30 praestiti *M*[a] | petere *pLC*, ἀπαιτεῖν *B* 31 *s. a. V Hal.*: *in pL extat* s. | XIV *Hal.* 32 iulianae *R*, iul. *V* 33 relinquorum *M*[a] | apud *om. M*[a]

matrem tuam susceptis bonis uestris indemnitatem pro hac administratione tutori se praestituram promisisse proponatur, tamen aduersus tutorem tibi tutelae, non aduersus matris successores ex stipulatu competit actio. S. PRID. K. IAN. AA. CONSS. a. 293

10 IDEM AA. ET CC. POMPONIO. Si defunctus tutelam uestram administrauit, B 38, 3, 35
non rerum eius dominium uindicare uel tenere potes, sed tutelae contra eius successores
1 tibi competit actio. Debitum autem aliis indiciis probari oportet. nam quod neque ipse neque uxor eius quicquam ante administrationem habuerunt, non idoneum huius continet indicium: nec enim pauperibus industria uel augmentum patrimonii, quod laboribus ac multis casibus quaeritur, interdicendum est. S. XI K. FEBR. SIRMI CC. CONSS. a. 294

11 IDEM AA. ET CC. CHRYSIANAE. Tutor post puberem aetatem puellae si B 38, 3, 36
in administratione conexa perseuerauerit, tutelae actione totius temporis rationem praestare cogitur. sin autem post finitam administrationem in isdem rebus minime se immiscuerit, temporis quod insequitur periculum ad eum non pertinet. S. V K. DEC.[1] ANCHIALO CC. CONSS. a. 294

12 IDEM AA. ET CC. QVINTILLAE. Tutelae actio tam heredibus quam etiam B 38, 3, 37
contra successores competit. S. X K. DEC. SIRMI[2] CC. CONSS. a. 294

13 IMP. IVSTINIANVS A. IVLIANO PP. Veteris iuris dubitationem decidentes B 38, 3, 38
sancimus, si quidem tutor uel curator pro substantia pupilli uel adulti aliquid ubicumque dixerit ad maiorem quantitatem eam reducens, siue pro utilitate pupilli uel adulti siue per solam simplicitatem siue per aliam quamcumque causam, nihil ueritati praeiudicare, sed hoc obtinere, quod ipsius rei inducit natura et mensura pupillaris uel adulti ostendit
1 substantiae. Sin autem inuentario publice facto res pupillares uel adulti conscripserit et ipse per huiusmodi scripturam confessus fuerit ampliorem quantitatem substantiae, non esse aliud inspiciendum nisi hoc quod scripsit, et secundum uires eiusdem scripturae patrimonium pupilli uel adulti exigi: neque enim sic homo simplex, immo magis stultus inueni-
2 (1) tur, ut et in publico inuentario contra se scribi aliquid patiatur. Illo procul dubio obseruando, ut non audeat tutor uel curator res pupillares uel adulti aliter attingere uel ullam sibi communionem ad eas uindicare, nisi prius inuentario publice facto secundum morem solitum res eis tradantur: nisi testatores qui substantiam transmittunt specialiter inuenta-
3 rium conscribi uetauerint. Sciturus tutoribus et curatoribus, quod, si inuentarium facere neglexerint, et quasi suspecti ab officio remoueantur et poenis legitimis, quae contra eos interminatae sunt, subiacebunt et postea perpetua macula infamiae notabuntur, neque ab imperiali beneficio absolutione huiusmodi notae fruituri. D. K. AVG. CONSTANTINOPOLI LAMPADIO ET ORESTE VV. CC. CONSS. a. 530

LII

R DE DIVIDENDA TVTELA ET PRO QVA PARTE QVISQVE TVTORVM CONVENIATVR R

1 IMP. GORDIANVS A. OPTATO. Si post finitum administrationis officium col- B 38, 14, 1
legae tui indemnitati praestandae idonei fuerunt posteaque, dum non conueniuntur, minus

V P (51, 12 [*s p*] 13) *L* (51, 12. 8. 13) *CR* (*omissis* 38 imp. gord. ... 39 posteaque *finem* 52, 1 *ad* 51, 13 *adscripsit et* 52 R *ad* 52, 2 *adposuit* R^a) *M*

[1] Nou. (*Mommsen*)? [2] Sirmi *del.*

1 tutoris RM^a 2 promisse M^a 3 *s. a. V Hal.* 6 conpetit actio tibi *M* | conprobari *M* 7 admin.] admin. eius *M* 8 agmentum M^a | ac] *V*, et *CRM* 9 *s. a. V Hal* | x *Hal.* 10 chrusiano *M*, lysitaniae *S*, casiane *C* | uberem R^a 13 *s a. V Hal.* | v] *V?*, *om. Hal.* 15 etiam] actio R^a, *om. PLR*^{b} 16 *s. a. V Hal.* | x *om. V* 17 iustinianus *M* | iucris L^a 18 substantiam *V* 20 pro sua simplicitate $P^aL^1R^bM$, *deficit* R^a praeiudicari L^a 21 stendit *V uel* V^a 22 confecto *C* | pupillaris L^a | conscripseret R^a 23 per *om.* R^a | scriptura R^a | confusus M^a*?* | esse non aliud est R^a, non aliud esse R^b 24 inscripsit *PLM* 26 ut et] ut *R* 29 ei L^b | dantur M^a*?* | testatorestatores P^a 30 uetuerint CM^b 32 macula infamiae] infamia *M* 33 fruitur••• (int?) P^a | *s a. V Hal. PL* | k.] idib. *Hal.* | const. *om. PL* 34 cc. conss.] ee. V^a, ee. d. • (s?) V^b*?* 36 et *om.* M^a 37 tutor *R* 39 indempnitate M^a

idonei effecti sunt, uitium alienae cessationis ad dispendium tuum pertinere iuris ratio non patitur. PP. VI ID. MAI. GORDIANO A. II ET POMPEIANO CONSS. a. 241

2 IMPPP. CARVS CARINVS ET NVMERIANVS AAA.[1] PRIMIGENIO. Si diuisio ad- [B 38, 14, 2
ministrationis inter tutores siue curatores in eodem loco seu prouincia constitutos necdum fuit, licentiam habet adulescens et unum eorum eligere et totum debitum exigere, cessione uidelicet ab eo aduersus ceteros tutores seu curatores actionum ei competentium facienda.
1 In diuisionem autem administratione deducta siue a praeside siue a testatoris uoluntate unumquemque pro sua administratione conuenire potest, periculum inuicem tutoribus seu curatoribus non sustinentibus, nisi per dolum aut culpam suspectum non remouerunt uel tarde suspicionis rationem mouerunt, cum alter eorum non soluendo effectus sit, uel suspi-
2 cionis causam agendo sua sponte iura pupilli prodiderunt. Nec prodest eis dicentibus
3 contutorem suum non administrasse pupillares res. Sin uero ipsi inter se res administrationis diuiserunt, non prohibetur adulescens et unum ex his in solidum conuenire, ita ut actiones, quas aduersus alios habet, ad electum transferat. PP. HEMESAE XV K. APRIL. CARINO II ET NVMERIANO AA. CONSS. a. 284

3 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. ZOTICO. Licet tutorum [B 38, 14, 3
conuentione mutuum periculum minime finiatur, tamen eum qui administrauit, si soluendo sit, in primo loco eiusque successores conueniendos esse non ambigitur. S. IIII K. OCT. CC. CONSS. a. 294

LIII

R DE IN LITEM IVRANDO *R*

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. ASCLEPIODOTO. Aduersus heredem [B 38, 15, 1
tutoris ad transferendam tutelam iudicem accipiens tempore litis ad puberem instrumenta pertinentia restitui desiderabis. quod si dolo non exhibeantur, in litem iurandi tibi facultas erit, modo si quondam pupillo debitam adfectionem ad uincula quoque religionis extendere uolueris. PP. K. AVG. GETA II CONS. a. 205

2 IMP. ANTONINVS A. SEVERO. Is, qui rationes tutelae seu curae reposcit, [B 38, 15, 2
inuitus in litem iurare compelli non potest. sed uolens ita demum audiendus est, si heres per longam successionem tutoris instrumenta pupillaria dolo[2] circumueniendi pupilli gratia
1 exhibere non uult. Sin uero neque dolus neque lata culpa neque fraus heredis conuincetur, omissa iurisiurandi facultate iudex de ueritate cognoscet, quae etiam argumentis liquidis inuestigari potest. PP. XI K. OCT. DVOBVS ASPRIS CONSS. a. 212

3 IDEM A. PRISCIANO *MILITI*. Summa sententia comprehensa, [Consultatio 9, 8 B 38, 15, 3
quam cessantibus curatoribus quondam tuis iudex secutus iurisiurandi a te prolati religio-

V P (53 *R* 2) *L* (*ut P*) *CRM*

[1] Impp. Carinus et Numerianus AA. (*edd.*)? [2] dolo *del.* (*Mommsen*)

2 *s. a. V Hal.* | VI] *sic potius quam* iii *V* | mai.] *V*, mart. *Hal.* 3 impp. *VC*, mp. *R* | carinus] c. *V* | et *om. M* | aaa.] aaa. et c. *S*, aa. *VCR* | primogenio *S* 5 elige M^a 6 ei] eis *V* 7 administrationem V^b, admiserat rationem V^a? | uoluntatem V^a 9 re•uerunt M^a 10 suspectionis M^a | remouerunt C^a | sit *om.* M^a | suspecionis M^a 11 perdiderunt R^a | decentibus R^a 12 ipsis V^a, uisi R^a? 13 prohibentur M^a 14 *s. a. V Hal.* | emissāē *V*, emissa *Hal.* | XII *Hal.* 15 caro *V* | aa. *om. V* 16 tutorem conuencionem M^a? 17 peculum V^a 18 in primo] VW^a, primo in *CRM* | esse *om.* M^a | *s. a. V Hal.* 21 lite *SRM* 22 aa.] aa. et c. *S* | asclppio M^a, ascleppio M^b, *om. S* 23 ad] ut M^a? | iudices *R* | actipies M^a 25 erit] et V^a 26 *s. a. V Hal.* | geta ii conss. *V*, antonino a. II et geta II coss. *Hal.* 27 antoninus] alexander *M* | seu] se M^a | poscit PM^a 28 sed] sed si C^a | per longam si heres successionem P^a, si heres pro longa successione *RM*, διὰ τῆς μακρᾶς διαδοχῆς *BΣ* (κ.π.) 30 conuincitur M^a *cum BΣ* (κ.π.) ἐλέγχεται, conuincatur M^b 31 iudex de ueritate *om.* V^a (*suppl. m.* 2): ὁ δικαστὴς περὶ τῆς ἀληθείας *BΣ* (κ.π.) 32 *s. a. V Hal.* | duobus] d. et *Hal.* 33 prisciniano M^a | militi] *Consult.*, *om. libri* | sententiam compraehensam M^a 34 tuis] quis *VC*, ** M^a | perlati *Consult.*

nem in condemnationem deduxit, minui pacto non potuit. PP. K. IVL. LAETO II CEREALE CONSS. a. 215

4 IMP. GORDIANVS A. MVCIANO. Alio iure est tutor, alio heres eius. tutor [B 38, 15, 4 enim inuentarium ceteraque instrumenta si non proferat, in litem iusiurandum aduersus se potest admittere: at enim heres eius ita demum, si reperta in hereditate dolo malo non ex- 5
1 hibeat. Sed cum aduersus ipsum tutorem litem contestatam esse dicatis, transferentibus in heredes eius actionem praeses prouinciae partes suas exhibebit non ignorans, nisi exhibeantur instrumenta, quatenus iuxta formam constitutionum partes suas debeat moderari. PP. VII K. OCT. PIO ET PONTIANO CONSS. a. 238

5 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. ARTEMIDORO. Licet ad- [B 38, 15, 5 10 uersus heredes ob non factum inuentarium iusiurandum in actione tutelae praetermitti placuerit, iudicem tamen uelut ex dolo tutoris aliis indiciis instructum aduersus eos ferre sententiam conuenit. S. VIII K. IAN. NICOMEDIAE CC. CONSS. a. 294

LIIII

℟ DE HEREDIBVS TVTORVM ℟ 15

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. FVSCIANO. Heredes tutoris ob negle- [B 38, 7, 9 gentiam, quae non latae culpae comparari possit, condemnari non oportet, si non contra tutorem lis inchoata est neque ex damno pupilli lucrum captatum aut gratiae praestitum sit. PP. VI ID. MART. LATERANO ET RVFINO CONSS. a. 197

2 IMP. ANTONINVS A. VALENTINIANO ET MATERNO. Pater uester tutor uel [B 38, 7, 10 20 curator datus si se non excusauit, non ideo uos minus heredes eius tutelae uel utili iudicio conueniri potestis, quod eam tutelam seu curam non administrasse dicitis: nam etiam ces-
1 sationis ratio reddenda est. Prius tamen propter actum suum eos conueniendos esse qui administrauerint saepe rescriptum est. PP. XI K. MART. ANTONINO A. IIII ET BALBINO 24 CONSS. a. 213

3 IDEM A. AVITAE. Aduersus heredes quondam tutoris tui tutelae actione [B 38, 7, 11 consiste. in iudicium autem ueniet etiam id, quod tibi tutor ex causa fideiussionis debuit. PP. III NON. IVL. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

4 IMP. ALEXANDER A. FRONTINO. Heredes eorum, qui tutelam uel curam [B 38, 7, 12 administrauerint, si quid ad eos ex re pupilli uel adulti peruenit, restituere coguntur: et 30 in eo autem, quod tutor uel curator administrare debuit nec administrauit, rationem reddere eos debere non est ambigendum. PP. VIII K. NOV. ALEXANDRO A. III ET DIONE CONSS. a. 229

LV

℟ SI TVTOR NON GESSERIT ℟ 35

1 IMP. ALEXANDER A. ZOTICO. Certum est non solum eos qui gesserunt, sed [B 38, 16, 1 etiam qui gerere debuerunt tutelam teneri etiam in ea, quae a contutoribus seruari non

V P (53, 4. 54 ℟ 1. 4) *L* (*ut P*) *CR* (*transponit* 54, 1 ℟) *M*

---

1 *s. a. Consult. V Hal.* | k.] x k. *V* | ccreali *Hal.* 4 lite *PL* | aduersum *PL* | se] se pro debet M^a 5 hereditatem *L* 6 dicas *L* 7 in] *V*, uobis in *PLCRM* | actiones *M* | exhibebit ... 8 partes suas *om.* R^a | exibebit *bis* P^a 9 *s. a. V Hal. PL* | VII] ui *PL* | pio et *om. PL* 10 arthimidono *M* 11 herede *uel* heredes (s *uel* m) *V*, heredem *CRM*^{a}? 12 instrictum M^a 13 *s. a. V Hal.* 15 de her. tut.] *sic Latine BΣ* 17, 2 *sch.* 42 16 imp. *L* | aa.] aa. et c. *S*, *om. R* | heredis L^a 18 gratia *RM*: κατὰ χάριν παρεχώρησεν *B* | prestitu M^a 19 *s. a. V Hal. PL* | VI] u *L* 20 antonius *M* | a. ualentiniano (ualent. *V*, ualenti *R*) et] *SVR*, a. *C*, ualentinus aa. *M* 21 heredis M^a | utile M^a 22 eam] eum M^b | dicitos *V* 23 est] non est C^a 24 saepe rescr.] se perscr. R^a | *s. a. V Hal.* 26 a.] aa. *V* | uitae *M* | heredem *M* | actione *om.* M^a 27 consistet *V* | etiam *om.* M^a 28 *s. a. V Hal.* | III] IV *Hal.* 30 administrauerunt *PLCM* | adultae *C* 32 *s. a. V Hal.* | III] ii *V* 36 iotico *M*? 37 gere M^a | tutela R^bM^b, tutele M^a: οἵτινες χειρίζειν ὤφελον τὴν ἐπιτροπήν *B*

1 potuerunt, si modo, cum suspectos facere deberent, id officium omiserunt. Tu autem, etsi contra patronum tuum famosam actionem instituere non potuisti, prouidere [6, 6, 1
tamen, ne quid tutelae deesset, necessariis postulationibus apud eum, cuius de ea re iurisdictio fuit, potuisti. PP. PRID. ID. MAI. MAXIMO II ET AELIANO CONSS. a. 223

2 IDEM A. IVSTO. Qui se non immiscuerunt tutelae uel curae, ex persona [B 38, 16, 2
eorum, qui gesserunt et idonei sunt, non onerantur. si qua uero sunt, quae, cum geri debuerunt, omissa sunt, latae culpae ratio omnes aequaliter tenet. PP. VIII K. MAI. IVLIANO ET CRISPINO CONSS. a. 224

LVI

℟ DE VSVRIS PVPILLARIBVS ℟

1 IMP. ANTONINVS A. PRAESENTINO. Tutorem uel curatorem pecuniae, quam [B 38, 17, 1
in usus suos conuertit, legitimas usuras praestare debere olim placuit. PP. NON. IVN. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

2 IMP. ALEXANDER A. AMPLIATO. Eius, quod ex causa tutelae debetur, usu- [B 38, 17, 2
ras praestari oportere dubium non est, quamuis aliis pro participe muneris necessitas solutionis inrogetur, quia id non alias contingit, quam si cessatio contutoris in suspecto faciendo imputari possit. PP. XIII K. IVL. IVLIANO ET CRISPINO CONSS. a. 221

3 IDEM A. VITALIO. Si pecuniam pupillarem neque idoneis hominibus cre- [B 38, 17, 3
dere neque in emptionem possessionum conuertere potuisti, non ignorabit iudex usuras eius a te exigi non oportere. PP. ID. APRIL. MODESTO ET PROBO CONSS. a. 228

4 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. AVRELIO. Pupillus [B 38, 17, 4
1 agere uobiscum actione tutelae compelli non potest. Verum aduersus futuram calumniam et ut, si quid ei debetis, cursus eius inhibeatur usurarum, denuntiationibus frequenter interpositis ad iudicium eum prouocate ac, si rem dissimulatione proferat, actis apud praesidem prouinciae factis uoluntatis uestrae rationem declarate: quo facto tam uobis ipsis
2 quam securitati filiorum uestrorum consulatis. Quod et in curatoribus locum habet. PP. III ID. FEBR. SIRMI CC. CONSS. a. 294

LVII

℟ DE FIDEIVSSORIBVS TVTORVM SEV CVRATORVM ℟

1 IMP. ALEXANDER A. FELICI. Eligere debes, utrum cum ipsis tutoribus uel curatoribus heredibusue eorum an cum his, qui pro eis se obligauerunt, agere debeas uel, si ita malis, diuidere actionem. nam in solidum et cum reo et cum fideiussoribus agi iure non potest. PP. X K. FEBR. IVLIANO ET CRISPINO CONSS. a. 224

V P (56 ℟ 1. 3) *L* (*ut P*) *CRM*

---

1 cum] eos *C*, • *R*^{a} | emiserunt *R*^{a} 2 etsi] si *M*^{a} 3 deesset] esset *R*^{a} | necessarius *R*^{a} 4 fuit *om. V uel V*^{a}, τυγχάνει *B* | *s. a. V Hal. cum l. gem.* | prid.] II *Hal.* | mai.] *V*^{b} *cum l. gem.*, mai. a. *uel* mai. X *V*^{a}, decembr. *Hal.* 5 cui *R*^{a} | non] in non *M*^{a} | miscuerunt *C*, immiscuerit *R*^{a} 6 onerentur *V*, honorantur *M*^{a}, βαροῦνται *BΣ* (*κ.π.*) | sunt *om. M* 7 debuerint *CR*^{b}*M* | omissa sunt] omiserunt *C* | *s. a. V Hal.* 8 et] II et *Hal.* 10 *rubricam om. R*^{a} | usuribus *S* 11 praesento *P*^{a} 12 legitimam *V*^{a}, legitima *V*^{b} | *s. a. V Hal. PL* 13 antonino ... conss. *om. PL* | IIII] *sic uel* iii *V* 14 eius] euis *M*^{a}, • *R*^{a} 16 non id *RM*^{a}, non in *M*^{a}, *deficit V* | contigit *C* | in] uis *M*^{a} 17 *s. a. V Hal.* | et] II et *Hal.* 18 idem] imp. alex. *PL* | uitaliam *V* | idoneus *L*^{a} 19 empcione *M*^{a} 20 *s. a. V Hal.* 21 imp. *M*, mp. *R* | aurelio] *VCM*, aurelio et uultatio *R*, *c.* 4 *om. S*: uultatio *uel*, *ut alias legitur*, uitalio *ex inscriptione c.* 3 *suppletum uidetur* 22 actionem *R*^{a} | adu. futuram] aduersuturam *M*^{a} 23 quid] quidem *V* | debitis *M*^{a} | interpositus *R* 24 eum *om. C* 25 facti *M*^{a} | declarata *M*^{a} 26 securitate *M*^{a} | filiorum *om. M*^{a} | *s. a. V Hal.* 27 id. febr.] *V*, kal. sept. *Hal.* 30 felici] *R*, sirmimo *M* (*cf. u.* 27 sirmi). *om. SC*, *euanuit V* | cum *om. V* 31 heredibusue] *V*, seu heredibus *CRM* | eis] his *M*^{b}, •• *M*^{a} 32 sol. et] sol. *R*^{a} 33 *s. a. V Hal.* | X *om. V* | et] II et *Hal.*

2 IDEM A. PRISCO. Non est ambigui iuris electo reo et soluente fideiussorem [B 38, 7, 13
1 liberari. Et ideo si simpliciter acceptus est fideiussor in id, quod tutor seu curator debiturus esset, cum proponas tutorem seu curatorem condemnatum soluisse, quid dubium est
2 liberatum esse fideiussorem? Plane si stipulatio rem saluam fore interposita est uel cautum est in id, quod a tutore seu curatore seruari non potest, manet fideiussor obligatus ad supplendam tibi indemnitatem. PP. VIII K. AVG. FVSCO II ET DEXTRO CONSS. a. 225

LVIII

R DE CONTRARIO IVDICIO R

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. STRATONI. Si pro iudicato contutore [B 38, 18, 1
pecuniam soluisti, nullum iudicium tibi contra pupillum competit, ut delegetur tibi aduersus liberatum actio. quod si nomen emisti, in rem suam procurator datus heredes eius iudicati poteris conuenire. PP. VII K. MART. FABIANO ET MVCIANO CONSS. a. 201

2 IMP. ANTONINVS A. PRIMITIVO. Si non ex propria culpa solus pupillae [B 38, 18, 2
condemnatus es, sed absens et indefensus adquieuisti, cum ex causa iudicati satisfacere coeperis, actiones aduersus contutores tuos mandari tibi a pupilla desiderabis uel utili actione uteris. PP. PRID. ID. OCT. DVOBVS ASPRIS CONSS. a. 212

3 IDEM[1] AA. ET CC. THESIDI. Si pater tuus, quem et priuigni sui tutelam [B 38, 18, 3
administrasse proponis, testamento recte facto, pupillo etiam quondam suo herede instituto decessit, quoniam non nisi pro portione hereditaria tutelae petitionem confusione constet extingui, pro residua parte succedentem patri tutelae te conuenit apud competentem iudi-
1 cem reddere rationes. Qui secundum bonam fidem, eorum etiam, quae patrem tuum in re eius erogasse dicis, admissa compensatione, reliqui (si quid amplius debetur) faciet condem-
2 nationem. Quod si sciens amplius in rem suam erogatum agendum propterea tutelae non putauerit, eum contrario iudicio conuenire potes. S. XVIII K. IAN. CC. CONSS. a. 294

LVIIII

R DE AVCTORITATE PRAESTANDA R

1 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. ANTONIANO. Ne- [8, 37, 7 B 37, 8, 23
que tutoris neque curatoris absentia quicquam stipulationi pro pupillo habitae[2] nocet. SINE DIE ET CONSS.[3]

2 IDEM AA. ET CC. SERENAE. Nec actiones sine tutoris auctoritate in aetate [B 37, 8, 24
pupillari constituta remittendo quicquam amittere poteris. S. XVII K. MAI. CC. CONSS. a. 294

V P (59 R [1 *p*] 2, *ubi desinit in* 30 tutoris) *L* (59 R 1. 2) *D* (59 R 1. 2) *CRM*

---

[1] *scribi debuit* impp. Diocletianus et Maximianus [2] pro pupillo habitae *om. l. gem.* [3] S. XVII k. Febr. CC. conss. (= *a.* 294) *l. gem.*

---

1 a.] a. et c. *S* 2 si *om. M*[a] 3 soluisse] fuisse *M*[a] | qui *M*[a] 6 *s. a. V Hal.*: et dextro conss. *post* 9 seuerus *extat in T* | VIII] VII *Hal.* | II *om. V* | dexto *V* 9 aa.] aa. et c. *S*, aa. et cc. *C* 11 nomina *VQ*, τὴν ... ἀγωγήν *B* | eius] *V, om. CRM* 12 conuenire poteris *R* | *s. a. V Hal.* | fiabiano *V* 13 solus] solus culpae *V* 15 actiones] *W cum BΣ* (κ.π.) τὰς ἀγωγάς, actionem *VCRM* | contutore tuo *V* | utili] uili *R*[a] 16 *s. a. V Hal.* | prid.] II *Hal.* | duobus] d. et *Hal.* 17 aa. et cc.] a. et c. *S*, a. *M* | thelesidi *S* 19 peticionis confusionem *M*[a]? | constat *M* 20 conpetem *M*[a] 21 racionem *M*, ἐπιτροπικοὺς λόγους *B* | res *M* 22 admissa] adiussa *R*[a] 23 protutelae *R*[a] 24 potuerit *R* | eum] tum *R*[a] | *s. a. V Hal.* 27 imp. *DR* | antheniano *S*, antoniaco *M*, *deficit V* 28 stipulatione *V*, stipulationem *R*[a] | pupillo] p. uel adulto *pLD* 29 *s. a. V Hal.* | et] aa. (= *a.* 293) *Hal.* 30 idem] impp. (imp. *D*) diocl. et max. *PLD* | et cc. *om. PL* | nec] ne *PLD* | actoritate *M*[a] 31 constitutus *VC*, constitutas *M*[a]? | *s. a. V Hal.*: *in L est subscriptio c.* 3 | k.] kalandas *V*

3 IDEM AA. ET CC. GAIO. Eum, qui a pupillo sine tutoris auctoritate [7, 26, 9 B 37, 8, 25
distrahente comparauit, longi temporis spatium non[1] defendit. S. VIII ID. DEC. CC. CONSS. a. 294

4 IMPP. IVSTINIANVS A. IVLIANO PP. Clarum posteritati facientes sancimus [B 37, 9, 26
omnimodo debere et agentibus et pulsatis in criminalibus causis minoribus uiginti quinque
annis adesse curatores uel tutores, in quibus casibus et pupillos leges accusari con- 5
cedunt, cum cautius et melius est cum suasione perfectissima et responsa facere minores
et litem inferre, ne ex sua imperitia uel iuuenali calore aliquid uel dicant uel taceant,
quod, si fuisset prolatum uel non expressum, prodesse eis poterat et a deteriore calculo
eos eripere. D. X K. MART. CONSTANTINOPOLI POST CONSVLATVM LAMPADII ET ORESTIS 9
VV. CC. a. 531

5 IDEM A. IOHANNI PP. Veterem dubitationem amputantes, per quam testa- [B 37, 8, 27
mentarii quidem uel per inquisitionem dati tutoris et unius auctoritas sufficiebat, licet
plures fuerant, non tamen diuersis regionibus destinati, legitimi autem uel simpliciter dati
omnes consentire compellebantur, sancimus, si plures tutores fuerint ordinati, siue in testa-
mento paterno siue ex lege uocati siue a iudice uel ex inquisitione uel simpliciter dati, et 15
unius tutoris auctoritatem[2] omnibus tutoribus sufficere, ubi non diuisa est administratio
uel pro regionibus uel pro substantiae partibus: ibi etenim necesse est singulis pro suis
partibus uel regionibus auctoritatem pupillo praestare, quia in hoc casu non absimiles esse
testamentariis et per inquisitionem datis legitimos et simpliciter datos iubemus eo, quod
1 fideiussionis onere praegrauantur et subsidiariae actionis adminiculum speratur. Sed haec 20
omnia ita accipienda sunt, si non res quae agitur solutionem faciat ipsius tutelae, ut puta
si pupillus in adrogationem se dare desiderat. etenim absurdum est solui tutelam nec con-
2 sentiente, sed forsitan et ignorante eo, qui tutor fuerat ordinatus. Tunc etenim, siue testa-
mentarii siue per inquisitionem dati siue legitimi siue simpliciter creati sunt, necesse est
omnes suam auctoritatem praestare, ut, quod omnes similiter tangit, ab omnibus compro- 25
3 betur. Quae omnia simili modo et in curatoribus obseruari oportet. D. K. SEPT. CON-
STANTINOPOLI POST CONSVLATVM LAMPADII ET ORESTIS VV. CC. a. 531

LX

℟ QVANDO CVRATORES VEL TVTORES ESSE DESINANT ℟ 30

1 IMP. ANTONINVS A. HERMILLAE. Si curatores tutoribus adiuncti sunt, puber- [B 38, 19, 1
tate pupilli tam tutorum quam curatorum adiunctorum officium finiri ideoque alios propter
aetatis infirmitatem curatores esse dandos manifestissimum est. PP. IIII K. AVG. ROMAE
ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

2 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. MENIPPO. Tutoris offi- [B 38, 19, 2 35
cium ex sola uoluntate pupilli non finiri certissimum est. S. XIII K. FEBR. CC. CONSS. a. 294

V (*desinit in* 22 desiderat) *L* (59, 3. 4. 60 *℟* 2) *D* (59, 3. 4. 60, 2) *CRM*

---

[1] longi t. sp. non] nullum spatium *l. gem.* [2] in *ins.*

---

1 gano *D* 2 descendit R^a | *s. a. V Hal. L et L ad c.* 2 | VIII] *L utr. l.*, IIII *magis quam* VII *uel* VI *uel* III *V*, III *Hal.* | id.] kal. *Hal.* 3 iuliano] iohanni *LDM* | posteritatis *D* 4 pulsantibus *C* 5 et pup. leges] adultos et pup. leges M^a?, leges (••••• L^a) adultos et pup. *LD* 6 perfectissim et V^a | respon M^a 7 iuuenili LDM^b | calore ali *om.* V^a, calore *suppl. manus* 2 8 perlatum *D* | expresesum M^a | et *bis R* | a *om.* L^a 9 *s. a. V Hal.* | uu. cc.] uc. *V* 12 tutoris et unius] tutores unus M^a 13 religionibus *V* 14 compellabantur *R* 15 et *om.* M^a 16 omnibus ... 18 auctoritatem *om.* R^a | o•nibus *V*, pro omnibus M^b 17 singulos R^bM 18 religionibus *V* | absimilis R^a 19 eo] et C^a 20 praegrauentur *C* | subdariae M^a | speranter M^a? 21 ipsi *RM* 23 enim *C* | testamentariae R^a 26 *s. a. Hal.* 30 designant *S*, desinunt *M* 31 antonius *M* | ermile *M* | impubertate M^a 32 adiunctorum *om.* M^a | finire M^a 33 *s. a. Hal.* 35 imp. *D* | menippo] mene pp. *SLD*, meni papae *R*: *quae nescio an eo ducant, ut spurium sit hoc nomen et ex c.* 3 *suppletum sit, quemadmodum factum est ad* 5, 37, 20. 5, 56, 4 36 *s. a. Hal.*

3 IMP. IVSTINIANVS A. MENAE PP. Indecoram obseruationem in examinanda [B 38, 19, 3
marum pubertate resecantes iubemus: quemadmodum feminae post impletos duodecim annos
omnimodo pubescere iudicantur, ita et mares post excessum quattuordecim annorum puberes
existimentur, indagatione corporis inhonesta cessante. D. VIII ID. APRIL. CONSTANTINO- 4
POLI DECIO VC. CONS. a. 529

LXI

℟ DE ACTORE A TVTORE SEV CVRATORE DANDO ℟

1 *IMP. ALEXANDER A. SEBASTIANO. Neque tutores neque curatores ex sua* [2, 12, 11
persona in re pupilli uel adulescentis procuratorem facere possunt, sed actorem consti-
1 *tuere debent. Pupillus autem uel pupilla uel adultus uel adulta tam ad agendum quam* 10
2 *ad defendendum, tutore seu curatore interueniente, procuratorem ordinare possunt. Ipsi*
etiam tutores et curatores post litis contestationem a se factam ad exemplum procurato-
rum, qui litem contestati sunt, dare procuratores non prohibentur. PP. PRID. ID. MAI.
ALEXANDRO A. III ET DIONE CONSS. a. 229

2 (1) IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. ALPHOCRATIONI[1]. Si sui [B 37, 8, 28 15
iuris constituti filii tui matri successerunt, licet te tutorem eorum esse probetur, tamen
non per procuratorem, sed actorem decreto constitutum a te res eorum te absente peti
conuenit. S. NON. IAN. SIRMI CC. CONSS. a. 294

LXII

℟ DE EXCVSATIONIBVS ET TEMPORIBVS EARVM ℟ 20

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. AVIOLAE. Falsa suasione credis te [B 38, 1, 52
propterea, quod spado sis, immunitatem a tutelis habere. PP. K. MAI. CILONE ET
LIBONE CONSS. a. 204

2 IDEM AA. AVENTIANO ET COSCONIO. Si curatores dati estis generaliter nec [B 38, 1, 53
decreto significatum est Italicarum tantum rerum uobis munus adiunctum, adire debetis 25
competentem iudicem, ut uos a prouinciali administratione liberet. quod si factum fuerit,
petent sibi in prouincia curatores adulescentes. PP. VIII K. SEPT. CILONE ET LIBONE
CONSS. a. 204

3 IDEM AA. CRISPINO. Excusationis quidem tuae, si ingenuus libertino tutor [B 38, 1, 54
datus es, certa causa est. sed cum te praeses prouinciae audiendum non putauerit 30
propter praescriptionem, quasi tardius adires, nec a decreto prouocaueris, intellegis paren-
dum esse sententiae. PP. ID. MART. ALBINO ET AEMILIANO CONSS. a. 206

4 IMP. ANTONINVS A. AGATHODAEMONI. Amplissimi ordinis consulto, qui [B 38, 1, 55
pupillam suam uxorem ducit, nuptias contrahere non intellegitur et tamen infamis consti-

L (61 ℟ 2. 62 ℟) *D* (*ut L*) *CRM: de* 61, 1 *u. i.*

[1] Harpocrationi (*Mommsen*)?

1 examinanda marum] *M*, examinanda *C*, examinandarum *R* 2 pubertatem $R^a M^a$ 3 iudicantem (*uel* —tes) R^a 4 *s. a. Hal.* 7 auctore L^a | seu a tutore *S* 8 *c.* 1, *quam libri cum S et B omittunt, ex* 2, 12, 11 *restituta est propter adnotationem Thalelaei ad c.* 11 (*BΣ* 8, 2, 85): αὕτη δὲ ἡ διάταξις αὐτολεξεὶ κεῖται καὶ ἐν τῷ ε′ βιβλ. τίτλ. ξα′ ἡ α′ τοῦ τίτλου, τῶν περιφανεστάτων κωδικευτῶν εἰς συντομωτέραν ἀκρόασιν τοῦ νομίμου καὶ ἐν τούτῳ καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ τίτλῳ καλῶς βαλλόντων αὐτήν. *de librorum lectione u. ad c.* 11 15 impp. diocl. et max.] idem *LDC* | et cc. *om. M* | alfocratrioni *L*, alphogratione *C*, alphogratio *S*, alfocrationis *D*, alphocramoni *R*, alfacrationi *M* 16 matris M^a 17 actore M^a | constituto R^a | te absente] ente R^a 18 *s. a. Hal.* 20 executionibus L^a, exsetionibus R^a | teporibus *L* | eorum *S*, *om. C* 21 aa.] aa. et c. *S*, *om. R* 22 *s. a. Hal.* 24 aa.] a. et c. *S* | abentiano *S*, habentiano *CR*, bemiano *M* | cosmonio *S*, choschonio *M* 26 actum *M* 27 curatoris R^a | *s. a. Hal.* 29 idem aa.] impr. antoninus a. *S* 32 *s. a. Hal.* 33 antonius *M* | a. *om.* M^a | agatho demoniso *S*, agothomoni (agath. R^b) *R*, agatoni *M* 34 intellitur M^a

1 tuitur. Sed si tu Demetriae, cum eam in matrimonio haberes, absens et ignorans curator constitutus es, potes esse securus, dum tamen alius substituatur. non enim debet ignorantia maritorum amplissimi ordinis consulto fraus quaeri. PP. XI K. IVL. SABINO ET ANVLLINO CONSS. a. 216

5 IMP. ALEXANDER A. BASSIAE. Libertos a tutela uel cura liberorum patroni [B 38, 1, 56 5
seu patronae nullam excusationem impetrare amplissimus ordo auctore diuo Marco censuit. et ideo nec illud prodesse eis debet, quominus curatores etiam inuiti patroni seu patronae liberis dentur, quod eorundem tutelam administrauerunt.

6 IDEM A. MAXIMO. Quinquaginta dies, qui praefiniti sunt ad professionem [B 38, 1, 57
excusationis his qui tutores seu curatores dati sunt, ex eo die cedere, ex quo decretum 10
praetoris aut testamentum parentis notum factum erit ei qui ad munus uocatus fuerit,
1 ipsa constitutio quae hoc induxit sanxit. Sed si quis in eius temporis computatione ab eo
cuius de ea re notio fuit iniuriam passus non prouocauit, adquiescere rebus iudicatis
debet. PP. III NON. MAI. IVLIANO *ET* CRISPINO CONSS. a. 224

7 IDEM A. ANTONINO. Neque a tutela neque a cura ideo quis excusatur, quod creditor 15
siue debitor eius est, cui tutor siue curator datus est, sed participem in munere habere
debet, ut (si res exegerit) is qui alieno auxilio eget defendatur. PP. III ID. IVL. IVLIANO
ET CRISPINO CONSS. a. 224

8 IDEM A. MAXIMO. Coloni (id est conductores) praediorum ad fiscum perti- [B 38, 1, 58
nentium hoc nomine excusationem a muneribus ciuilibus non habent ideoque iniunctae 20
tutelae munere fungi debent. PP. IIII K. FEBR. FVSCO ET DEXTRO CONSS. a. 225

9 IDEM A. ROMANO. Frater tuus non ideo a tutela uel cura excusari debet, [B 38, 1, 59
quod oculum amisit. proinde intellegis munus susceptum eum deserere non posse. PP.
K. FEBR. MODESTO ET PROBO CONSS. a. 228

10 IDEM A. CRISPINO. Exactores tributorum tanto tempore, quanto rationem [B 38, 1, 60 25
tributariam tractauerunt, non solum ab oneribus, sed etiam a tutelis uacationem habere
dubitare non debuisti. D. ID. AVG. ALEXANDRO A. III ET DIONE CONSS. a. 229

11 IDEM A. HYLAE. Testamento tutor datus, ut a bonis his excuseris, quae [B 38, 1, 61
pupilli tui in alia prouincia quam unde es ubique moraris possident, intra quinquagesimum
1 diem postulare debuisti. Quod si facere cessasti, excusatio quidem temporis praescriptione 30
submouetur, sed propter late diffusum patrimonium an tibi adiungi aliquos [5, 36, 3 mut.
curatores oporteat, praeses prouinciae, si te insufficientem[1] deprehenderit, aestimabit. PP.
VIII ID. DEC. POMPEIANO ET PELIGNO CONSS. a. 231

12 IMP. GORDIANVS A. VALENTINO. Voluntaria tutelae munera priuilegiis [B 38, 1, 62 34
nihil derogant. PP. XI K. NOV. PIO ET PONTIANO CONSS. a. 238

13 IDEM A. APOLLINARI. Nec senatorum quidem liberti, nedum ceterorum, [B 38, 1, 63
propterea, quia patronorum negotia gerunt, a muneribus ciuilibus habent immunitatem.
tantummodo etenim unus senatoris libertus, qui patroni negotia gerit, habet a tutela siue
cura uacationem. PP. X K. FEBR. GORDIANO A. ET AVIOLA CONSS. a. 239

L (62, 5.. 9) *D* (62, 5...9. 12) *CRM*

[1] non sufficientem *l. gem.*

2 constitutus] ordinatus const. R^a | est R^a | potest R^a, potens M^a 3 *s. a. Hal.* 4 anullino] aemyliano *Hal.* 5 basiae *LD*, bysiae *S*, besiae *CR*, *de M non constat* 6 excausacionem impetrari M^a 7 eis *om.* M^a 9 maximo] *S*, maximiano *CRM*, max. *LD* | qui] quae D^a 10 seu] siue *D* 11 minus R^a 12 induxit hoc *M* | eius] eis D^a 13 adquiesce rebus L^a 14 *s. a. Hal.* | et] II et *Hal.* 15 antonino] *SC*, antonio *LDRM* 17 *s. a. Hal. L* | III] ui *L* | iuliano II et cr. coss. *Hal., om. L* 19 aa. *R* 20 a] in *R* | habeant *DR* 21 *s. a. Hal.* 23 admisit M^a | minus M^a | *s. a. Hal. L* 24 modesto ... coss. *om. L* 25 quantum M^a 26 solu M^a | honoribus *C*, λειτουργιῶν (= muneribus) *B* | sed etiam *om.* M^a | uocationem R^a habere *om.* M^a 27 *s. a. Hal.* 28 excusareris *C*, excusetur R^a 31 summouentur M^a? | alios *R* 32 existimabit *R* | *s. a. Hal. cum l. gem.* 34 *in S est inscriptio c.* 11 | ualentino] *LM*, ualentiano D^a, ualentiniano $D^b CR$ | uoluntariae M^b 35 *s. a. Hal.* 36 nec] ne M^a? | necdum *C*, ne... M^a 37 gerant *CR* | habeant *R* 38 gerant R^a, erit M^a | habet (habe.t M^a) *post* 39 uacationem *collocat M* 39 cura uacat.] .uacionem M^a | *s. a. Hal.*

14 IDEM A. HERACLIDAE. Seueriter praeses prouinciae exsequetur, si animad- [B 38, 1, 64
uerterit auunculum tuum propterea nominari tutorem, ut metu eiusmodi creationis a ma-
1 gistratibus iniuriam redimat. Quin etiam si aliqua ei excusatio competit et non alia causa
nominatus est, quam ut lite fatigetur, quod in eam rem absumptum fuerit, is qui eum
nominauit iuxta formam constitutionum ei reddere cogetur. PP. ID. SEPT. GORDIANO A.
ET AVIOLA CONSS. a. 239

15 IDEM A. TAVRO. Quamquam in tutela detentus eo, quod excusatio quam [B 38, 1, 65
obiciebas non est admissa, prouocationis auxilium flagitares et in medio tempore hi quo-
rum meministi in adulta aetate agere coeperunt, tamen non eo minus causa interpositae
prouocationis propter periculum administrationis eius temporis iudiciorum more examinanda
est. PP. VIII K. NOV. ARRIANO ET PAPO CONSS. a. 243

16 IMP. PHILIPPVS A. THEODOTO. Si, ut adlegas, his tutor datus es, cum qui- [B 38, 1, 66
bus disceptationem hereditatis tibi esse proponis, et tempora antiquitus excusationibus
praestituta etiam nunc opitulantur, adire praesidem prouinciae potes, formae super ea re
statutorum principalium obtemperari pro sua grauitate iussurum. PP. X K. AVG. PERE-
GRINO ET AEMILIANO CONSS. a. 244

17 IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. EPAGATHO. Licet orationis sub [B 38, 1, 67
diuo Marco habitae uerba deficiant, is tamen, qui post contractas nuptias nurui suae
curator datur, excusare se debet, ne manifestam sententiam eius offendat et labem pudoris
contrahat. D. VI ID. IAN. VALERIANO II ET LVCILLO CONSS. a. 265

18 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. SABINO. Tutores nomi- [B 38, 1, 68
1 natos appellationem interponere necesse non habere certissimi iuris est. Quapropter, licet
non appellasti, si quam te excusationem habere confidis, intra tempus, quod diui Marci
2 constitutione praescriptum est, hac apud praesidem prouinciae uti non prohiberis. Nam
quod omnium bonorum patrem pupilli usum fructum reliquisse quondam uxori suae pro-
ponis, ad excusandos uos a tutela non est idoneum. D. NON. APRIL. CC. CONSS. a. 294

19 IDEM AA. ET CC. DIONYSIO. Inusitatam rem desideras, de tutela filii te [B 38, 1, 69
dimitti postulans, quod te posse contrario tutelae iudicio matrem eius conuenire contendis.
SINE DIE ET CONSS. a. 294

20 IDEM AA. ET CC. CHARITINO. Curator adultis nominatus, quorum tutor [B 38, 1, 70
antea fueris, inuitus in administratione teneri non potes. proinde si dies excusationibus
praefinitus nondum excessit, uti competenti defensione potes. S. X K. DEC. NICOMEDIAE
CC. CONSS. a. 294

21 IDEM AA. ET CC. PARAMONO. Quod res cum uterinis fratribus tibi com- [B 38, 1, 71
munes esse profitearis, ad excusationem tutelae non est idoneum, cum harum diuisio cura-
tore dato fieri possit. S. XVIII K. IAN. NICOMEDIAE CC. CONSS. a. 294

22 IDEM AA. ET CC. HERMODORO. Si tutor nominatus decreto praesidis habens [B 38, 1, 72
excusationem absolutus es, ad te non pertinere periculum administrationis manifestum est.
D. XIII K. IAN. NICOMEDIAE CC. CONSS. a. 294

23 IDEM AA. ET CC. NEOPHYTO. Humanitatis ac religionis ratio non permittit, [B 38, 1, 73
ut aduersus sororem uel filios sororis actionum necessitates tutelae occasione suscipias,
cum ipsius etiam pupilli, cui tutor datus es, aliud exigere uideatur utilitas, scilicet ut eum

L (62, 21) *D* (62, 21) *CRM* (*om.* 62, 19)

---

1 eracliae *S*, hereclide *R*, eracliter *M*? | anumaduerterit M^a 2 huiusmodi *M* 3 quin etiam] qui M^a 4 lite fatigetur] litigetur M^a | ea res M^a? | assumptum *C*, absumptam R^a, adsumptum *M* 5 *s. a. Hal.* 7 tauro *om. S* | tutelam *C* 8 flagitaris *M* | hii RM^b 9 meministi] menasti M^a? | causae R^a 10 prouocati M^a 11 *s. a. Hal.* | ariano et pappo *Hal.* 12 tutor his *M* 14 praestita M^a | super ea re] M^b, super ea *CR*, *om.* M^a 15 *s. a. Hal.* 17 ualerius *S* | galianus *M* | *ephegato S, epagotho R* 19 excausare *C* | ne *om.* M^a 20 *s. a. Hal.* | luciano *Hal.* 23 quan M^a, *om.* R^a 24 constitucioni *M* | uti] ut R^a 25 relinquisse *R* 26 *s. a. Hal.* 27 aa. et cc.] a. *S* | ad tutelam R^a 29 *s. a. Hal. R* | et conss.] consules *R* 30 caritino *M* 31 fuerit *M* 32 potest R^a | *s. a. Hal.* 34 idem] impp. (imp. *D*) diocl. et max. *LD* | et cc. *om. L* | paramonio *S*, paramoni *LD*, paramano *C*, ramoni *R*, paromoni *M* | quod] quoniam DRM^b 36 posset *R* | *s. a. Hal.* 37 armodorum *S* 39 *s. a. Hal.* 40 religinis M^a 41 sororem *om.* M^a 42 pupillis M^a

1 tutorem potius habeat, qui ad defensionem eius non inhibeatur adfectu. Iuxta formam igitur, quam consulti dedimus, praetorem adiri oportet, ut et iusto tuo desiderio et pupilli ipsius commodo consulatur. S. VI K. FEBR. SIRMI CC. CONSS. a. 294

24 IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. FLAVIANO PP.[1] Excusationem [Th. 3, 31, 1 B 38, 1, 74
nauicullariis tutelae siue curae hactenus ipsis tribuimus, ut in huiusmodi officiis minoribus sui tantum corporis obligentur. D. III NON. MART. MEDIOLANI STILICHONE ET AVRELIANO CONSS. a. 400

25 IMPP. ANASTASIVS A. ANTIOCHO PRAEPOSITO SACRI CVBICVLI. Viros clarissimos sacri nostri palatii silentiarios circa latus nostrum militantes de tutelis et curationibus excusari sancimus. D. K. IAN. IOHANNE *CONS.* [B 38, 1, 75 a. 499

LXIII

R SI FALSIS ADLEGATIONIBVS EXCVSATVS SIT R

1 IMP. ALEXANDER A. *LYSIMACHO ET DIOTIMO.* Si absentibus necessariis personis uel his, qui sua sponte uos defendere uolebant, non competentibus adlegationibus, qui uobis tutores aut curatores dati erant, liberati esse a munere uisi sunt, ne eis circumuenisse iudicis religionem prosit, praeses prouinciae audiet uos et, si iniustum decretum extorsisse eos apparuerit, exinde ad eos periculum administrationis pertinere pronuntiabit, ex quo dati sunt. PP. XII K. MAI. MAXIMO II ET AELIANO CONSS. [B 38, 1, 76 a. 223

2 IMP. PHILIPPVS A. ET PHILIPPVS C. AVLVZANO. Tutores, quos postea quam bona pupillorum administrauerunt a praeside prouinciae quasi re integra excusari se impetrasse adseueras, periculum administrationis euitare minime posse manifestum est. PP. XIIII K. IVN. PHILIPPO A. ET TITIANO CONSS. [B 38, 1, 77 a. 245

3 IDEM A. ET C. OTANI. Si, ut proponis, pars diuersa administratione tutelae seu curae tuae itemque fratris tui ambitione potius quam iuris ratione se excusauit, periculo iniuncti muneris minime liberatus est. SINE DIE ET CONSVLE. [B 38, 1, 78

LXIIII

R SI TVTOR REI PVBLICAE CAVSA ABERIT R

1 IMP. GORDIANVS A. GVTTIO. Qui tutores uel curatores dati rei publicae causa afuturi sunt, ad tempus se excusare debent a tutela, ne etiam medii temporis pericu- 1 lo obstringantur. Quod quidem et tu si fecisti, eius interualli quo afuisti periculum non debes pertimescere. quod si id praetermisisti, ut priore loco is conueniatur qui administrauit, de iure postulabis. PP. ID. MART. GORDIANO A. ET AVIOLA CONSS. [B 38, 1, 79 a. 239

S (62, 25) *L* (64 R) *CRM*

---

[1] pu. *Th.*

---

2 pupillis M^a 3 *s. a. Hal.* | cc.] tusco et anulino (= *a.* 295) *in addendis Hal.: cf. Mommsen Zeitfolge p.* 443 5 nauicularius *R* | tutae R^a | muneribus R^a 6 *s. a. Th. Hal.* | stil. et aur.] aa. *Hal.* 8 antioscho *M* | prepositos *M*, pp. C^aR | sacri cub.] cubili *R* 9 silentianos *S*, silentarios *R* | latuos nostrorum *S* | tutelis] utilis M^a 10 *s. a. Hal.* | cons.] et asclepione coss. *Hal.* 12 si] de *S* | elegationibus M^a, adsertionibus *S*, excusationibus *R* | excusansus *S*, excusatum *R*, excusatu M^a 13 alex.] anastasius *M* | tisimacho *CM*, antisymmacho *S*, simacho *R* | et diot. *om. C*, et *om. S* 14 uos *om.* M^a 15 tutores] tures M^a | uisi] CR^bM^b, iussi R^aM^a 16 audiet ... 20 prouinciae *om.* R^a 18 *s. a. Hal.* 19 et phil. c. *om.* M^a | auligiano *S*, aulicano R^b 21 possit R^a 22 *s. a. Hal.* 23 aa. (ag. *R*) et cc. *CR* | otani] *SR*, octani *C*, octanii *M* | amministracioni. M^a 24 iuris] tutoris R^a 25 per. ini. mun. *om.* M^a | liberata R^b | *s. a. Hal. R* | die] et die *R* | consules *R* 27 causa abfuerit *L*, causauerit *S* 28 guttio] *S*, gutio *M*, gurtio *R*, gratio *C* 29 affuturi CM^a? | ad] a M^a 30 adfuisti M^a? 31 is *om. R* 32 de *om.* M^a | postularis *C*, postulabit R^a | *s. a. Hal.*

2 IDEM A. REGINIO. Certum est eos, qui rei publicae causa abesse desierunt, [B 38, 1, 80] ab omni noua tutela anno uacare debere. PP. V K. MART. GORDIANO A. II ET POMPEIANO CONSS. a. 241

LXV

R DE EXCVSATIONE VETERANORVM R

1 IMP. ANTONINVS A. SATVRNINO. Qui causaria missione sacramento post [B 38, 1, 81] uiginti stipendia soluuntur, et integram famam retinent et ad publica priuilegia ueteranis concessa pertinent. PP. VII ID. AVG. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

2 IMP. GORDIANVS A. CELERI VETERANO. Quod placuit ueteranos tantum- [B 38, 1, 82] modo conueterani filiorum seu militum, et quidem unam tutelam seu curam eodem tempore administrare compelli, eo pertinet, ut, si aliis dati fuerint, intra sollemnia tempora causas excusationis apud competentem iudicem deferant. PP. III K. IVL. GORDIANO A. ET AVIOLA CONSS. a. 239

LXVI

R QVI NVMERO LIBERORVM SE EXCVSANT R

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. *CLAVDIO* HERODIANO. Qui [Vat. 247 rest. B 38, 1, 83] ad tutelam uel curam uocantur. Romae quidem trium liberorum incolumium numero, quorum etiam status non ambigitur, in Italia uero quattuor, in prouinciis autem quinque habent excusationem. PP. NON. APRIL. GETA ET PLAVTIANO CONSS. a. 203

2 IMP. ANTONINVS A. MARCELLO. Neque filia amissa in numero prodest ad [B 38, 1, 84] declinanda municipalia munera neque nepotes numerantur, quorum pater superest, cum suo nomine patri prosunt. D. ID. IVN. ANTONINO A. IIII ET BALBINO CONSS. a. 213

LXVII (LXVIII)

R QVI AETATE R

1 IMP. PHILIPPVS A. ET PHILIPPVS C. SEVERO. Pater tuus si maior est annis [B 38, 1, 85] septuaginta, ad tutelam seu curam deuocatus excusare se sollemniter potest. PP. XIII K. APRIL. PRAESENTE ET ALBINO CONSS. a. 246

S (65, 2) *L* (64, 2. 67) *D* (64, 2. 67) *C* (*transponit* 65, 1 R) *R M* (*transponit* 68. 67)

---

1 idem] impr. gord. *LD* | regnio *S*, regioni *LDR* | pupliae R^a | desierint *M* 2 uocare R^a | *s. a. Hal. L* | gordiano ... 3 conss. *om. L* 6 antonius *M*, anastasius *S* | causari ∘(a?)missione C^a, causaria amissione R^a, causa∘∘ admissione M^a 7 infamiam M^a 8 pertinet M^a | *s. a. Hal.* 9 secleri *M* | ueteranus M^a 10 cumueterani *S* | militarum *S* | una tutela (—lam M^a) securam (—ra M^b) *SM* 11 administrante *S* | compelli ... 12 excusationis *om. S* 12 deferat *S*, defe∘∘rant M^a | *s. a. Hal.* 15 se *om. C* | excusat *R*, excuserit *C* 16 claudio] *Vat., om. libri* 17 ad] a M^a | uocatur *R* 19 habeant *R* | *s. a. Hal.* 20 admissa *M* | numero] uero M^a 22 prosunt] sunt M^a | *s. a. Hal.* 24 qui] p R^a | aetate] etate se excusat *R*, etate se excusat a tutela *M* 25 a. *om. S* | et phil. c.] et cc. *LD*, *om. M* | seuro *R* | est *om.* M^a 26 ad] ad tuaginta ad L^a | excusare se] excusare *D*, excusari *M* | *s. a. Hal. ad* 68, 1: *idem hoc loco subscriptionem* 68, 1 *habet itemque inscriptiones harum legum permutauit. in quem errorem eo adductus uidetur, quod ex Egnatiano in editionem Norembergensem subscriptiones ordine transcripserit neque attenderit ad ordinem titulorum* 67 *et* 68 *diuersum in Egnatiano ab editione* (*in hac enim transponuntur ut in M*), *deinde cum animaduertisset inscriptiones non quadrare ad subscriptiones, illarum transpositione uitium emendandum putarit*

LXVIII (LXVII)
℟ QVI MORBO ℟

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. SABINO. Luminibus captus aut surdus [B 38, 1, 86
aut mutus aut furiosus aut perpetua ualitudine tentus tutelae seu curationis excusationem 4
habent. PP. V ID. SEPT. CILONE ET LIBONE CONSS. a. 204

LXVIIII
℟ QVI NVMERO TVTELARVM ℟

1 IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. POMPEIANO. Si tres tutelas uel curas [B 38, 1, 87
eodem tempore non defunctorie susceptas administras, onere quartae tutelae uel curationis
1 pupillorum seu adulescentium non grauaberis. Finito autem officio pubertate pupillorum 10
uel aetate adulescentium aliae substitui possunt, licet nondum ratio tutelae siue curae
2 administratae reddita sit. Sed imperfectae diuersae species uacationis, licet permixtae, ad
excusationem non proficiunt. scire igitur debes eum, qui duos filios habet et duas tutelas
administrat, excusationem non mereri. PP. IIII ID. OCT. ANTONINO A. II ET GETA II 14
CONSS. a. 205

LXX
℟ DE CVRATORE FVRIOSI VEL PRODIGI ℟

1 IMP. ANTONINVS A. MARINIANAE. Curatores impleta legitima aetate pro- [B 38, 10, 18
digis uel furiosis solent tribui. PP. IIII K. AVG. MESSALA ET SABINO CONSS. a. 214
2 IMP. GORDIANVS A. ANICIO. Orationis diui Seueri beneficium, quo posses- [B 38, 10, 19 20
siones rusticas sine decreto praesidis pupillorum seu adulescentium distrahi uel obligari
1 prohibitum est, non iniuria etiam ad agnatum furiosi porrigitur. Si igitur citra decretum
praesidis fundus mente capti etiam ab agnato eius tibi pignori nexus est, uinculum pignoris
in eo non consistit, utilem tamen aduersus eum personalem actionem, si ob eius utilitatem 24
pecunia mutua accepta est, poteris habere. PP. K. IAN. PIO ET PONTIANO CONSS. a. 238
3 IDEM A. AVRELIANO. Si pater tuus mentis compos non est, pete ei cura- [B 38, 10, 20
tores, per quos, si quid gestum est, quod reuocari oporteat, possit causa cognita in pristi-
num statum restitui. PP. VII ID. APRIL. GORDIANO A. ET AVIOLA CONSS. a. 239
4 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. ASCLEPIODOTO. Cum [B 38, 10, 21
repudiante furiosam sui iuris constitutam marito, qui solus repudiare potuit, quaedam 30
matrem furiosae marito quondam eius instrumenta confecisse significas, intellegis nihil eam
contra furiosam disponere potuisse, cum eius ad eam iure non pertinuerit defensio. S. ID.
APRIL. BYZANTII AA. CONSS. a. 293

L (68. 70 ℟ 1) *D* (*ut L*) *CRM*

---

2 morbo] m. detinetur *M* 3 aa.] a. *S* 4 inualitudine *DM*^{a} 5 habeant *R*, habet *M*^{b} | *s. a. Hal. ad* 67, 1, *cf. ad p.* 494 *u.* 25 7 tutelarum] t. se excusat *M* 9 honore *R*^{a} | quarae *M*^{a} | uel] *R*, seu *M*, et *C*, ἢ *B* 10 graueberis *C*^{u} 12 scilicet *RM*^{a} 13 non *om. M*^{a} | habent *M*^{a}, habe.. *R*^{a} 14 *s. a. Hal.* 17 curatores *S* 18 antonius *M* | marinianae] *CM*, marine *S*, martianae *L*, matiane *D*, marianae *R* | prodigis] uel prodig.is *M*^{a} 19 *s. a. Hal.* 20 anicio] nichio *S* 22 etiam *om. R*^{a}*M*^{a} | ad dagatum *M*^{a} | purrigetur *R*^{a} 24 utiles t. a. e. personales actiones *M* | utilitates *C*, ὠφέλειαν *B* 25 mutuata *M* | *s. a. Hal.* 26 aurelio *C*, aurelie *M* 28 *s. a. Hal.* 29 et cc. *om. S* 30 furiosam s. i. constitutam marito] *N*^{b} *cum B*, furiosa s. i. constituta (—tam *M*^{a}) maritum (marito *C*^{u}?) *CRM* 31 instrument *M*^{a} 32 iure] est iure *M*^{a} | *s. a. Hal.*

5 [1]IMP. ANASTASIVS A. AD POPVLVM. Ne lucrum quidem antea indebitae successionis emancipato uel emancipatis deputasse, nihil uero de oneribus tutelae prospexisse uideamur, curatores nihilo minus eos pro duodecim tabularum lege furiosis fratribus et sororibus utpote legitimos existere hac legis sanctione decernimus.

6 [2]IMP. IVSTINIANVS A. IVLIANO PP. Cum aliis quidem hominibus conti- [B 36, 10, 22
nuum furoris infortunium accidit, alios autem morbus non sine laxamento ingreditur, sed in quibusdam temporibus quaedam eis intermissio peruenit, et in hoc ipso multa est differentia, ut quibusdam breues indutiae, aliis maiores ab huiusmodi uitio inducantur, antiquitas disputabat, utrumne in mediis furoris interuallis permanet eis curatoris intercessio,
1 an cum furore quiescente finita iterum morbo adueniente redintegratur. Nos itaque eius ambiguitatem decidentes sancimus, cum incertum est in huiusmodi furiosis hominibus, quando resipuerint, siue ex longo siue in propinquo spatio, et impossibile est et in confinio furoris et sanitatis eum saepius constitui et per longum tempus sub eadem esse uarietate, ut quibusdam uideatur etiam paene furor esse remotus, curatoris creationem non esse finiendam, sed manere quidem eum, donec talis furiosus uiuit, quia non est paene tempus in quo huiusmodi morbus desperatur: sed per interualla, quae perfectissima sunt, nihil curatorem agere, sed ipsum posse furiosum, dum sapit, et hereditatem adire et omnia alia facere, quae sanis hominibus competunt: sin autem furor stimulis suis iterum eum accenderit, curatorem in contractus uocari, ut nomen quidem curatoris in omne tempus habeat, effectum autem, quotiens morbus redierit, ne crebra uel quasi ludibriosa fiat curatoris creatio et frequenter tam nascatur quam desinere uideatur. D. K. SEPT. LAMPADIO ET ORESTE VV. CC. CONSS. a. 530

7 [3]IDEM A. IVLIANO PP. Cum furiosus, quem morbus detinet perpetuus, in [B 39, 10, 23
sacris parentis sui constitutus est, indubitate curatorem habere non potest, quia sufficit ei ad gubernationem rerum, quae ex castrensi peculio uel aliter ad eum peruenerint et uel ante furorem adquisitae sunt uel in furore obueniunt, uel in his, quorum proprietas ei
1 tantummodo competit, paterna uerecundia. Quis enim talis adfectus extraneus inueniatur, ut uincat paternum? uel cui alii credendum est res liberorum gubernandas parentibus
1a derelictis? Licet Tertullianus iuris antiqui interpres libro singulari, quem de castrensi peculio condidit, tali tractatu proposito uideatur obscure eandem attingere sententiam,
1b tamen nos hoc apertissime introduximus. Sin autem parentes ab hac luce decedere contigerit, nostra constitutio [4], quam promulgauimus de his quae in testamento furioso relin-
2 quenda sunt uel substitutione eorum, in suo robore maneat. Sin autem perpetuus furiosus sui iuris sit, tunc in paterna quidem hereditate, quae quasi debita ad posteritatem suam deuoluitur, nulla est iuris ueterum dubitatio, cum ilico apparet et [5] suus heres suis extat
3 parentibus. Sin autem ex alia quacumque causa hereditas ad eum uel successio perueniat, tunc magna et inextricabilis uetustissimo iuri dubitatio exorta est, siue adire hereditatem uel bonorum possessionem petere furiosus possit, siue non, et si curator eius ad bonorum

CRM

---

[1] *c.* 5 *pars fuit constitutionis de successione ab intestato emancipatorum latae, quam laudant* 5, 30, 4 (*k. Apr. a.* 498) *et Inst.* 3, 5, 1, *sustulit* 6, 58, 15, 1 [2] *iunge c.* 7 *h. t. et* 6, 22, 9 [3] *iunge c.* 6 *h. t. et* 6, 22, 9 [4] 6, 26, 9 [5] et] quod (*Mommsen*)?

---

2 amancipato uel amancipatis M^a 3 eos nihilo minus *R* 4 legitimus C^a 6 accedit M^a 7 intermensio M^a 9 inuallis M^a | permaneat *RM* 10 finita] RM^a?M^c, finitus et *C*, finit M^b | aduenissente R^a | redintegretur CM^b | eius *om.* M^a 11 furoris *M* 12 resipuerunt *R* | in] *CM*, ex *R* | et imp.] imp. *C* 13 tepus *R* 14 remotus] remissus et M^a? 16 speratur M^a | sed *om.* R^a 18 sane R^a | omnibus *M* 19 contractus uocari] *C*, contractu suo uocari *R*, contractu suo coniungi (coniugi M^a) *M* | omnem M^a 20 quosciens R^a? | curatores M^a 21 frequentes M^a | *s. a. Hal.* 23 a.] a. et c. *S* 24 indubietate M^a 25 ad gub.] a gub. M^a | peruenerint et] *CM*, peruenerunt *R* 26 adquis.] ei adquis. *RM* 28 credum M^a | guberna R^a? 29 antiqui] anquis M^a? | interpres R^a 30 eadem M^a 31 decere M^a | contingerit M^a 32 promulgamus M^a 33 institutione R^a 34 paternam q. hereditatem *M* 35 iuri $R^a M^b$ | appareret R^a | heredes R^a | suis *om.* R^a 36 eum] eam R^a 37 uetustissimi M^a | adire] ad re R^a 38 petere ... 497, 1 possessionem *om.* R^a | ad] a M^a

possessionem petendam admitti debeat. et iuris auctores ex utroque latere magnum habuere
3*a* certamen. Nos itaque utramque aciem auctorum certo foedere compescentes sancimus furiosum quidem nullo modo posse uel hereditatem adire uel bonorum possessionem agnoscere: curatori autem eius licentiam damus, immo magis necessitatem imponimus, si utilem esse successionem existimauerit, eam bonorum possessionem agnoscere, quae antea ex decreto dabatur, et ad similitudinem bonorum possessionis habere, cum petitio bonorum possessionis Constantiniana lege[1] sublata est et ab ea introducta obseruatio pro antiqua sufficit petitione.
4 Sed cum antiquitas in curatore furiosi multas ambages constituit, quemadmodum ab eo cautio uel satisdatio detur, uel pro quibus rebus uel quibus personis, et si omnis curator talem praestabat cautelam, necessarium nobis uisum est, ut humano generi consulentes omnem quidem obscuritatem et inextricabilem circuitum tollamus, compendioso autem et dilucido remedio totum complectamur. et prius de creatione curatoris, qui furiosis utriusque sexus
5 datur, sancientes tunc et aliis certum finem imponimus. Et si quidem parens[2] curatorem furioso uel furiosae in ultimo elogio heredibus institutis uel exheredatis dederit (ubi et fideiussionem cessare necesse est paterno testimonio pro satisdatione sufficiente), ipse qui datus est ad curationem perueniat, ita tamen, ut in hac florentissima ciuitate apud urbicariam praefecturam deducatur, in prouincia autem apud praesidem eius, praesente ei tam uiro religiosissimo locorum antistite quam tribus primatibus, et actis[3] interuenientibus tactis sacrosanctis scripturis edicat[4] omnia se recte et[5] cum utilitate furiosi gerere neque praetermittere ea[6], quae utilia furioso esse putauerit, neque admittere, quae inutilia[7] existimauerit.
5*a* Et inuentario cum omni subtilitate publice conscripto res suscipiat et eas secundum sui opinionem disponat sub hypotheca rerum ad eum pertinentium ad similitudinem tutorum et
6 adulti curatorum. Sin autem testamentum quidem parens non confecerit, lex autem curatorem utpote agnatum uocauerit, uel eo cessante aut non idoneo forsitan existente ex iudiciali electione curatorem ei dare necesse fuerit, tunc secundum praefatam diuisionem in hac quidem florentissima ciuitate apud gloriosissimam urbicariam praefecturam creatio procedat: sed si quidem nobilis sit furiosi persona, etiam florentissimo senatu conuocando, ut ex inquisitione curator optimae atque integrae opinionis nominetur. sin uero non talis persona sit, etiam solo uiro gloriosissimo praefecto urbis praesidente hoc
6*a* procedat. Et si quidem curator substantiam idoneam possidet et sufficientem ad fidem gubernationis, et sine aliqua satisdatione nominationem eius procedere: sin autem non talis eius census inueniatur, tunc et fideiussio in quantum possibile est ab eo exploretur.
6*b* Creatione quidem omnimodo sacris[8] scripturis propositis in omni causa celebranda, ipso autem curatore, cuiuscumque uel substantiae uel dignitatis est, praefatum sacramentum pro utiliter rebus gerendis praestante et inuentarium publice conscribente, quatenus possint

CRM

[1, 4, 27] [(1, 4, 27)] [1, 4, 27]

---

[1] 6, 9, 9, *quae est Constantii, non Constantini* (Κωνσταντίνου *B et BΣ*) [2] pater *l. gem.* [3] ita tamen, ut in prouinciis apud praesides earum praesente eis tam ... primatibus, actis *l. gem.* [4] depromat. *l. gem.* [5] et *om. l. gem.* [6] ea *om. l. gem.* [7] quae non utilia esse *l. gem.* [8] sacrosanctis *l. gem.*

---

1 et *om.* M^a | actores *R* | habuerunt CM^b, hab..e M^a 2 aciem] a...nem M^a 3 agnoscere] petere *M* 5 estimauerit *RM* | ante *M* 6 bonorum poss. hab.] hab. M^a 7 const.] habere const. R^a | ea] eo *M* | obseruacione M^a 8 curatorem *CRM* 9 datur M^a | rebus uel] et rebus et pro M^a, rebus et pro M^b 11 extricabilem *C* | dilucudo C^u, *inc.* R^a 12 remedi M^a | totum *bis* R^a? 13 aliis] in aliis *R* 14 furioso uel *bis* M^a | elogo M^a | exhereditatis C^u, exredatur *R* 15 testimonio] *l. gem.*, testamento *CRM* 16 datus] damtus M^a | urbicuriam *R* 17 eius] prouinti R^a | ei] M^a *cum l. gem.* (*not.* 3), etiam *R cum B*: παρόντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου, et M^b, *om. C* 18 et] e. R^a, *om. Q* 19 sacrissanctis M^a, sanctis *om. R* | dicat *R* | recte se *R* | gerere] agere *RM* | neque] et neque *C* 20 putauerit] existimauerit *M* | quae] ea quae *C* | utilia R^a | existimauerit] putauerit *M* 21 eos R^a, eas *uel* ea M^a 22 et *om.* M^a 23 non confecerit] *M cum l. gem.*, non fecerit *C*, numquam fecerit *R* 24 ad agnatum C^a | idoneum *R*, ideo M^a | ex] et M^a 25 dari *C* 27 sed si ... 30 procedat *om.* R^a 28 ex quisicione *M* 30 idoneum] non eam M^a | et sufficientem] eo suficiente *M* 31 nominatio *C* 32 talis eius] talis *R* | inuenitur *R* | tunc *om. R* 33 celebrandi M^a 34 uel subst.] subst. *M* 35 prestande M^a

6c undique res furiosi utiliter gubernari. In prouinciis uero his omnibus obseruandis, ut apud praesidem cuiuscumque prouinciae et uirum religiosissimum episcopum ciuitatis nec non tres primates memorata creatio procedat, eadem obseruatione et pro iureiurando et pro inuentario et satisdatione et hypotheca rerum curatoris modis omnibus adhibenda.

7 Tali itaque ordinatione in curatore furiosi disposita, si quid postea ad furiosum [(1, 4, 27)] peruenerit siue ex hereditate uel successione uel legato uel fideicommisso uel alio quocumque modo, hoc furioso accedat et hoc cum alia eius substantia manibus curatoris tradatur, inuentario etiam super his rebus scilicet faciendo: et sub eius cura constituatur,

8 quatenus, si quidem resipuerit furiosus et adquisitionem admiserit, ipsi restituatur. Sin autem in furore diem suum obierit uel in suam sanitatem perueniens eam repudiauerit, si quidem successio est, ad eos referatur, uolentes tamen, id est uel substitutum uel ab intestato heredes uel ad nostrum aerarium: eo scilicet obseruando, ut hi ueniant ad successionem, qui mortis tempore furiosi propinquiores existant ei ad cuius bona uocabantur, si non in medio erat furiosus, omni satisdatione uel cautione, quam per inextricabilem

9 circuitum ueteris iuris auctores induxerunt, radicitus excisa. Legatis autem procul dubio uel fideicommissis ceterisque adquisitionibus furioso adquirendis et substantiae eius adgregandis: sin autem ipse resipuerit et noluerit ea admittere et aperte haec respuerit uel heres eius hoc fecerit, a substantia eius ilico separandis, quasi nec fuerant ab initio ad eum deuoluta, et legitimum tramitem ambulantibus, substantiam furiosi neque praegrauan-

10 tibus neque adiuuantibus. Sin autem curator furiosi secundum nostram legem nominatus decesserit, sub eodem modo eademque obseruatione alius creabitur: quemadmodum et, si

11 suspectus reperiatur, alter subrogatur. quod etiam ueteribus legibus placuit. Haec autem omnia, quae[1] de creationibus curatorum cum per nouam definitionem introducta sunt, futuris casibus imponantur et neque antea facti curatores remoueantur neque aliquid nouum eis accedat, sed antiquo ordine statuti in antiquos quantum ad creationem permaneant terminos: cautione uidelicet uel satisdatione, quae antiquitus fuerat introducta, super postea uenientibus ad furiosos successionibus minime praestanda. D. K. SEPT. CONSTANTINOPOLI LAMPADIO ET ORESTE VV. CC. CONSS. a. 530

LXXI

℟ DE PRAEDIIS VEL ALIIS REBVS MINORVM SINE DECRETO NON ALIENANDIS VEL OBLIGANDIS ℟

1 IMP. ANTONINVS A. MVCIANO. Venditio quidem praedii, quod iure pignoris [B 38, 9, 42] uel in causa iudicati captum et distractum est, ad senatus consultum, quod de alienandis praediis pupillorum uel adulescentium auctore praetore uel praeside prouinciae factum est,

1 non pertinet. Sed si etiam nunc in ea aetate es, cui subueniri solet, aditus competens iudex, an te in integrum restituere debeat, praesente diuersa parte causa cognita dispiciet, PP. XIII K. DEC. DVOBVS ASPRIS CONSS. a. 212

2 IMP. GORDIANVS A. CLEARCHO ET APHRODISIO. Non est uobis necessaria [B 38, 9, 43] in integrum restitutio, si tutores uel curatores uestri possessionem, licet pignori nexam,

1 uendiderunt. Quod si creditores id fecerint, ita demum iuxta formam edicti beneficium

L (71 ℟) *D* (71 ℟) *CRM*

[1] quae *del.*

1 uero] autem *M* 2 religiosum *R*, regiosissimum M^a 4 adhibetadhibenda M^a 7 stantia ... 8 super *bis* R^a | curatoribus M^a 9 respuerit R^a 10 sua sanitate *M* 12 eo] eos M^a 13 propinquores R^a | existunt *M* | bona] res *R* | uocabuntur *C*, ἐκαλοῦντο *B* 14 extricabilem *C* 15 induxerint R^a 16 adquirendi M^a | et *om* M^a 17 respuerit] resipuerit M^a 18 fuerunt *R* 19 substancia M^a? 21 obseruatione] ordinatione *C* 23 curatorum ... 24 casibus *om.* M^a 27 euenientibus *R* | *s. a. Hal. cum l. gem.* 31 uel oblig. *om. D* 32 antonius *M* | muciano] *SW*, minuciano *CRM* 33 ad] a M^a | alienandis ... 34 auctore] C^b, non (non *om.* R^aM^a) alienandis ... nisi (sine C^b) auctore (a tutore M^a) C^bRM *cum B*: τὸ δόγμα ... τὸ κωλῦον πραχθῆναι χωρὶς ἐγγράφου ἀποφάσεως 35 ea *om.* M^a | competens *bis* M^a 37 *s. a. Hal.* | duobus] d. et *Hal.* 38 cordianus *M* | clearco *M*? 39 tutoris M^a | curatores] c. uel protutores *C contra B* | uestri ... 40 creditores *bis* R^a

tibi impertietur, si fraudulenta uenditione, participante consilium emptore, damnum tibi inflictum esse doceatur. PP. III K. FEBR. GORDIANO A. ET AVIOLA CONSS. a. 239

3 IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. THEODOSIANO ET ALIIS. Cum [B 38, 9, 44 emancipatis uobis praedium adquisitum foret, alienari a patre eodemque curatore sine praesidis auctoritate non potuit, maxime si, tamquam suum esset, non tamquam pupillare uendiderit, illibataque uobis persecutio eius manet. PP. III NON. IAN. TVSCO ET BASSO CONSS. a. 258

4 IDEM AA. MITHRIDATI. Non solum per uenditionem rustica praedia uel [B 38, 9, 45 suburbana pupilli uel adulescentes alienare prohibentur, sed neque transactionis ratione neque permutatione et multo magis donatione nec alio quoquo modo ea transferre *e* dominio 1 suo possunt. Igitur et tu si fratribus tuis per transactionem fundum dedisti, uindicare eum potes. sed si quid inuicem ab eis ex eodem pacto consecutus es, id mutuo restituere debebis. PP. XV K. MAI. SAECVLARE II ET DONATO CONSS. a. 260

5 IDEM AA. SERENO. Etsi praeses decreuerit alienandum uel obligandum [B 38, 9, 46 pupilli suburbanum uel rusticum praedium, tamen actionem pupillo, si falsis adlegationibus circumuentam religionem eius probare possit, senatus reseruauit: quam exercere tu quoque non uetaris. PP. III K. MAI. SAECVLARE II ET DONATO CONSS. a. 260

6 IMPPP. CARVS CARINVS ET NVMERIANVS AAA. VARO. Minorum possessionis [B 38, 9, 47 uenditio, per procuratorem delato ad praetorem uel praesidem prouinciae libello, fieri non potuit, cum ea res confici recte aliter non potest, nisi apud acta causis probatis, quae uenditioni necessitatem inferant, decretum sollemniter interponatur. PP. NON. MART. CARO ET CARINO AA. CONSS. a. 283

7 IDEM AAA. ISIDORO. Si ad resoluendam donationem, quam in emancipatum [B 38, 9, 48 te pater contulerit, minor annis cautionem emisisti, cum huiusmodi scriptura contra senatus consulti auctoritatem data sit, non oberit iuri tuo. PP. VI ID. SEPT. HEMESAE CARO ET CARINO AA. CONSS. a. 283

8 [1]IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. THEODOTAE. Praedia rustica, [B 38, 9, 49 quae contra senatus consultum donata esse ante nuptias sponsaliorum nomine precum tuarum confessio ostendit, cum proprietas ad te propter iuris interdictum transire non potuerit, in dominio mariti permansisse palam est. PP. III NON. NOV. DIOCLETIANO A. II ET ARISTOBVLO CONSS. a. 285

V (*incipit u.* 1 consilium) *P* (71, 3 *inde a u.* 6 pp. 5. 6. 8) *L* (71, 3. 4. 7. 5. 6. 8) *D* (*ad* 71, 4) *CRM*

---

[1] *iunge* 2, 29, 1

---

1 imperietur M^a | consilio emptoris *RM:* ἐὰν ὁ ἀγοραστὴς ἐκοινώνησε τῇ ... περιγραφῇ *B* 2 docetur *R*, doceantur *M* | *s. a. V Hal.* 3 imp. *V* | ualerius galienus aaa. *S*, ualerius et gallius aa. *M* | thoodosiano *S* | et aliis *om. M* 4 emancipati V^a 5 praesidis] praediis R^a 6 maneat *M* | *s. a. V Hal. PL* 8 idem] impp. (imp. *D*) ual. et gall. *LD* | aa.] a. et c. *S* 9 adulescentis *VLD*^{a}*CR*, adoloscentes (—tis M^b) *M:* adulescentis *uidetur legisse Thalelaeus, cum suppleret* tutores et curatores: οὐ μόνον πιπράσκειν κεκώλυνται οἱ ἐπίτροποι καὶ οἱ κουράτωρες *B* | alienari *LD*^{a}*C*^{c}*RM*^{b}, πιπράσκειν *B* (*u. s*) 10 permutatione] per commutacione (—nem *D*) *LD*, permutacionis M^b | donationem *D*, donacionis M^b | alio quoquo] aliquo ... D^a, aliquo *RM* | ea] eam L^a | e] *scripsi*, a *LDC*^{c}M^a, *om. VCR*^{a}, sine decreto a $R^b$$M^b$ | domino *D*', domininio *M* 11 possunt] posuit R^a | tu *om. LDR* | disti M^a 12 quid] qua *M* 13 debes *R* | *s. a. V Hal. L* | saeculare (seculari *Hal.*) ... conss. *om. L* | II *om. V* 14 aa.] a. *S*, aa. et cc. *M* | serene *S* | uel oblig. *om.* M^a 16 reseruaberit *C*, reseruabit *M* 17 uetares R^a | *s. a. V Hal. PL* | seculari *Hal.* | II *om. VPL* 18 impp. *VPLC*, imp. *R* | carinus] c. *V*, et carinus *PLCM* | nuamerianus R^a, numerius *M* | aa. *VCR* | ouaro *S* 19 per curatorem P^a 21 inponatur *M* | *s. a. V Hal. PL* | pp.] s. *Hal.* | martiae *V*, maii *Hal.* | aa. *om. VPL* 23 idem aaa. (a. *S*, aa. *VCRM*) isidoro (asidoro *R*)] impp. car. et carin. a. et numer. aa. uaro (*ex c.* 6) *L* 24 contulerat *M*?¬| emisisti] *LR*, ei misisti *V*, ei emisisti *CM* 25 consultum *V* | data *om.* M^a | obierit M^a | *s. a. V Hal.* | septembriae *V*, decembr. *Hal.* | emisae *V*, *om. Hal.* 26 aa. *om. V* 27 aa. *om. M* 28 precium M^a?, pre..um L^a 29 ad] a M^a 30 mariti *om.* R^a | *s. a. V Hal.* | III] *sic uel* iiii *V* | a. II *om. Hal.* 31 aristobolo *Hal.*

BODLEIAN OXFORD

9 IDEM AA. MVCIANO. Etsi is, quem praedium rusticum minoris distraxisse B 38, 9, 50
adfirmas, curatoris officio functus id fecit, uenditio tamen contra diui Seueri orationem
1 facta praesidis sententia non immerito rescissa est. Pignora sane, quae ob euictionis peri-
culum idem curator ex rebus propriis tibi obligauit, non prohiberis persequi. PP. NON. 4
NOV. DIOCLETIANO A. II ET ARISTOBVLO CONSS. a. 285

10 IDEM AA. GRATO. Praediorum, quae sine decreto alienata sunt, dominium B 38, 9, 51
tibi persequenti praeses opem feret. apud quem si illuxerit non uniuersa pretia, quae
curatori tuo data sunt, in patrimonium tuum processisse, pro ea dumtaxat pecuniae parte
conueniri te permittet, quam in facultates tuas erogatam esse constiterit. PP. V ID. AVG. 9
IPSIS IIII ET III AA. CONSS. a. 290

11 IDEM AA. TROPHIMO. Si quidem sine decreto minor annis patronus tuus B 38, 9, 52
rusticum praedium uenumdedit, superuacuum est de uili pretio tractare, cum senatus con-
1 sulti auctoritas retento dominio alienandi uiam obstruxerit. Si uero iure interposito
decreto uenditionem uili pretio eius possessionis, cuius uires ignorabat, fecit, iuxta perpetui
edicti auctoritatem in integrum restitutio causa cognita ei praebetur. PP. XII K. DEC. 15
IPSIS IIII ET III AA. CONSS. a. 290

12 [1]IDEM AA. ET CC. LEONTIO. Ob aes alienum tantum causa cognita praesi- B 38, 9, 53
dali decreto praedium rusticum minoris prouinciale distrahi permittitur. S. PRID. K. MAI.
HERACLIAE AA. CONSS. a. 293

13 IDEM AA. ET CC. ZENONILLAE. Etiam uectigale uel patrimoniale siue emphy- B 38, 9, 54 20
teuticum praedium sine decreto praesidis distrahi non licet. S. VIII K. SEPT.[2] SIRMI AA.
CONSS. a. 293

14 IDEM AA. ET CC. FRONTONI. Vtere uiri prudentissimi Papiniani responso B 38, 9, 55
ceterorumque, quorum precibus fecisti mentionem, sententiis ac doli mali exceptionem
oppone, pretium ob eorum debitum solutum probans, si sortem cum usuris, quae fisco 25
deberentur, pupilli non offerentes fundos prouinciales citra decretum praesidis uenumdatos
cum fructibus petant. S. XVIII K. DEC. AA. CONSS. a. 293

15 IDEM AA. ET CC. SABINAE. Si minor uiginti quinque annis praedium rusti- B 38, 9, 56
cum, cum aliud deberes, sine decreto in solutum dedisti, dominium a te discedere non per- 29
misit senatus consulti auctoritas. S. VIII K. DEC. AA. CONSS. a. 293

16 IDEM AA. ET CC. EVTYCHIAE. Si praedium rusticum uel suburbanum, quod B 38, 9, 57
ab urbanis non loco, sed qualitate secernitur, in pupillari aetate constituta tutore auctore
uel adulta sine decreto praesidis prouinciae in qua situm est uenumdedisti, secundum sen-
tentiam senatus consulti dominium eius siue ius a te discedere non potuit, sed uindicatio-
1 nem eius et fructuum, uel his non existentibus condictionem competere constitit. Emptor 35
autem si probare potuerit ex ceteris facultatibus oboedire te muneribus siue honoribus
non potuisse, ad utilitates praeterea tuas cessisse pecuniam, quam pretii nomine sumpseras,

V P (71, 9...13. 15. 16) *L* (*ut P*) *CRM*

---

[1] *ad Leontium eodem die data est* 5, 34, 6 [2] Oct. (*Mommsen*)?

---

3 recisa *PL* 4 idem] id est L^a | persequi non prohiberis *C* | *s. a. V Hal.* 5 a. II *om. Hal* | aristobolo *Hal.* 7 si *om.* M^a | non] in P^a 8 procedisse M^a 9 te conueniri *M* | permittit *R* | *s. a. V Hal.* | pp. V] s. VI *Hal.* 10 IIII et III aa. (aa. *om. V*)] aa. et *Hal.* 11 trophinio *R* 12 uenudedit *P* | superuacum P^a, superuacua R^a 13 obstrinxerit PLM^b, ἀπέφραξεν *B* 14 uires] iuris M^a 15 *s. a. V Hal. PL* | pp.] s. *Hal.* | xiii *PL* 16 ipsis ... conss. *om. PL* | IIII et III aa.] aa. et *Hal.* 17 et cc. *om. M* | alienus P^a | ptantum M^a 18 prouinciale*m* M^a | promittitur P^a | *s. a. V Hal. PL* | s. prid.] *V*, d. II *Hal. PL* 19 heracliae (heracl. *V*) aa. (cc. *Hal.*) conss. *om. PL* 20 zenoni *S* | uel patrimoniale *om.* V^a (*suppl. m.* 2) | siue *om.* L^a 21 *s. a. V Hal. PL* | s.] d. *Hal. PL* | VIII] iiii *P*, iii *L* | aa.] cc. *Hal.* 23 frontoni] *SM*, phrontonio *VCR* | respondo M^a? 25 ob] ab M^a | fisco] fisco quae R^a 26 contra *R* 27 *s. a. V Hal.* | s. XVIII] d. VIIII *Hal.* | aa.] ipsis cc. *Hal.* 30 consultum *V* | *s. a. V Hal. PL* | s.] *V*, sd. *PL*, d. *Hal.* | aa.] cc. *Hal.* 31 eusticie *S*, euthutiae *M* 33 in qua situm] quaesitum R^a, in qua s.tum M^a | uenumdisti R^a 34 ius a te] iussa te L^a, iusta V^a 36 poterit P^a | mun. et (siue *R*) honeribus PLR^bM^a, τιμὰς ἢ λειτουργίας *B* 37 utilitatis L^a | praetereas V^a | pecunias R^a

doli exceptionis auxilio pretium cum usuris, quas praestatura esses, et sumptus meliorati praedii seruare tantummodo potest. S. VI ID. APRIL. ANCHIALO[1] CC. CONSS. a. 294

17 IDEM AA. ET CC. PHILIPPO. Inter omnes minores nec commune praedium [B 38, 9, 58] sine decreto praesidis sententia senatus consulti distrahi patitur. nam ad diuisionis causam prouocante tantum maiore socio eius alienationem et sine decreto fieri iam pridem obtinuit. S. VII ID. DEC. CC. CONSS. a. 294

18 [2]IMP. CONSTANTINVS A. ET CONSTANTIVS[3] C. AD SEVERVM[4]. Si[5] [Th. 3, 32, 2 B 38, 9, 59] minores uel ex patris nomine uel ex suo, debitis dumtaxat fiscalibus ingruentibus, uel ex priuatis contractibus reperiantur obnoxii, decreti interpositio a Constantiniano praetore celebranda est, probatis exam*ussim* causis, ut patefacta rerum fide firma uenditio perseueret. D. XV K. IAN. SERDICAE PROBIANO ET IVLIANO CONSS. a. 322

LXXII

℟ QVANDO DECRETO OPVS NON EST ℟

1 IMP. ANTONINVS A. VALENTI MILITI. Si probare potes patrem pupilli, cuius [B 38, 9, 60] tutorem conuenisti, consensisse, ut reddito tibi praedio pretium reciperaret, id quod conuenit seruabitur. neque enim in ea re auctoritas praesidis necessaria est, ut tutorum sollicitudini consulatur, si uoluntati defuncti pareant. PP. IIII K. IAN. ANTONINO A. II ET GETA II CONSS. a. 205

2 IMP. AVRELIANVS A. PVLCHRO. Illud requirendum est, an adito principe [B 38, 9, 61] Saturninus uir clarissimus specialiter ius uenditionis acceperit. ad instar enim praesidalis decreti concessio principalis accedit. PP. BYZANTII ID. IAN. SINE CONSS.

3 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. STRATONICIANO. Prae- [B 38, 9, 62] dium rusticum uel suburbanum a minore uiginti quinque annis alienari sine decreto prae-

V P (71, 16. 18. 72 ℟ 1. 3) *L* (*ut P*) *CRM*

---

[1] *aut* Anchialo *del. cum VPL aut scr.* s. v k. Nou. [2] *iunge* 7, 62, 7 [3] Constantinus (*edd.*)? [4] *inscriptio et subscriptio huius legis ex Th.* 3, 32, 1 *petitae uidentur* (*u. i.*) [5] etsi *Th.*

---

1 praedium V^a | praestaturus VC^a, praestitura *R* 2 *s. a. V Hal. PL* | s.] s. d. *PL*, d. *Hal.* | apriliae *V* | anchialo *om. VPL* 3 philippus *R* 4 sententia *om. C* | consultum *C* 5 alien. eius *R* | et *om.* M^a 6 *s. a. V Hal.* | s.] d. *Hal.* 7 imp. (impp. *M*) const. a. et constantius c. (const. c. *PL*, constant. cesar *R*, constantio consuli *M*) ad seuerum] impp. *omissis reliquis Th.*, idem (= imp. constantinus) a. iuliano pu. 7, 62, 17, *quae et ipsa ex Th.* 3, 32, 2 *descripta est. cum consonent inscriptio et subscriptio h. c. cum proxime praecedentibus in Th.* (*nam quod ibi in libro Taurinensi omittitur Caesaris mentio, uitium haud rarum est*), *aut lapsu suo Iustinianos eas huc transtulisse uerisimile est aut, cum forte a libris eorum ut a Taurinensi inscriptio subscriptioque abessent, temere eas ex antecedenti constitutione suppleuisse. ne iungendae quidem cum hac legis inscriptio ueri speciem habet, cum quia Iulianus urbis Romae praefectus a.* 326...329 *non quadrat ad Constantinianum praetorem, qui pertinet ad Constantinopolim, tum quia inscriptio libri Taurinensis* impp. *indicat hanc constitutionem posteriorem esse Constantino Magno. praefectum urbi autem compilatores inscriptioni* 7, 62, 17 *inseruerunt eo, quod eam ita mutauerant, ut prouocatio ad praefectum urbi fieret: id enim requirere uidebatur, ut ipsa constitutio ad hunc magistratum data esset. nomen uidentur sumpsisse ex subscriptione, quam eandem fuisse in c.* 17 *et in hac consentaneum est: neque ignorabant praeterea Iulianum circa haec tempora praefectum urbi fuisse* | seuerum si minores] seuerum ** res *V?* (*certe non incipit* sen) 8 min. uel ex] min. uel x L^a, min. ex *R* 9 a] *CR Th., om. VPLM* | constantino R^a 10 examussim] *Th.*, examinatissimis VQ^a, examinatisque *PLCRM* 11 *s. a. Th.* 3, 32, 1 (*u. s.*) *V Hal.* | XII *Hal.* | serdicae *om. Hal.* 13 decretus *S* | sit *M* 14 antonius *M, deficit V* | ualenti militi (auliti *R*)] *PLR*, ualenti *SC*, ualentini *M, deficit V* 15 concessisse *PL* | praetio praedium *V*, praedio precii M^a | reciperaret] *V*, recuperaret *PLCR*, reciperet M^a 17 uoluntate C^a | pareantur M^a, pereatur R^a, pareatur R^b | *s. a. V Hal. PL* | pp. IIII] *V*, proposita u *PL*, d. VI *Hal.* | II et geta II] *V*, et geta *Hal.*, ii. g. *PL* 19 aurelius *RM* 20 uir clar.] aug. M^a | praesidialis *M* 21 consensio R^a, concensio M^a, κέλευσις *B* | accediat M^a | *s. a. V Hal.* | pp. byzantii (byz. *V*) ... conss.] *V*, d. idib. ianuar. *Hal.* 22 et cc. *om. SR* | straniciane *S*

sidis, nisi parentis uoluntas seu testatoris, ex cuius bonis ad minorem peruenit, super alienando eo aliquid mandasse deprehendatur, nulla ratione potest. PP. XV K. APRIL. NICOMEDIAE TVSCO ET ANVLLINO CONSS. a. 295

4 [1]IMP. CONSTANTINVS A. AD POPVLVM. Et sine interpositione decreti tutores uel curatores quarumcumque personarum uestes detritas et superuacua animalia uendere permittimus. D. ID. MART. SIRMI CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS. a. 326 [5, 37, 22, 6 mut. B 38, 9, 63]

LXXIII

℟ SI QVIS IGNORANS REM MINORIS ESSE SINE DECRETO COMPARAVIT ℟

1 IMP. GORDIANVS A. FELICI. Si ea, quae in iura tutoris hereditario titulo successit, possessionem tuam uendidit, si ut pupillarem distraxit, emptor, qui sciens a tutoris herede mercatus est, cum officium morte finiatur, alienam rem comparando de temporis interuallo nullam potuit adquirere defensionem: si uero ut suam distraxit ignoransque rem alienam emptor comparauit, neque statim per traditionem possessionis dominus effectus est, sed tantummodo aduersus te statuti temporis, cum te legitimae aetatis esse non diffitearis, potest uti praescriptione. PP. V ID. SEPT. PIO ET PONTIANO CONSS. a. 238 [B 10, 4, 60]

2 IDEM A. CRISPINAE. Si contra amplissimi ordinis decretum possessiones tuae distractae sunt, conueni earum possessorem, ut, si ita probaueris gestum, et possessio retrahatur et fructus uniuersi reuocentur, si non bona fide emptorem fuisse qui emit constiterit. PP. XVI K. IAN. GORDIANO A. II ET POMPEIANO CONSS. a. 241 [B 10, 4, 61]

3 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. AGATHAE. Possessiones rusticae uel suburbanae sine causae cognitione et interpositione decreti contra senatus consultum alienatae nec a secundo emptore recte tenentur, nisi statutum temporis spatium intercesserit. PP. ID. FEBR.[2] NICOMEDIAE CC. CONSS. a. 294 [B 10, 4, 62]

4 IDEM AA. ET CC. ALEXANDRO. Quoniam aduersus emptorem, ad quem ex persona eius, cui contra senatus consultum donata res est, iusto titulo interueniente ea res de qua lis est transitum fecit, requirere oportebit, an praesente priore domino et maiore effecto sine controuersia bonae fidei decennio uel absente uiginti annis qui quaestionem patitur possessor fuisse monstretur. quod si apud grauitatem tuam manifeste constiterit, sine ulla cunctatione habita longi temporis praescriptione petitorem oportebit excludi. D. VI ID. IVN. DOROSTOLO DIOCLETIANO VIII ET MAXIMIANO VII AA. CONSS. a. 304 [B 10, 4, 63]

VPLCRM

---

[1] *iunge* 2, 27, 2. 4, 32, 25? [2] Dec. (*Mommsen*)?

---

2 eo] ea *V* | *s. a. V Hal. PL* | pp. XV] d. XII *Hal.* 3 nicomediae (nic. *V*) ... conss. *om. PL* | tusco et aquilino *V*, aa. (= *a.* 293) *Hal.* 4 populum] philippum *R* 6 *s. a. V Hal. PL cum l. gem.* | sirmi ... 7 conss. *om. PL* | sirmi const. a.] *l. gem.*, constantino a. *Hal.*, cp. (= constantinopoli) *V* | constante *V* 7 c.] caes. IIII *Hal.* 10 comparauerit *RM* 11 in iura] iniuria V^a | hereditario] *VC*, hereditario uel honorario *PLRM*: ἐπίτροπος ἐτελεύτησεν ἐπὶ γυναικί τινι κληρονόμῳ *B* 12 ut] ut in R^a? 13 firmatur M^a 14 sin *R* 15 emptor rem alienam *PLR* | per] post *PL* | tradictionem M^a | possessio M^a 16 stati M^a, statim R^a 17 *s. a. V Hal. PL* | pp.] d. *Hal.* | id.] k. id. *V* 20 inuersi M^a 21 *s. a. V Hal. PL* | pp. XVI] pp. XIII *potius quam* pp. XII *V*, d. XVI *Hal.* | ian.] iul. *PL*, *om. Hal.* | II *om. PL* | popeiano *PL* 22 et c. *S*, *om. PLM* | possessiones] p. tuae *R* 23 surburbane *R* | cognitionis R^a 24 alienare M^a | tenentur recte *M* 25 *s. a. V Hal.* | pp.] d. *Hal.* 26 aduersus] ad P^a 27 est] et V^a 28 transitum est C^a | dominio M^a 29 bona fide *PLRM* 30 patitur *bis* M^a 31 sine] et sine *C* 32 *s. a. V Hal.* | id. *om. V* | dorostoli *Hal.* | diocl. uiii et max. uii (*uel* uiii) a. conss. *V*, cc. coss. *Hal.*

LXXIIII

℟ SI MAIOR FACTVS SINE DECRETO FACTAM ALIENATIONEM RATAM HABVERIT ℟

1 [1]IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. LICINIAE. Cum proponas curatorem patris tui non interposito praesidis decreto praedium rusticum heredi creditoris seu tutori eius destinasse uenumdare eamque uenditionem deceptum patrem tuum ratam habuisse, si minore pretio distractum praedium est et inconsulto errore lapsum patrem tuum perperam uenditioni consensum dedisse constiterit, non ab re erit superfluum pretii in compensationem deduci: quod praesidis prouisione fieri conuenit, cuius sollertiae congruum est, si diuersa pars bonam fidem non amplectatur, in arbitrio eius ponere, an uelit possessionem cum fructibus restituere, ita ut fenebris pecunia cum competentibus usuris restituatur. PP. NON. OCT. IPSIS IIII ET III AA. CONSS. [B 10, 4, 64] a. 290

2 IDEM AA. ET CC. ALEXANDRO. Si sine decreto praesidis praedia tua a tutore tuo alienata sunt nec speciali confirmatione uel, si bona fide possessor fuisset, statuti temporis excursu id quod perperam est actum fuerat stabilitum, praeses prouinciae possessionem in ius tuum retrahet. D. K. IAN. SIRMI AA. CONSS. [B 10, 4, 65] a. 293

3 [2]IMP. IVSTINIANVS A. MENAE PP. Si quando sine decreto minorum uel adhuc sub curatoribus constitutorum uel per ueniam aetatis eorum curam excedentium res alienantur uel supponuntur, et ad perfectam aetatem idem minores prouecti longo silentio querellam huiusmodi tradiderint, ut inutilis alienatio uel suppositio diuturno silentio robo-
1 retur, certum tempus ad talem confirmationem praefinitum esse censemus. Ideoque praecipimus, si per quinque continuos annos post impletam minorem aetatem (id est uiginti quinque annos) connumerandos nihil conquestus est super tali alienatione uel suppositione is qui eam fecit uel heres eius, minime retractari eam occasione praetermissionis decreti,
2 sed sic tenere, quasi ab initio legitimo decreto fuisset alienata res uel supposita. Cum autem donationes a minoribus nec cum decreto celebrari possunt, si minor uel post ueniam aetatis rem immobilem donationis titulo in alium (excepta propter nuptias donatione) transcripserit, non aliter hoc firmitatem habebit, nisi post uiginti quinque annos impletos inter praesentes quidem decennium, inter absentes autem uicennium donatore adquiescente effluxerit: ut tamen in heredis persona illud tantummodo tempus accederet, quod post eiusdem heredis minoris aetatem silentio transactum sit. D. VIII ID. APRIL. CONSTANTINOPOLI DECIO VC. CONS. [B 10, 4, 66] a. 529

VPLCRM

---

[1] *iunge* 4, 10, 4 [2] *iunge* 2, 44, 3

---

2 decretum *S, deficit V* | factam *om. SM*[a], *deficit V* 3 ratam habuerit *om. M*[a], *deficit V* 4 impp. diocl. et max.] idem *PLR, deficit V* | aa.] aa. et c. *S*, aa. et cc. *PCR, deficit V* | lucillae *PL, deficit V* | cum] um *C* | procuratorem *V contra B* 6 tutoris *P*[a]*CM*[a]*?* | destinat *R*[a]*?* 7 lapsum *om. R*[a] 8 uendicione *M*[a]*?* | ab re] habere *V* | compensatione *PL* 10 pras *P*[a], par *M*[a] 12 *s. a. V Hal. PL* | pp.] d. *Hal.* | non.] u nonas *PL* | ipsis ... aa.] pio et pontiano (*a.* 238) *Hal.* 13 alexandro] *SR*, alex. *V*, alexandrae *PLCM* | si *om. M*[a] | praesidis *om. R*[a] 14 aliena *P*[a] | specialis *R*[a] 15 excrsu *P*[a] | factum *PL* 16 possessionem *om. R*[a] | in ius tuum] iniustum *VM*[a]*?*, in..us tuum *R*[a] | *s. a. VPL: apud Hal. est* d. VII kal. ianuar. pio et pontiano coss. | d.] s. d. *PL* | ian.] iun. *PL* 17 monorum *P*[a] 18 sub] sed *R*[a] 19 ad] a *P*[a] 20 tradiderunt *R*, tradiderit *M*[a] 22 continuos annos] .....dos *P*[a] | minorum *VL* 23 consequaestus *V* 24 heredes *R* | retrahi *P*[c]*R*[b], retrahit *R*[a] 25 teneri *PLR*[b]*M*, enim *R*[a] 26 a minoribus] ammoribus *R* | nec cum] ne cum *PL*, nec *R* | possint *RM* 29 determinum *R*[a] | uincennium *L*[a]*M* | donatores *L* | adquiescete *M* 30 effluxit *R* | accidit *L*[v], acciderit *M*[a] 31 etatem heredis minoris *RM* | *s. a. V Hal. PL* | VIII *om. Hal.* | constant. *om. Hal.* 32 uc. *om. VPL* | conss. *VPL*

LXXV

℟ DE MAGISTRATIBVS CONVENIENDIS ℟

1 IMP. ANTONINVS A. MVCIANO. Si magistratus a tutoribus seu curatoribus, [B 38, 8, 15
quos tibi dederunt seu nominauerunt, stipulati sunt se eo nomine indemnes futuros inque
eam rem fideiussores acceperunt extra rem saluam fore satisdationem, actio, quam
1 aduersus tutores seu curatores tuos instituisti, alienam obligationem non resoluit. Sed
aduersus magistratus qui curatorem dederunt actio utilis ita demum competit, si uniuersis
bonis excussis reuocatisque, quae eum in fraudem alienasse constiterit, indemnitati tuae in
2 solidum satisfieri non potuit. Quam si exercueris, mandatis tibi ab eis actionibus aduersus
fideiussores quos acceperunt consistere potes, licet utilem actionem sine cessione habeas.
ACCEPTA NON. IAN. DVOBVS ASPRIS CONSS. a. 212

2 IMP. ALEXANDER A. PATERNO. In heredes magistratus, cuius non lata [B 39, 8, 16
culpa idonee cautum pupillo non est, non solet actio dari. PP. III NON. IVL. IVLIANO *ET*
CRISPINO CONSS. a. 224

3 IMP. GORDIANVS A. APRONIANO. Si tu et collega tuus, cum magistratu [B 38, 8, 17
fungeremini, minus idoneum tutorem dedistis cautionemque idoneam non exegistis nec alias
seruari pupillo indemnitas potest et utrique soluendo estis, pro uirili parte in uos actionem
dari non iniuria postulabis. D. VIII K. NOV. PIO ET PONTIANO CONSS. a. 238

4 IDEM A. ARRVNTIANO. Aduersus nominatorem tutoris uel curatoris minus [B 38, 8, 18
idonei non ante peruenieri potest, quam si bonis nominati itemque fideiussoris eius nec
non collegarum quoque, ad quorum periculum consortium administrationis spectat, ex-
cussis non sit indemnitati pupilli uel adulti satisfactum. PP. ID. MART. ATTICO ET PRAE-
TEXTATO CONSS. a. 242

5 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. EVGENIAE. In magistra- [B 38, 8, 19
tus municipales tutorum nominatores, si administrationis finito tempore non fuerint sol-
uendo nec ex cautione fideiussionis solidum exigi possit, pupillis quondam in subsidium
indemnitatis nomine actionem utilem competere ex senatus consulto, quod auctore diuo
Traiano parente nostro factum est, constitit. D. VII ID. DEC. IPSIS ET[1] CONSS. a. 294?

6 [2]IMP. ZENO A. AELIANO PP. Cum sit adiecta praetoris sententia generalem [B 38, 8, 20
curatori administrationem mandantis et, quod eam pro more sequitur, decretum pariter
sit compositum, manifestum est non curatoris dationem fuisse inualidam, sed in aestimanda
adultae substantia scribae uitium, qui, tamquam non amplius ducentis libris auri patri-
1 monium ualeret, fideiussorem acceperat, intercessisse. In quo casu non curatoris erit ratio[3]
reprehendenda, si qua laesio rebus minoris illata fuisse aduersus legum ordinem comprobe-
tur, sed[4] super neglegentia uel dolo scribae, qui ueram substantiae taxationem passus est
occultari, legibus erit agendum. D. V[5] K. IAN. BASILIO VC. CONS. a. 480

V (*desinit in* 11 aspris conss.) *P* (75, 6 *usque ad u.* 30 decretum) *L* (75, 6) *D* (75, 6) *CRM*

[1] et] CC.? [2] *iunge* 2, 21, 9. 5, 12, 28 [3] datio (*Herrmann*)? [4] sed *colloca ante* 34 si
[5] V *om.* 2, 21, 9. 5, 12, 28

3 antonius *M* | seu cur. *om. R* 4 tibi *om. M*[a] | dederunt] *C*, dederint *VRM* | nominauerint *RM* | futuros] *V cum B*, futuros et si quid praestitissent repetituros *CRM* 5 fideiussionis *M*[a] | acceperint *M* | satisdatione *V*, satisdonationem *C* | seu] se *V*[a] 7 utilis actio *R* 8 eum] cum *R*[a]*M*[a], eum cum *M*[b] | alienasse in fraude *R*, fraude alienasse (*om.* in) *M* 10 potest *VM*[a] | successione *R*[a] 11 *s. a. V Hal. P* | non.] nonas *V* | duobus] d. et *Hal.* 13 actio non solet *R* | *s. a. Hal.* | et] II et *Hal.* 15 aproniano] *M*, proniano *S*, aprouiano *R*, afrontiano *C* (*u. u.* 19) 16 dedisti *R* | exegisti *R* 17 potest] post *M*[a] | actione *R* 18 postulabit *M* | *s. a. Hal.* 19 arruntiano] *S*, aruntiano *R*, arontiano *M*, afrontiano *C* 20 fideiussores *R*[a]*M*[a] 21 expectat *RM* 22 *s. a. Hal.* 24 cc.] c. *S* | eugeniae *om. R* 25 fuerunt *RM* 26 posset *M*[a] | subsidium] solidum *R*[a]*M*[a] 28 est] esse *R* | *s. a. Hal.* 29 aemiliano *LCM*, et liano *D* | praetoris *M* | generali *L* 30 mandatis *P*[a]*L*[1] | quod eam] quondam *M*[a] | pariter] partem *M*[a] 31 compositum] compositum ** (s* *L*[a]?) *L*[a]*R*[a] | curatores *M*[a] 32 ucium *M*[a] 33 casu non *om. R*[a] | erat *R* 34 ordinationem *LD*, ordinem *bis R*[a] 36 *s. a. Hal. LQ* | bacilio *L*[a] | uc. *om. LQ cum legibus iungendis*